HET LEEMEN WAGENTJE

INDISCH TOONEELSPEL

UIT SANSKṚT EN PRĀKṚT IN HET NEDERLANDSCH VERTAALD DOOR

J. PH. VOGEL

UITGEGEVEN TE AMSTERDAM DOOR SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL. ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ DECEMBER MDCCCXCVII.

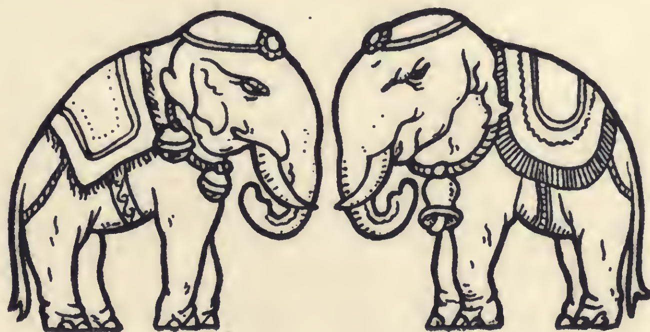
R. H. van Gulik

HET LEEMEN WAGENTJE.

HET LEEMEN WAGENTJE

INDISCH TOONEELSPEL UIT SANSKṚT EN PRĀKṚT IN HET NEDERLANDSCH VERTAALD.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN DOCTOR IN DE NEDERLANDSCHE LETTEREN AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM, OP GEZAG VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS Dr. HUGO DE VRIES, HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER WIS- EN NATUURKUNDE, IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN OP WOENSDAG 15 DECEMBER 1897, DES NAMIDDAGS TEN 3½ URE IN DE AULA DER UNIVERSITEIT DOOR JEAN PHILIPPE VOGEL, GEBOREN TE 's GRAVENHAGE.

UITGEGEVEN TE AMSTERDAM DOOR SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL. ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ ⚜ DECEMBER MDCCCXCVII.

AAN MIJN VADER.

INLEIDING.

Waar in naburige landen van alle eenigszins belangrijke voortbrengselen der Indische letteren één, ja dikwijls meerdere vertalingen het licht zagen, valt het te verwonderen, dat ten onzent zelfs de meesterstukken van die door ouderdom, veelzijdigheid en verhevenheid zoo uitnemende litteratuur bijna volkomen onbekend bleven. Niet het minst geldt dit van een tooneelwerk als de Mṛcchakatikâ, zóó voortreffelijk door karakterteekening en levendige handeling, door poëtische schoonheid en hoogheid van denkbeelden, dat velen haar zelfs stellen boven Kâlidâsa's wereldberoemd drama.

Na de Çakuntalâ-vertaling 1) van Dr. H. Kern (met die van het Mâlavikâgnimitra 2) door Dr. J. van der Vliet het eenige, wat van het Indisch tooneel in het Nederlandsch werd overgebracht), scheen mij eene vertaling van de Mṛcchakatikâ bovenal gewenscht, waardoor dit tooneelwerk ook hier te lande die belangstelling moge vinden, die het zoo ten volle verdient.

Wat het Indisch tooneel in 't algemeen betreft, meen ik te kunnen volstaan, met te verwijzen naar hetgeen hieromtrent door prof. Kern is medegedeeld in de voorrede zijner Çakuntalâ-vertaling 3); over de Mṛcchakatikâ in 't byzonder het volgende:

De Mṛcchakatikâ wordt in den Proloog genoemd een prakarana, d. w. z. een drama, waarvan als hoofdkenmerk geldt, dat het onderwerp eigen vinding is van den dichter. Er is dus geen reden om met Wilson 4) een historischen grondslag te zoeken, waarop het verhaal van 'Aryaka's troonsbestijging zou berusten, dat naast en in verband met de hoofdhandeling het onderwerp van de Mṛcchakatikâ uitmaakt.

---

1) Çakuntalâ of het Herkenningsteeken. Indisch tooneelspel in 7 Bedrijven van Kâlidâsa. Uit het Sanskriet vertaald door Dr. H. Kern. Haarlem 1862.

2) Danseres en Koning. Mâlavikâ en Agnimitra. Tooneelstuk van Kâlidâsa. Uit het Sanskrĕt vertaald door Dr. J. van der Vliet. Haarlem 1882.

3) Voor uitvoeriger inlichting raadplege men:
H. H. Wilson. Hindu Theatre (3d Edition, London, 1871).
Sylvain Lévi. Le Théatre indien (Paris, 1890).
Leopold von Schröder. Indiens Literatur und Cultur (Leipzig 1887). Vorlesung 41—45.
Ernst Windisch. Der griechische Einflusz im indischen Drama (Abhandl. des 5ten Orientalisten-Congresses, gehalten zu Berlin im Sept. 1881).

4) H. Th.[3] I, p. 9; zie ook Windisch gr. Einfl. p. 39—40.

Wat den tijd van vervaardiging aangaat, deze is volkomen onzeker; werd vroeger aan de M*r*cchakatikâ een betrekkelijk hooge ouderdom toegekend 1), de gronden, hiervoor aangevoerd, zijn onvoldoende, zooals door Pischel werd aangetoond 2), die haar op zijn vroegst in 't einde der 5de eeuw n. Chr. wil plaatsen 3); dat de M*r*cchakatikâ het oudste is der ons bewaard gebleven Indische tooneelstukken, wordt bijna algemeen aangenomen 4).

Even weinig valt met zekerheid omtrent den dichter mede te deelen; wel wordt in den Proloog als zoodanig een koning Çûdraka genoemd; maar algemeen is men van oordeel, dat, zooals in Indië niet ongebruikelijk was, het stuk door den vervaardiger is gesteld op naam van zijn vorstelijken beschermer. Pischel 5) meent de M*r*cchakatikâ te mogen toeschrijven aan Dandin, den auteur van het Daçakumâracarita 6), die in de 6de eeuw n. Chr. leefde, een onderstelling, die door L. von Schröder waarschijnlijk, maar geenszins volkomen zeker wordt genoemd 7).

De eerste Europeesche vertaling der M*r*cchakatikâ verscheen in het voor de kennis van het Indisch tooneel zoo uiterst belangrijke werk van Horace Hayman Wilson, waarin, na een uitvoerige verhandeling over het Drama der Indiërs, de vertaling wordt gegeven van zes tooneelstukken en een inhoudsopgaaf van drie-en-twintig andere; het eerste der vertaalde stukken is: „The M*r*ichchhakatî or the Toy-cart." Deze vertaling, waarin de metrische gedeelten deels in proza, deels in vijfvoetige jamben zijn overgebracht, mag, hoewel niet altijd juist in het weergeven van den tekst, met het oog op den tijd, waarin zij ontstond, voortreffelijk worden genoemd. Van Wilson's werk verscheen een Duitsche vertaling van O. L. B. Wolff, een Fransche van Langlois.

Deze laatste diende tot grondslag voor een tooneelbewerking in verzen door de dichters Méry en Gérard de Nerval, welke den 13den Mei 1850 voor de eerste maal in het Odéon werd opgevoerd en een twintigtal herhalingen beleefde. Hoewel geprezen om haar poëtische verdiensten, wijkt deze derdehandsche bewerking te zeer af van het Indische origineel, om op den naam van vertaling uit het Sansk*r*t aanspraak te mogen maken.

Tien jaar later verscheen de eerste rechtstreeksche vertaling in het Fransch, van de hand van Hippolyte Fauche; van deze zegt Böhtlingk 8): „(Sie) ist wie Alles, was der unermüdliche Fauche übersetzt hat, überaus mangelhaft."

Even ongunstig is het oordeel van Paul Regnaud, die in 1876 een nieuwe

---

1) Zoo door Wilson, H. Th.[3] I, 5—9; Windisch gr. Einfl. p. 12 en Dr. Camillo Kellner. Einleitende Bemerkungen zu dem indischen Drama „Mricchakatikâ". p. 2—3.

2) Gött. Gel. Anz. (1883). p. 1229 vlg.

3) Met deze opvatting vereenigt zich L. v. Schröder. Ind. L. u. C. p. 607—608.

4) Zie echter: Sylvain Lévi. Théatre indien. p. 196—208.

5) In de Inleiding tot „Rudrata's Ç*r*n̄gâratilaka and Ruyyaka's Sah*r*dayalîlâ" (Kiel 1886) p. 16 vlg.

6) Van dit werk (uitgeg. door Wilson in 1846 en door Georg Bühler en Peter Peterson, Bombay Sanskrit Series No. X & XLII, in 1873 en 1891) vindt men twee stukken, vertaald door P. A. S. van Limburg Brouwer, in de Gids van 1867 (III, 211) en van 1868 (III, 217) onder den titel: „De avonturen van een Indisch edelman" en „Eene schoonheidskuur".

7) Ind. L. u. C. p. 629.

8) In het Vorwort van zijn M*r*cchakatikâ-vertaling, p. II.

Fransche vertaling het licht deed zien, die door juist weergeven van den Sanskṛttekst, als zuiver wetenschappelijke vertaling een hooge plaats inneemt. Regnaud's werk, waarin de verzen doorloopend in proza worden weergegeven, is van uitvoerige aanteekeningen voorzien, waaronder belangrijke uittreksels zijn opgenomen uit den commentaar van den Mahratschen geleerde Lallâ Dîkshita.

Ten slotte zij nog vermeld een tweede tooneelbewerking van Victor Barrucand, in vijf bedrijven en geheel in proza, die met het Indische stuk niet veel meer dan den titel en het verhaal gemeen heeft 1).

De eerste rechtstreeksche Duitsche vertaling was die van Otto Böhtlingk, welke, kort na die van Regnaud verschenen, als wetenschappelijke vertaling, zich uitsluitend ten doel stellende het nauwkeurig weergeven van het origineel, onovertroffen is, echter juist daardoor zich niet eigent tot verbreiding in ruimeren kring.

Hiertoe leende zich veeleer de smaakvolle vertaling van Ludwig Fritze, ook van elders als uitstekend vertolker der Indische poëzie bekend; zijn geheel metrische overbrenging, ongeveer gelijktijdig met Böhtlingk's vertaling ontstaan, kon zich nog een vergelijking met deze ten nutte maken.

Hoewel na deze beide vrij overbodig, verscheen nog een Duitsche bewerking van Dr. H. C. Kellner, geheel in proza, met uitzondering van enkele berijmde verzen. Vertaler stelt zich ten doel, het Indische stuk in al zijn levendigheid van taal weer te geven en voor Duitsche lezers zoo verstaanbaar mogelijk te maken, maar vervalt daardoor vaak tot een wijze van zeggen, die zijn werk eerder een parodie dan een vertaling van de Mṛcchakatikâ doet schijnen 2).

Nog zij een Duitsche tooneelbewerking genoemd van Emil Pohl, die, te oordeelen naar hetgeen Dr. Kellner in de inleiding zijner vertaling daaromtrent mededeelt, mij niet dien uitbundigen lof schijnt te verdienen, waarmede zij te zelfder plaatse wordt vereerd 3) en een verkorte bewerking van Michael Haberlandt, door Kellner in zijn „Schluszbemerkung" vermeld.

De Mṛcchakatikâ werd in het Russisch vertaald door Caj. Kossowitsch, in het Deensch door E. Brandes en in het Italiaansch door Michele Kerbaker 4).

Waar nu mijn plan was, deze reeks van vertalingen met een Nederlandsche te vermeerderen, kwam het mij voor, dat noch een proza-vertaling, als van Böhtlingk en Regnaud, noch een geheel metrische, als van Fritze, een juisten indruk kan geven van het origineel, en dus de afwisseling van gebonden en ongebonden stijl, zoo kenmerkend voor het Indisch drama, ook in de vertaling

1) In deze bewerking werd het stuk in den winter van 1895 door het gezelschap „L'Oeuvre" te Parijs en ook te Amsterdam ten tooneele gebracht.

2) Bij Kellner geeft de Vidûshaka zijn hart lucht door uitroepen als: „Haha, kuriose Geschichte das!" (p. 89) of „Potz Tausend" (p. 91); de Cândâla's spreken plat-Duitsch; Vasantasenâ heet „das gnädige Fräulein" (p. 120).

3) Naar deze tooneelbewerking had in December 1893 in het Königl. Schauspielhaus te Berlijn een opvoering plaats, die, naar ik van ooggetuigen verneem, grooten bijval vond.

4) Een lijst der mij bekende vertalingen der Mṛcchakatikâ met de volledige titels vindt men onder „Aanteekeningen".

moest blijven bewaard; bij het weergeven der poëtische gedeelten was mijn streven de oorspronkelijke metra, zooveel mogelijk, te behouden 1).

Tot grondslag van deze vertaling diende de uitstekende uitgave van A. F. Stenzler (Bonn 1847) met gebruikmaking van de laatste Calcutta-editie (1891), bezorgd door den Pandit Jîvânanda Vidyâsâgara 2).

Een nauwkeurige vergelijking van mijn vertaling met die van Böhtlingk gaf niet zelden tot verandering van inzicht aanleiding; ook de vertalingen van Fritze, Regnaud en Wilson werden, hoewel niet geregeld, door mij geraadpleegd.

Van alle plaatsen, waar ik een andere lezing boven die van Stenzler verkoos, als ook van die, waar mijn vertaling belangrijk van die van Böhtlingk afwijkt, wordt in de Aanteekeningen mededeeling gedaan en zooveel mogelijk rekenschap gegeven. Onder „Noten” heb ik vereenigd, wat mij voor den lezer tot goed begrip noodzakelijk scheen 3).

En thans, nu ik met dit proefschrift mijn academie-jaren hoop te besluiten, voel ik mij gedrongen, mijn hartelijken dank te betuigen aan hen, die gedurende dien tijd mijn studie hebben geleid en mij voorgelicht met hunne kunde en ervaring.

Allereerst zij een woord van dankbare herinnering gewijd aan de nagedachtenis van prof. Allard Pierson, wiens aangenaam onderricht, uitgebreide kennis en groote voorkomendheid hem onvergetelijk maken voor allen, die het voorrecht hadden, hem te kennen.

Aan U, hooggeleerde heeren, C. C. Uhlenbeck, J. te Winkel, H. C. Rogge, J. Verdam, C. M. Kan en A. H. G. P. van den Es mijn welgemeenden dank voor uw wetenschappelijke leiding niet alleen, maar ook voor de blijken van belangstelling en vriendschap, die ik zoo menigmaal ondervond en in 't byzonder aan U, mijn hooggeachte promotor, prof. C. C. Uhlenbeck, onder wiens leiding ik de taal en litteratuur van Indië leerde kennen en liefhebben, wiens raad en bijstand aan dezen arbeid zoozeer ten goede kwam.

Ook den Leidschen hoogleeraar Dr. H. Kern breng ik mijn byzonderen dank voor de groote welwillendheid mij betoond; moge het Z.H.G. niet berouwen, een reeds aangevangen vertaling van de M*r*cchakatikâ ter zijde te hebben gelegd met het oog op mijn arbeid.

Mijn dank ook den heer F. Hart Nibbrig, die de teekening der hoofden en vignetten bereidwillig op zich nam en deze niet gemakkelijke taak op zoo uitstekende wijze voleindde en aan allen, die op eenigerlei wijze mij bij de totstandkoming van dit werk hun hulp en medewerking hebben verleend.

---

1) Ook door Dr. H. Kern en door Dr.. J. van der Vliet werd in hunne vertalingen het verschil tusschen proza en poëzie behouden; in de Çakuntalâ-vertaling van Dr. Kern vindt men ook op enkele plaatsen navolgingen van Indische metra. Over mijn behandeling dier metra zie men overigens onder „Aanteekeningen”.

2) De beide vroegere Calcutta-edities zijn van de jaren 1829 en 1876. Bovendien werd nog in 1896 de M*r*cchakatikâ met de Commentaren van Lallâ Dîkshita en P*r*thivîdhara te Bombay uitgegeven door Nârâyana Bâlak*r*shna Godabole.

3) Naar Noten wordt met *, naar Aanteekeningen met † verwezen.

PERSONEN.

---

‡ Tooneelleider } in het Voorspel.
Tooneelspeelster }
‡ Cârudatta, Brahmaan en hoofd van een handelsveem.
Maitreya, de Vidûshaka.
Rohasena, Cârudatta's zoon.
Vardhamânaka, Cârudatta's slaaf.
Samsthânaka, zwager van koning Pâlaka.
‡ Een Hoveling.
Sthâvaraka, Samsthânaka's slaaf.
‡ Çarvilaka, Brahmaan en minnaar van Madanikâ.
‡ 'Âryaka, een jonge herder.
Een Wrijfmeester, later Buddhistisch bedelmonnik.
Mâthura, opzichter van een speelhuis.
Een Speler.
‡ Darduraka.
Karnapûraka } Slaven van Vasantasenâ.
Kumbhîlaka }
Bandhula's in Vasantasenâ's paleis.
Vîraka } Hoofdlieden der Stadswacht.
Candanaka }
‡ Een Rechter.
Een Gildemeester.
Een Griffier.
Een Gerechtsbode.
Twee Cândâla's als Beulsknechten.
Vasantasenâ, een rijke Hetaere.
Vasantasenâ's moeder.
Cârudatta's vrouw.
Radanikâ, slavin van Cârudatta.
Madanikâ, „ „ Vasantasenâ.
Een andere slavin.

Het stuk speelt te Ujjayinî.

De met ‡ onderscheiden personen spreken Sansk*r*t, de overige Prâk*r*t; dit verschil van taal moest in de vertaling noodzakelijk wegvallen.

Over den uitspraak der Sansk*r*t-woorden het volgende:

a	uit	te	spreken	als	Ndl.	a (in man)
â ('A)	»	»	»	»	»	aa (in maan)
i	»	»	»	»	»	ie
u	»	»	»	»	»	oe
r	»	»	»	»	»	er (in bakker)
g	»	»	»	»	Fr.	g (in gare)
c	»	»	»	»	Ndl.	tsj
ch	»	»	»	»	»	tsjh
j	»	»	»	»	»	dzj
y	»	»	»	»	»	j
v	»	»	»	»	»	w
ç	»	»	»	»	»	sj (palataal)
sh	»	»	»	»	»	sj (linguaal)

s ook tusschen vocalen scherp uit te spreken.

(De lingualen alsmede gutturale en palatale n zijn alleen in de Aanteekeningen aangegeven.)

STELLINGEN.

I.

Op onvoldoende gronden wordt door Richard Pischel (Rudraṭa's Çṛṅgāratilaka, p. 16 vlg.) aan Daṇḍin het auteurschap der Mṛcchakaṭikā toegekend.

II.

Uit de Mṛcchakaṭikā is geenerlei bewijs te putten voor Griekschen invloed op het Indische drama (zie: Ernst Windisch. Der griechische Einfluss im indischen Drama, passim).

III.

Ongetwijfeld is de Mṛcchakaṭikā als het werk van één dichter te beschouwen (zie: Joh. Huizinga. De Vidūshaka in het Indisch tooneel, p. 143 vlg.).

IV.

In Mṛcch. (ed. Stenzler) 28 : 1 is de lezing an*avagahido* (door Böhtlingk geëmendeerd tot an*avagâhido*) te behouden.

V.

In Mṛcch. (ed. Stenzler) 36 : 10 is in plaats van *dha*n*ikâdo* te lezen: *dha*n*âdo.*

VI.

In Mṛcch. (ed. Stenzler) 45 : 24 is in plaats van *dâsíeutto* te lezen: *dâsíeutta*m.

VII.

In Mṛcch. (ed. Stenzler) 109 : 4 is in plaats van *pṛthutarasamavakshâs* te lezen: *pṛthutarusamavakshâs*.

VIII.

Terecht meent Oscar Peschel (Gesch. der Erdkunde [2], p. 12), dat de kennis der Grieken van Voor-Indië tijdens Ptolemaeus aanmerkelijk grooter was dan die van Gerard Mercator in het einde der 16de eeuw.

IX.

Het bestaan van een handelsweg van Pāṭaliputra (*Παλι(μ)βόθρα*) over Tibet naar China moet waarschijnlijk reeds tegen het einde der tweede eeuw vóór Chr. en zeker in de eerste eeuw na Chr. worden aangenomen.

X.

Tot het verval van het Romeinsche rijk heeft de uitgebreide handel op Voor-Indië tijdens het Keizerrijk in hooge mate bijgedragen.

XI.

Door het vestigen van den alleenhandel in den Oost-Indischen Archipel hebben de Nederlanders ten zeerste medegewerkt tot uitbreiding der Britsche macht in Voor-Indië.

XII.

Het ontslag van Dupleix mag als voornaamste oorzaak van den ondergang der Fransche heerschappij in Dekhan worden beschouwd.

XIII.

Het is wenschelijk, dat bij het historisch onderwijs op Gymnasia en Hoogere Burgerscholen de geschiedenis der 19de eeuw meer op den voorgrond trede.

XIV.

De Roman van Walewein is te beschouwen als een oorspronkelijk Nederlandsch werk.

—

XV.

Jonckbloet's ongunstige beoordeeling van den Geeraerdt van Velsen (Gesch. der Nederl. Letterk.[4] Dl. III, p. 210 vlg.) berust op een misvatting omtrent den held van dat stuk.

XVI.

Madelghijs' Kintsheit (ed. De Pauw) B, 141 vlg. staat:

Maer lief, ghine sijt geen calant
Loos, fel no *ongewetich*,
Ne ware ter doget so *gepetich*,
Dat in iou nes geen lac.

l. Loos, fel no ongevredich,
Ne ware ter doget so gebedich,

XVII.

Madelghijs' Kintsheit (ed. De Pauw) B, 169 vlg. staat:

[Athenoer]
Staet buter stat van Rosefloer
Naect gebonden an sinen mast
Ende hout emmer die kerse vast
Als .i. man die *staet* in *trans*,
Al omtrent hem .i. dans
Van naecten ridders dare .c. es an,

l. Al sine man die staen in crans,

XVIII.

Madelghijs' Kintsheit (ed. De Pauw) B, 227 vlg. staat:

Deen vel over side, dandre over rig,
Die derde over sinen buuc.
Daer was .i. groot *gejuuc*,
Dat si hem allen naect vonden.

l. gehuuc.

—

XIX.

Madelghijs' Kintsheit (ed. De Pauw) E, 78 vlg. staat:

Dese cuere es harde cranc;
Ic en weets u gheenen danc,
No ic en ben beraden niet
Dat ic u hier af gave yet.
Wildijs mi al *up* verlaten,
So weet ic danc *der* baten

l. Wildijs mi al verlaten,
So weet ic u danc ter baten

XX.

Van de in het Kudrun-lied genoemde plaatsnamen zijn alleen Friesen, Tenelant (Tenemarke, Tenerîche), Wâleis en Wülpensant (Wülpenwert) in Nederland te localiseeren.

Van Hem, wiens knie omklemd is
met dubbel gewonden slang,
Zijn beenen kruislings knoopend —
Die, d'adem binnenhoudend,
alle bewustzijn verloor,
Wiens organen gestuit zijn —
Die in zich zelf het Zelf slechts,
waarvan alle daad verdween,
met het oog ziet der waarheid —
Van Çambhu hoed' U 't peinzen,
dat door den blik in het Niet
doet verzinken in 't Brahman.

En ook:

U hoede van den Blauwhalz'ge
de hals, een donk're wolk gelijk,
Waar, als de bliksemlijn, flikkert
d'arm-liane van Pârvatî.*

(Na het gebed de Tooneelleider.)

Genoeg omhaal van woorden, die de nieuwsgierigheid van het gehoor verstoort. Aldus mij voor de edele heeren nederwerpend, doe ik hen weten, dat wij nu besloten hebben een tooneelspel* op te voeren, dat „Het leemen Wagentje" heet. De dichter hiervan,

Met den gang van een olifantenkoning,
een gelaat schit'rend, de volle maan gelijkend,
Met een oog als cakora*-oogen lief'lijk,
van gestalt statig, van wezen ondoorgrond'lijk,
Van die tweemaal geboren* zijn de voorste,
was genaamd Çûdraka, wijd vermaard als dichter.†

En ook:

*R*g-veda, Sâma-veda*,
minnekunst, rekenkunde,
dressuur van olifanten,
Daarin was hij ervaren;
oogen, vrij van verduist'ring,†
schonk hem Çarva's* genade;
Als zijn zoon hij als koning
had gezien en voleindigd
een heerlijk paardenoffer*,
Op leeftijd honderdjarig,
met tien dagen vermeerderd,
Çûdraka inging ten vure.

En ook:

Op den oorlog belust en nimmer zorgloos,
met een schat boete*, de spits der Veda-kenners,
Was er Çûdraka, d'aardbehoeder, dorstend
naar den vuistkamp en des vijands olifanten.†

In dit werk van hem treedt op:

Een jonge veemheer in d'Avanti-hoofdstad*,
Brahmaan van afkomst, d'arme Cârudatta,
Dien om zijn deugden een hetaere minde,
als lente-lieflijkheid* Vasantasenâ.
Wat in verband staat met hun edel minnefeest,
gebruik van listen, de verkeerdheid van het Recht,
Den aard eens booswichts en hoe wordt, wat worden moet —
geschilderd heeft dat alles koning Çûdraka.

(Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.)

Hé, onze concertzaal is leeg; waar zouden nu de tooneelspelers heengegaan zijn? *(Bedenkt zich.)* Ah! ik weet het:

Leeg is de woning van den kinderlooze,
lang leeg van hem, die geen goed vriend bezit,
Den dwaas is de geheele wereld ledig,
den man, die armoe lijdt, is alles leeg.†

En het concert heb ik geëindigd. Door die langdurige deelneming aan het concert knetteren van honger mijn oogen, waarvan de oogappels uitpuilen als het zaad van den door de felle zonnestralen verdorden lotus in den zomertijd. Laat ik dan de vrouw des huizes roepen en haar vragen: „Is er eenig ontbijt of niet?" Nu moet ik wel ter wille van mijn doel en krachtens het gebruik Prâk*r*t gaan spreken.* O wee, o wee! Door de langdurige deelneming aan het concert zijn mijn leden van honger verwelkt als verdorde lotusstengels. Laat ik dan naar huis gaan en eens hooren of door de huisvrouw iets is klaar gemaakt of niet. *(Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.)* Dit is ons

huis; laat ik dan binnengaan. *(Gaat binnen en ziet rond.)* Wel menschen†! wat is er in ons huis voor byzonders aan de hand? Door een stroom rijstwater is de weg versperd; zwartgevlekt door het ronddraaien van een ijzeren ketel, prijkt de grond als een met schoonheidsteekenen* getooide jonkvrouw; door den liefelijken geur als het ware ontvlammend, kwelt de honger mij nog meer. Zou dan een voormaals vergaarde† schat verschenen zijn? Of zie ik door den honger de wereld der levenden voor rijstebrij aan? Er is zeker geen ontbijt in ons huis. Doodelijk kwelt mij de honger. Uit alles blijkt, dat hier byzondere toebereidselen worden gemaakt. Van de vrouwen maalt de één kleursel, de ander vlecht bloemen. *(Bedenkt zich.)* Wat is dat nu? Kom, ik zal de vrouw des huizes roepen en hooren, wat de zaak is. *(Naar de kleedkamer* ziende.)* Edele, kom eens hier.

Tooneelspeelster *(opkomend).*

Edele, hier ben ik.

Tooneelleider.

Edele, wees welkom.

Tooneelspeelster.

UEd. bevele; wat moet ik voor U doen?

Tooneelleider.

Edele, door langdurige deelneming aan het concert enz. *(Herhaalt het vorige.)* Is er in ons huis iets te eten of niet?

Tooneelspeelster.

Edele, er is van alles.

Tooneelleider.

Wat, wat is er?

Tooneelspeelster.

Bij voorbeeld: rijstebrij met suiker, gesmolten boter, zure melk, rijst, ja, een levenselixir is voor U te eten.

Tooneelleider.

Wat! is er van alles in ons huis of houdt ge me voor den mal?

Tooneelspeelster *(bij zich zelf).*

Ik zal hem eens voor den mal houden. *(Luid.)* Edele, het is op de markt.

Tooneelleider *(toornig).*

O onedele, zoo moge van U een wensch worden afgesneden! Te niet zult ge gaan, daar ge mij, evenals een zwengel-knop† eerst hoog hebt opgeheven en toen doen nedervallen.

Tooneelspeelster.

Vergeef mij, vergeef mij, Edele, ik heb maar geschertst.

Tooneelleider.

Maar wat is hier toch voor byzonders aan de hand? de één maalt kleursel, de ander vlecht bloemen en de grond is versierd met een offergave van vijfkleurige bloemen.

Tooneelspeelster.

Edele, er zijn vasten begonnen.

Tooneelleider.

Hoe heeten die vasten?

Tooneelspeelster.

Ze heeten: „Vasten ter verwerving van een passend gemaal".

Tooneelleider.

Edele, in dit of in een volgend leven?

Tooneelspeelster.

Edele, in een volgend leven.

Tooneelleider *(verstoord).*

Ziet eens aan, ziet eens aan, edele heeren, ten koste van mijn maal zoekt men een gemaal voor een volgend leven!

Tooneelspeelster.

Edele, genade, genade! opdat gij ook in een volgende geboorte mijn gemaal zoudt zijn, ben ik gaan vasten.

Tooneelleider.

Maar door wien zijn die vasten voorgeschreven?

Tooneelspeelster.

Door uw eigen lieven vriend Cûrnav*r*ddha.

Tooneelleider *(toornig).*

O slavinnenzoon Cûrnav*r*ddha! wanneer zal ik dan toch zien, dat koning Pâlaka in zijn toorn U afsnijdt, als den welriekenden lokkenbundel eener jonggehuwde!

Tooneelspeelster.

Genade, genade, Edele! ter wille van U zelven worden immers die vasten voor het volgend leven verricht. *(Valt hem te voet.)*

Tooneelleider.

Edele, sta op, sta op, vertel mij, vertel mij, wie is hier bij die vasten noodig?

Tooneelspeelster.

Daartoe moet een Brahmaan worden uitgenoodigd, die bij lieden van onze soort past.

Tooneelleider.

Dan kunt UEd. wel gaan. En ik zal een Brahmaan noodigen, die bij lieden van onze soort past.

Tooneelspeelster.

Zooals UEd. beveelt. *(Af.)*

Tooneelleider *(rondloopend).*

O menschen! hoe moet ik nu toch in het rijke Ujjayinî* een Brahmaan vinden,

die bij lieden van onze soort past! *(Rondziende.)* Daar komt Cârudatta's vriend Maitreya juist hierheen. Kom, ik zal het hem eens vragen. Edele Maitreya, wilt gij in ons huis voorgaan met eten?

Stem achter het tooneel.

Noodig een anderen Brahmaan; ik ben vandaag bezet.

Tooneelleider.

Edele, er is smakelijke spijs en geen mededinger; en ge zult ook een offerloon hebben.

Weer achter het tooneel.

Wel, daar ge nu reeds de eerste maal zijt afgewezen, wat is dat nu voor een hardnekkigheid van U, om telkens op mij terug te komen!

Tooneelleider.

Ik ben door hem afgewezen. Kom, ik zal een anderen Brahmaan uitnoodigen. *(Af.)*

VOORSPEL.

Maitreya *(opkomend met een mantel in de hand).*

Noodig een anderen Brahmaan; ik ben vandaag bezet. En toch, zelfs ik, Maitreya, moet wel datgene eten, waartoe een vreemde mij uitnoodigt. Ach! als ik onzen toestand vergelijk met vroeger. Ik, die eens door de welvaart van dien achtenswaardige, den edelen Cârudatta, slechts met dag en nacht zorgvuldig toebereide, welriekenden geur verspreidende lekkernijen gespijzigd, aan de deur van ons binnenhuis neergezeten, door wel honderd schoteltjes omringd, als een schilder, ze met de vingers beurtelings aanraakte en weer wegschoof — als een stier op een stadsplein stond ik te herkauwen — keer thans door zijn armoede, na her- en derwaarts te hebben rondgezworven, als een tamme duif hier weer om te overnachten. Door den lieven vriend van den edelen Cârudatta, Cûrnavṛddha, is deze met jasmijngeur doortrokken mantel gezonden, om hem aan den edelen Cârudatta te overhandigen, wanneer hij zijn godsdienstplichten heeft vervuld. Laat ik dus naar den edelen Cârudatta uitzien. *(Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.)* Daar komt de edele Cârudatta juist hierheen, terwijl hij, na vervulling zijner godsdienstplichten, den huisgoden de offergave biedt.

(Dan komt Cârudatta op, gelijk is aangeduid, met Radanikâ.)

Cârudatta *(ten hemel ziende en moedeloos zuchtend).*

Waar van den drempel mijner woning onz' offergave
Eens snel verslonden werd door zwanen en reigerscharen,
Valt op dien drempel, waar nu halmen van gras ontspruiten,
Een handvol zaad slechts, dat de monden der wormen lekken.

(Gaat langzaam het tooneel rond en zet zich neder.)

Vidûshaka*.

Daar is de edele Cârudatta. Laat ik hem thans naderen. *(Komt nader.)* Heil U! Moge het U wèl gaan.

Cârudatta.

Wel, mijn vriend te allen tijde Maitreya hier! Vriend, welkom, zet U neder.

Vidûshaka.

Zooals U beveelt. *(Zet zich neder.)* Zie, vriend, deze met jasmijngeur doortrokken mantel is door uw lieven vriend Cûrnav*r*ddha gezonden met de woorden: „Gij moet hem aan den edelen Cârudatta geven, als hij zijn godsdienstplichten heeft vervuld.” *(Overhandigt hem, Cârudatta neemt hem en blijft in gepeins.)* Wel, waar peinst gij over?

Cârudatta.

Vriend!

Hoe schoon is hem vreugde, die leed verduren moest,
Een lamp gelijk, lichtend in dikke duisternis;
Maar wie van voorspoed tot behoeftigheid vervalt,
Wel leeft zijn lichaam, maar zijn leven is de dood.†

Vidûshaka.

Wel, vriend, van dood en armoede, welke van beide schijnt U verkieselijk?

Cârudatta.

Vriend!

Zoo 'k één van beide kiezen moet,
mij dood, niet armoede behaagt;
Want korte kwelling is de dood,
maar d'armoed' eindelooze ramp.

Vidûshaka.

Kom, vriend, genoeg U gekweld. Daar gij uw vermogen deedt overgaan op hen, die U dierbaar zijn, is uw verlies ook ten zeerste liefelijk, als van de maan, die weer gaat wassen, wanneer zij nog slechts een overschot vormt van dat, wat door de goden werd gedronken.*

Cârudatta.

Vriend, niet om mijn rijkdom ben ik treurig. Zie:

Dit pijnigt mij, dat onze woning de gasten mijden,
Nu zij haar rijkdom heeft verloren, als honingbijen
Zwervend den olifant verlaten, wanneer de paartijd
Voorbijgegaan en aan zijn slapen het vocht gedroogd is.*

Vidûshaka.

Maar, vriend, die slavinnenzonen, die nietswaardige schatten, gaan immers, evenals herdersjongens, die bang zijn voor wespen, steeds daarheen, waar ze met rust gelaten worden.†

Cârudatta.

Vriend!

Voorwaar, ik peins niet om 't verliezen van mijn vermogen,
Want schatten komen en verdwijnen door lotsbeschikking;
Maar dit mij pijnigt, dat in vriendschap men gaat verslappen
Voor wie den steun van zijnen rijkdom zich zag ontvallen.

En ook:

Door armoe wordt een man vervuld van schaamt,
door schaamte dan van waardigheid beroofd,
Van waardigheid ontbloot, wordt hij veracht,
verachting voert hem tot kleinmoedigheid,
Den moedelooze overwint de smart,
door smart gekweld, verliest hij het verstand,
Verstandeloos daalt hij ten ondergang —
ach, armoed' is de zetel aller ramp!†

Vìdûshaka.

Kom, vriend, genoeg U gekweld, door aan dien nietswaardigen rijkdom te denken.

Cârudatta.

Vriend, armoedé is immers voor den mensch:

Woonplaats der zorg, vernedering, ja een soort veete,
Afschuw van vrienden, bron van haat voor bloedverwanten;
Veracht zelfs door zijn vrouw, kiest men het woud tot woning;
Het vuur der smart verbrandt niet, maar verschroeit het harte.

Nu, vriend, door mij is aan de huisgoden de offergave gebracht; ga gij nu ook en bied op den viersprong den Moeders* d'offergave aan.

Vidûshaka.

Ik zal niet gaan.

Cârudatta.

Waarom?

Vidûshaka.

Daar de godheden, zóó vereerd, toch niet genadig zijn, wat baat het dan, de goden te dienen?

Cârudatta.

Vriend, niet aldus! Voor den gṛhastha* is dit steeds regel:

Wie, vrij van hartstocht, door boete,
door geest en woord en offergift
De goden eert, verwerft immer
hun gunst — waarom dan weifelt gij?

Ga dus, bied den Moeders d'offergave aan.

Vidûshaka.

Neen, ik zal niet gaan. Ge moet iemand anders daarmee belasten. Bij mij, Brahmaan, komt alles averechts uit, zooals bij een beeld in den spiegel rechtsch wordt, wat linksch is, en linksch, wat rechtsch is. En bovendien: zoo in den avondstond zwerven hier op den grooten weg hetaeren, hovelingen†, slaven en gunstelingen des konings. Dus zou ik zijn als de muis, die voor den muil kwam van de zwarte slang, toen deze begeerig was naar kikkers.* Wat wilt ge dan, hier neergezeten, doen?

Cârudatta.

Welnu, blijf dan. Ik wil mijn gebeden volbrengen.

Stem achter het tooneel.

Blijf staan, Vasantasenâ, blijf staan!

(Dan komt Vasantasenâ op, achtervolgd door hoveling, koningszwager en slaaf.)

Hoveling.

Vasantasenâ, blijf staan, blijf staan!

Wat vlucht ge henen, uwe zachtheid van schrik verwisseld,
Uw voeten reppend, in het oef'nen der dans bedreven,
Ontstelde, weifelende blikken ter zijde richtend,
Als d'antilope, de vervolging der jagers duchtend!

Koningszwager.

Blijf staan, Vasantasenikâ*, blijf staan!

Wat gaat ge, loopt ge, en ontvlucht ge, gedurig struiklend!
Blijf staan toch, meisje, wees genadig: ge zult niet sterven.
Wordt niet mijn ongelukkig harte verteerd van liefde,
Zooals een in een stapel kolen gevallen vleesch-stuk!

Slaaf.

Jonkvrouw†, blijf staan, blijf staan!

Gij schijnt, ontsteld uit mijn nabijheid vluchtend,
Een pauw, wier staart 's zomers zich voller uitspreidt;
Mijn heer en meester, die U hup'lend naloopt —
Een jonge haan, die in het woud verblijf houdt.

Hoveling.

Vasantasenâ, blijf staan, blijf staan!

Wat loopt ge voort, gelijk een jonge banaanstam trillend,
In 't rood gewaad, waarvan de franje de wind doet wap'ren,
Uitstrooiend menigte van roode nymphaea-knoppen,
Als een met beitelen gespleten realgar*-groeve!

Koningszwager.

Blijf staan, Vasantasenikâ, blijf staan!

Gij doet mijn liefde, mijn verlangen, mijn hartstocht† groeien;
Gij doet de sluimering des nachts van mijn leger vlieden.
Al vlucht ge struikelend en stromp'lend, bevreesd van vreeze,
Als Kuntî Râvana*, zoo heb ik U thans bemachtigd!

Hoveling.

Vasantasenâ!

Waarom, uw schreden van mijn schreden verwijd'rend, gaat ge,
Een slang gelijk, vervuld van vrees voor den vorst der vog'len*!
Wel zou den wind in zijne vaart mijn gezwindheid stuiten,
Maar U, voortref'lijke, te grijpen, is niet mijn pogen.

K o n i n g s z w a g e r.

Meester, Meester!
Zij is het zweepje van Kâma*, den duitendief,
zij is een vischeetster*, een danseres,
Eén zonder hoofd†, een familieverderfster,
z' is een losbandig', een mandje der Min,
Z' is een bordeelvrouw, een bordeelbewoonster,
z' is een bordeelsche, een bordeelvriendin†,
Deze tien* namen heb ik haar gegeven,
en toch nog altijd begeert ze mij niet!

H o v e l i n g.

Wat ijlt ge voort, van schrik bevangen gelijk een reiger,
Die voor het donderen bevreesd is der regendragers,
Terwijl de slingerende ringen uw wangen schaven,
Als waart g'een luit, die met den nagel een hov'ling tokkelt.

K o n i n g s z w a g e r.

Verzeld van 't rinkelend geluid van uw talrijk sieraad,
Wat vliedt ge, Draupadî gelijkend, bevreesd voor Râma!
Zoo dadelijk zal ik U grijpen, gelijk Hanûman
Eertijds Subhadrâ heeft gegrepen, de zuster Vishnu's.*

S l a a f.

Bemin des konings gunsteling,
Dan wordt g'onthaald op visschevleesch —
Ja, zulke visch, waarvoor een hond
Niet langer bij een lijk verwijlt.

H o v e l i n g.

Geachte Vasantasenâ!
Wijl gij den gordel-bundel, schit'rend als stargeflonker,
Opheft, die vastgehouden wordt door der heupen glooiing,
En afgewischt van uw gelaat is 't realgar-poeder —
Wat loopt ge bevend voort, gezwind, als der stede godheid!

K o n i n g s z w a g e r.

Onstuimig door ons achternageloopen,
Gelijk een jakhals in het woud door honden,
Ontvlucht ge snel, haastiglijk, met gezwindheid,
Mijn hart en tulband met U medevoerend.

V a s a n t a s e n â.

Pallavaka, Pallavaka! Parabh*r*tikâ, Parabh*r*tikâ!

K o n i n g s z w a g e r *(bevreesd)*.

Meester, Meester, een man, een man!

H o v e l i n g.

Vrees niet, vrees niet.

Vasantasenâ.

Mâdhavikâ, Mâdhavikâ!

Hoveling *(lachend)*.

Dwaas, zij zoekt haar geleide.

Koningszwager.

Meester, Meester, zoekt zij een vrouw?

Hoveling.

Welzeker.

Koningszwager.

Vrouwen dood ik wel honderd. Ik ben een held!

Vasantasenâ *(in het ledig ziende)*.

O wee, o wee! Hoe, is mijn geleide verdwenen? Dan zal ik zelf mij moeten beschermen.

Hoveling.

Zoek haar, zoek haar.

Koningszwager.

Vasantasenikâ, al jammert ge om Parabhṛtikâ, of Pallavaka of de heele lentemaand*, wie zal U beschermen voor mijn vervolging?

Noch Bhîmasena, Jamadagni's zone,
Geen telg van Kuntî, noch de vorst van Lankâ!
Duhçâsana kies ik mij thans ten voorbeeld,
Met mijne hand U bij de haren grijpend.*

Zie dan toch, zie!

Het zwaard goed-scherp! de schedel reeds gevallen!
Houwt haar het hoofd af of wel doet haar sterven!
Staak toch dat vluchten, dat U niet mag baten;
Wie sterven moet, blijft immers niet in leven!

Vasantasenâ.

Edele, ik ben immers een zwakke vrouw.

Hoveling.

Daarom juist blijft ge in leven.

Koningszwager.

Daarom juist zult ge niet sterven.

Vasantasenâ *(bij zich zelf)*.

Hoe, ook zijn vriendlijkheid veroorzaakt vrees. Komaan dan! *(Luid.)* Edele, is het U om mijn sieraden te doen?

Hoveling.

Dat kwaad zij verre, dat kwaad zij verre! Geachte Vasantasenâ, de liane in den hof mag men niet van haar bloemen berooven. Spreek dus niet van uw sieraden!

Vasantasenâ.

Maar wat wilt ge dan?

Koningszwager.

Mij, den godmensch, den man, den Vâsudeva* moet ge beminnen.

Vasantasenâ *(toornig)*.

Dat kwaad zij verre! Ga heen, onedel spreekt ge.

Koningszwager *(in de handen klappend en lachend)*.

Meester, Meester, zie eens aan! Hoe byzonder vriendelijk is deze hetaere, daar ze tot mij zegt: „Ga heen, ge gaat te verre!† ge zijt vermoeid, ge zijt afgemat." Ik ben toch niet naar een ander dorp gegaan of naar een stad gegaan. Jonkvrouw, ik zweer bij het hoofd van den Meester, met mijn eigen voeten: door U achterna te loopen, ben ik vermoeid en afgemat geworden.

Hoveling *(bij zich zelf)*.

Wel, hoor eens aan! Terwijl „kwaad" gezegd wordt, verstaat de dwaas „gaat". *(Luid.)* Vasantasenâ, in strijd met het verblijf in een bordeel is door U gesproken. Zie:

Bedenk: van jonge lieden begeleid
is zij, die een bordeel tot woning heeft;†
En overweeg: gij, een hetaere, zijt
als de liane, aan den weg gegroeid.
Gij draagt een lichaam, dat, voor geld te krijg,
immers geworden is tot handelswaar;
Bedien, mijn waarde, dan gelijklijk elk,
of hij U welgevallig zij of niet.

En ook:

In één vijver zich baadt d'aanzienlijke Brahmaan
en 't domme Cândâla*-volk;
Wèl buigt onder de kraai de bloeiende liaan,
die ook de pauw buigen doet;
Brahmaan, Kshatriya, Vaiçya* kruisen de rivier,
met d'and'ren in 't zelfde schip:
Gij zijt als de liaan, de vijver en het schip —
hetaere, heb ieder lief!

Vasantasenâ.

Voortreflijkheid immers is oorzaak van liefde, maar niet gewelddadigheid.

Koningszwager.

Meester, Meester! die geboren slavin is, sedert zij hem zag in Kâma's* tempelhof, verliefd op den armen Cârudatta: daarom bemint ze mij niet. Links staat zijn huis. Maak, dat ze niet aan onze hand ontsnapt, Meester!

Hoveling *(bij zich zelf)*.

Juist wat de dwaas voor zich moest houden, daar loopt hij mee te koop! Hoe, Vasantasenâ verliefd op den edelen Cârudatta! Naar waarheid zegt men toch: „De paarl verbindt zich met de paarl." Laat zij† dan gaan, wat geef ik om dien dwaas! *(Luid.)* Bastaard, links staat het huis van den veemheer?

Koningszwager.

Zeker, links staat zijn huis.

Vasantasenâ *(bij zich zelf).*

Wat hoor ik! „Links staat zijn huis” zegt hij. Waarlijk! die misdadige booswicht heeft een samenkomst met den geliefde bewerkt.

Koningszwager.

Meester, Meester, hoe dicht is de duisternis; als in een hoop boonen een balletje zwartsel, is Vasantasenikâ, daareven nog gezien, verdwenen!

Hoveling.

O hoe dicht is de duisternis! Immers:

Vér-ziend, door 't ingetreden donker plots'ling afgesneden,
Hoewel geopend, schijnt mijn oog door duisternis gesloten.

En ook:

Het donker schijnt de leden te bestrijken
met zwarte zalf, die van den hemel regent;
Gelijk een dienst, onwaardigen bewezen,
zoo is 't gezicht thans nutteloos geworden.†

Koningszwager.

Meester, Meester! ik zoek Vasantasenikâ.

Hoveling.

Bastaard! is er eenig teeken, waar gij op let?

Koningszwager.

Meester, Meester! wat dan?

Hoveling.

Het geluid der sieraden, of de welriekende geur van den krans.

Koningszwager.

Ik hoor wel den geur van den krans, maar, daar mijn neus door de duisternis verstopt is, zie ik niet zeer duidelijk het geluid der sieraden.

Hoveling *(zacht tot Vasantasenâ).*

Vasantasenâ!

Schoon door het donker van den avond ge niet gezien wordt,
Zooals de bliksem, in de plooien der wolk verborgen,
Toch zal de geur, dien uwe bloemen verspreiden, schuchtre,
U kenbaar maken, en het bab'lende voetensieraad.

Gehoord, Vasantasenâ?

Vasantasenâ *(bij zich zelf).*

Gehoord en aangenomen! (*Doet of zij de voetringen en den krans aflegt en loopt eenigen tijd rond, met de hand tastend.*) Ah, door betasting van den muur bespeur ik, dat dit de zijdeur is, en ik bemerk aan de verbinding met het huis, dat de zijdeur gesloten is.

Cârudatta.

Vriend, ik heb mijn gebeden geëindigd. Ga dan nu, bied den Moeders d'offergave aan.

Vidûshaka.

Neen, ik zal niet gaan.

Cârudatta.

Helaas!

Door armoe komt, dat naar de woorden van een man
geen bloedverwant luist'ren wil;
Zijn liefste vrienden wenden d' oogen van hem af;
zijn rampen vermeerd'ren zich;
Zijn geestkracht wordt gedoofd, de lieflijkheid verwelkt
van zijne karakter-maan;
Een misdaad, zij die ook door anderen begaan,
toch wordt ze hem toegedicht.

En ook:

Niemand, die met den arme samenkomst begeert,
hem aanspreekt met heuschen groet;
Op feesttijd, als der rijken woning hij bezoekt,
wordt spottend hij aangezien;
Vèr gaat hij van de groote menigte, beschaamd,
daar luttel zijn kleeding is;
Armoede mag den grooten zonden, naar mij schijnt,
als zesde zijn toegevoegd!

En ook:

Armoede! ach, U zelfs moet ik beklagen,
daar g' in ons lichaam als een vriend gewoond hebt;
Waar zult ge heengaan, dit is mijn gedachte,
als ik, rampzalige, zal zijn bezweken.

Vidûshaka (*beschaamd*).

Welnu, vriend, wanneer ik dan gaan moet, laat Radanikâ mij ten minste vergezellen.

Cârudatta.

Radanikâ, begeleid Maitreya.

Radanikâ.

Zooals UEd. beveelt.

Vidûshaka.

Geachte Radanikâ! neem de offergave en de lamp. Ik zal de zijdeur open maken. (*Aldus doet hij.*)

Vasantasenâ.

Als ware het, om mij te hulp te komen, heeft men de zijdeur geopend; laat ik dus binnengaan. (*Licht ziende.*) O wee, o wee! een lamp! (*Waait ze met een slip van haar kleed uit en treedt binnen.*)

Cârudatta.

Maitreya, wat is dat?

Vidûshaka.

Door den wind, bij het openen der deur saamgeperst, is de lamp uitgeblazen. Geachte Radanikâ, ga gij door de zijdeur naar buiten; ik kom terug, wanneer ik binnen de lamp weer heb aangestoken. (*Af.*)

Koningszwager.

Meester, Meester! ik zoek Vasantasenikâ.

Hoveling.

Zoek haar, zoek haar!

Koningszwager (*doet aldus*).

Meester, Meester! ik heb haar, ik heb haar!

Hoveling.

Dwaas, dat ben ik!

Koningszwager.

Kom dan naar dezen kant, Meester, en blijf daar afgezonderd staan. (*Zoekt weer en grijpt den slaaf.*) Meester, Meester! ik heb haar!

Slaaf.

Heer, ik ben het, uw slaaf.

Koningszwager.

Hier de Meester, daar de slaaf. De Meester, de slaaf, de slaaf, de Meester. Blijf gij dan een eindje ter zijde staan. (*Zoekt weder en grijpt Radanikâ bij de haren.*) Meester, Meester! nu heb ik dan toch Vasantasenikâ gegrepen!

Mij in het duister ontvluchtend,
verraden door den bloemengeur,
Is zij gevat bij haar lokken,
als door Cânakya Draûpadî.*

Hoveling.

Gij, die, in d' overmoed der jeugd,
naloopt een zoon van ed'len stam,
Wordt bij die lokken, vol bloemen,
verzorgenswaard — thans voortgesleurd!

Koningszwager.

Nu zijt ge, meisje, bij het hoofd gegrepen
En bij de lokken, en de vlecht en 't hoofdhaar!
Ja, roep om hulp, jammer en weeklaag luide
Tot 'Içvara, Çankara, Çiva, Çambhu!*

Radanikâ (*bevreesd*).

Wat hebben de edele heeren in den zin?

Hoveling.

Bastaard, dat is een andere stem!

Koningszwager.

Meester, Meester! zooals een kat, zeer begeerig naar melkkost, haar stem verandert, zoo heeft ook de slavinnendochter haar stem veranderd.

Hoveling.

Hoe, zij heeft haar stem veranderd? Wel, dat is vreemd! En toch, wat is hier vreemd?

Door op 't tooneel te verschijnen,
door der kunsten bedrevenheid,
En des bedriegens ervaren,
steunt z' op der stemme buigzaamheid.

Vidûshaka (*optredend*).

Kijk, kijk! door den zachten avondwind siddert het lamplicht als het hart van een bok, die naar de offerplaats wordt gevoerd. (*Nader komend en Radanikâ aldus ziende.*) Geachte Radanikâ!

Koningszwager.

Meester, Meester! een man, een man!

Vidûshaka.

Is dat nu passend, is dat nu voegzaam, dat ten gevolge van de armoede van den edelen Cârudatta vreemde lieden zijn huis binnendringen†!

Radanikâ.

Edele Maitreya, zie toch, hoe men mij beleedigt!

Vidûshaka.

Wordt gij of worden wij beleedigd?

Radanikâ.

Ook gij immers.

Vidûshaka.

Wat, is dit gewelddadigheid?

Radanikâ.

Wat anders?

Vidûshaka.

In waarheid?

Radanikâ.

In waarheid.

Vidûshaka (*toornig zijn stok opheffend*).

Niet aldus! In zijn eigen huis wordt zelfs een hond boos, hoeveel te meer ik, een Brahmaan! Met dezen stok, die krom is als het levenspad van ons-gelijken, zal ik uw hoofd met slagen kneuzen, alsof ge een ellendige, verdorde rietstengel waart.

Hoveling.

Groot Brahmaan, vergeef mij, vergeef mij!

Vidûshaka (*den hoveling ziende*).

Niet deze is hier de schuldige. (*Den koningszwager ziende.*) Dat is de schuldige. Wel, wel, koningszwager, Samsthânaka, booswicht, is dat nu passend? Al is ook die achtenswaardige, de edele Cârudatta arm geworden, is Ujjayinî dan niet met zijn deugden gesierd, dat men, zijn huis binnengedrongen, zijn bedienden dusdanige beleediging aandoet?

Geen schande, zegt men: „Hij is arm.”
Voorwaar, het Noodlot kent geen arme;†
Arm is de man, hoe rijk hij zij,
die zich ontdeed van goeden wandel.†

Hoveling (*beschaamd*).

Groot Brahmaan, vergeef mij, vergeef mij! Doordat zij voor een ander werd aangezien, is dit bedreven, niet uit overmoed. Zie:

Een willig meisje wij zoeken —

Vidûshaka.

Wat, deze?

Hoveling.

Dat kwaad zij verre!

een', onafhankelijk van jeugd.
Zij verdween — deze aanziende
voor haar, misduidden wij haar aard.

In elk geval moet gij dit aanvaarden — het is al, wat wij tot verzoening kunnen aanbieden. (*Met deze woorden legt hij het zwaard af en valt hem met opgeheven handen te voet.*)

Vidûshaka.

Brave man, sta op, sta op! Daar ik den stand van zaken niet kende, deed ik U verwijten, maar nu ik dien ken, vraag ik vergiffenis.

Hoveling.

Aan U moet immers hier vergiffenis worden gevraagd. Dus zal ik opstaan op een voorwaarde.

Vidûshaka.

U heeft slechts te spreken.

Hoveling.

Indien ge, wat hier is gebeurd, niet aan den edelen Cârudatta zult vertellen.

Vidûshaka.

Ik zal het niet vertellen.

Hoveling.

Dez' uw welwillendheid, Brahmaan,
door mij eerbiedig wordt aanvaard;
Gewapend zijn wij verwonnen
door U, met wapenen der deugd.

Koningszwager (*wrevelig*).

Waarom zijt gij toch, Meester, dien ellendigen Brahmanenjongen te voet gevallen, zoo erbarmelijk de handen tot hem opheffend?

Hoveling.

Ik ben bevreesd.

Koningszwager.

Voor wien zijt ge bevreesd?

Hoveling.

Voor Cârudatta's deugden.

Koningszwager.

Wat zijn wel de deugden van hem, in wiens huis men niet eens te eten krijgt?

Hoveling.

Spreek niet aldus!

Vriendschap met ons-gelijken hem vermag'ren deed
En hij heeft niemand met zijn rijkdom ooit gekrenkt.
Gelijk een meer, nog in den zomer waterrijk,
Zoo is ook hij, lesschend der menschen dorst, verdroogd.

Koningszwager (*met ergernis*).

Wie is die zoon eener geboren slavin?

Een dapper held? Pându's zoon Çvetaketu?
De telg van Râdhâ? Râvan', Indra's zone?
Of die bij Kuntî werd verwekt door Râma?
Of Açvatthâman? Dharma's zoon Jatâyu?*†

Hoveling.

Dwaas, die Cârudatta is immers:

Der behoeftigen Wenschboom*,
door zijn deugdvruchten buigend,
der rechtvaardigen gastheer,
De spiegel der geleerden,
der wellevendheid toetssteen,
zee, met vloed van karakter,†
Niet-verachtend, weldadig,
een schatkist van mannendeugd,
edelaardig en vriend'lijk;
Hij alleen leeft in waarheid,
roemvol door zijn deugdzaamheid,
terwijl and'ren slechts ad'men.

Laten wij dan vanhier gaan.

Koningszwager.

Zonder Vasantasenikâ?

Hoveling.

Vasantasenâ is verdwenen.

Koningszwager.

Hoe is dat mogelijk?

Hoveling.

Als van den blinde het gezicht, het verstand des dwazen,
Als van den kranke het gedijen, des tragen voorspoed,
Bij zwak geheugen en bij hartstocht de hoogste wijsheid,
Is zij verdwenen, nauw bereikt, als bij haat de wellust.

Koningszwager.

Zonder Vasantasenikâ zal ik niet gaan.

Hoveling.

Hebt ge dan dit nooit gehoord:
Aan den paal houdt men d'olifant,
aan de teugels houdt men het ros,
En aan het hart houdt men de vrouw:
waar dit niet is, kan men wel gaan.

Koningszwager.

Indien gij wilt gaan, ga dan. Ik zal niet gaan.

Hoveling.

Dan ga ik. (*Af.*)

Koningszwager.

Zoo is de Meester door het Niet vermeesterd.† (*Tot den Vidûshaka.*) Hé, kraaienpootschedelkop*, ellendige Brahmanenjongen, zet U neder, zet U neder.

Vidûshaka.

We zijn al vernederd.

Koningszwager.

Door wien?

Vidûshaka.

Door het Noodlot.

Koningszwager.

Sta dan op, sta op!

Vidûshaka.

We zullen wel opstaan.

Koningszwager.

Wanneer?

Vidûshaka.

Wanneer het Lot weer gunstig zal zijn.

Koningszwager.

Komaan, ween dan, ween dan!

Vidûshaka.

Men heeft ons reeds doen weenen.

Koningszwager.

Wie?

Vidûshaka.

De Armoede.

Koningszwager.

Nu, lach dan, lach dan!

Vidûshaka.

We zullen wel lachen.

Koningszwager.

Wanneer?

Vidûshaka.

Wanneer de edele Cârudatta weer tot welvaart komt.

Koningszwager.

Komaan, ellendige Brahmanenjongen, ge zult uit mijn naam aan den armen Cârudattaka zeggen: „Deze hetaere, dit meisje, met goud getooid, met goud versierd als een tooneelleidersvrouw, die zich zoo juist heeft opgemaakt tot het vertoonen van een Heldenspel,*† Vasantasenâ genaamd, op U verliefd, sinds zij U zag in Kâma's tempelhof, is uw woning binnengegaan, terwijl wij haar zochten te winnen door gewelddadigheid. Wanneer gij haar goedschiks wegzendt en in mijn handen overlevert, dan zal er, in geval gij haar zonder proces voor het gerecht snel aan mij overgeeft, vriendschap tusschen ons bestaan. Maar indien gij haar niet uitlevert, zal tusschen ons een vijandschap bestaan, die eerst met den dood eindigt." En let hier op:

Een kalebas, smeert men den steel met koemest,
Vleesch, dat gestoofd is en gedroogde groente
En rijst, die in een winternacht bereid is,
Geldschuld en vijandschap verrotten nimmer.

Mooi moet ge sprèken, vlug moet ge spreken, zóó moet ge spreken, dat ik, in de duiventil op den toren van mijn paleis gezeten, het zal hooren. Wanneer ge niet zoo spreekt, zal ik je hoofd verbrijzelen als een kapittha* onder een deurvleugel.

Vidûshaka.

Ik zal het zeggen.

Koningszwager (*zacht tot den slaaf*).

Slaaf, is de Meester inderdaad heengegaan?

Slaaf.

Welzeker.

Koningszwager.

Laten we dan snel wegloopen.

Slaaf.

Neem dan het zwaard, Heer.

Koningszwager.

In uw hand moge het blijven.

Slaaf.

Hier is het, groote Heer, neem toch het zwaard, Heer.

Koningszwager (*het verkeerd aannemend*)

't Bastlooze zwaard, dat in de scheede sluimert,
't Radijshuidkleurige, op schouder nemend,
Gelijk een jakhals, aangeblaft door rekels
En teven, vlucht ik henen naar mijn schuilplaats.

(*Beiden gaan het tooneel rond en treden af.*)

Vidûshaka.

Geachte Radanikâ, ge moet deze beleediging, U aangedaan, niet aan dien achtenswaardige, aan Cârudatta mededeelen. Voor hem, die reeds door armoede wordt gekweld, zou het, dunkt mij, dubbele kwelling zijn.

Radanikâ.

Edele Maitreya, ge weet immers wel, dat Radanikâ haar mond weet te bedwingen.

Vidûshaka.

Zeker, zoo is het.

Cârudatta (*tot Vasantasenâ*).

Radanikâ, verlangend naar den Wind is de Avondstond. Rohasena heeft het koud. Breng hem dus in huis en dek hem toe met dezen mantel. (*Reikt haar den mantel.*)

Vasantasenâ (*bij zich zelf*).

Hoe, hij ziet mij aan voor zijn bediende! (*Neemt den mantel en kust*† *hem; bij zich zelf, verlangend.*) Zie, de mantel, met jasmijngeur doortrokken, toont dat zijn jeugd niet onverschillig is. (*Doet hem ongemerkt om.*†)

Cârudatta.

Radanikâ, kom toch met Rohasena in huis.

Vasantasenâ (*bij zich zelf*).

Weinig recht heb ik immers op uw huis.†

Cârudatta.

Radanikâ, geeft ge zelfs geen antwoord! Helaas!

Wanneer het Noodlot aan een man heeft opgelegd
Een leven, door der welvaart ondergang benard,
Dan wordt de vriendschap van zijn vrienden vijandschap
En lang gekoesterde genegenheid verkoelt.

(*Radanikâ en de Vidûshaka komen nader.*)

Vidûshaka.

Wel, hier is Radanikâ.

Cârudatta.

Is dat Radanikâ! Wie is dan die andere,
Die onbekende, omhangen
met mijn gewaad, dat haar verneert —

Vasantasenâ (*bij zich zelf*).

Neen, vereert!

Cârudatta.

Die glinstert als, van herfstnevels
omhuld, de sikkellijn der maan.

Maar niet voegzaam is het, een anders vrouw aan te zien.

Vidûshaka.

Wel, een anders vrouw aan te zien, daarvoor behoeft ge niet te vreezen. Dit is Vasantasenâ, op U verliefd, sinds zij U zag in Kâma's tempelhof.

Cârudatta.

Hoe, is dat Vasantasenâ! (*Bij zich zelf.*)

Die tot een liefde mij wekte,
die, aan des lafaards toorn gelijk,
Als bekneld is in mijn lichaam,
daar d'omvang van mijn rijkdom slonk.

Vidûshaka.

Hoor eens, vriend! De koningszwager zegt:

Cârudatta.

Wat?

Vidûshaka.

„Deze hetaere, dit meisje, met goud getooid, met goud versierd, als een tooneelleidersvrouw, die zich zoo juist heeft opgemaakt tot het vertoonen van een Heldenspel, op U verliefd, sinds zij U zag in Kâma's tempelhof, is uw woning binnengegaan, terwijl wij haar zochten te winnen door geweldaadigheid."

Vasantasenâ (*bij zich zelf*).

„Te winnen door gewelddadigheid!" waarlijk, ik ben vereerd door die woorden.

Vidûshaka.

„Wanneer gij haar goedschiks wegzendt en in mijn handen overlevert, zal er, in geval gij haar zonder proces voor het gerecht snel aan mij overgeeft, vriendschap tusschen ons bestaan, anders zal tusschen ons vijandschap bestaan tot aan den dood."

Cârudatta (*minachtend*).

Die dwaas! (*Bij zich zelf.*) Waarlijk, dit meisje is waardig, als een godheid te worden vereerd!† Daardoor is het immers, dat zij op dezen stond,

Schoon 'k haar noodigde: „Betreed mijn woning!"
Niet verroert, mijn lotstoestand aanschouwend,
En niet door bekendheid met de mannen
Vastberaden spreekt, al zegt zij veel.†

(*Luid.*) Geachte Vasantasenâ! Door U daareven onbewust als mijn bediende te behandelen, daar ik U niet herkende, heb ik U beleedigd. Met gebogen hoofd vraag ik U vergiffenis.

Vasantasenâ.

Door dit ongepast betreden van uw drempel heb ik U beleedigd; ik vraag U met gebogen hoofd vergiffenis.

Vidûshaka.

Wel, gij beiden brengt de hoofden bij elkander als twee welige rijstvelden. Ook ik buig nu dit hoofd, een kameelsknie gelijkend, en smeek U beiden: „Richt U op."

Cârudatta.

Welaan! Moge er vertrouwlijkheid bestaan!*

V a s a n t a s e n â (*bij zich zelf*).

Vaardig en aardig is dit gezegde! Op zulk een wijze hier gekomen, past het mij niet, hier te blijven. Kom, zóó wil ik spreken. (*Luid.*) Edele, indien dan UEd. mij een dienst wil bewijzen, dan wensch ik deze sieraden in uw huis in bewaring te geven. Om mijn sieraden vervolgen mij die booswichten.

C â r u d a t t a.

Dit huis is niet geschikt, ze te bewaren.

V a s a n t a s e n â.

Edele, dat is niet juist! aan de menschen worden panden toevertrouwd, niet aan de huizen.

C â r u d a t t a.

Maitreya, wil die sieraden aannemen.

V a s a n t a s e n â.

Ik ben U wel verplicht. (*Overhandigt de sieraden.*)

V i d û s h a k a (*ze aannemend*).

Ik breng U mijn dank.

C â r u d a t t a.

Och dwaas, het is immers een toevertrouwd pand.

V i d û s h a k a (*ter zijde*).

Als dat het geval is, dan mag het voor mijn part door de dieven worden weggenomen.

C â r u d a t t a.

Binnen korten tijd....

V i d û s h a k a.

Behoort dit pand van haar aan ons.

C â r u d a t t a.

Zal ik het teruggeven.

V a s a n t a s e n â.

Edele, ik wensch, door dezen edelen heer begeleid, naar mijn huis terug te keeren.

C â r u d a t t a.

Maitreya, begeleid die achtenswaardige.

V i d û s h a k a.

Wanneer gij zelf haar begeleidt, die den gang heeft van een zwaan, zult gij prijken als een flamingo. Maar ik, Brahmaan, zal door die menschen worden omgebracht, zooals een offergave†, op den viersprong aangeboden, door de honden wordt verscheurd.

C â r u d a t t a.

Zoo zij het. Ik zelf zal de achtenswaardige begeleiden. Laten er dan lampen worden aangestoken, geschikt om ons vertrouwen in te boezemen op den heirweg.

V i d û s h a k a.

Vardhamânaka, steek de lampen aan.

S l a a f (*zacht*).

Wel, kunnen lampen zonder olie worden aangestoken?

V i d û s h a k a (*zacht*).

Nu, onze lampen kunnen dan evenmin ontvlammen als hetaeren, die minnaars zonder geld verachten.†

C â r u d a t t a.

Maitreya, de lampen zijn niet noodig. Zie:

De maan verrijst, bleek als de wang eener verliefde,
Van de planetenschaar omringd — de lamp des heirwegs,
Wier stralen in het dichte duister vallen,
Als drop'len melk in een verdroogden poel.

(*Zich opmakend; op verliefden toon.*)

Geachte Vasantasenâ, hier is uw huis; wil binnentreden.*

(*Vasantasenâ ziet hem aan met verliefden blik en treedt af.*)

C â r u d a t t a.

Vriend, Vasantasenâ is gegaan. Komaan dan, laten we naar huis terugkeeren;

Want de heirweg is verlaten
en de stadswachters zwerven rond;
Hoeden wij ons voor misduiding,*
want vol van boosheid is de Nacht.

(*Gaat het tooneel rond.*) Dit goudkistje moet gij des nachts bewaren en Vardhamânaka over dag.

V i d û s h a k a.

Zooals U beveelt. (*Beiden af.*)

A l d u s i n „H e t l e e m e n W a g e n t j e"
h e t e e r s t e B e d r ij f,
„H e t T o e v e r t r o u w e n
d e r S i e r a d e n"
g e n a a m d.

S l a v i n (*opkomend*).

Door haar moeder ben ik tot de Jonkvrouw gezonden met een boodschap. Laat ik dus binnengaan en mij tot de Jonkvrouw begeven. (*Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.*) Daar zit de Jonkvrouw, in haar hart iets bepeinzend. Laat ik nader gaan.

(*Dan wordt, op een zetel zittend, Vasantasenâ zichtbaar, vol smachtend verlangen, met Madanikâ.*)

V a s a n t a s e n â.

Meisje, en toen?

M a d a n i k â.

Jonkvrouw, ik zegt niets. Wat beteekent dat „En toen"?

V a s a n t a s e n â.

Wat heb ik gezegd?

M a d a n i k â.

„En toen."

V a s a n t a s e n â (*de wenkbrauwen fronsend*).

Ah, zoo is het.

V o r i g e s l a v i n (*nader komend*).

Jonkvrouw, uw moeder gelast U: „Wanneer ge gebaad hebt, moet ge den goden eer bewijzen."

V a s a n t a s e n â.

Meisje, meld mijn moeder: „Heden zal ik niet baden, laat dus een Brahmaan de vereering volbrengen."

S l a v i n.

Zooals de Jonkvrouw beveelt. (*Af.*)

M a d a n i k â.

Jonkvrouw, liefde doet mij vragen, niet vrijpostigheid: Wat is dit toch?

V a s a n t a s e n â.

Madanikâ, wat ziet ge aan mij?

Madanikâ.

Uit de verstrooidheid der Jonkvrouw bemerk ik, dat zij verlangen heeft naar iemand, die in haar hart woont.

Vasantasenâ.

Dat hebt ge goed gezien. Gij, Madanikâ, verstaat toch de kunst, in een anders hart te lezen.

Madanikâ.

Dat is mij lief, zeer lief. Waarlijk, Kâma, die verhevene, onweerstaanbare† is immers een Lentefeest voor jonge lieden. Vertel dan, Jonkvrouw, is het de koning of een gunsteling des konings, die door U wordt gediend?

Vasantasenâ.

Meisje, beminnen wil ik, niet dienen.

Madanikâ.

Is het dan een jong Brahmaan, met buitengewone kennis versierd, dien ge bemint?

Vasantasenâ.

Meisje, den Brahmanenstand moet ik vereeren.

Madanikâ.

Bemint ge dan een jong koopman, die door het bezoeken van verschillende steden zich een uitgebreid vermogen heeft verworven?

Vasantasenâ.

Meisje, een koopman verlaat de zijnen, ook al zijn ze zeer aan hem gehecht en door naar vreemde landen te reizen, veroorzaakt hij groote scheidingssmart.

Madanikâ.

Jonkvrouw, geen koning, geen koningsgunsteling, geen Brahmaan, geen koopman! Wie is het dan, die door onze prinses wordt bemind?

Vasantasenâ.

Meisje, gij zijt met mij naar Kâmadeva's* tempelhof gegaan?

Madanikâ.

Jonkvrouw, dat ben ik.

Vasantasenâ.

En toch vraagt ge me, alsof ge er niets van wist!

Madanikâ.

Ik weet het, Jonkvrouw. Dus hij is het, die U bijstand verleende, toen gij bescherming zocht?

Vasantasenâ.

Welken naam draagt hij dan?

Madanikâ.

Hij woont immers in de wijk der gildemeesters.

V a s a n t a s e n â.

Ach, zijn naam heb ik U gevraagd.

M a d a n i k â.

Jonkvrouw, heilvol van benaming, is hij immers de edele Cârudatta genaamd.

V a s a n t a s e n â (*verheugd*).

Mooi zoo, Madanikâ, mooi zoo! Dat hebt ge goed begrepen.

M a d a n i k â (*bij zich zelf*).

Dat moet ik eens vragen. (*Luid.*) Jonkvrouw, men zegt toch, dat hij arm is.

V a s a n t a s e n â.

Daarom juist heb ik hem lief. Een hetaere, wier hart zich heeft vereenigd met een arm man, is voor de wereld vrij van blaam.

M a d a n i k â.

Jonkvrouw, bezoeken bijen dan den mangoboom nog, wanneer zijn bloesems zijn afgevallen?

V a s a n t a s e n â.

Daarom juist worden zij honingmaaksters* genoemd.

M a d a n i k â.

Jonkvrouw, wanneer ge naar hem verlangt, waarom gaat ge dan niet nu dadelijk tot hem?

V a s a n t a s e n â.

Meisje, wanneer ik hem dadelijk bezocht, zou hij, niet in staat mij een wederdienst te bewijzen†, een ander maal moeilijk te zien zijn.

M a d a n i k â.

Jonkvrouw, hebt ge daarom uw sieraden aan zijn handen toevertrouwd?

V a s a n t a s e n â.

Meisje, dat hebt ge goed begrepen.

S t e m a c h t e r h e t t o o n e e l.

Hé daar, Heeren†! een speler, die om tien suvarna's was opgesloten, is ontvlucht. Grijp hem dus, grijp hem! Blijf staan! ge zijt reeds van verre gezien.
(*Er treedt ontsteld, zonder het gordijn weg te schuiven*†, *een wrijfmeester** *op.*)

W r i j f m e e s t e r.

Hoe ellendig is het bestaan van een speler! Helaas!

Gelijk door eene, aan haar kluister pas ontsnapte ezelin,
ben 'k, ach! geschopt door „d' Ezelin",
Gelijk Ghatokaca door een aan Karna's hand ontsnapte speer,
ben ik getroffen door „de Speer."*

Toen ik den speelbankhouder in berekening
verdiept zag, ben ik oogenblikkelijk ontsnapt,
Ik vloog de straat op — maar waar is de man,
tot wien ik thans mij om bescherming wend!

Terwijl zij, bankhouder en speler, mij elders zoeken, zal ik met omgekeerde voeten dezen leegen tempel binnengaan en mij er als godenbeeld opstellen.

(*Na allerlei gebaren blijft hij in de aangeduide houding. Dan treedt Mâthura op met een speler.*)

Mâthura.

Hé daar, Heeren! een speler, die om tien suvarna's was opgesloten, is ontvlucht. Grijp hem, grijp hem! Blijf staan, blijf staan! ge zijt reeds van verre gezien.

Speler.

Al loopt ge tot in d' onderwereld voort,
al wendt g' U thans tot Indra* om behoed,
Den speelbankhouder uitgezonderd slechts,
kan geen U redden, ja zelfs Rudra* niet.

Mâthura.

Waarheen — gij, die een braven speelbankhouder hebt bedrogen!
Waar vlucht ge heen, terwijl uw leden sidderen van vrees,
Gedurig over effen en oneffen struik'lend,
Bezoed'lend uw geslacht en goeden naam!

Speler (*het voetspoor ziende*).

Daar is hij gegaan. En hier is het voetspoor verdwenen.

Mâthura (*het beziende, overleggend*).

Wel, de voeten omgekeerd — de tempel zonder godenbeeld. (*Denkt na.*) Die schelm van een speler is met omgekeerde voeten den tempel binnengegaan.

Speler.

Dan zullen wij hem volgen.

Mâthura.

Zoo zij het. (*Beiden doen, of zij den tempel binnengaan; wanneer zij den wrijfmeester zien, wenken zij elkander veelbeteekenend toe.*)

Speler.

Wel, is het een houten beeld?

Mâthura.

Wel neen, wel neen, het is een beeld van steen. (*Zij schudden hem eenige malen en geven elkander teekenen van verstandhouding.*) Zoo zij het. Kom, laten we een spel spelen. (*Zij spelen eenige malen.*)

Wrijfmeester

(*die telkens de ontroering van zijn begeerte tot het spel tracht te verbergen*).

Ach!

Die rammelklank vervoert het harte van den duiteloozen man,
Als trommelklank 't hart van een heerscher, die zijn koninkrijk verloor.
'k Weet: 'k zal niet spelen — 't spel gelijkt een val van den Sumeru-top*—
En toch, die klank, zoo zoet als kokila's* gezang, vervoert den geest.

S p e l e r.

Mijn beurt, mijn beurt!

M â t h u r a.

Neen, mijn beurt, mijn beurt!

W r ij f m e e s t e r
(van de andere zijde plotseling toeloopend).

Neen, mijn beurt!

S p e l e r.

De kerel is gevat!

M â t h u r a *(hem grijpend).*

Zoo, schelm, nu ben je gegrepen; geef de tien suvarna's.

W r ij f m e e s t e r.

Edele, ik zal ze geven.

M â t h u r a.

Geef ze oogenblikkelijk.

W r ij f m e e s t e r.

Ik zal ze geven, wees genadig.

M â t h u r a.

Kom, wil je ze eens dadelijk geven.

W r ij f m e e s t e r.

Mijn hoofd buigt zich neder.† *(Hij valt ter aarde; beiden slaan hem duchtig.)*

M â t h u r a *(een spelerscirkel trekkend).*

Nu ben je in een spelerscirkel gevangen.

W r ij f m e e s t e r *(opstaande, ontsteld).*

Hoe, ik ben in een spelerscirkel gevangen! O wee, wij spelers moeten dat gebruik eerbiedigen. Hoe zal ik nu betalen?

M â t h u r a.

Komaan, schrijf een schuldbrief.†

W r ij f m e e s t e r.

Zóó zal ik doen. *(Zich tot den speler wendend.)* De helft geef ik U, de helft moet U mij kwijtschelden.

S p e l e r.

Zoo zij het.

W r ij f m e e s t e r *(zich tot den bankhouder wendend).*

Voor de helft geef ik een schuldbrief; de helft moet UEd. mij kwijtschelden.

M â t h u r a.

Wat kwaad? Zoo zij het.

W r ij f m e e s t e r *(luid).*

Edele, de helft is door U kwijtgescholden?

M â t h u r a.

Zeker.

W r ij f m e e s t e r (*tot den speler*).

Ook door U is de helft kwijtgescholden?

S p e l e r.

Zeker.

W r ij f m e e s t e r.

Nu kan ik gaan.

M â t h u r a.

Betaal de vijf† suvarna's; waar wilt ge heen?

W r ij f m e e s t e r.

Ziet eens aan, ziet eens aan, edele heeren. Nu heb ik voor de eene helft een schuldbrief gemaakt en de andere helft is mij kwijtgescholden, en toch vraagt hij mij nog de andere helft.†

M â t h u r a (*hem grijpend*).

Ik, Mâthura, ben een listige bedrieger, ik laat mij hier niet bedriegen.† Geef dan nu dadelijk de volle som, schelm.

W r ij f m e e s t e r.

Hoe zou ik betalen?

M â t h u r a.

Verkoop je vader en betaal.

W r ij f m e e s t e r.

Hoe kom ik aan mijn vader?

M â t h u r a.

Verkoop je moeder en betaal.

W r ij f m e e s t e r.

Hoe kom ik aan mijn moeder?

M â t h u r a.

Verkoop je zelf en betaal.

W r ij f m e e s t e r.

Wees genadig; breng mij op de hoofdstraat.

M â t h u r a.

Ga voort, ga voort.

W r ij f m e e s t e r.

Zoo zij het. (*Gaat het tooneel rond.*) Edelen, koopt mij van dezen bankhouder voor tien suvarna's. (*Rondziende; in de ruimte**.) Wat zegt ge? Wat ik zal uitvoeren? Ik zal in uw huis dienen. Hoe, zonder antwoord te geven, gaat hij heen. Kom, ik zal dien ander eens aanspreken. (*Herhaalt het vorige.*) Hoe, ook deze gaat heen en versmaadt mij. Ach, daar de edele Cârudatta zijn vermogen verloor, bevind ik mij thans in het ongeluk.

M â t h u r a.

Zul je nu betalen?

W r ij f m e e s t e r.

Hoe zou ik betalen? (*Hij valt neer; Mâthura sleurt hem voort.*) Edelen, redt mij, redt mij! (*Dan treedt Darduraka op.*)

D a r d u r a k a.

Wel, het spel is toch waarlijk voor den mensch een koninkrijk, waaraan slechts de troon ontbreekt! En waarom?

Hij telt geen nederlaag, vanwaar z' ook komen moge,
voortdurend neemt en geeft hij geld,
En als een koning overvloedig' inkomst trekkend,
wordt hij door machtigen vereerd.

En ook:

'k Won mijn goed door dobbelspel,
vrouw en vriend door dobbelspel,
'k Gaf en 'k at door dobbelspel,
weg is 't al door dobbelspel!†

En ook:

Door Tretâ is mij al mijn geld ontnomen,
door Pâvara mijn lichaam uitgeteerd,
Door Nardita is mij de deur gewezen,
door Kata ga ik heen, geruïneerd!*

(*Voor zich uitziende.*) Daar komt juist onze eerste speelbankhouder Mâthura aan. Kom, wegloopen kan ik niet, dus zal ik mijn gelaat omhullen. (*Hij maakt allerlei gebaren en blijft staan; zijn overkleed bekijkend.*)

Die mantel is tot dradenarmoede geraakt,
Die mantel is met honderd scheuren opgesierd,
Die mantel kan niet door mij worden aangedaan,
Die mantel staat, als hij verborgen is, het best.

Maar wat zal ik ongelukkige doen?† Ik, die

Met 't ééne been op d'aardbodem,
en met het tweede in de lucht,
Mij zwevend houd zóó langen tijd,
als de Zon aan den hemel zweeft.

M â t h u r a.

Betaal, betaal!

W r ij f m e e s t e r.

Hoe zou ik betalen? (*Mâthura sleurt hem voort.*)

D a r d u r a k a.

Hé, wat is dat daarvóór? (*In de ruimte.*) Wat zeide U? Die speler wordt door den bankhouder mishandeld en niemand bevrijdt hem! Dan zal Dardura hier hem bevrijden. (*Toeloopend.*) Ruimte, ruimte! (*Hem ziende.*) Wel kijk, daar is Mâthura, de schelm! En die ongelukkige wrijfmeester,

Die niet den ganschen dag hangt, roerloos, met gebogen hoofd,
Wiens rug niet door aanhoudend slaag en steenen is vereelt,
Wiens been ook niet gedurig door de honden wordt geknauwd,
Hoe komt hij, slank en teeder, aan die neiging tot het spel?

Komaan, ik zal Mâthura eens vriendelijk toespreken. (*Tot hem gaande.*) Mâthura, ik groet U.

Mâthura.

Ik groet U insgelijks.

Darduraka.

Wat is er aan de hand?

Mâthura.

Deze man is tien suvarna's schuldig.

Darduraka.

Maar dat is immers een kleinigheid.

Mâthura

(*het in Darduraka's okselholte tot een bal samengewrongen overkleed te voorschijn halend*).

Heeren, ziet eens aan, ziet eens aan! Deze man, die zulk een versleten kleed draagt, noemt tien suvarna's een kleinigheid!

Darduraka.

Wel, dwaas, betaal ik geen tien suvarna's, wanneer ik Kata* werp? Moet dan iemand, die geld heeft, dat op zijn borst dragen, om het aan ieder te toonen. O!

Ellendeling! verworpeling!
daar, om slechts tien suvarna's goud,
Een man, voorzien van vijf zinnen,
door U te gronde wordt gericht.

Mâthura.

Heer, voor U zijn tien suvarna's een kleinigheid, voor mij is het een kapitaal.

Darduraka.

Welnu, luister, geef hem dan nog eens tien suvarna's, dan kan hij weer spelen.

Mâthura.

En wat moet er dan gebeuren?

Darduraka.

Wanneer hij wint, dan zal hij betalen.

Mâthura.

Maar wanneer hij niet wint?

Darduraka.

Dan zal hij niet betalen.

Mâthura.

Kom, praten dient tot niets. Verschaf jij dan het bedrag, schelm. Ook ik, Mâthura, ben een schelm en speel valsch† en ik vrees ook geen ander. Schelm, je staat slecht bekend.

Darduraka.

Wel, wie staat er slecht bekend?

Mâthura.

Jij staat slecht bekend.

Darduraka.

Jou vader staat slecht bekend. (*Geeft den wrijfmeester een wenk, om weg te loopen.*)

Mâthura.

Kalfskind, heb jij dan zelf het spel zóó* beoefend?†

Darduraka.

Ja, zoo heb ik het spel beoefend.

Mâthura.

Komaan, wrijfmeester, betaal de tien suvarna's.

Wrijfmeester.

Edele, ik zal ze wel betalen, ik zal ze betalen. (*Mâthura sleurt hem voort.*)

Darduraka.

Dwaas, achter mijn rug kunt ge hem mishandelen, maar niet voor mijn oogen. (*Mâthura sleurt den wrijfmeester voort en geeft hem een vuistslag op den neus. De wrijfmeester, een flauwte voorstellende, valt bloedend ter aarde. Darduraka, toeloopend, komt tusschen beiden. Mâthura slaat Dardura. Dardura slaat weerom.*)

Mâthura.

Ha, ellendige hoerenzoon, dat zal ik je betaald zetten.

Darduraka.

Zoo, dwaas, ik ben door jou op den openbaren weg geslagen, maar sla me morgen eens in het paleis*, dan zul je eens zien.

Mâthura.

Dan zal ik wel zien.

Darduraka.

Hoe zul je dan zien?

Mâthura (*de oogen openspalkend*).

Zóó zal ik zien. (*Dardura gooit Mâthura de oogen vol zand en geeft den wrijfmeester een wenk om weg te loopen. Mâthura, de oogen dichtknijpend, valt ter aarde. De wrijfmeester loopt weg.*)

Darduraka (*bij zich zelf*).

Nu heb ik Mâthura, onzen eersten speelbankhouder mij tot vijand gemaakt. Het is dus niet geraden, hier te blijven. Ook heeft mijn lieve vriend Çarvilaka mij verteld, dat aan een jongen herder, 'Aryaka genaamd, door een waarzegger is voorspeld, dat hij koning zal worden. En alle lieden van onze soort kiezen zijn partij. Ik zal dus ook tot hem gaan. (*Af.*)

Wrijfmeester
(*bevreesd rondloopend en om zich ziende*).

Hier is een huis, van wien weet ik niet, waarvan de zijdeur open staat.† Hier zal ik dus binnengaan. (*Doet of hij binnengaat; Vasantasenâ ziende*.*) Edele, ik zoek bescherming.

Vasantasenâ.

Veiligheid hem, die bescherming zoekt. Meisje, sluit de zijdeur.

Slavin* (*doet aldus en gaat het tooneel rond*).

Jonkvrouw, het is geschied.

V a s a n t a s e n â.

Wat?

S l a v i n.

Wat door U is bevolen.

V a s a n t a s e n â.

Waarvoor zijt ge bevreesd?

W r ij f m e e s t e r.

Edele, voor een schuldeischer.

V a s a n t a s e n â.

Meisje, open dadelijk de zijdeur.

W r ij f m e e s t e r (*bij zich zelf*).

Hoe, die oorzaak van vrees wordt door haar naar haar rijkdom† afgewogen. Terecht zegt men toch:

De mensch, die, kennend eigen kracht,
een last draagt, daarnaar afgewogen,
Bij hem ontstaat geen struikeling
en in de wildernis komt hij niet om.

Men heeft mij hier gezien.

M â t h u r a (*de oogen uitwrijvend, tot den speler*).

Komaan, betaal, betaal!

S p e l e r.

Heer, terwijl Dardura met ons aan 't twisten was, is de kerel weggeloopen.

M â t h u r a.

Ik heb dien speler door een vuistslag den neus gebroken. Kom dus, laten wij het bloedspoor volgen. (*Volgt het.*)

S p e l e r.

Heer, hij is het huis van Vasantasenâ binnengegaan.

M â t h u r a.

Dan zijn de suvarna's er geweest!

S p e l e r.

Laten we naar het paleis gaan en het aangeven.

M â t h u r a.

Dan zal die schelm dit huis uitloopen en elders heengaan. Laten wij hem dus vangen, door hem den uitgang te versperren.

(*Vasantasenâ geeft Madanikâ een wenk.*)

M a d a n i k â.

Vanwaar komt UEd.? en wie is UEd.? en wiens zoon is UEd.? en van welk bedrijf leeft UEd.? en vanwaar uw vrees?

W r ij f m e e s t e r.

De Jonkvrouw luistere. Jonkvrouw, Pâtaliputra* is mijn geboortegrond; ik ben de zoon van een g*r*hastha* en leef van het bedrijf van wrijfmeester.

Vasantasenâ.

Dan heeft UEd. wel een zeer fijne kunst geleerd.

Wrijfmeester.

Jonkvrouw, wat ik als kunst leerde, is nu mijn levensonderhoud geworden.

Slavin.

UEd. heeft daar een al te moedeloos antwoord gegeven. En toen?

Wrijfmeester.

Toen, Jonkvrouw, door al wat ik in ons huis uit den mond van reizigers vernam, werd bij mij de begeerte opgewekt, vreemde landen te zien en zoo ben ik hierheen gegaan. En toen ik hier in Ujjayinî was aangekomen, heb ik een edel heer gediend, zoo iemand, die, vriendelijk van voorkomen en vriendelijk van taal, eigen weldaad niet roemt en beleediging vergeet. Waartoe vele woorden? In zijn rechtvaardigheid beschouwt hij zich zelf als aan anderen toebehoorend en is de vriend van die bescherming zoeken.

Slavin.

Wie is dat sieraad van Ujjayinî, die aan hem, die zoozeer der Jonkvrouw hartewensch is, zijn deugden heeft ontstolen.

Vasantasenâ.

Mooi zoo, meisje, mooi zoo! Ook ik had juist zoo in mijn hart gesproken.

Slavin.

Edele, en toen?

Wrijfmeester.

Toen, Jonkvrouw, door de gaven, die hij schonk uit barmhartigheid....

Vasantasenâ.

Heeft hij zijn vermogen verloren?

Wrijfmeester.

Hoe weet de Jonkvrouw dit, vóór ik het vertelde?

Vasantasenâ.

Wel, het is toch bekend: moeilijk te vereenigen zijn deugd en rijkdom; in ondrinkbare vijvers is het meeste water.

Slavin.

Edele, welken naam draagt hij dan?

Wrijfmeester.

Wie kent den naam niet van die Maan op aarde? Hij woont immers in de wijk der gildemeesters; roemvol van benaming, heet hij de edele Cârudatta.

Vasantasenâ

(*verheugd van haar zetel afdalend*).

UEd. beschouwe dit huis als uw eigen. Meisje, geef hem een zetel, neem een waaier; de edele heer wordt door vermoeidheid gekweld. (*De slavin doet aldus.*)

W r ij f m e e s t e r (*bij zich zelf*).

Hoe, door den naam van den edelen Cârudatta te noemen, valt mij zulk een onderscheiding te beurt. Bravo, edele Cârudatta, bravo! gij alleen leeft op aarde, maar andere menschen ademen slechts. (*Haar te voet vallend.*) Welaan, Jonkvrouw, welaan! De Jonkvrouw neme weder plaats op haar zetel.

V a s a n t a s e n â (*op den zetel plaats nemend*).

Edele, vanwaar die schuldeischer?

W r ij f m e e s t e r.

Der ed'len rijkdom is weldadigheid;
wie heeft geen rijkdom, die vergank'lijk is?
Wie ook vereering te bewijzen weet,
die weet ook 't onderscheid van eerbewijs.*

V a s a n t a s e n â.

En toen?

W r ij f m e e s t e r.

Toen heeft de edele heer mij tot zijn dienaar gemaakt en onderhouden, maar toen hij niets meer over had dan zijn goeden naam, ben ik gaan leven van het spel. Toen, door de vijandschap van het Lot, heb ik tien suvarna's bij het spel verloren.

M â t h u r a.

Ik ben geruïneerd, ik ben bestolen!

W r ij f m e e s t e r.

Daar zijn de bankhouder en de speler, die het op mij gemunt hebben. Nu de Jonkvrouw mijn verhaal heeft vernomen, staat aan haar de beslissing.

V a s a n t a s e n â.

Madanikâ, wanneer de boom, die hun tot woning dient, wankelt, zwerven ook vogels her-en-derwaarts. Meisje, ga dan en geef aan bankhouder en speler dit armsieraad met de woorden: „Hij zelf, de edele heer, doet het U toekomen."

(*Trekt van haar arm een armband en reikt dien de slavin.*)

S l a v i n (*hem nemend*).

Zooals de Jonkvrouw beveelt. (*Gaat naar buiten.*†)

M â t h u r a.

Ik ben geruïneerd, ik ben bestolen!

S l a v i n.

Daar dezen ten hemel zien en diep zuchten, verslagen staan en overleggen, de oogen op de deur gevestigd, vermoed ik, dat het de bankhouder en de speler zullen zijn. (*Op hen toetredend.*) Edele, ik groet U.

M â t h u r a.

Vreugde zij U.

S l a v i n.

Edele, wie van U beiden is de bankhouder?

Mâthura.

Aan wien behoort ge, mijn slanke?
Met stuk-gebeten, drieste lip
Prevelt ge woorden van liefde,
mij aanziende met schuinschen blik.

Ik heb geen geld; ga elders heen.

Slavin.

Indien ge zoo spreekt, zijt gij de speler niet.† Gij beiden hebt een schuldenaar?

Mâthura.

Zeker, hij is tien suvarna's schuldig; wat wilt ge met hem?

Slavin.

Ter wille van hem doet de Jonkvrouw U dit armsieraad toekomen. Och neen, och neen, hij zelf doet het U toekomen.

Mâthura (*het verheugd nemend*).

Wel, gij moet den Jonker zeggen: „Uw schuldbrief is er geweest; kom U weer eens met het spel vermaken." (*Beiden af.*)

Slavin (*tot Vasantasenâ gaande*).

Jonkvrouw, bankhouder en speler zijn tevredengesteld heengegaan.

Vasantasenâ.

Ga dan, Edele, om uw verwanten gerust te stellen.

Wrijfmeester.

Jonkvrouw, wanneer het zóó is gesteld, laat ik dan mijn kunst aan de handen uwer bedienden toevertrouwen.

Vasantasenâ.

Edele, hem, ter wille van wien gij uw kunst hebt geleerd, dienzelfde, dien gij vroeger hebt gediend, moet gij dienen.

Wrijfmeester (*bij zich zelf*).

De Jonkvrouw heeft mij handig afgewezen, maar hoe zal ik haar nu een wederdienst bewijzen? (*Luid.*) Jonkvrouw, om de verachting, die ik als speler ondervond, wil ik monnik van den Çâkya* worden. Dus „De wrijfmeester, de speler, is monnik van den Çâkya geworden"; de Jonkvrouw gedenke deze woorden.

Vasantasenâ.

Edele, welk een overijling!

Wrijfmeester.

Jonkvrouw, mijn besluit is genomen. (*Gaat het tooneel rond.*)

Dat is door 't spel van mij gemaakt,
wat aller menschen afschuw wekken moet;
Maar thans met openlijk gelaat,
bewandel ik den koninklijken weg.

(*Rumoer achter het tooneel.*)

W r ij f m e e s t e r (*luisterend*).

Hé, wat is dat? (*In de ruimte.*) Wat zegt ge? „Die kwaadaardige olifant van Vasantasenâ, „Zuilenbreker”, is losgebroken!” Wel, dan wil ik eens naar den bronstigen olifant der Jonkvrouw gaan zien. Maar kom, wat heb ik daarmede noodig! zooals ik besloten heb, zal ik doen. (*Af.*)

(*Dan treedt, zonder het gordijn weg te schuiven, Karnapûraka op, verheugd en met een buitengewoon schitterend gewaad.*)

K a r n a p û r a k a.

Waar, waar is de Jonkvrouw?

S l a v i n.

Booswicht, wat is de oorzaak van uw opgewondenheid, dat gij de Jonkvrouw, die zich vlak voor U bevindt, niet ziet?

K a r n a p û r a k a (*haar ziende*).

Jonkvrouw, ik groet U.

V a s a n t a s e n â.

Karnapûraka, gij verschijnt met zoo verheugd gelaat, wat is er toch?

K a r n a p û r a k a (*vol trots*).

Jonkvrouw, ge hebt wat gemist, dat ge thans Karnapûraka's heldhaftigheid niet hebt gezien!

V a s a n t a s e n â.

Karnapûraka, wat dan?

K a r n a p û r a k a.

De Jonkvrouw luistere. Die kwaadaardige olifant der Jonkvrouw, „Zuilenbreker”, had zijn paal verbrijzeld, zijn kornak gedood, en, groote opschudding veroorzakend, liep hij de hoofdstraat af. Toen riepen de menschen intusschen:

Haalt weg het kindervolk,
snel, klimt in boomen en op daken!
Ziet ge dan niet, dat van de stad
een booze olifant hierheen komt loopen?

En ook:

Spangen sling'ren van de voeten,
gordels scheuren, fonk'lend van juweelen,
En armbanden al te heerlijk,
schit'rend met een net van paarlenloten.

Toen gebeurde het, dat die kwade olifant, — met snuit, pooten en slagtanden zich in Ujjayinî dompelend als in een bloeienden lotus-vijver, — een bedelmonnik aantrof. Toen men zag, hoe deze, wien staf, nap en pot ontvielen, door hem met water overgoten en tusschen zijn tanden werd neergeworpen, toen riep men weer: „Ach, de bedelmonnik wordt gedood!”

V a s a n t a s e n â (*ontsteld*).

O, die nalatigheid!

Karnapûraka.

Stel U gerust: de Jonkvrouw luistere slechts. Toen ziende, hoe hij, een bundel van verscheurde ketenen medesleepend, den monnik tusschen zijn tanden greep en ophief, heb ik, Karnapûraka — of neen! de slaaf, Jonkvrouw, door U met kluiten rijst gevoed — met den linkervoet een speelrekening uitwisschend*, snel van de markt een ijzeren staaf genomen en den olifant tot mij geroepen.

Vasantasenâ.

En toen? en toen?

Karnapûraka.

Toornig † den olifant, die wel een top scheen van 't Vindhya-gebergte,
Treffend, bevrijdd' ik den monnik, zich tusschen zijn tanden bevindend.

Vasantasenâ.

Ge hebt wèl gedaan. En toen?

Karnapûraka.

Toen, Jonkvrouw, riep geheel Ujjayinî, dat als een ongelijk geladen schip naar ééne zijde overhelde, niet anders dan: „Bravo, Karnapûraka, bravo!" Toen, Jonkvrouw, heeft iemand, die vergeefs die plaatsen betastte, waar men sieraden draagt, ten hemel ziende en diep zuchtend, mij dezen mantel omgeworpen.

Vasantasenâ.

Karnapûraka, zie eens of die mantel met jasmijngeur is doortrokken of niet.

Karnapûraka.

Jonkvrouw, door den reuk van het bronstzweet kan ik den geur niet goed waarnemen.

Vasantasenâ.

Zie dan eens naar den naam.

Karnapûraka.

Hier staat de naam; de Jonkvrouw leze zelf. *(Overhandigt haar den mantel.)*

Vasantasenâ.

Van den edelen Cârudatta! *(Als zij dit gelezen heeft, neemt zij hem vol verlangen en doet hem om.)*

Slavin.

Karnapûraka, de mantel staat de Jonkvrouw goed.

Karnapûraka.

Och, de mantel staat de Jonkvrouw goed.

Vasantasenâ.

Karnapûraka, hier hebt ge een belooning. *(Reikt hem een sieraad.)*

Karnapûraka.

Nu staat de mantel de Jonkvrouw eerst recht goed.

Vasantasenâ.

Karnapûraka, waar is de edele Cârudatta op dit oogenblik?

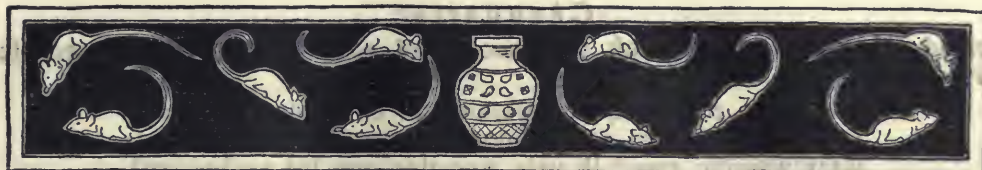
Karnapûraka.

Langs dezen zelfden weg is hij naar huis teruggekeerd.

Vasantasenâ.

Meisje, laten we op het hoogste terras gaan en naar den edelen Cârudatta uitzien. (*Allen af.*)

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het tweede Bedrijf,
„De Wrijfmeester
als Speler"
genaamd.

S l a a f (*opkomend*).

Een vriend'lijk heer, zijn dienaars welgezind,
staat hoog in aanzien, ook al is hij arm;
Een slechtaard echter, op zijn rijkdom prat,
is moeilijk te voldoen, in 't einde hard.

En ook:

Een stier, die gretig is naar graan, is niet te houden;
Hij, die een anders vrouw bemint, is niet te houden;
Een man, verslaafd aan dobbelspel, is niet te houden;
Wien d'ondeugd aangeboren is, is niet te houden.

Het is al eenigen tijd geleden, dat de edele Cârudatta muziek is gaan hooren middernacht is verstreken en nog komt hij niet terug. Laat ik mij dus in het vertrek bij de buitendeur te slapen leggen.

(*Hij doet aldus; dan komt Cârudatta op met den Vidûshaka.*)

C â r u d a t t a.

Wel, wat heeft Meester Rebhilaka mooi gezongen! De luit is toch waarlijk een parel, al wordt ze niet door den oceaan voortgebracht. Immers:

Vriendinne, welkom aan het harte, naar minne smachtend,
Tijdkorting, waar zich de geliefde te lang doet wachten,
Opbeuring zoetst, van die gekweld zijn door scheidingssmarten,
Doet zij — de lust van den verliefde — zijn liefde wassen.

V i d û s h a k a.

Kom, laten we naar huis gaan.

C â r u d a t t a.

Wel, wat heeft Meester Rebhilaka goed gezongen!

V i d û s h a k a.

Wat mij betreft, er zijn twee dingen, die mij steeds doen lachen: een vrouw, die Sansk*r*t spreekt en een man, die pianissimo zingt. Een vrouw, die Sansk*r*t spreekt, sist als een vaars, die men pas een touw door den neus heeft gehaald en een man, die pianissimo zingt — als een oude huispriester, die, met een krans van verdorde bloemen omwonden, zijn gebed prevelt — behaagt mij al heel weinig.

Cârudatta.

Vriend, Meester Rebhila heeft toch zoo mooi gezongen en nog zijt ge niet tevreden!

Voorwaar, zoo lieflijk en welluidend en helder tevens†,
Zoo vol gevoel en zoo bekoorlijk en medesleepend —
Maar waartoe zoud' ik vele woorden van lof verkonden!
Mij scheen, of daarin de geliefde verborgen ware.

En ook:

Van dien zachtstemmige de wisseling van toon,
en smeltenden snarenklank,
Doordringend-klinkend in der woorden melodie,
wegstervend met zacht geluid,
Nu lichtelijk-gedempt en liefelijk dan weer,
in hartstocht met dub'len klank,
Voorwaar, zij van den zang de stonde reeds geëind,
ik ga, of ik 't nog vernam!

Vidûshaka.

Kom, vriend, tusschen de kramen op de markt liggen de honden al gerust te slapen; laten we dus naar huis gaan. (*Voor zich uit ziende.*) Vriend, zie toch, als om plaats te maken voor de duisternis, daalt nu ook van de tinne des hemels de verheven Maan.

Cârudatta.

Gij hebt waarheid gesproken:

Want ginder daalt, duisternis ruimte gevend,
ter kimme Candra*, met geheven hoornen,
Als d'olifant des wouds, zich onderdomp'lend,
de scherpe slagtandpunten slechts vertoonend. †

Vidûshaka.

Wel, dit is ons huis. Vardhamânaka, Vardhamânaka, doe de deur open!

Slaaf.

Ik hoor de stem van den edelen Maitreya. De edele Cârudatta is teruggekomen. Laat ik dus de deur open maken. (*Doet aldus.*) Edele, ik groet U; edele Maitreya, ook U groet ik. Laten de edele heeren plaats nemen op den zetel, die hier is uitgespreid†. (*Beiden doen, of zij binnengaan en zetten zich neder.*)

Vidûshaka.

Vardhamânaka, roep Radanikâ om ons de voeten te wasschen.

Cârudatta (*medelijdend*).

Neen, maak geen slapenden meer wakker.

Slaaf.

Edele Maitreya, ik zal water halen, dan moet gij de voeten wasschen.

V i d û s h a k a (*toornig*).

Vriend, hoor eens aan! deze, die de zoon is eener slavin†, wil water halen en mij, een Brahmaan, de voeten laten wasschen.

C â r u d a t t a.

Vriend Maitreya, haal gij water, en laat Vardhamânaka mij de voeten wasschen.

S l a a f.

Edele Maitreya, schaf water. (*De Vidûshaka doet aldus; de slaaf, na Cârudatta's voeten te hebben gewasschen, wil heengaan.*)

C â r u d a t t a.

Wil ook den Brahmaan water voor de voeten geven.

V i d û s h a k a.

Wat heb ik aan water voor de voeten! Ik moet mij toch weer als een afgebeulde ezel op den grond wentelen.

S l a a f.

Edele Maitreya, ge zijt immers een Brahmaan.

V i d û s h a k a.

Gelijk onder alle slangen de dundubha*, zoo onder alle Brahmanen ben ik, Brahmaan.

S l a a f.

Edele Maitreya, ik zal ze toch wasschen. (*Doet aldus.*) Edele Maitreya, dit goudkistje is overdag van mij en 's nachts van U, neem het dus. (*Geeft het hem en treedt af.*)

V i d û s h a k a (*het nemend*).

Het is er nog altijd! Is er dan hier in Ujjayinî geen dief, die dezen slavinnenzoon†, dezen dief van mijn slaap wil medenemen! Nu, vriend, ik zal het binnen in onze woning brengen.

C â r u d a t t a.

Genoeg, in deze woning moet ge 't brengen,
en daar 't gedragen werd door een hetaere,
Daarom, Brahmaan, moet gij het zelve dragen,
zoolang het haar niet is teruggegeven.†

(*Toont slaap; herhaalt:*)

Van dien zachtstemmige de wisseling van toon
en smeltenden snarenklank,
Doordringend-klinkend in der woorden melodie,
wegstervend met zacht geluid,
Nu lichtelijk-gedempt en liefelijk dan weer,
in hartstocht met dub'len klank,
Voorwaar, zij van den zang de stonde reeds geëind,
ik ga, of ik 't nog vernam.

Vidûshaka.

Heeft U slaap?

Cârudatta.

Zeker.

Het schijnt, de Slaap, die op onz' oogen nederhangt,
van af het voorhoofd mij geheel bekruipen komt,
Van vorm onzichtbaar en als grijsheid onverhoeds†
vermeestert hij, wassend in kracht, der menschen geest.

Vidûshaka.

Laten we dan gaan slapen. (*Doet of hij is ingeslapen; dan treedt Çarvilaka op.*)

Çarvilaka.

Nu ik, door vaardigheid en kracht, mij ten arbeid baande
Den weg*, die d'omvang van mijn lichaam gemak'lijk doorliet,
Ga 'k voort, al kruipend langs den bodem de lenden schurend
Als, zich van 't oude vel ontdoende, de kronkelganger.

(*Naar den hemel ziende, verheugd.*) Wel zie! ten ondergang neigt de verheven Maan!

Den held, van zins een anders huis te schaden,
behoedzaam naderend om 's vorsten mannen,†
Hult, als een moeder, nu de Nacht, met duister
de sterren als met dichten mantel dekkend.

Na in de omheining van den boomhof eene opening te hebben gemaakt, ben ik hier binnengedrongen; komaan, thans ga ik ook het huis schaden!

Dit handwerk! ja, de menschen noemen het gemeen,
zij zeggen: wat in den slaap
Voorvalt†, krenking van argeloozen door bedrog
is misdaad, geen heldendaad.
En toch is onafhank'lijkheid, hoe slecht befaamd,
mij liever dan dienstbaarheid —
Dit pad immers is, bij der vorsten nachtelijken moord,
door Drona's zoon eens gevolgd.*

Dus op welke plaats zal ik nu de opening aanbrengen?

Wat plek nu is door watervloeiingen onvast,
waar geen gedruisch zal ontstaan,
En waar niet in de wanden d'opening zoo gaapt,
dat 't oog er op vallen moet,
De leemlaag dun en door salpeter is verteerd,
de woning bouwvallig zij,
Geen vrouwvolk zich vertoonen zal en dus de zaak
mij mog'lijk gelukken kan?

(*Den muur betastend.*) Deze plek is door aanhoudenden zonneschijn en het afloopen van water beschadigd, door salpeter ingevreten en hier is een muizen-

gat†. Komaan, dan is de zaak gelukt. Dit is bij Skanda's* zonen het zekerste teeken van slagen. Maar vóór ik het werk aanvang, wat voor opening zal ik thans aanbrengen? Hierbij toch heeft de verheven God met de gouden lans vier middelen aan de hand gedaan, namelijk: gebakken tegels moet men uitbreken, ongebakken tegels stukslaan, een leemen muur moet men met water begieten, een houten muur splijten. Dus hier bij een muur van gebakken tegels moet ik de tegels uitbreken. En dan, welken vorm zal ik kiezen?†

Den lotuskelk, de zon, de halve maan,
Den langen vijver, 't kruis, de volle kruik?
Op welke plaats betoon ik nu mijn kunst,
Dat morgen zich de burgerij verbaast?

Wel, bij een muur van gebakken tegels staat de volle kruik het best. Die zal ik aanbrengen.

Wanneer ik elders, door salpeter verteerde muren
'sNachts heb gespleten of een lastig bedrijf voleindigd,
Bespreekt, in d'ochtendstond het ziende, de schaar der buren
Zoowel mijn fouten bij den arbeid, als mijn bekwaamheid.

Hulde den Wenschenvervuller, den jeugdigen Kârtikeya, hulde den God met de gouden lans, den Brahmanen goedgunstig, den Goden genegen, hulde den Zoon der Zon, hulde den Meester der tooverkunst*, wiens eerste leerling ik ben. Ook heeft hij mij in zijn tevredenheid een tooverzalf gegeven:

Immers bestreken hiermede,
zullen de wachters mij niet zien
En geene pijn veroorzaakt mij
het wapen, dat mijn lichaam treft.

(*Aldus doet hij.*) Och, daar heb ik mijn meetsnoer vergeten! (*Denkt na.*) Wel, dit offerkoord* kan mij tot meetsnoer dienen. Het offerkoord is toch waarlijk een onmisbaar werktuig voor een Brahmaan, vooral voor een van onze soort. En waarom?

Daarmede meet hij aan de wanden den weg ten arbeid,
Daarmede slaakt hij de verbinding van lijfsieraden,
Tot sleutel dient het bij een deur, die is dichtgegrendeld
En tot omwindsel bij insecten- en slangenbeten.*

Nu ik gemeten heb, vang ik het werk aan. (*Aldus doet hij en beziet dan de opening.*) Er is nog maar één leemkluit in de opening. O wee! daar ben ik door een slang gebeten. (*Hij verbindt zijn vinger met het offerkoord en doet, of hij de werking van het vergift gevoelt.*) Na deze behandeling ben ik weer in orde. (*Hij zet het werk voort en ziet door de opening.*) Kijk, er brandt een lamp, immers:

De stralenstreng, roodachtig-geel als goud, der lamp
verschijnt op 't aardvlak door den mond der opening
En schittert, rondom van de duisternis omhuld,
gelijk een goudstreep, op den toetssteen aangebracht.

(*Hij zet het werk voort.*) De opening is voltooid. Kom, ik zal naar binnen gaan. Maar neen, ik zal nog niet naar binnen gaan, ik zal eerst de pop naar binnen laten. (*Doet aldus.*) Zoo, er is niemand. Hulde aan Kârtikeya. (*Gaat naar binnen en ziet rond.*) Kijk, daar ligt een tweetal menschen te slapen. Kom, voor mijn eigen veiligheid zal ik de deur openen. Wat is dat? De deur kraakt door de bouwvalligheid van het huis. Laat ik dus water zoeken. Waar zou nu toch water zijn? (*Ziet rechts en links, vindt water en giet het uit; bevreesd.*) Als het† nu maar niet, bij het op den grond vallen, geluid maakt. Kom, zoo zal ik doen. (*Achterwaarts ziende†, opent hij de deur.*) Kom, nu zal ik eens zien, of dit tweetal maar in schijn of in werkelijkheid slaapt. (*Hen schuddend en nauwkeurig beziende.*) Wel, die moeten in werkelijkheid slapen, immers:

Hun ademhaling, niet-verdacht, zeer-duidelijk,
beweegt zich in even maat;
Hun vast-gesloten oog vertoont niets ongewoons
en siddert geen oogenblik;
Hun lichaam, dat met slappe leden nederhangt,
reikt verder dan 't rustbed uit;
En ook verdroegen zij de lamp niet in 't gelaat,
indien hun slaap schijnbaar was.

(*Overal rondziende.*) Wel, kijk eens aan, een trommel, daar een fluit, daar een tamboerijn en daar een citer, hier rietfluiten, daar handschriften. Is dit dan het huis van een dansmeester*? En toch, in vertrouwen op het voorkomen der woning† ben ik hier binnengegaan; zou dan deze man in werkelijkheid arm zijn of heeft hij uit vrees voor den koning of uit vrees voor dieven zijn goed in den grond verborgen? Aan mij, Çarvilaka, behoort voorzeker ook het goed, dat zich in den grond bevindt. Kom, ik zal een zaadkorrel neerwerpen. (*Aldus doet hij.*) De zaadkorrel is neergeworpen, maar nergens zwelt zij op. Nu, die man is in werkelijkheid arm. Kom, dan ga ik heen.

Vidûshaka (*spreekt in den slaap*).

Vriend, het is, alsof ik een gat in den muur zie, het is, alsof ik een dief zie; neemt U dus dit goudkistje.

Çarvilaka.

Wat is dat! heeft die man gezien, dat ik hier ben binnengekomen en bespot hij mij met zijn armoede? Zal ik hem dan ombrengen? Of spreekt hij uit lichtzinnigheid in den slaap? (*Toeziende.*) Wel kijk, daar zie ik, in een versleten badbroekje vastgeknoopt, door het lamplicht beschenen, zoo waarlijk een sieradenkistje. Kom, dat neem ik. Maar neen, het is niet voegzaam, een zoon van goeden huize te kwellen, wiens toestand is gelijk de mijne, dus ga ik.

Vidûshaka.

Vriend, ik bezweer U bij de liefde voor koeien en Brahmanen: neem toch dit goudkistje.

Çarvilaka.

Niet voorbijgaan mag ik die verheven liefde voor koeien en liefde voor Brahmanen, dus neem ik het. Maar neen, de lamp brandt. Wel, ik heb, om de

lamp uit te blazen, een vuurvlieg bij mij. Daarvoor is thans de juiste tijd gekomen. Nu ik dit insect loslaat, fladdert het in veelvuldige kringen boven de lamp en thans is de lamp door het hulpvaardig insect† met den wind zijner beide vleugels uitgebluscht. Ach, er is duisternis gemaakt! Maar ook in ons Brahmanengeslacht is er door mij, ach! duisternis gemaakt. Want ik, de zoon van een kenner der vier Veda's, van één, die geen geschenken zelfs aannam, ik, de Brahmaan Çarvilaka, bedrijf ter wille van de hetaere Madanikâ ongerechtigheid. Thans vervul ik het verlangen† van den Brahmaan. (*Wil het nemen.*)

Vidûshaka.

Vriend, uw vingers zijn koud.

Çarvilaka.

Ach, hoe onvoorzichtig! door de aanraking van het water zijn mijn vingers koud. Wel, ik zal mijn hand in de okselholten steken. (*Doet, alsof hij zijn linkerhand verwarmt en neemt het.*)

Vidûshaka.

Ge hebt het genomen?

Çarvilaka.

Dat verlangen van een Brahmaan mag men niet voorbijgaan, dus heb ik het genomen.

Vidûshaka.

Nu zal ik zoo gerust slapen als een koopman, die zijn waren heeft verkocht.

Çarvilaka.

Groot Brahmaan, slaap honderd jaar! — Helaas! ter wille van de hetaere Madanikâ, heb ik een Brahmanengeslacht doen nederstorten in de duisternis der hel. Maar neen, ik zelf ben ten val gebracht.†

Helaas! vervloekt zij d'armoede,
die wel geheime kracht bezit,
Daar deze daad, zoo verfoeilijk,
ik wel misprijs — en toch verricht.

Nu wil ik, om Madanikâ los te koopen, naar het huis van Vasantasenâ gaan. (*Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.*) Hé, ik hoor, meen ik, geluid van voetstappen; als het maar geen wachters zijn! Wel, ik blijf staan als een paal. Maar kom, bestaan er voor mij, Çarvilaka, dan wachters? voor mij, die

Een kat ben in het gaan, in 't vluchten een gazel,
in greep en pakken† een valk,
In 't schatten van der menschen kracht, ook in den slaap,
een hond, in 't kruipen een slang,
In 't nadoen van gestalt' en kleeding het Bedrog,
in vreemden tongval de Taal,
In duisternis een lamp, in engt' een hagedis,
te water schip, ros te land.

En ook:

Een slang gelijk in 't gaan, een berg in 't staan,
niet minder zwerfziek dan der vog'len vorst*,
Ben 'k als de haas in 't speuren langs den grond,
in 't grijpen als de wolf, in kracht een leeuw.

Radanikâ (*opkomend*).

O wee, o wee! Vardhamânaka had zich in het voorvertrek te slapen gelegd en nu zie ik hem hier niet. Kom, ik zal den edelen Maitreya roepen. (*Gaat het tooneel rond.*)

Çarvilaka
(*wil Radanikâ treffen, nauwkeurig toeziende*).

Hoe, een vrouw! kom, dan ga ik heen. (*Af.*)

Radanikâ (*loopt heen, ontsteld*).

O wee, o wee! er is in ons huis ingebroken en de dief loopt daar weg. Kom, ik zal Maitreya gaan wekken. (*Tot den Vidûshaka gaande.*) Edele Maitreya, sta op, sta op! in ons huis is de muur doorgebroken, en de dief is weggeloopen.

Vidûshaka (*opstaande*).

O slavinnendochter, wat zegt ge? er is een dief doorgebroken en de muur is weggeloopen?†

Radanikâ.

Ongelukkige, houd op met uw spot; ziet ge dit dan niet?

Vidûshaka.

O slavinnendochter, wat zegt ge? Er is als 't ware een tweede deur geopend!† Hé, vriend Cârudatta, sta op, sta op! Er is in ons huis ingebroken en de dief is weggeloopen.

Cârudatta.

Komaan nu, houd op met uw spot.

Vidûshaka.

Wel, het is geen spot, zie maar.

Cârudatta.

Op welke plaats dan?

Vidûshaka.

Wel, hier!

Cârudatta (*toeziende*).

O, hoe sierlijk is die opening!

De tegels op den bodem neergeworpen,†
Is zij van boven smal en breed in 't midden;
Uit vrees van laaggeboornen aan te raken,
Schijnt van het groote huis het hart gebarsten!

Hoe, zelfs bij dit werk toont men kunstvaardigheid!

Vidûshaka.

Maar, vriend, deze opening moet gemaakt zijn door één van beiden, òf door een vreemdeling òf door iemand, die zich wilde oefenen. Overigens wie hier in Ujjayinî kent niet den rijkdom van ons huis?

C â r u d a t t a.

Een vreemd'ling zou die op'ning hebben aangebracht,
één, die 't bedrijf leeren wil?
Hij wist dan niet, dat wie van rijkdom is beroofd
een rustigen slaap geniet. †
Toen d'aanzienlijken bouw hij zag van ons verblijf,
aanvank'lijk met hoop vervuld,
Is hij, na door de inbraak lang te zijn vermoeid,
teleurgesteld heengegaan.

En wat zal die ongelukkige dan wel aan zijn vrienden vertellen? „In het huis van den veemheerszoon ben ik binnengegaan en ik heb er niets gevonden."

V i d û s h a k a.

Hoe nu, dien verwenschten dief beklaagt ge nog! Hij heeft gedacht: „Dit is een groot huis, hier zal ik een juweelenkistje of een goudkistje uitdragen." (*Zich herinnerend, ontsteld bij zich zelf.*) Waar is het goudkistje? (*Zich weder herinnerend, luid.*) Nu, vriend, ge zegt altijd: „Die domme Maitreyaka, die onverstandige Maitreyaka!" maar nu heb ik toch goed gedaan met het goudkistje aan U te overhandigen, anders zou het door den slavinnenzoon zijn meegenomen.

C â r u d a t t a.

Houd op met uw spot.

V i d û s h a k a.

Maar, al ben ik dan ook een dwaas, zou ik daarom niet weten, wat de tijd is voor spotternij?

C â r u d a t t a.

Maar wanneer dan?

V i d û s h a k a.

Toen ik tot U zeide: „Uw vingers zijn koud."

C â r u d a t t a.

Dat zal dan wel zoo zijn. (*Na overal te hebben gezocht, verheugd.*) Vriend, God-dank, ik heb u iets verblijdends te berichten.

V i d û s h a k a.

Wat, is het niet gestolen?

C â r u d a t t a.

Het is gestolen.

V i d û s h a k a.

Wat is er dan verblijdends?

C â r u d a t t a.

Dat die man niet onverrichter zake is heengegaan.

V i d û s h a k a.

Het was ons immers toevertrouwd.

C â r u d a t t a.

Hoe, toevertrouwd! (*Verliest de bezinning.*)

Vidûshaka.

Kom tot bezinning! Waarom valt ge in onmacht, als de dief iets heeft meegenomen, dat ons maar was toevertrouwd?

Cârudatta (*tot bezinning komend*).

Wie zal de waarheid gelooven?
wantrouwen zal mij iedereen;
Want hier op aard' is armoede
verdacht en zonder waardigheid.

Helaas!

Zoo al door 't Noodlot verlangen
naar mijnen rijkdom is betoond,
Waarom is door den boosaard'ge
nu ook mijn goede naam besmet?

Vidûshaka.

Maar ik zal het immers tegenspreken. En door wien is het gegeven? door wien is het genomen? wie was ooggetuige?

Cârudatta.

Ik zoude nu onwaarheid spreken!

Neen, bed'lend zal ik verwerven
vergoeding voor 't vertrouwde pand,
En geen onwaarheid zal 'k spreken,
die goeden naam te loor doet gaan.

Radanikâ.

Ik zal het de edele vrouwe gaan mededeelen. (*Af.*)

(*De vrouw van Cârudatta komt op met de slavin.*)

Vrouw (*ontsteld*).

Nu, is werkelijk de edele heer ongedeerd en ook de edele Maitreya?

Slavin.

Werkelijk, Meesteres! maar die sieraden van de hetaere, die zijn gestolen.

(*De vrouw doet, of zij in onmacht valt.*)

Slavin.

Kom tot bezinning, edele vrouwe, kom tot bezinning.

Vrouw (*tot bezinning komend*).

Meisje, waarom zegt ge: „De edele heer is ongedeerd"? Het ware beter, dat hij aan zijn lichaam gedeerd ware dan aan zijn goeden naam. Nu zal men in Ujjayinî zóó spreken: „Uit armoede heeft zelfs de edele heer zulk een misdaad bedreven." (*Ten hemel ziende en zuchtend.*) Verheven Noodlot, gij speelt met het lot der armen, dat onbestendig is, als de op het lotusblad gevallen waterdroppel. Ik heb nog alleen een paarlensnoer, afkomstig uit het huis mijner moeder. Maar mijn gemaal zal het uit al te groote edelmoedigheid niet willen aannemen. Meisje, roep den edelen Maitreya eens.

Slavin.

Zooals de edele vrouwe beveelt. (*Tot den Vidûshaka gaande.*) Edele Maitreya, Mevrouw roept U.

Vidûshaka.

Waar is zij?

Slavin.

Hier is zij; kom nader.

Vidûshaka (*naderend*).

Heil U.

Vrouw.

Edele, ik groet U; Edele, wend mij uw gelaat toe.

Vidûshaka.

Zie, ik heb U mijn gelaat toegewend.

Vrouw.

Edele, neem dit.

Vidûshaka.

Geachte, wat is dit?

Vrouw.

Edele, ik heb namelijk voor een Ratnashashthi-gelofte* gevast; daarbij moet men naar gelang van zijn vermogen een Brahmaan begiftigen en deze is niet begiftigd, neem dus daarvoor dit paarlensnoer.

Vidûshaka (*het nemend*).

Ik dank U. Ik zal het mijn lieven vriend gaan mededeelen.

Vrouw.

Edele Maitreya, maak hem toch niet beschaamd. (*Af.*)

Vidûshaka (*verwonderd*).

Hoe groot is haar edelmoedigheid!

Cârudatta.

Wat blijft Maitreya lang weg. Als hij in zijn verwarring maar niets onbehoorlijks doet. Maitreya! Maitreya!

Vidûshaka (*nader komend*).

Hier ben ik, neem dit. (*Toont het paarlensnoer.*)

Cârudatta.

Wat is dat?

Vidûshaka.

Wel, vriend, het is het loon daarvoor, dat ge een vrouw ten huwelijk naamt, die uwer waardig is.

Cârudatta.

Hoe, de Brahmaansche ontfermt zich mijner. Ach, thans ben ik eerst arm!

Wiens goed door eigen lot heenging,
wie deernis vindt bij 't goed der vrouw,
Die man is vrouw in werk'lijkheid,
die vrouw in werk'lijkheid een man!

Maar neen, ik ben niet arm; want ik bezit:
'n Vrouw, tegen rijkdom opwegend,
en U, in lief en leed een vriend,
En niet te loor ging d'eerlijkheid,
die moeilijk men bij armen vindt.

Maitreya, ga met dit paarlensnoer naar het huis van Vasantasenâ en zeg haar uit mijn naam: „Daar wij het goudkistje, in goed vertrouwen als ons eigen beschouwende, bij het spel hebben verloren, moet ge in plaats daarvan dit paarlensnoer aannemen."

Vidûshaka.

Maar ge wilt toch niet voor iets, dat we niet hebben verteerd, dat we niet hebben opgegeten, iets van weinig waarde, dat door de dieven is meegenomen, een paarlensnoer geven, het puik der vier oceanen!

Cârudatta.

Vriend, spreek niet aldus!
Daar zij, geloof in ons stellend,
haar sieraad ons heeft toebetrouwd,
Wordt voor dat groote vertrouwen,
dit als belooning haar vereerd.

Dus, vriend, met aanraking van mijn lichaam bezweer ik U, keer hier niet terug, vóór gij haar bewogen hebt, het aan te nemen. Vardhamânaka, maak spoedig met deze tegels de opening weer goed dicht. Ik wil des vorsten wachters ontwijken, wier gebreken veelal worden gelaakt.† Vriend Maitreya, ge moet niet erbarmelijk, maar met zelfvertrouwen spreken.

Vidûshaka.

Wel, spreekt een arme dan niet erbarmelijk?

Cârudatta.

Ik ben niet arm, vriend, want ik bezit:
'n Vrouw, tegen rijkdom opwegend,
en U, in lief en leed een vriend,
En niet te loor ging d'eerlijkheid,
die moeilijk men bij armen vindt.

Ga dus. Ik zal intusschen, na volbrachte reiniging, de Morgenschemering vereeren.* (*Allen af.*)

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het derde Bedrijf,
„De Inbraak"
genaamd.

Slavin *(opkomend).*

Door haar moeder is mij gelast, tot de Jonkvrouw te gaan. Daar staat de Jonkvrouw met Madanikâ iets te bespreken, terwijl zij den blik op een portret laat rusten. Laat ik nader gaan. *(Gaat het tooneel rond. Dan treedt Vasantasenâ met Madanikâ op, in den aangeduiden toestand.)*

Vasantasenâ.

Meisje Madanikâ, is dit portret van den edelen Cârudatta goed gelijkend?

Madanikâ.

Zeer gelijkend.

Vasantasenâ.

Hoe weet ge dat?

Madanikâ.

Doordat het oog der Jonkvrouw er zóó vol liefde op is gevestigd.

Vasantasenâ.

Meisje, spreekt ge aldus uit die vriendelijkheid, Madanikâ, die het bordeel eigen is?

Madanikâ.

Jonkvrouw, is de vriendelijkheid dan valsch van hen, die in een bordeel wonen?

Vasantasenâ.

Meisje, door den omgang met verschillende mannen moet de vriendelijkheid van hetaeren wel valsch worden.

Madanikâ.

Daar nu het oog der Jonkvrouw zich hier verlustigt en ook haar hart, wat behoeft men dan nog naar de oorzaak daarvan te vragen?

Vasantasenâ.

Meisje, ik wil mij hoeden voor de bespotting van mijn vriendinnen.

Madanikâ.

Jonkvrouw, die behoeft ge niet te vreezen. Vrouwen gevoelen mede met haar vriendinnen.

De vorige slavin (*nader komend*).

Jonkvrouw, uw moeder laat U weten: „Een gesloten wagen staat voor de zijdeur gereed; ga dus."

Vasantasenâ.

Meisje, laat de edele Cârudatta mij afhalen?

Slavin.

Jonkvrouw, hij, die U met dien wagen sieraden ter waarde van honderdduizend suvarna's zendt.....

Vasantasenâ.

Wie is dat dan?

Slavin.

Is niemand anders dan des konings zwager Samsthânaka.

Vasantasenâ (*toornig*).

Ga heen, opdat ge niet weer zoo moogt spreken.

Slavin.

Vergeef mij, vergeef mij, Jonkvrouw, met die boodschap ben ik gezonden.

Vasantasenâ.

Juist om die boodschap ben ik boos.

Slavin.

Wat moet ik dan uw moeder antwoorden?

Vasantasenâ.

Ge moet dit antwoorden, dat, indien zij wenscht, dat ik leef, mijn moeder mij niet weer zulk een bevel moet zenden.

Slavin.

Zooals U behaagt. (*Af.*)

Çarvilaka (*komt op*).

Nu 'k van de misdaad aan den nacht de schuld gaf,
Den slaap verwonnen heb en 's vorsten wachters,
Ben 'k, daar de nacht week, als de maan geworden,
Gering van stralen bij der zon verrijzen.

En ook:

Wie ook, verhaast ik mijne schredent, mij even aanziet,
Of snel mij nader komt, terwijl ik verbijsterd staan blijf,
Argwaan gevoelt jegens een ieder mijn schuldig harte;
Immers beangstigd wordt de mensch door zijn eigen zonden.

Ik heb toch ter wille van Madanikâ een vermetele daad verricht.

Een man, met zijn bedienden in gesprek, ging 'k stil voorbij;
Waar ik een huis zag, door een vrouw beheerd, vermeed ik 't steeds;
En kwam mij 's vorsten macht op zij, dan stond ik als een paal.
Door honderd zulke listen is de nacht tot dag gemaakt.

(*Hij gaat het tooneel rond.*)

Vasantasenâ.

Meisje, leg dit portret op mijn rustbed, haal een waaier en kom dan vlug weer hier.

Madanikâ.

Zooals de Jonkvrouw beveelt. (*Neemt het schilderstuk en treedt af.*)

Çarvilaka.

Dit is het huis van Vasantasenâ, laat ik dus binnengaan. (*Binnentredend.*) Waar zal ik nu Madanikâ te zien krijgen?

(*Dan komt Madanikâ op, met een waaier in de hand.*)

Çarvilaka (*haar ziende*).

Wel, daar is Madanikâ!

Zelfs Madana* in deugden overtreffend,
En stralend als de lijfelijke Wellust,
Schijnt zij mijn hart, verzengd door 't vuur der liefde,
Geheel en al met sandel te verkoelen.

Madanikâ, Madanikâ!

Madanikâ (*hem ziende*).

Wel kijk, daar is Çarvilaka. Çarvilaka, wees welkom. Waar gaat ge heen?

Çarvilaka.

Ik zal het U vertellen. (*Zij zien elkander vol liefde aan.*)

Vasantasenâ.

Madanikâ blijft lang weg, waar zou ze toch zijn? (*Door het venster ziende.*) Wel, daar staat ze met een man te praten, en daar zij, met innigen, onbeweeglijken blik hem als indrinkend, in zijn aanschouwing is verzonken, vermoed ik, dat die man haar wenscht vrij te koopen. Laat zij dan genieten, laat zij genieten. Men mag niet iemands vreugde verstoren, dus zal ik haar niet roepen.

Madanikâ.

Çarvilaka, vertel het. (*Çarvilaka ziet bevreesd naar alle richtingen.*)

Madanikâ.

Çarvilaka, wat is er toch, ge schijnt wel bevreesd.

Çarvilaka.

Ik wil U een geheim vertellen. Zijn wij hier alleen?

Madanikâ.

Zeker.

Vasantasenâ.

Hoe, is het een diep geheim? dan zal ik niet luisteren.

Çarvilaka.

Madanikâ, zou Vasantasenâ U voor losgeld vrijlaten?

Vasantasenâ.

Hoe, zijn verhaal heeft betrekking op mij, dan zal ik toch luisteren.

Madanikâ.

Çarvilaka, toen ik het de Jonkvrouw vroeg, zeide zij: „Indien het mijn zaak was, zou ik zonder losgeld alle bedienden vrijlaten." Maar, Çarvilaka, hoe komt ge aan zooveel geld, dat ge mij daarmede van de Jonkvrouw kunt loskoopen?

Çarvilaka.

Overweldigd door armoede,
en door liefde tot U vervolgd,
Heb ik om uwentwil, schucht're,
deez' nacht een stoute daad verricht.

Vasantasenâ.

Rustig is zijn voorkomen en toch, daar hij een vermetele daad bedreef, afschrikwekkend.

Madanikâ.

Çarvilaka, om zulk een nietigheid als een vrouw, hebt ge twee dingen in gevaar gebracht.

Çarvilaka.

Wat dan?

Madanikâ.

Uw persoon en uw goeden naam.

Çarvilaka.

Onervarene, in de vermetele daad woont de Fortuin!

Madanikâ.

Çarvilaka, gij zijt iemand van onbevlekt karakter, dus zult ge toch zeker wel niet — om mijnentwil een vermetele daad bedrijvend — iets hebben gedaan, wat volkomen met alle recht in strijd is.†

Çarvilaka.

Nimmer zal ik een vrouw berooven, die, getooid,
een bloeiende rank gelijkt,
Noch ook neem ik des priesters have, of het goud,
tot off'ren bijeengegaard,
Zoo steel ik evenmin, begeerende naar geld,
't kind, liggend in voedsters schoot,
Mijn geest zelfs bij den diefstal immer overweegt,
wat al of niet voegzaam is.

Wil dus Vasantasenâ melden:

„Dit sieraad, dat naar den maatstaf
van uw lichaam vervaardigd schijnt,
Moet g'uit liefde tot mij dragen,
maar zorg, dat gij het niemand toont."

Madanikâ.

Çarvilaka, sieraden niet vertoonen! dat past slecht bij onzen stand.† Maar laat mij die sieraden eens zien.

Çarvilaka.

Hier zijn de sieraden. (*Reikt ze haar bevreesd over.*)

Madanikâ (*ze beschouwend*).

Çarvilaka, het is me, of ik die sieraden meer heb gezien; zeg eens, vanwaar zijn ze?

Çarvilaka.

Madanikâ, wat hebt gij daarmede noodig; neem ze.

Madanikâ (*toornig*).

Als ge me niet vertrouwt, waarom wilt ge me dan loskoopen?

Çarvilaka.

Welnu, toen het dag werd, heb ik in de wijk der gildemeesters gehoord, dat ze van den veemheer Cârudatta.... (*Bij deze woorden doen Vasantasenâ en Madanikâ of zij in zwijm vallen.*)

Çarvilaka.

Madanikâ, kom tot bezinning, kom tot bezinning! Hoe komt het, dat gij thans

Alle leden van vrees bevend,
't oog van ontsteltenis verward,
Wijl ik U wilde vrijmaken,†
siddert van angst, maar niet om mij.

Madanikâ (*tot bezinning komend*).

Vermetele, ge hebt toch niet, om mijnentwil die misdaad bedrijvend, in dat huis iemand gedood of gewond?

Çarvilaka.

Madanikâ, bevreesden en slapenden treft Çarvilaka niet. Dus heb ik daar niemand gedood noch ook gewond.

Madanikâ.

Waarlijk?

Çarvilaka.

Waarlijk.

Vasantasenâ (*het bewustzijn herkrijgend*).

Ah, ik ben herleefd.

Madanikâ.

Gelukkig!

Çarvilaka (*met ijverzucht*).

Madanikâ, wat beteekent dat „gelukkig”?

Mijn hart verstrikt van uwe liefde, bedrijf ik misdaad,
Een stam van vaderen ontsproten, van vromen wandel.
Mijn trots behoud ik, zij voor hartstocht mijn deugd bezweken;
Maar gij, die valschlijk mij uw vriend noemt, bezoekt een ander.

(*Veelbeteekenend.*)

Edele zonen — die boomen,
waarvan de vrucht hun rijkdom is,
Zijn door ’t hetaerengevogelt
wel spoedig hier van vrucht beroofd.†
En dat vuur is genaamd: Liefde
met het brandhout: Begeerlijkheid,
De vlam: Wellust, waar der mannen
rijkdom en jeugd geofferd wordt.†

Vasantasenâ (*glimlachend*).

Wel, wat is zijn opgewondenheid misplaatst!

Çarvilaka.

Voor onervaren ik die mannen houde,
die in de vrouw en de Fortuin vertrouwen,
Daar toch Fortuin en evenzoo de vrouwen
den kronkelgang gaan van de slangenjonkvrouw.†
Dat nimmer men voor vrouwen hartstocht voede!
want vrouwen den verliefden man verachten.
Bemin de vrouw, die zelve liefde koestert,
maar, zoo zij onverschillig is, verlaat haar.

Om winstbejag zij nu eens lachen en dan weer weenen;
Hem, wiens vertrouwen ze verwierven, ze niet vertrouwen.
Een man dan, edel van karakter en van geboorte,
Ontwijke immer de hetaeren, als grafstee-bloemen.†

En ook:

Als oceaans golven van aard beweeglijk,
als scheem’rings wolkstreep slechts een wijl’ ontgloeiend,
Verlaat de vrouw, als lak, dat uitgeperst is,
den man, dien zij beroofd heeft van zijn rijkdom.†

Voorwaar, de vrouwen zijn wuft!

Den éénen man zij in het harte dragen,
met d’ oogen zij den tweeden tot zich lokken,
Een derde weer doet haren lust ontvlammen,
en met het lichaam zij den vierden minnen.†

Goed gezegd is door iemand:

Er wast geen lotus op den top der bergen;
den last van 't ros kunnen geen ezels dragen;
Er zal geen rijst groeien, waar gerst gestrooid is;
zoo wordt geen vrouw rein, in 't bordeel geboren.

O boosaardige Cârudatta, verwenschte! niet langer zult ge leven! (*Doet eenige schreden.*)

Madanikâ (*den zoom van zijn gewaad vattend*).

Ach, gij met uw ongerijmde taal! over iets ondenkbaars† wordt ge toornig.

Çarvilaka.

En waarom dan wel iets ondenkbaars?

Madanikâ.

Deze sieraden behooren immers aan de Jonkvrouw.

Çarvilaka.

Wat dan?

Madanikâ.

En waren aan de handen van den edelen heer toevertrouwd.

Çarvilaka.

Waarom?

Madanikâ (*aan zijn oor*).

Wel, daarom.

Çarvilaka (*beschaamd*).

Helaas! den tak, in wiens schaduw
ik voor de hitte toevlucht zocht,
Juist dien tak heb ik onwetend
van zijn gebladerte beroofd.

Vasantasenâ.

Hoe, ook deze is bedroefd. Dus in onwetendheid heeft hij zoo gehandeld.

Çarvilaka.

Madanikâ, wat is nu geraden?

Madanikâ.

Hierin zijt gij zelve ervaren.

Çarvilaka.

Niet aldus! zie:

De vrouwen zijn toch, in waarheid,
alreede van nature wijs;
De wijsheid echter der mannen
wordt uit de boeken aangeleerd.

Madanikâ.

Çarvilaka, indien mijn woord wordt gehoord, dan moet ge ze dien edelmoedige teruggeven.

Çarvilaka.

Madanikâ, en wanneer hij mij dan eens aan het paleis gaat aangeven?

Madanikâ.

Van de Maan komt geen hitte.

Vasantasenâ.

Mooi zoo, Madanikâ, mooi zoo!

Çarvilaka.

Madanikâ!

In mij is toch geen angst of vrees bij deze misdaad,
Waartoe vermeldt ge dan de deugden van dien brave?
Maar zelfs in mij wekt die verfoeide daad beschaming;
Wat deed de vorst dan wel met schelmen, zooals ik ben!

Toch is dit in strijd met de levenswijsheid, ge moet een ander middel bedenken.

Madanikâ.

Dit is een ander middel.

Vasantasenâ.

Wat zal dat andere middel wel zijn?

Madanikâ.

Ge moet, even alsof ge een dienaar van den edelen heer waart, die sieraden aan de Jonkvrouw brengen.

Çarvilaka.

En wanneer dat gedaan is, wat dan?

Madanikâ.

Dan zijt gij geen dief, de edele heer is vrij van zijn verplichting en de Jonkvrouw heeft de sieraden, haar eigen goed, teruggekregen.

Çarvilaka.

Maar is dat niet al te gewaagd?

Madanikâ.

Kom, breng ze haar, anders is het al te gewaagd.

Vasantasenâ.

Mooi zoo, Madanikâ, mooi zoo! dat is gesproken als een vrijgeboorne.

Çarvilaka.

Groot inzicht heb ik verworven,
wijl ik mij richtte naar uw raad;
Een gids is moeilijk te vinden
des nachts, wanneer de maan verdween.

Madanikâ.

Wacht gij dan een oogenblikje in dit huis van Kâmadeva, terwijl ik de Jonkvrouw uw komst bericht.

Çarvilaka.

Zoo zij het.

Madanikâ (*haar naderend*).

Jonkvrouw, er is, vanwege den edelen Cârudatta, een Brahmaan hier gekomen.

Vasantasenâ.

Meisje, hoe weet ge, dat hij bij hem behoort?

Madanikâ.

Jonkvrouw, zou ik hem niet kennen, die bij mij zelf behoort?

Vasantasenâ
(*het hoofd schuddend, lachend, bij zich zelf*).

Dat komt uit. (*Luid.*) Laat hij binnenkomen.

Madanikâ.

Gelijk de Jonkvrouw beveelt. (*Tot hem gaande.*) Kom binnen, Çarvilaka.

Çarvilaka (*verlegen naderend*).

Heil U.

Vasantasenâ.

Edele, ik groet U; UEd. neme plaats.

Çarvilaka.

De veemheer doet U weten: „Door de bouwvalligheid van mijn huis valt het mij moeilijk, dit kistje te bewaren. Wil het dus nemen.” (*Hij overhandigt het aan Madanikâ en staat op om heen te gaan.*)

Vasantasenâ.

Edele, U moet ook mijn antwoord overbrengen.

Çarvilaka (*bij zich zelf*).

Wie zal dat overbrengen? (*Luid.*) Welk antwoord?

Vasantasenâ.

UEd. moet Madanikâ medenemen.

Çarvilaka.

Geachte, dat begrijp ik niet.

Vasantasenâ.

Maar ik begrijp het.

Çarvilaka.

Hoe dan?

Vasantasenâ.

De edele Cârudatta heeft tot mij gezegd: „Aan hem, die deze sieraden zal terugbrengen, moet ge Madanikâ geven.” Dus hij geeft U haar, zóó moet UEd. het opvatten.

Çarvilaka (*bij zich zelf*).

Zij heeft mij doorzien. (*Luid.*) Bravo, edele Cârudatta, bravo!

Zij toch op deugdzaamheid alleen
der menschen streven steeds gericht;
Met deugd voorzien is zelfs d'arme
meer dan de rijke zonder deugd.

En ook:

Naar deugdzaamheid zij steeds des menschen streven!
met deugdzaamheid is alles te bereiken.
Heeft niet door overmaat van deugd de Maan zich
gezet op Çambhu's ongenaakbaar voorhoofd!*

Vasantasenâ.

Hé daar, voerman!

Slaaf (*opkomend met een wagen*).

Jonkvrouw, de wagen is gereed.

Vasantasenâ.

Meisje, Madanikâ, zie mij goed aan, ge zijt ten huwelijk gegeven, bestijg den wagen, en denk aan mij.

Madanikâ (*weenend*).

Ik ben door de Jonkvrouw verlaten. (*Valt haar te voet.*)

Vasantasenâ.

Nu moet men U met eerbied groeten, ga dan, bestijg den wagen en denk aan mij.

Çarvilaka.

Heil U! — Madanikâ,

Nu moet ge deze goed aanzien,
eerbiedig neigen 't hoofd voor haar,
Die U schonk 't moeilijk verkrijgb're:
de wijl' en naam van gemalin.*

(*Dan bestijgt hij met Madanikâ den wagen en begint voort te rijden.*)

Stem achter het tooneel.

Hé daar, hé! De koningszwager maakt bekend: „Die jonge koeherder 'Aryaka is door koning Pâlaka uit vrees, dat men geloof zoude slaan aan de voorspelling,† dat hij koning zal worden, van het veepark heengevoerd en in een gruwlijken kerker gekluisterd. Blijft dus allen zorgvuldig op uw post."

Çarvilaka (*het hoorend*).

Hoe, door koning Pâlaka is mijn lieve vriend 'Aryaka gebonden. En juist ben ik een vrouw rijk geworden. Helaas! En toch:

Twee dingen zijn op aarde boven alles
den mannen lief: de vriend en de beminde.
In dezen echter is de vriend mij verre
zelfs boven honderd schoonen te verkiezen.

Komaan, ik stap uit. (*Hij stapt uit.*)

Madanikâ (*weenend de handen opheffend*).

Dat is voorzeker zoo, maar dan brenge mijn edele gemaal mij ten minste bij achtenswaardige lieden †.

Çarvilaka.

Juist, geliefde, juist, overeenkomstig onze gedachte hebt ge gesproken. (*Tot den slaaf.*) Hé daar, weet ge het huis van Rebhila den veemheer?

S l a a f.

Zeker.

Ç a r v i l a k a.

Breng daar mijn liefste heen.

S l a a f.

Zooals UEd. beveelt.

M a d a n i k â.

Gelijk mijn edele gemaal zegt. Maar mijn edele gemaal zij toch voorzichtig. (*Af.*)

Ç a r v i l a k a.

Thans zal ik

Verwanten, hovelingen, allen, die roem verwierven
Door eigen arm en wie vergramd door des konings hoon zij
Van 's vorsten dienaars, — tot bevrijding mijns vriends bewegen,
Yaugandharâyana gelijk, zijnen vorst bevrijdend.*

En ook:

Den lieven vriend, die zonder reden is gegrepen
Door vijanden, onedel, voor zich zelve duchtend,
Zal 'k, met onstuimigheid aanvallende, bevrijden,
Terwijl hij als de maanschijf is in Râhu's kaken.* (*Af.*)

S l a v i n (*komt op*).

Jonkvrouw, door het lot wordt ge begunstigd: van wege den edelen Cârudatta is er een Brahmaan aangekomen.

V a s a n t a s e n â.

O, hoe lief'lijk is de dag van heden! Nu, meisje, leid hem, door een bandhula vergezeld, eerbiedig binnen.

S l a v i n.

Zooals de Jonkvrouw beveelt. (*Af.*)

(*De Vidûshaka komt op met een bandhula.*)

V i d û s h a k a.

Wel, kijk eens aan! De demonen-koning Râvana wordt gevoerd door den luchtwagen Pushpaka, dien hij door pijnigende zelfkastijding heeft gewonnen, maar ik, Brahmaan, die niet eens pijnigende zelfkastijding heb bedreven, word gevoerd door bajaderen.

S l a v i n.

Zie, edele heer, onze huispoort.

V i d û s h a k a (*ze aanschouwend, verbaasd*).

O zie! met water besproeid en gereinigd en bestreken met geel; met een terras, bont door allerlei bloemen; uit begeerte naar den aanblik des hemels het hoofd hoog verheffend; versierd met als Airâvana's* schommelend neerhangende slurf slingerende jasmijn-guirlanden; met verheven, elpenbeenen boog verlucht; met een menigte heilbanieren getooid, die, van saffloer-verven schitterend, met door den wind slingerende, dartelende, wapperende vingeren, mij schijnen toe te roepen: „Kom binnen"; aan beide zijden verrukkelijk

door op het voetstuk der boog-dragende zuilen geplaatste, met glansend-gele mangotwijgen gesierde, kristallen prachtvazen; met deurvleugels van goud, dicht bezet met diamant, onsplijtbaar als van een grooten Asura* de gewelfde borst; van arme lieden de begeerte prikkelend — hoe heerlijk is die poort van Vasantasenâ's woning! In waarheid, ook van een onverschillig mensch trekt zij met geweld den blik tot zich.

Slavin.

Dit is de eerste hof, UEd. trede binnen.

Vidûshaka (*binnentredend*).

Wel, kijk eens aan! een reeks van torentjes, als maan, schelp en lotuswortel van doorschijnenden glans; witachtig door een weinig daarover gestrooid poeder;† prijkend met trappen van goud, ingelegd met allerlei juweelen — schijnen met de maanvormige openingen hunner kristallen vensters, waaruit parelsnoeren nederhangen, in aanschouwing van Ujjayinî verzonken. Als een geleerd Brahmaan, gemakkelijk nederzittend, dommelt de poortwachter. Door rijstebrij met zure melk gelokt, eten de kraaien niet de offergave, daar deze in kleur pleisterkalk gelijkt. — Ga voort, Geachte.

Slavin.

Kom dan, Edele, dit is de tweede hof, UEd. trede binnen.

Vidûshaka (*binnentredend en rondziende*).

Wel, kijk eens aan! hier in den tweeden hof staan, goed gevoed met beten gras en kaf uit den omtrek aangevoerd†, met sesam-olie de hoornen gezalfd, trekstieren vastgebonden. Die éénet† stier zucht diep als iemand van goeden huize, die geminacht wordt. En hier als van een worstelaar, na afloop van den strijd, wordt van een ram de nek gewreven. Daar ginds weer worden van paarden de manen opgemaakt. En daar, als een dief stevig vastgebonden, zit in den paardenstal een aap. (*Elders heenziende.*) En daar wordt met een kluit, waarin gekookte rijst, merg en sesam-olie zijn dooreengemengd, een olifant door de kornaks gevoederd. — Ga voort, Geachte.

Slavin.

Kom dan, Edele, dit is de derde hof, UEd. trede binnen.

Vidûshaka (*binnentredend en rondziende*).

Wel, kijk eens aan! hier in den derden hof zijn voor de zonen van goeden huize deze zetels gereed gemaakt. Op de speeltafel ligt een half-doorgelezen handschrift. Van echt-juweelen figuren† is de speeltafel voorzien. En ginds, in der Minne bond en oorlog bedreven, schilderstukken, met allerlei kleuren bestreken, in de hand houdend, zwerven her- en derwaarts hetaeren rond, van oude hovelingen vergezeld. — Ga voort, Geachte.

Slavin.

Kom dan, Edele, dit is de vierde hof, UEd. trede binnen.

Vidûshaka (*binnentredend en rondziende*).

Wel, kijk eens aan! hier in den vierden hof, door jonge-meisjeshanden geslagen, dreunen met diepen klank, als onweerswolken, de trommen, — als

sterren, wier goede werken zijn uitgeput, van den hemel, zóó vallen de cimbalen; als der bijen gonzen lieflijk, weerklinkt de rietfluit. En daar, als eene door ijverzucht en liefde vertoornde minnares op schoot genomen, wordt door den greep der nagelen de luit getokkeld. En ginds, gelijk door bloemensap bedwelmde honingbijen, hebben hetaerenmeisjes een zeer liefelijk gezang aangeheven, er wordt gedanst, een tooneelspel wordt voorgedragen van verliefden toon. Schommelend in de ronde vensters, vangen waterkruiken den wind. — Ga voort, Geachte.

S l a v i n.

Kom dan, Edele, dit is de vijfde hof, UEd. trede binnen.

V i d û s h a k a (*binnentredend en rondziende*).

Wel, kijk eens aan! hier in den vijfden hof lokt mij, van arme lieden de begeerte wekkend, een overvloedige geur van hingu* en sesam-olie. Door de deurmonden, die allerlei welriekende dampen uitwasemen, schijnt de keuken, die bestendig wordt verhit, te zuchten. De geur van de velerlei spijzen, die hier worden toebereid, doet mij eerbiedig nader treden.† Daar spoelt een mooie jongen een darm uit, alsof het een oud kleed ware. De kok bereidt een verscheidenheid van velerlei gerechten. Taarten laat men rijzen †, koeken worden gebakken. (*Bij zich zelf.*) Zal ik nu hier voetwater krijgen met de woorden: „Eet één die gerezen is." † (*Elders heenziende.*) En ginds die met allerlei sieraad getooide hetaeren en bandhula's, welke zijn als Gandharva- en Apsaras-scharen* †, maken in waarheid dit huis tot een hemel. Wel, wie zijt gij, die bandhula's genoemd wordt?

D e b a n d h u l a's.

Wel, wij bandhula's,

In een vreemd huis gekoesterd en met vreemde rijst gevoed,
Door vreemde mannen voortgebracht bij vreemde vrouwen,
Met vreemd geld ons verheugend, — zoo wij schulden maken †
Niet laakbaar, — dartelen als jonge olifanten.

V i d û s h a k a.

Ga voort, Geachte.

S l a v i n.

Kom dan, Edele, dit is de zesde hof, UEd. trede binnen.

V i d û s h a k a (*binnentredend en rondziende*).

Wel, kijk eens aan! hier in den zesden hof geschiedt de bewerking van goud en edelgesteenten; bogen, met saffier ingelegd, vertoonen de gestalte van den regenboog. Berillen, paarlen, koraal, topazen, saffieren, chalcedonen, robijnen, smaragden, ja, allerlei juweelen wegen de kunstenaars tegen elkander af. Robijnen worden in goud gevat, gouden sieraden worden vervaardigd, aan een rooden draad worden parelsnoeren geregen, berillen worden kunstig geslepen, schelpen worden doorboord, koralen worden op een steen gewreven, uitgespreide versche saffraan wordt gedroogd. Muskus wordt bevochtigd, sandelwater uitgeperst, reukwerken worden saamgevoegd. Aan de hetaeren en haar minnaars wordt betel met kamfer gegeven, men ziet elkander van ter zijde aan, er weerklinkt gelach, men slurpt onop-

houdelijk likeur. Hier zijn slaven, daar slavinnen; en gindsche mannen, zoon, vrouw en goed versmadend, drinken bekers likeur, die door de hetaeren, wanneer zij gedronken hebben, zijn losgelaten. † — Ga voort, Geachte.

Slavin.

Kom dan, Edele, dit is de zevende hof, UEd. trede binnen.

Vidûshaka (*binnentredend en rondziende*).

Wel, kijk eens aan! hier in den zevenden hof in een goed gesloten volière behaaglijk nederzittend, verheugen zich de tortelduivenparen, wier grootste vreugde is elkaar te kussen. Als een Brahmaan, die met melkkost zich den buik gevuld heeft, reciteert de papegaai in zijn kooi een schoone spreuk. En ginds weer als een huisslavin, die door haar meester te eeren vrijheid van spreken heeft gekregen, babbelt druk de madana-ekster †. De keel gestreeld door den smaak van verscheidene vruchtensappen, kweelt als een lichtekooi de koekoek; opgehangen aan olifantstanden zijn rijen kooien; kwartels laat men vechten; hazelhoenders in kooien laat men kakelen; tamme duiven worden uitgezonden. Her- en derwaarts vroolijk huppelend en als getooid met velerlei juweelen, schijnt die huispauw het dak, gloeiend door de zonnestralen, met de slagen zijner vleugels te verkoelen. (*Elders heenziende.*) Daar als verdichte maanstralen zwerven flamingo-paren achter de verliefden, wier gang zij schijnen aan te leeren. En ginds weer als oude eunuchen wandelen tamme reigers rond. Wel, kijk eens aan! daar wordt een hetaere op de vlucht gedreven door zwermen van allerlei vogels. † In waarheid toch, als de lusthof Nandana* schijnt mij het huis der hetaere. — Ga voort, Geachte.

Slavin.

Kom dan, Edele, dit is de achtste hof, UEd. trede binnen.

Vidûshaka (*binnentredend en rondziende*).

Geachte, wie is die man, met een mantel van laken bekleed, en overladen met een wonderlijke menigte van sieraden, die, wankelend door het draaien zijner ledematen †, daar heen en weer wandelt?

Slavin.

Edele, dat is de broeder der Jonkvrouw.

Vidûshaka.

Hoe groote zelfkastijding heeft hij wel bedreven, om Vasantasenâ's broeder te worden! En toch — neen, ook al is hij schitterend en glimmend en welriekend, toch moet men hem schuwen als een campaka-boom*, die aan den weg der begraafplaats is ontsproten. (*Elders heenziende.*) Geachte, wie is toch die vrouw, die met een gebloemden† mantel bekleed, en de van olie glibberige voeten in een paar muilen gestoken, op een hoogen zetel is gezeten?

Slavin.

Edele, wel, dat is de moeder van onze Jonkvrouw.

Vidûshaka.

O hé, wat heeft die onreine heks een omvang van buik! Heeft men haar dan als een beeld van den Grooten God* hier in huis gebracht, vóórdat die pracht van een poort was gebouwd?

Slavin.

Deugniet, ge moogt ons moedertje niet zoo beschimpen. Zij lijdt aan derdendaagsche koorts.

Vidûshaka (*spottend*).

O heilige derdendaagsche koorts, zie ook op mij, Brahmaan, met zulk een welwillenden blik neder!

Slavin.

Deugniet, sterven zult ge!

Vidûshaka (*spottend*).

O slavinnendochter, het ware beter, dat zulk een opgezwollen, vette buik stierf:

Door zich aan brandewijn, rum en zulk voedertje†
steeds te bedrinken, geraakte toch moedertje
In zulk een toestand en sterft er eens moedertje,
dan is voor duizenden jakhalzen voedertje.

Geachte, varen bij U ook schepen?

Slavin.

Edele, wel neen.

Vidûshaka.

Maar wat vraag ik nog! Op den oceaan der liefde, waarvan teederheid het water is, zijn uw bekoorlijkheden schepen, die den geest ontvoeren.† Nu ik dus Vasantasenâ's achthovig paleis, zoo rijk aan tafereelen, heb gezien, meen ik, in waarheid, als op één plaats vereenigd, Indra's drie hemelen te hebben aanschouwd; het te prijzen vermag mijn stem niet. Is dit een hetaeren-huis of is het een afbeeldsel van Kuvera's* woning? Waar is uw Meesteres?

Slavin.

Edele, zij bevindt zich in den boomhof, treed dus binnen, edele heer.

Vidûshaka (*binnentredend en rondziende*).

Wel, kijk eens aan! De pracht van den boomhof, met vele boomen, beladen met een overvloed van wonderbare bloesems†, met zijden schommels, aan den voet van naburige boomen aangebracht naar de maat van de heupen der jonge meisjes†, schijnt in waarheid door suvarnayûthikâ, çephâlikâ, mâlatî, mallikâ, navamallikâ, kuravaka, atimuktaka* en andere bloemen, die van zelf zijn neergevallen, de pracht van Nandanavana* te overtreffen. (*Elders heenziende.*) En daar met waterrozen en roode lotusbloemen, die de opkomende zon in glans gelijken, schijnt in mijmering verdiept de vijver.†

En die açoka-boom*, met pas ontloken bloem en twijgen, schittert
Als een goed krijgsman in den strijd, met dikke laag geronnen bloed bedekt.

Geachte, waar is nu uw Meesteres?

Slavin.

Edele, sla uw blik neder, en aanschouw de Jonkvrouw.

Vidûshaka (*haar ziende en nader tredend*).

Heil U, Geachte.

Vasantasenâ.

Wel zie, — Maitreya! (*Opstaande.*) Welkom, hier is een zetel, wil plaats nemen.

Vidûshaka.

Wil plaats nemen, Geachte. (*Beiden nemen plaats.*)

Vasantasenâ.

Is de veemheerszoon welvarend?

Vidûshaka.

Geachte, hij is welvarend.

Vasantasenâ.

Edele Maitreya, biedt nog heden

Die braafheidsboom, door zijne deugden vruchtrijk,
wiens twijg is deugdzaamheid, wiens tak betamen,
Wiens bloesem 't loflijke, wiens wortel trouw is,
een goede schuilplaats aan de vogels „vrienden"?

Vidûshaka (*bij zich zelf*).

Goed uitgedrukt door de verwenschte deerne! (*Luid.*) Zeker.

Vasantasenâ.

Welnu, wat is de reden van uw komst?

Vidûshaka.

Luister, Geachte. Die achtenswaardige, Cârudatta, U eerbiedig groetend, doet U weten....

Vasantasenâ (*de handen opheffend*).

Wat beveelt hij?

Vidûshaka.

„Ik heb het goudkistje, het in goed vertrouwen als mijn eigen goed beschouwend, bij het spel verloren en de bankhouder is met een opdracht des konings, men weet niet waarheen gegaan."

Slavin.

Jonkvrouw, ik wensch U geluk, de edele heer is een speler geworden.

Vasantasenâ (*bij zich zelf*).

Hoe, terwijl het door een dief is meegenomen, zegt hij uit grootmoedigheid: „Ik heb het bij het spel verloren." Daarom juist heb ik hem lief.

Vidûshaka.

„Neem dus daarvoor, Geachte, dit paarlensnoer."

Vasantasenâ (*bij zich zelf*).

Zal ik hem de sieraden toonen? Maar neen, nog niet.

Vidûshaka.

U neemt dit paarlensnoer zeker niet aan?

Vasantasenâ (*lachend hare gezellin aanziende*).

Maitreya, waarom zou ik het paarlensnoer niet aannemen? (*Zij neemt het en legt het ter zijde; bij zich zelf.*) Hoe, van den mango-boom, schoon hij zijn bloesem verloor, vallen droppels bloemensap neder. (*Luid.*) Edele, meld den speler, den edelen Cârudatta uit mijn naam: „Ik kom vanavond den edelen heer bezoeken."

Vidûshaka (*bij zich zelf*).

Wat zal ze dan weer meenemen? (*Luid.*) Geachte, ik zal het zeggen. (*Bij zich zelf.*) Hij moet van die neiging tot hetaeren† worden afgebracht. (*Af.*)

Vasantasenâ.

Meisje, neem dit sieraad; wij gaan Cârudatta verheugen.

Slavin.

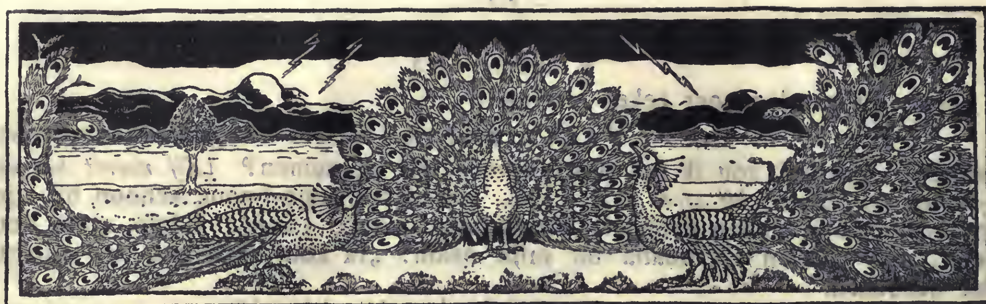
Jonkvrouw, zie toch, er komt een ontijdig* onweder opzetten.

Vasantasenâ.

Laten wolken dan verrijzen,
't worde nacht, vall' onverpoosd de regen,
'k Tel het alles niet in 't minste,
met het hart gekeerd naar den geliefde.

Meisje, kom met het paarlensnoer heel vlug weer hier. (*Allen af.*)

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het vierde Bedrijf,
„Madanikâ en
Çarvilaka"
genaamd.

(*Dan vertoont zich, op een zetel zittend, vol smachtend verlangen, Çârudatta.*)

Cârudatta (*ten hemel ziende*).

Er verheft zich een ontijdig onweer.

Terwijl de pauwen, het bespeurend, de staarten spreiden,
D'ontruste zwanen, tot vertrekken bereid, 't trotseeren,†
Bevangt den hemel in een oogwenk 't ontijdig onweer,
En tevens 't harte van den minnaar, naar liefde smachtend.

En ook:

Zwart als de bhṛnga*, of de vochtige buik eens buffels,
In 't geel gewaad, dat is geweven van bliksemglansen,
Schittert de Wolk, die kranenzwermen gelijk een schelp draagt,*†
Gereed den hemel te bestijgen: een tweede Vishnu.

En ook:

Als 't lichaam donker van den Lang-gelokte,
met kranenrijen, tot een schelp gebogen,
Is in haar zijden kleed van bliksemdraden,
de Wolk verrezen, als de Discusdrager.*

Die drop'len, neergegoten schijnend als vloeibaar zilver,
IJlings ontvallen aan de buiken der regengevers,
Bij 't licht der bliksemlamp een oogwenk gezien - verdwenen,
Vallen als afgesneden franje van 't kleed des hemels.

Door al die wolken, die in velerlei gestalten zijn verrezen,
Als nauw-verbonden cakravâka*-paren, opgevlogen zwanen,
Als dwarrelende visschenscholen en dolfijnen, als kasteelen,
Glanst, door den wind vanéégereten, thans de duist're hemel.†

Die hemel is, als Dhṛtarâshtra's heerschappij,
door wolken in duisternis;
Van vreugd jubelt, al t' overmoedig op zijn kracht,
de pauw als Duryodhana;

De kokila trok heen, Yudhishthira gelijk,
verwonnen door dobbelspel;
De zwanen zijn nu, als de Pândava's, van 't woud
gaan zwerven, elk onbekend.*

(*Denkt na.*) Het is toch al lang geleden, dat Maitreya tot Vasantasenâ is gegaan en nog steeds komt hij niet terug.

Vidûshaka (*opkomend*).

Wel, wat is die hetaere hebzuchtig en onvriendelijk†, dat ze verder geen woord heeft gesproken en zonder komplimenten, zonder iets te zeggen, zóó maar het paarlensnoer heeft genomen. Heeft zij, te midden van zulk een overvloed, zelfs maar tot mij gezegd†: „Edele Maitreya, rust wat uit, drink een glas water"? Moge ik dan van die slavinnendochter van een hetaere het gelaat niet weer aanschouwen! (*Moedeloos.*) Terecht zegt men toch: „Een lotusplant, niet uit een bol ontstaan†, een koopman, die niet bedriegt, een goudsmid, die niet steelt, een dorpsvergadering zonder twist en een hetaere, die niet hebzuchtig is, die worden zelden aangetroffen." Laat ik dan naar mijn lieven vriend gaan en hem afbrengen van die neiging tot hetaeren. (*Gaat het tooneel rond en ziet Cârudatta.*) Wel, mijn lieve vriend is in den boomhof gezeten, laat ik hem dan naderen. (*Gaat nader.*) Heil U; het ga U wèl.

Cârudatta (*hem ziende*).

Wel kijk, — vriend Maitreya! Vriend, welkom, zet U neder.

Vidûshaka.

Ik ben gezeten.

Cârudatta.

Vriend, vertel eens, hoe het met de zaak staat.

Vidûshaka.

De zaak is verloren.

Cârudatta.

Heeft zij het paarlensnoer niet aangenomen?

Vidûshaka.

Hoe zoude ons zulk een geluk te beurt vallen! Haar hand, teeder als een pas ontloken lotus, op het hoofd leggend, heeft zij het aangenomen.

Cârudatta.

Maar waarom zegt ge dan: „Het is verloren"?

Vidûshaka.

Wel, verloren†, daar voor een goudkistje van weinig waarde, dat we niet hebben gegeten, dat we niet hebben gedronken, dat door de dieven is gestolen, ons een paarlensnoer is ontnomen, het puik der vier oceanen.

Cârudatta.

Vriend, spreek niet aldus. Zie:

Daar zij, geloof in ons stellend,
haar sieraad ons heeft toebetrouwd,

Wordt voor dat groote vertrouwen
dit als belooning haar vereerd.

Vidûshaka.

En, vriend, dit is mij een tweede oorzaak van kwelling, dat zij, haar vriendin een wenk gevend en zich het gelaat met een slip van haar kleed bedekkend, mij heeft uitgelachen. Dus val ik, Brahmaan, U thans nederig te voet en smeek U: Wend uw geest af van die rampzalige neiging tot hetaeren. Voorwaar, een hetaere is als een aardkluit, die in den schoen geraakt is: men kan ze moeilijk kwijtraken. En bovendien, vriend, een hetaere, een olifant, een griffier, een bedelmonnik, een bedrieger en een ezel, waar die verwijlen, daar ontstaat zelfs geen onkruid.

Cârudatta.

Vriend, genoeg thans niets dan woorden van verwijt gesproken. Door mijn omstandigheden zelve word ik teruggehouden. Zie:

't Ros neemt een vaart, om met gezwindheid zich voort te spoeden,
Maar mangelt d'adem hem, dan dragen 't niet zóó zijn voeten.
Naar alle kanten gaan des menschen beweegb're zinnen,
Om dan terneergedrukt in 't harte terug te keeren.

En ook, vriend:

Wie geld heeft, zal ze beminnen,
door geld zulken te winnen zijn.

(*Bij zich zelf.*) Niet door deugd zulken te winnen zijn. (*Luid.*)

Heb ik dan haar niet verlaten,
daar rijkdom ons verlaten heeft?

Vidûshaka (*omlaag ziende, bij zich zelf*).

Daar hij, ten hemel ziende, diep zucht, bemerk ik, dat, terwijl ik hem wilde terughouden, ik zijn verlangen nog heb doen toenemen. Men zegt dan wel terecht: „Dwars van zin, is de Min." (*Luid.*) En, vriend, ook heeft zij nog gezegd: „Zeg aan Cârudatta, dat ik vanavond hier zal komen." Daaruit maak ik op, dat zij, niet geheel bevredigd door het paarlensnoer, iets anders komt vragen.

Cârudatta.

Vriend, laat zij komen, geheel bevredigd zal zij heengaan.

Slaaf (*opkomend*).

Op zij, menschen!

Hoe meer, hoe meer de wolkenmassa regent,
hoe meer, hoe meer mijn ruggevel doorweekt wordt.
Hoe meer, hoe meer de koude wind mij aanvat,
hoe meer, hoe meer begint mijn hart te beven.

(*Lachend.*)

'k Blaas de welluidende fluit met haar zevental gaten,
'k speel de weergalmende luit met haar zevental snaren,

'k Zing er een lied, dat wel aan een ezel zou passen,
Nârada, Tumburu,* geen evenaart mij in 't zingen.

Mij is gelast door Jonkvrouw Vasantasenâ: „Kumbhîlaka, ga, meld mijn komst den edelen Cârudatta." Laat ik dan naar het huis van den edelen Cârudatta gaan. *(Gaat het tooneel rond, en ziet hem, bij het binnengaan.)* Daar zit Cârudatta in den boomhof. En daar is ook die ellendige Brahmanenjongen, laat ik dan naderen. Hoe, de deur van den boomhof gesloten. Kom, ik zal dien ellendigen Brahmanenjongen een sein geven. *(Werpt een kluitje leem.)*

Vidûshaka.

Hé, wie raakt me daar, als een kapittha*, door een wal omgeven, met leemkluiten?

Cârudatta.

De tortelduiven, die op den dakrand van het tuinhuis spelen, zullen ze hebben laten vallen.

Vidûshaka.

O slavinnenzoon, ellendige tortel, wacht, wacht, met dezen stok zal ik je, als een goed-rijpe mango-vrucht, van dat tuinhuis ter aarde doen vallen. *(Loopt met opgeheven stok voort.)*

Cârudatta
(hem bij het offerkoord terugtrekkend).

Vriend, ga zitten, wat wilt ge hem doen, laat die arme tortel toch bij zijn gaaike blijven.

Slaaf.

Hoe, den tortel ziet hij, en mij ziet hij niet. Kom, ik zal hem nog eens met een leemkluitje raken. *(Zoo doet hij.)*

Vidûshaka *(naar alle richtingen ziende).*

Hé, daar is Kumbhîlaka, laat ik tot hem gaan. (*Nadert hem en opent de deur.*) Wel, Kumbhîlaka, kom binnen, wees welkom.

Slaaf (*binnentredend*).

Edele, ik groet U.

Vidûshaka.

Wel, waarom zijt ge bij zulk weer in de duisternis hier gekomen?

Slaaf.

Wel, zij, zij. (*Skr. sâ, sâ.*)

Vidûshaka.

Wie, wie? *(Skr. kâ, kâ.)*

Slaaf.

Zij, zij.

Vidûshaka.

Slavinnenzoon, wat zegt ge toch, als, in tijden van hongersnood, een oude bedelaar, steeds: sâ, sâ.

Slaaf.

Wel, en gij zegt als een kraai, naar Indra's feest begeerig†, steeds: kâ, kâ.

Vidûshaka.

Vertel dan.

Slaaf (*bij zich zelf*).

Kom, zoo zal ik spreken. *(Luid.)* Wel, ik zal je een vraag doen.

Vidûshaka.

En ik zal mijn voet op je kop zetten.

Slaaf.

Wel, ge moet het daardoor te weten komen; in welk jaargetijde botten de mango's?

Vidûshaka.

Wel, slavinnenzoon, in den Grîshma (zomer).

Slaaf (*lachend*).

Wel neen, wel neen.

Vidûshaka (*bij zich zelf*).

Wat zal ik dan zeggen? (*Denkt na.*) Kom, ik zal het aan Cârudatta gaan vragen. (*Luid.*) Nu, wacht een oogenblikje. (*Gaat tot Cârudatta.*) Wel, vriend, ik moet U eens vragen, in welk jaargetijde botten de mango's?

Cârudatta.

Dwaas, in den Vasanta (lente).

Vidûshaka (*tot den slaaf gaande*).

Dwaas, in den Vasanta.

Slaaf.

Ik zal U een tweede vraag doen. Wie bewaakt de welvarende dorpen?

Vidûshaka.

Wel, de Rakshâ (stadswacht).

Slaaf (*lachend*).

Wel neen, wel neen.

Vidûshaka.

Nu, ik ben aan het twijfelen geraakt. (*Denkt na.*) Kom, ik zal het weer aan Çârudatta vragen. (*Keert weer naar Cârudatta terug en zegt het hem.*)

Cârudatta.

Vriend, de Senâ (het leger).

Vidûshaka (*tot den slaaf gaande*).

Wel, slavinnenzoon, de Senâ.

Slaaf.

Voeg nu die twee te zamen, en spreek ze vlug uit.

Vidûshaka.

Senâvasanta.

Slaaf.

Neen, ge moet ze omgekeerd zeggen.

Vidûshaka (*zich omkeerend*).

Senâvasanta.

Slaaf.

Wel, domme Brahmanenjongen, ge moet de onderdeelen omkeeren.†

Vidûshaka (*de voeten omkeerend*).

Senâvasanta.

Slaaf.

Ach, domkop, de onderdeelen van het woord moet ge omkeeren.

Vidûshaka (*denkt na*).

Vasantasenâ.

Slaaf.

Die is hier gekomen.

Vidûshaka.

Dat zal ik aan Cârudatta berichten. (*Tot hem gaande.*) Zeg, Cârudatta, er is een schuldeischer voor U gekomen.

Cârudatta.

Hoe komt er in ons huis een schuldeischer?

Vidûshaka.

Al is hij niet in huis, hij staat toch aan de deur. Vasantasenâ is hierheen gekomen.

Cârudatta.

Vriend, wat misleidt ge mij?

Vidûshaka.

Indien ge mijn woord niet gelooft, vraag dan dien Kumbhîlaka. Hé, slavinnenzoon, Kumbhîlaka, kom eens hier.

Slaaf (*naderkomend*).

Edele, ik groet U.

Cârudatta.

Mijn waarde, welkom, zeg de waarheid, is Vasantasenâ aangekomen?

Slaaf.

Zij is hierheen gekomen, Vasantasenâ.

Cârudatta.

Mijn waarde, nooit heb ik een blijde tijding onbeloond gelaten, neem dus dit bewijs van mijn tevredenheid. (*Reikt hem zijn overkleed.*)

Slaaf
(*neemt het en maakt een buiging, voldaan*).

Wacht, dat wil ik de Jonkvrouw berichten. (*Af.*)

Vidûshaka.

Nu, weet ge ook, waarom ze in zulk een weer hierheen gekomen is?

Cârudatta.

Vriend, ik begrijp het niet recht.

Vidûshaka.

Nu, ik weet het. Zij denkt: „Van weinig waarde is het paarlensnoer, van veel waarde het goudkistje" en niet geheel bevredigd, is zij hierheen gekomen, om iets anders te vragen.

Cârudatta *(bij zich zelf)*.

Geheel bevredigd zal zij heengaan.

(Dan komt Vasantasenâ op, in het schitterend gewaad eener abhisârikâ, vol smachtend verlangen, begeleid door een schermdraagster en den hoveling.)*

Hoveling *(op Vasantasenâ duidend)*.

Zij, een Lakshmî* zonder lotus, lieflijk wapen van Ananga*,
Smart voor wèlgeboren vrouwen, bloesem aan der liefde Wenschboom,
Met luchten tred, vol teederheid, beschaamd nog in den stond der lust,
In 't rijk van Rati*, 't schouwtooneel, van minnaar-scharen vergezeld.†

Vasantasenâ, zie, zie!

Rond-nederhangend op de toppen der bergen, grommen
De wolken, 't harte der gescheiden geliefde volgend,†
Bij wier gerommel door de pauwen, zich ras verheffend,
'tLuchtruim bewuifd wordt als met waaiers van edelsteenen.

En ook:

Den mond met slijk bevochtigd, drinkt het water
de vorsch, getroffen door de regenstralen;
Zijn stem verheft de pauw als uitgelaten,
in bloesems schittert als een lamp de nîpa*;
Als 't pand door die hun stam te schande maken,
is nu de maan verduisterd door de wolken;
Een vrouw gelijk, uit laag geslacht geboren,
zoo kan de bliksem nergens ruste vinden.

Vasantasenâ.

Meester, gij hebt goed gesproken, want:

„Verdwaasd', indien toch de geliefde zich gaat verblijden
In mij, wier wolkenboezems zwellen, waartoe dan gij hier?"
Aldus met donderwoord mij telkens den weg versperrend,
Weerhoudt de Nacht mij, als een toornige mededingster.

Hoveling.

Welnu, dan is zij te laken.

Vasantasenâ.

Meester, waartoe haar gelaakt, die der vrouwen aard niet kent!† Zie, Meester:

Laat de wolken reg'nen, dond'ren, bliksemstralen nederschieten,
Kou noch hitte tellen vrouwen, 't hart gekeerd naar den geliefde.

Hoveling.

Vasantasenâ, zie toch! Die andere!
Met een vaart als wind beweeg'lijk, met haar dichte regenpijlen,
Met des donders tromgerommel, met haar felle bliksemvanen,
Rooft die Wolk in 't ruim des hemels aan de Maan een schat van zilver,†
Als aan een lafhartig vijand midden in zijn burcht een vorst.

Vasantasenâ.

Ja, zoo is het. Hoe dan die andere!
Wanneer door deze donderende wolken,
die grauw zijn als een olifantenkoning,
Neerhangend met gezwollen buik, door bliksem-
banier gevlekt†, mijn harte reeds gegriefd is,
Waarom dan roept de schaamtelooze reiger,
— een doodstrom voor den heengetogen gade —
Steeds: „Regen, regen*!" ach, de boosgezinde,
die nog salpeter druppelt in mijn wonde.

Hoveling.

Vasantasenâ, zoo is het. Zie daar ginds!
Met blanken hoofdband van kranen,
den bliksem heffend als een pluim,
Is 't of 't luchtruim zich wil toonen,
gelijk een bronstig' olifant.

Vasantasenâ.

Meester, zie, zie!
Door wolken, grauw als versch tamâla-loover*,
heeft 't firmament het zonlicht opgedronken;†
Mierhoopen zinken onder regenstralen,
als olifanten onder 't schot der pijlen;
De bliksem als een gouden lamp gevormd is,
die op de tinne heen-en-weder slingert;
't Maanlicht, als liefste van een zwakken gade
wordt, voortgejaagd, door wolken heengevoerd.

Hoveling.

Vasantasenâ, zie toch!
Met bliksemsnoer den gordel saamgebonden,
als olifanten, die elkaar bestormen,
Houden die wolken met haar regenstralen
op Indra's last d'aard' als aan zilv'ren koorde.†
En ook, zie!
Door wolken, van den fellen wind gezwollen,
en als de wilde-buffelkudde donker,
Gevleugeld met den bliksem en beweeg'lijk
als innerlijk bewogen oceanen,

Wordt d'Aarde thans — zoo mateloos van geuren
en met jong-gele loten gras bewassen —
Door regenstralen, die ternederstorten,
gespleten als met diamanten pijlen.

Vasantasenâ.

Meester, die andere!
„Kom toch, o kom!" dus met schelleren klank
door de kreten der pauwen begroet,
Door d' als onstuimig opspringende krane
met smachtend verlangen omhelsd,
Ook door de zwanen, den lotus verlatend,
met hevig' ontroering aanschouwd,
Donker als anjana* schijnend te maken
de landen, verbreidt zich de Wolk.

Hoveling.

Zoo is het. Immers zie!
Met roerlooz' oogen: groepen lotusbloemen,
terwijl èn nacht èn dag voor haar verdwenen,
Door bliksems 't duister plotsling wordt verbroken,
en haar gelaat: de hemel is verborgen
Schijnt, onbeweeglijk, d'Aarde thans te sluimren,
verscholen in een huis van regenwolken,
In haar verblijf van volle regendragers,
als met een scherm van nev'len overtogen.†

Vasantasenâ.

Meester, zoo is het waarlijk. Zie dan, zie!
Te loor gegaan zijn nu de glinsterlichten,
als weldaad, aan onedelen bewezen,
Als vrouwen, die den liefste moeten derven,
zijn zonder glans de toppen van de bergen,†
Inwendig heftig gloeiend door de vlammen
van 't wapen van den Heer der dertig Goden*,
Stort, zoo mij schijnt, tot vloeibaarheid geworden,
de Hemel neder, in den vorm van regen.
En ook, zie!
De Wolk verheft zich, daalt, regent en dondert,
veroorzaakt een stortvloed van duisternis,
En als een man, die pas tot rijkdom kwam,
vertoont zij zich in onderscheiden vorm.

Hoveling.

Zoo is het.
't Is, of de Hemel vlamt door bliksems,
door honderden van kranen schatert,
Door 't wapen van Mahendra* huppelt,
dat regen-pijlen nederslingert,

Brult door den luiden galm des donders,
onder den schok der winden wankelt,
Door donkerblauwe wolkenslangen
vervuld is met een dichten damp.

Vasantasenâ.

Regendrager, zonder schaamte zijt gij:
nu ik ga naar 't huis van den beminde,
Na met donder mij verschrikt te hebben,
randt gij thans mij aan met droppelhanden.
O Çakra*!
Was 'k dan met U vóórmaals in min verbonden,
dat met 't gebrul gij brult der wolkenleeuwen;
Niet passend is 't — want de geliefde wacht mij —
met regenvlagen mij den weg te sperren.
En ook:
Çakra, zoowaar, ter wille van Ahalyâ*,
gij valschlijk zeidet: „Ik ben Gautama."
Zoo waarlijk moet ge mijn ellende aanzien,
de wolk weerhouden, die haar water stort.
En ook:
Donder of regen dan, Çakra,
slinger den bliksem honderdwerf,
Niet te weerhouden zijn vrouwen,
naar den beminde heengesneld.
Gromt de Regendrager, laat hij grommen,
mannen immers zijn hardvochtig,
Maar ach, Bliksemvlam, van dart'le vrouwen
kent ook gij de kwelling niet?

Hoveling.

Geachte, genoeg haar gelaakt. Zij is U behulpzaam:
Als gouden koorde, aan Airâvata's* borst zich sling'rend,
Een witte vaan, die op den kruin van den berg geplant is,
Die lamp in 't binnenste der woning van den Verwoester*,
Zij kondigt immers van den liefste, U de verblijfplaats.

Vasantasenâ.

Meester, dit is het huis.

Hoveling.

Door uw bekwaamheid in alle kunsten, behoeft men U hier geene aanwijzingen te geven. En toch, vriendschap doet mij spreken. Hier binnengegaan, moet gij niet al te zeer toornen.

Indien gij toornig zijt, bestaat geen wellust;
maar zonder toorn, hoe is begeerte mog'lijk!
Wees toornig, doe ook den geliefde toornen;
maar dan bedaar en doe ook hem bedaren.†

Zoo zij het dan. Hé daar, wil den edelen Cârudatta melden:

Dez' is in de stonde — welriekend door bloei'nde
kadamba* en nîpa, door wolken verlicht —
Verheugd het verblijf des beminden genaderd,
vol liefde, met water de lokken bevocht.
Van sid'ring bevangen door bliksem en 't dondren
der wolken, staat zij, die uw aanblik begeert,
Terwijl zij de voeten zich afspoelt, bezoedeld
met slijk, aan de goudene spangen gehecht.

Cârudatta *(luistert)*.

Vriend, ga eens hooren, wat dat is.

Vidûshaka.

Zooals U beveelt. *(Tot Vasantasenâ gaande, met eerbied.)* Heil U!

Vasantasenâ.

Edele, ik groet U, welvaart zij U! — Meester, deze schermdraagster staat U ten dienste.

Hoveling *(bij zich zelf)*.

Op die wijze heeft zij mij handig heengezonden. (*Luid.*) Zoo zij het. Geachte Vasantasenâ!

Ter markt „Hetaere", die van hoogmoed, bedrog, onwaarheid
En list geboortegrond mag heeten, wier ziel is valschheid,
Dat oord van liefdespel, met voorraad van minnefeesten,
Voor koopwaar vriend'lijkheid men slage, genot te winnen. *(Af.)*

Vasantasenâ.

Edele Maitreya, waar is uw speler?

Vidûshaka *(bij zich zelf)*.

Wel, wel, mijn lieve vriend mag zich wel gevleid achten, daar zij hem „speler" noemt. (*Luid.*) Geachte, wel, hij is in den dorren boomhof.†

Vasantasenâ.

Edele, wat noemt ge uw dorren boomhof?

Vidûshaka.

Geachte, waar niet gegeten en niet gedronken wordt. (*Vasantasenâ glimlacht.*) Treed dan binnen, Geachte.

Vasantasenâ (*zacht tot de slavin*).

Wanneer ik hier binnengegaan ben, wat moet ik zeggen?

Slavin.

„Speler, is de avond U aangenaam?"

Vasantasenâ.

Zal ik het ten einde brengen?

S l a v i n.

De gelegenheid zal het ten einde brengen.

V i d û s h a k a.

Treed binnen, Geachte.

V a s a n t a s e n â

(*binnentredend, Cârudatta naderend en met bloemen slaande*).

Wel, speler, is de avond U aangenaam?

C â r u d a t t a (*haar ziende*).

O Vasantasenâ is gekomen! *(Vol vreugde opstaande.)* O geliefde!

Steeds gaat mij d'avondstond, terwijl ik wake;
steeds is de nacht gegaan, terwijl ik zuchtte;
Nu gij, wijdoogige, tot mij gekomen zijt,
maakt aan mijn kommer d'avondstond een einde.

Wees dan welkom. Hier is een zetel, zet U neder.

V i d û s h a k a.

Hier is een zetel, zet U neder, Geachte. (*Vasantasenâ doet of zij zich nederzet; allen nemen plaats.*)

C â r u d a t t a.

Vriend, zie, zie!

Door den kadamba, nederhangend
van d'oorpunt, is met regenwater
Haar d'ééne boezem overgoten:
een prins, gewijd tot medekoning.

En, vriend, doorweekt zijn beide kleederen van Vasantasenâ. Ge moet haar twee andere uitstekende kleederen verschaffen.

V i d û s h a k a.

Zooals U beveelt.

S l a v i n.

Edele Maitreya, blijf zitten; ik zal de Jonkvrouw bedienen. (*Doet aldus.*)

V i d û s h a k a (*verholen*).

Vriend, mag ik HEd. eens iets vragen?

C â r u d a t t a.

Dat moogt ge doen.

V i d û s h a k a *(luid)*.

Nu, waarom is U toch bij zulk een onweer, dat het licht der maan verduistert, hier gekomen?

S l a v i n.

Jonkvrouw, de Brahmaan is wel openhartig.

V a s a n t a s e n â.

Zeg liever: fijngevoelig.

Slavin.

Wel, de Jonkvrouw is hier gekomen, om te vragen, wat de waarde is van dat paarlensnoer.

Vidûshaka *(zacht tot Cârudatta)*.

Nu, ik heb het wel gezegd: daar zij meent, dat het paarlensnoer van weinig waarde, het goudkistje van veel waarde is, is zij, niet geheel bevredigd, hier gekomen, om iets anders te vragen.

Slavin.

Immers de Jonkvrouw heeft het, 't als haar eigen goed beschouwend, bij het spel verloren en de bankhouder is met een opdracht des konings, men weet niet waarheen gegaan.

Vidûshaka.

Geachte, gij zegt juist wat ik gezegd heb.

Slavin.

Neem nu, terwijl hij gezocht wordt, zoòlang dit goudkistje.

(*Toont het; de Vidûshaka beziet het met onderzoekenden blik.*†)

Slavin.

UEd. beziet het zoo nauwkeurig; heeft U 't dan al vroeger gezien?

Vidûshaka.

Geachte, door des kunstenaars bekwaamheid boeit het het oog.

Slavin.

Edele, uw oog bedriegt U, dit is hetzelfde goudkistje.

Vidûshaka (*verheugd*).

Wel, vriend, dit is hetzelfde goudkistje, dat in ons huis door de dieven is gestolen.

Cârudatta.

Vriend!

'tBedrog, door ons ter vergoeding
van 't toevertrouwde pand beraamd,
Wil men bij ons nu aanwenden,
maar is navolging werklijkheid?†

Vidûshaka.

Maar, vriend, het is werklijkheid; dat zweer ik bij het Brahmaanschap.

Cârudatta.

Dat is ons lief, zeer lief.

Vidûshaka (*zacht tot Cârudatta*).

Zal ik vragen, hoe zij er aan gekomen is?

Cârudatta.

Wel, waarom niet?

Vidûshaka (*aan het oor der slavin*).

Is het zoo?

S l a v i n (*aan het oor van den Vidûshaka*).

Zoo is het.

C â r u d a t t a.

Wat wordt daar verteld? Zijn wij buitengesloten?

V i d û s h a k a (*aan het oor van Cârudatta*).

Zoo is het.

C â r u d a t t a.

Mijn waarde, is dit waarlijk hetzelfde goudkistje?

S l a v i n.

Edele, inderdaad.

C â r u d a t t a.

Mijn waarde, nooit heb ik een blijde tijding onbeloond gelaten. Neem dan als belooning dezen ring. (*Zijn hand zonder ringen ziende, legt hij schaamte aan den dag.*)

V a s a n t a s e n â (*bij zich zelf*).

Daarom juist heb ik hem lief.

C â r u d a t t a (*zacht tot den Vidûshaka*).

Ach, helaas!

Wat baat den man, moet hij zijn rijkdom missen,
op aarde toch van den beginne 't leven,
Bij wien uit machtloosheid tot weervergelding
gramschap en vriendlijkheid geen vruchten dragen?

En ook:

Een vogel, wien de vleug'len zijn geknot,
een dorren boom, een vijver zonder water,
Een slang, wier gifttand uitgetrokken werd,
daaraan gelijk is d'arme hier op aarde.

En ook, vriend!

Op leege woningen gelijkend zijn arme menschen;
Zij zijn als waterlooze putten, vermolmde boomen,
Daar toch de stonde der voldaanheid bij hen geen vrucht draagt,
Als waar de samenkomst van vroeger door hen vergeten.

V i d û s h a k a.

Kom, genoeg U al te zeer bedroefd. (*Luid, onder lachen.*) Geachte, ge moet me mijn badbroekje* teruggeven.

V a s a n t a s e n â.

Edele Cârudatta, het was niet passend, door dat paarlensnoer ons te wantrouwen.†

C â r u d a t t a (*met een verlegen glimlach*).

Vasantasenâ zie, zie:

Wie zal de waarheid gelooven?
wantrouwen zal mij iedereen,
Want hier op aard' is armoede
verdacht en zonder waardigheid.

Vidûshaka.

Meisje, blijft HEd. hier slapen?

Slavin (*lachend*).

Edele Maitreya, nu betoont gij U al te openhartig.

Vidûshaka.

Zie, vriend, als om de menschen, die hier behaaglijk nederzitten, te verjagen, is weer met dikke waterdroppels Parjanya* binnengedrongen.

Cârudatta.

Naar waarheid heeft U gesproken.

Want borend door 't binnenst der watergevers,
Als door het slijk punten van lotus-wortels, †
Die regenstralen van den hemel vallen:
Tranen, om 't onheil van de Maan vergoten.

En ook:

Met stralen, vlekkeloos als 't denken van ed'le lieden,
Zoo hevig, Arjuna* zijn pijlen gelijk in hardheid,
Stroomen de wolken, Baladeva's* gewaad gelijkend:
't Schijnt of den paarlenschat van Indra zij nederstorten.

Geliefde, zie, zie!

Gezalfd met deze wolken, die gestampt tamâla-kleursel* schijnen,
Bewaaierd door gestage, geurige, verkoelend' avondwinden,
Wordt thans de Hemel als een minnaar door de Bliksemvlam, zijn liefste,
Die, bij der wolken komst verblijd, van zelve tot hem ging, omstrengeld.

(*Vasantasenâ, een toestand van verliefdheid voorstellend, omhelst Cârudatta; Cârudatta, welbehagen aan den dag leggend, omhelst haar weer.*)

Dreun thans, o Wolk, dieper van klank: mijn lichaam,
door min gekweld, is nu door uw genade,
Huivrend door aanraking, in liefd' ontgloeiend,
gelijk gemaakt aan een kadamba-bloesem.*

Vidûshaka.

Slavinnenzoon van een Onweer, onedel zijt ge thans, daar ge HEd. dus met den bliksem verschrikt.

Cârudatta.

Vriend, gij moet het niet laken.

Honderd jaar, met onverpoosde vlagen,
woede 't onweer, flikkere de bliksem:
Zij, die moeilijk voor ons was te winnen,
de geliefde, sloot mij in haar armen.

En ook, vriend!

Rijk immers is 't leven van zulke mannen,
Die van verliefden, tot hun huis gekomen,
Lichamen, vocht, koel van der wolken water,
Aan hunne lichamen omstrengeld houden.

Geliefde Vasantasenâ!

Het afdak, dat tot op zijn grondvest is geschokt,
Wordt door de palen, zóó bouwvallig, nauw geschoord;
En daar gebarsten is de laag van pleisterkalk,
Is door den waterlast de bonte wand doorweekt.

(Ten hemel ziende.) Zie, Indra's boog*! Geliefde, zie toch!

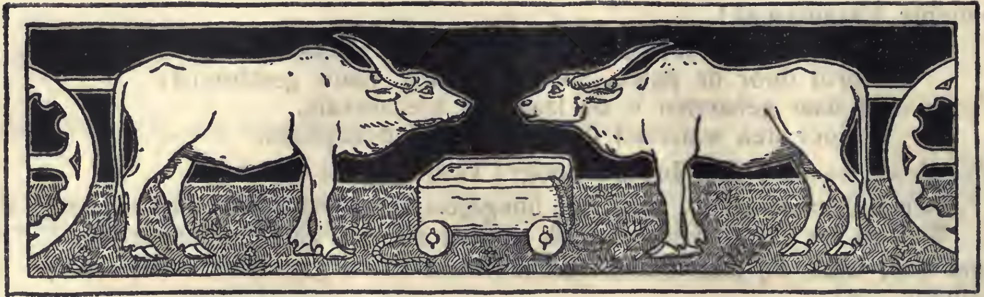
Den bliksemstraal tot tong, tot hoog-gestrekten arm Mahendra's boog,
Wolken tot kaken wijd-gesperd, geeuwt als het ware 't Hemelruim.

Kom dan, laten wij naar binnen gaan. (*Staat op en gaat het tooneel rond.*)
Geliefde, zie!

Dof in de twijgen, op de palmen helder,
Hard op de steenen, in het water hevig,
Als werd een luit bij samenzang getokkeld,
Vallen op maat de regendrop'len neder.

(Allen af.)

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het vijfde Bedrijf,
„Het Onweer"
genaamd.

S l a v i n *(opkomend).*

Hoe, de Jonkvrouw is nog niet ontwaakt. Kom, ik zal naar binnen gaan en haar wekken. *(Gaat het tooneel rond; dan vertoont zich, het lichaam toegedekt, ingeslapen, Vasantasenâ.)*

S l a v i n.

Sta op, sta op, Jonkvrouw, het is dag geworden.

V a s a n t a s e n â *(ontwakend).*

Hoe, is de nacht reeds dag geworden?

S l a v i n.

Voor ons is het dag, maar voor de Jonkvrouw nacht.

V a s a n t a s e n â.

Meisje, waar is onze† speler?

S l a v i n.

Jonkvrouw, nadat hij Vardharmânaka zijn bevelen had gegeven, is de edele Cârudatta naar het oude park Pushpakarandaka* gegaan.

V a s a n t a s e n â.

Wat heeft hij hem bevolen?

S l a v i n.

„Span vannacht nog den wagen in; Vasantasenâ moet komen."

V a s a n t a s e n â.

Meisje, waar moet ik komen?

S l a v i n.

Jonkvrouw, waar Cârudatta is.

V a s a n t a s e n â *(de slavin omhelzend).*

Meisje, vannacht heb ik hem niet goed aanschouwd, heden zal ik hem dan duidelijk zien. Meisje, bevind ik mij in 't binnenste der woning?

S l a v i n.

Niet alleen in 't binnenste der woning, ook in ieders hart.

Vasantasenâ.

Bedroeft zich Cârudatta's omgeving† dan niet?

Slavin.

Men zal zich bedroeven.

Vasantasenâ.

Wanneer?

Slavin.

Wanneer de Jonkvrouw zal zijn heengegaan.

Vasantasenâ.

Dan moet ik allereerst mij bedroeven. Meisje, neem dit paarlensnoer. Ga, overhandig het mijn zuster, de edele vrouwe*, en zeg haar: „Door de deugden van den heilvollen Cârudatta gewonnen, ben ik zijn slavin, dus ook de uwe. Zij dan uw halssieraad dit paarlensnoer."

Slavin.

Cârudatta zal wel boos zijn op de Jonkvrouw.

Vasantasenâ.

Ga, hij zal niet boos zijn.

Slavin (*het nemend*).

Zooals ge beveelt. (*Af; weder opkomend.*) Jonkvrouw, de edele vrouwe zegt: „Door den edelen heer is het U vereerd; het past niet, dat ik het neme. De edele heer zelve is mijn schoonste sieraad, dit doe ik U weten."

(Dan komt Radanikâ op met het zoontje van Cârudatta.)

Radanikâ.

Kom, kindlief, laten we met het wagentje spelen.

Rohasena *(verdrietig)*.

Radanikâ, wat zal ik met dit leemen wagentje? Geef mij dat gouden wagentje.

Radanikâ (*moedeloos zuchtend*).

Kind, hoe zouden wij iets met goud te maken hebben! Als Vader weer rijk wordt, zul je met een gouden wagentje spelen. Kom, om hem wat af te leiden, zal ik met hem tot Jonkvrouw Vasantasenâ gaan. (*Haar naderend.*) Jonkvrouw, ik buig mij neder.

Vasantasenâ.

Radanikâ, wees welkom. Van wien is toch dat knaapje? Schoon ongetooid van leden, verheugt het maangelaat mijn hart.

Radanikâ.

Wel, dat is de zoon van den edelen Cârudatta; Rohasena heet hij.

Vasantasenâ (*de armen uitstrekkend*).

Kom, mijn zoontje, omhels mij. *(Hem op haar schoot nemend.)* In schoonheid evenaart hij zijn vader.

Radanikâ.

Niet alleen in schoonheid, ook in karakter, zou ik meenen. In hem verlustigt zich de edele Cârudatta.

V a s a n t a s e n â.

Maar waarom weent hij?

R a d a n i k â.

Hij heeft met een gouden wagentje gespeeld, dat aan het zoontje van onzen buurman behoorde, en dat is door dezen meegenomen. Toen hij er weer om vroeg, heb ik dit leemen wagentje gemaakt en hem dat gegeven. Toen zegt hij: „Radanikâ, wat zal ik met dit leemen wagentje? Geef mij het gouden wagentje."

V a s a n t a s e n â.

Helaas, helaas! ook deze waarlijk heeft verdriet door den voorspoed van anderen. Verheven Noodlot, gij speelt met der menschen lot, dat gelijk is aan den op het lotusblad gevallen waterdroppel. *(Onder tranen.)* Kind, ween niet; met een gouden wagentje zult ge spelen.

R o h a s e n a.

Radanikâ, wie is zij?

V a s a n t a s e n â.

De slavin van uw vader, door zijn deugden gewonnen.

R a d a n i k â.

Kind, de Jonkvrouw is uw moeder.

R o h a s e n a.

Radanikâ, onwaarheid spreekt ge; als de Jonkvrouw onze moeder is, hoe komt ze dan aan die sieraden?

V a s a n t a s e n â.

Kind, met naïeven mond zegt ge dingen, die al te droevig zijn.† (*Doet of zij haar sieraden aflegt; weenend.*) Zie, nu ben ik uw moeder geworden. Neem dan deze sieraden; laat U een gouden wagentje maken.

R o h a s e n a.

Ga heen, ik wil ze niet nemen; gij weent.

V a s a n t a s e n â (*haar tranen afwisschend*).

Kind, ik zal niet weenen; ga, speel. (*Met de sieraden het leemen wagentje vullend.*) Kind, laat U een gouden wagentje maken. (*Radanikâ met het knaapje af.*)

S l a a f (*op een wagen zittend, opkomend*).

Radanikâ, Radanikâ! meld Jonkvrouw Vasantasenâ: „Een gesloten wagen staat aan de zijdeur gereed."

R a d a n i k â (*opkomend*).

Jonkvrouw, Vardhamânaka is daar en laat U weten: „De wagen staat aan de zijdeur gereed."

V a s a n t a s e n â.

Laat hij een oogenblikje wachten, terwijl ik mij gereed maak.

R a d a n i k â (*naar buiten gaande*).

Vardhamânaka, wacht een oogenblikje, terwijl de Jonkvrouw zich gereed maakt.

Slaaf.

Wel, kijk eens aan! daar heb ik het wagenkussen vergeten; laat ik het even gaan halen. Maar deze stieren zijn door den neusriem kregel. Wel, dan zal ik met den wagen heen en weer rijden. (*De slaaf af.*)

Vasantasenâ.

Meisje, reik mij mijn opschik; ik ga mij gereed maken. (*Zij blijft zich gereed maken.*)

De slaaf Sthâvaraka

(*op een wagen zittend, opkomend*).

Mij is gelast door des konings zwager Samsthânaka: „Sthâvaraka, kom spoedig met den wagen naar het oude park Pushpakarandaka." Komaan, daar ga ik heen. Voort, stieren, voort! (*Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.*) Hoe, de weg is door dorpskarren versperd, wat zal ik nu doen? (*Op hoogen toon.*) Hé daar, op zij, op zij! (*Luistert.*) Wat zegt ge? Van wien deze wagen is? Deze wagen is van des konings zwager Samsthânaka, gaat dus spoedig op zij. (*Ziet om zich.*) Hé, wie was die man daar toch, die, zoodra hij mij in 't oog kreeg — evenals, wanneer hij den bankhouder ziet, een van 't spel weggeloopen speler — zoo plotseling zijn gelaat verborg en naar elders wegliep. Maar kom, wat heb ik met dien man te maken? Ik zal spoedig verder gaan. Hé daar, dorpers, op zij, op zij! Wat zegt ge? „Wacht een oogenblikje, help het wiel omdraaien." Wel, wel! ik, de voerman† van des konings zwager Samsthânaka, zal een wiel helpen omdraaien! Maar hij is alleen, de sukkel; dus zal ik het maar doen. Dezen wagen zal ik aan de tuindeur van den edelen Cârudatta zetten. (*Zet den wagen daar.*) Daar ben ik al! (*Af.*)

Slavin.

Jonkvrouw, ik hoor, geloof ik, geluid van wielen. Dus is de wagen aangekomen.

Vasantasenâ.

Meisje, ga, mijn hart drijft tot spoed; dus wijs mij de zijdeur.

Slavin.

Kom dan, Jonkvrouw.

Vasantasenâ (*gaat het tooneel rond*).

Meisje, ge kunt rust nemen.

Slavin.

Zooals de Jonkvrouw beveelt. (*Af.*)

Vasantasenâ

(*geeft te kennen, dat haar rechter oog trilt* en bestijgt den wagen*).

Wat is dat nu! mijn rechter oog trilt. Maar kom, Cârudatta's aanblik zal het kwade voorteeken wegwisschen.

De slaaf Sthâvaraka (*opkomend*).

Ik heb de kar op zij gebracht, dus kan ik verder gaan. (*Doet, of hij den wagen bestijgt en in beweging brengt; bij zich zelf.*) De wagen is bezwaard! Maar

neen, daar ik door het omdraaien van het wiel vermoeid ben, schijnt de wagen mij bezwaard. Komaan, ik zal verder gaan. Voort, stieren, voort!

Stem achter het tooneel.

Hé daar, poortwachters! weest op uw hoede en blijve ieder op zijn post. Die herdersjongen heeft den kerker verbroken, den stokbewaarder gedood, zijn boeien verbrijzeld en zóó ontsnapt vlucht hij nu voort. Dus grijpt hem, grijpt hem!

(Zonder het gordijn weg te schuiven, komt, ontsteld, aan d'éénen voet een boei gehecht, met omhuld gelaat, 'Aryaka op en loopt het tooneel rond.)

Slaaf (*bij zich zelf*).

In de stad is groote opschudding ontstaan; dus zal ik zoo spoedig mogelijk verder rijden. *(Af.)*

'Aryaka.

Ontkomen aan dien oceaan van ramp en ongeval,
Die onder menschen „Vorstelijke kerker" wordt genoemd,†
Als boei nog slechts een keten medesleepend aan mijn voet,
Zwerf ik thans rond gelijk een losgebroken olifant.

Zie, ik ben toch door koning Pâlaka, wiens vrees was opgewekt door een voorspelling, van het veepark hierheen gevoerd en in een doodelijken kerker met boeien geboeid. Maar aan die boeien ben ik, dank zij mijn lieven vriend Çarvilaka, ontsnapt. (*Tranen afwisschend*†.)

Zoo 't mij is toebeschikt, waarin dan heb ik misdreven,
Dat 'k als een olifant des wouds ben door hem gebonden?
Niet mog'lijk is het de vervulling van 't Lot te keeren;
Wat strijd met machtiger, een koning, zoo ongenaakbaar!†

Dan waarheen ga ik, ongelukkige! (*Rondziende.*) Hier is het huis van een braaf man, waarvan de zijdeur geopend is.

Dit huis is oud, heeft ongesloten grendels,
de groote deurvleugel gebroken hengsels,
Vast is de huisheer tot een lot vervallen,
door rampen overweldigd als het mijne.

Laat ik hier dan zoolang binnengaan.

Stem achter het tooneel.

Voort, stieren, voort!

'Aryaka *(luisterend)*.

Wel, daar komt juist een wagen hierheen.

Zou 't een gezelschapswagen zijn en niet bezet door slechtgezinden,
Of wel een vrouwenvoertuig, om haar af te halen hier gekomen,
Of één, toevallig juist bestemd voor buiten en voornamen waardig
En leeg, — in mijn verlatenheid mij door het Noodlot toebeschikt?

De slaaf Vardhamânaka (*met den wagen opkomend*).

Zoo, menschen, ik heb het wagenkussen gehaald. Radanikâ, Radanikâ! meld Jonkvrouw Vasantasenâ: „De wagen staat gereed; laat de Jonkvrouw instappen, om naar het oude park Pushpakarandaka te gaan."

'A r y a k a *(luisterend)*.

Een hetaerenwagen en voor buiten bestemd! Komaan, ik stap in. *(Nadert behoedzaam*†.)

S l a a f *(hoorend)*.

Hoe, geluid van voetringen! Wel, dan is de Jonkvrouw gekomen. Jonkvrouw, deze stieren zijn door den neusriem kregel. De Jonkvrouw stappe dus aan de achterzijde in. (*'Aryaka doet aldus.*) Daar het geluid der voetringen, die door het opspringen der voeten werden bewogen, is opgehouden en de wagen met een last bezwaard, besluit ik, dat de Jonkvrouw thans moet zijn ingestapt. Voort, stieren, voort! (*Gaat het tooneel rond.*)

V î r a k a *(opkomend)*.

Hé daar, hé! Jaya, Jayamânaka, Candanaka, Mangala, Pushpabhadra en gij anderen!

Hoe gaat ge zoo gerust! Die herdersjongen, die was opgesloten,
Loopt voort, gelijk zijn boeien en des konings hart verscheurend!†

Hé daar, ga gij staan aan de oostelijke hoofdpoort, en gij aan de westelijke, en gij aan de zuidelijke en gij aan de noordelijke. En hier deze plaats, waar de wal is ingestort, daar zal ik met Candana opklimmen, om toe te zien. Kom, Candanaka, kom eens hier.

C a n d a n a k a *(ontsteld opkomend)*.

Hé daar, hé! Vîraka, Viçalya, Bhîmângada, Dandakâlaka, Dandaçûra en gij anderen!

Komt in vertrouwen hier, gezwind! Spant alle krachten in, maakt spoed!
Opdat des konings majesteit niet overga op and'ren stam.

En ook:

In tuin en speelhuis, in de stad, op straat, ter markt, in 't veepark,
Onderzoekt ieder snel, of waar ook achterdocht verrijst.
Wel, Vîraka, wat wenkt ge toch? Zeg eens, ronduit,
Wie is het, die de boeien brak, den herdersknaap ontvoert?
Bij wiens geboorte stond de Zon in 't achtste huis, de Maan
In 't vierd', in 't zesde Çukra en in 't vijfde Bhûmi's zoon,
In 't zesde Jîva, zeg, in 't negende de zoon der Zon?
Wie is 't, die, wijl Candana leeft, den herdersknaap ontvoert?*

V î r a k a.

Waarde† Candanaka!

Door iemand wordt hij ijlings weggevoerd,
Candanaka, ik zweer U bij uw hart,
Dat, toen de zonne half verrezen was,
de herdersjongen is ontvlucht.

S l a a f.

Voort, stieren, voort!

C a n d a n a k a *(den wagen ziende)*.

Wel, zie toch!

Een dichte wagen rijdt in 't midden van den heirweg;
Verneem dan eens, van wien hij is, waarheen hij gaat.

Vîraka (*hem in het oog krijgend*).

Hé daar, voerman, rijd eens niet verder. Van wien is die wagen, en wie is er hier ingestapt en waar gaat hij heen?

Slaaf.

Wel, deze wagen is van den edelen Cârudatta. Jonkvrouw Vasantasenâ is er hier ingestapt en wordt naar het oude park Pushpakarandaka gevoerd, om zich daar met Cârudatta te vermeien.

Vîraka (*tot Candanaka gaande*).

Deze voerman zegt: „De wagen is van den edelen Cârudatta, Vasantasenâ is er ingestapt en wordt naar het oude park Pushpakarandaka gevoerd."

Candanaka.

Laat hij dan gaan.

Vîraka.

Ongevisiteerd?

Candanaka.

Zeker.

Vîraka.

Op wiens gezag?

Candanaka.

Op gezag van den edelen Cârudatta.

Vîraka.

Wie is die edele Cârudatta, en wie is Vasantasenâ, dat hij ongevisiteerd zal verder gaan?

Candanaka.

Wel, den edelen Cârudatta kent ge niet, noch ook Vasantasenikâ! Indien ge den edelen Cârudatta en Vasantasenikâ niet kent, dan kent ge aan den hemel niet de maan, vereenigd met den maneschijn.*

Wie kent er niet die lotusbloem van deugd,
in edelaardigheid de maan gelijk,
Behoud van wie in onheil zijn gestort,
die parel, der vier oceanen puik!
Het zijn er twee slechts, die vereerenswaard
en dezer stad ten schoonheidsteeken* zijn:
Vasantasenâ, edel van gemoed,
en Cârudatta, voorraadsschuur van plicht.

Vîraka.

Wel, Candanaka!

Die Cârudatta is mij wel bekend
en ook Vasantasenâ ken ik goed,

Maar waar het een bevel des konings geldt,
daar ken ik zelfs mijn eigen vader niet.

'A r y a k a (*bij zich zelf*).

Hiervoormaals was wel deze mij een vriend en gene mij een vijand.† Immers:

Schoon hun één zaak werd bevolen,
is niet hun beider zin gelijk,
Zooals van 't vuur ten huwlijksfeest
en 't vuur, dat op de lijkmijt brandt.

C a n d a n a k a.

Ook gij zijt een omzichtig hoofdman, des konings vertrouwde. Ik houd deze stieren vast; visiteer den wagen.

V î r a k a.

Ook gij zijt des konings vertrouwde hoofdman; visiteer gij dus den wagen.

C a n d a n a k a.

Is wat door mij is gevisiteerd, ook door U gevisiteerd?

V î r a k a.

Wat door U is gevisiteerd, dat is door koning Pâlaka gevisiteerd.

C a n d a n a k a.

Hé, voerman, buig het juk neer.† (*De slaaf doet aldus.*)

'A r y a k a (*bij zich zelf*).

O wee, de wachters zullen mij zien.† En ongewapend ben ik, ongelukkige. Maar neen:

Bhîma's* voorbeeld zal ik volgen,
mijn arm zal mij een wapen zijn;
Beter is kampend te sterven,
dan in gevangenschap geboeid.

Maar neen, voor vermetelheid is de tijd nog niet gekomen.

(*Candanaka doet of hij den wagen bestijgt en visiteert.*)

'A r y a k a.

Bescherming zoek ik.

C a n d a n a k a (*tot Sanskrt overgaande*).

Veiligheid hem, die bescherming zoekt.

'A r y a k a.

Hem verlaat toch de Godin der Zege,
hem begeven vrienden en verwanten,
Steeds is hij bespotting prijsgegeven,
die verlaat, wie zijn bescherming zoeken.

Candanaka.

Hoe, 'Aryaka, de jonge herder, is als de vogel, die, door den valk verschrikt, in handen van een vog'laar is gevallen. *(Denkt na.)* Deze, die niet misdeed, die bescherming zoekt, gezeten op den wagen van den edelen Cârudatta, de vriend van den edelen Çarvilaka, die eens mijn leven redde en aan den anderen kant het bevel des konings! Wat dan behoort thans hier gedaan te worden? Maar komaan, wat gebeuren moet, dat zal gebeuren. Allereerst heb ik hem veiligheid verleend.

Wie aan bevreesden veiligheid verleent,
er smaak in scheppend, and'ren wel te doen,
Hij ga te gronde, zoo het wezen moet,
toch blijft op aarde zijne deugd bewaard. †

(Bevreesd afklimmend.) Ik zag den edelen *(Na half te hebben uitgesproken.)* och neen, de edele† Vasantasenâ. Toen zegt zij: „Is dat nu gepast, is dat nu voegzaam, dat, terwijl ik mij tot den edelen Cârudatta ga begeven, ik op straat word lastig gevallen!"

Vîraka.

Candanaka, nu ben ik aan het twijfelen geraakt.

Candanaka.

Vanwaar die twijfel?

Vîraka.

Uw keel ging van verwarring trillen, toen ge zeidet:
„Ik zag den edelen", — en dan: „de edele Vasantasenâ."

Vandaar mijn wantrouwen.

Candanaka.

Och, welk een wantrouwen is dat van U! Wij, zuiderlingen, spreken onduidelijk, doordat wij bekend zijn met allerlei talen van heidenstammen, zooals Khasa's, Khattikhada's, Kadattha's, Vilaa's, Karnâta's, Karnaprâvarana's, Dravida's, Cola's, Cîna's, Vatsara's, Khera's, Khâna's, Mukha's, Madhughâta's en anderen, en zeggen dus naar believen „den" of „de" „edelen" of „edele". Hoe kunt ge bezwaar maken tegen een uitgang†! Een verklaring van vrouwelijk, mannelijk en onzijdig is hier niet aan de orde.

Vîraka.

Ik moet toch ook visiteeren, dat is des konings bevel, ik ben 's konings vertrouwde.

Candanaka.

Heb ik dan zijn vertrouwen verloren?

Vîraka.

Is het niet het bevel van onzen meester?

Candanaka *(bij zich zelf)*.

„'Aryaka†, de jonge koeherder, is op den wagen van den edelen Cârudatta ontvlucht," als dat bekend wordt, zal de edele Cârudutta door den koning

worden gestraft. Wat is hier dan voor uitweg? *(Na goed te hebben nagedacht.)* Ik zal een Karnâtentwist* in praktijk brengen. *(Luid.)* Zeg, Vîraka! ik, Candanaka, heb gevisiteerd, en nu wilt gij nog visiteeren! Wie zijt gij?

Vîraka.

Wel, wie zijt gij?

Candanaka.

Geëerd en geacht zijt ge, maar aan uw afkomst denkt ge niet.

Vîraka *(toornig)*.

Wel, wat is mijn afkomst?

Candanaka.

Wie zal het zeggen?

Vîraka.

Laat men het zeggen.

Candanaka.

Neen, laat men het niet zeggen.

Hoewel het wetend, wil ik uw geboorte
niet noemen, krachtens mijn gevoel van eer;
O, laat het in mijn geest verborgen blijven;
wat baat, gebroken, een kapittha*-vrucht!

Vîraka.

Nu, laat men het zeggen, laat men het zeggen.

(Candanaka maakt een veelbeteekenend gebaar.)

Vîraka.

Nu, wat is dat?

Candanaka.

Een afgesleten, platten steen hanteerend,
in 't haar der menschen krul en knoopen zettend,
En ijv'rig 't scheermes in de handen draaiend,
zóó is het, dat gij hoofdman zijt geworden.

Vîraka.

Wel, Candanaka, ook gij zijt geacht, maar aan uw eigen afkomst denkt ge niet.

Candanaka.

Nu, wat is de afkomst van mij, Candanaka, zoo rein als Candra*?

Vîraka.

Moet men het zeggen?†

Candanaka.

Laat men het zeggen, laat men het zeggen.

(Vîraka maakt een veelbeteekenend gebaar.)

Candanaka.

Nu, wat is dat?

V î r a k a.

Wel, luister, luister!

Van U ook is wel d'afkomst rein te noemen,
uw moeder was een pauk, een trom uw vader,
En lastermond! een tamboerijn uw broeder,
zóó is het, dat gij hoofdman zijt geworden. †

C a n d a n a k a *(toornig)*.

Ik, Candanaka, een leerlooier†! Visiteer dan den wagen.

V î r a k a.

Hé, voerman, keer den wagen; ik moet hem visiteeren.

(De slaaf doet aldus. Vîraka doet, of hij op den wagen wil klimmen. Candanaka grijpt hem onverhoeds bij de haren, werpt hem neer en schopt hem met den voet.)

V î r a k a *(toornig opstaande)*.

Hoe nu! terwijl ik, geen kwaad vermoedend, het bevel des konings uitvoer, ben ik onverhoeds door U bij de haren gegrepen en met den voet geschopt! Maar luister, indien ik niet midden in de rechtszaal U doe vierendeelen, dan heet ik geen Vîraka.

C a n d a n a k a.

Nu, ga naar het paleis of naar de rechtszaal; wat geef ik om U, hondegezicht† !

V î r a k a.

Zoo zij het. *(Af.)*

C a n d a n a k a *(in alle richtingen ziende)*.

Ga voort nu, voerman, ga voort. Indien iemand het vraagt, zeg dan, dat de wagen door Candanaka en Vîraka is gevisiteerd. Edele Vasantasenâ, dit geef ik U als herkenningsteeken†. *(Reikt hem een zwaard.)*

'A r y a k a
(het zwaard aannemend, verheugd bij zich zelf).

Ha, een zwaard heb ik verworven
en zie, daar trilt mijn rechter arm!*
Dus is wel alles mij gunstig;
komaan dan nu, ik ben gered.

C a n d a n a k a.

Jonkvrouw!

Daar ik U hier betrouwbaar heb verklaard,
moet gij ook later Candana gedenken;
Dit zeg ik geenszins uit begeerigheid,
uit lust tot vriendschap is het, dat wij spreken.

'A r y a k a.

Candana, edel als Candra,
is thans door 't Noodlot mij een vriend;
Candana zal ik gedenken,
als de voorspelling is vervuld.

Candanaka.

Veiligheid verleen' U Çiva, Vishnu, Brahmâ, Ravi* ook en Candra,
Slaand' uw tegenstanders, zooals de Godinne*, Çumbha en Niçumbha.

(De slaaf met den wagen af).

Candanaka

(in de richting der kleedkamer ziende).

Terwijl hij heenging, is mijn lieve vriend Çarvilaka hem op den voet gevolgd. Komaan, den eersten politiemeester Vîraka, op wien de koning vertrouwt, heb ik tot mijn vijand gemaakt. Laat ik dan ook, van zonen en broeders omgeven, mij bij hem* aansluiten. *(Allen af.)*

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het zesde Bedrijf,
„De Verwisseling
der Wagens"
genaamd.

(Dan komt Cârudatta op met den Vidûshaka.)

Vidûshaka.

Maar zie toch, hoe heerlijk is het oude park Pushpakarandaka!

Cârudatta.

Vriend, zoo is het. Immers:

De boomen schijnen kooplieden,
de bloesems zijn hun handelswaar,
Als beambten, die tol heffen,
zwerven de honingmakers rond.†

Vidûshaka.

Kom, zet U neder op dezen platten steen, in zijn eenvoud zoo lieflijk.

Cârudatta *(zich nederzettend).*

Vriend, Vardhamânaka blijft lang weg.

Vidûshaka.

Ik heb tot Vardhamânaka gezegd: „Kom heel vlug met Vasantasenâ hier."

Cârudatta.

Waarom blijft hij dan zoo lang weg?

Rijdt langzaam dan een and're wagen voor hem uit,
en zoekt hij, dien vóór te zijn?
Of is hij, omdat d'as gebroken was, gekeerd?
of is er een toom gescheurd?
Werd hij soms door een balk, die liggen bleef, gestuit,
en zoekt hij een and'ren weg?
Of wel, drijft hij te zacht het stierenkoppel voort
en nadert op zijn gemak?

Slaaf

(opkomend op den wagen, waarin 'Aryaka verborgen is).

Voort, stieren, voort!

'A r y a k a *(bij zich zelf)*.

Voor d'aanblik van des konings mannen vreezend, vreezend,
Daar nog mijn voet geboeid is, niet geheel ontkomen,
Ben 'k op den wagen van een braven man gezeten,
Gelijk een koekoek, in het nest gehoed door kraaien.

Komaan, ik ben een goed eind van de stad verwijderd; zal ik nu van dezen wagen afklimmen en het dichte struikgewas van het park inloopen? Of wel zal ik mij aan den eigenaar van den wagen vertoonen? Maar wat spreek ik van het dichte struikgewas van het park! Als de vriend van hulpbehoevenden staat immers die achtenswaardige, de edele Cârudatta bekend. Laat ik dan, na hem te hebben aanschouwd, verder gaan.

Aanziet hij mij, nauw aan dit ongeval ontgaan,
Dan komt die brave man tot opgetogenheid;
Dit lichaam, dat vervallen was tot zulken staat,
Bleef door de deugden van dien ed'le mij bewaard.

S l a a f.

Hier is het park, laat ik naderen. *(Naderend.)* Edele Maitreya!

V i d û s h a k a.

Nu, een blijde tijding breng ik U: Vardhamânaka roept, Vasantasenâ moet aangekomen zijn.

C â r u d a t t a.

Dat is ons lief, zeer lief.

V i d û s h a k a.

Slavinnenzoon, wat zijt ge zoo lang weggebleven?

S l a a f.

Edele Maitreya, wees niet boos; daar ik mij bedacht, dat ik het wagenkussen had vergeten, moest ik terugrijden en ben daardoor zoo lang weggebleven.

C â r u d a t t a.

Vardhamânaka, keer den wagen. Vriend Maitreya, doe Vasantasenâ uitstappen.

V i d û s h a k a.

Wat, zijn haar voeten geboeid, dat zij niet van zelf uitstapt! *(Opstaande en den wagen openend.)* Wel, dat is geen Vasantasenâ, maar een Vasantasenot†!

C â r u d a t t a.

Vriend, houd op met uw scherts, de liefde duldt geen verwijl. Maar kom, ik zelf zal haar doen uitstappen. *(Staat op.)*

'A r y a k a *(hem ziende)*.

O zie, dat is de eigenaar van den wagen, niet alleen liefelijk van faam, maar ook liefelijk van voorkomen.† Welaan, ik ben gered!

C â r u d a t t a

(den wagen bestijgend en 'Aryaka ziende).

Wel, wie is dat?

Met armen, gelijk olifantenslurven,
en schouders, vol en hoog als van een leeuw,
Een borst, gelijk een breeden boom†, en oogen
van donk'ren glans, beweeg'lijk, lang-gerekt,
Hoe komt het, dat een man van zulk een wezen,
geraakt tot dezen toestand, hem onwaard,
Zoo machtig van gestalt, een boeienkoppel,
aan zijnen voet bevestigd, met zich draagt?

Nu, wie zijt gij?

'Aryaka.

Ik ben 'Aryaka, koeherder van afkomst, bescherming zoekend.

Cârudatta.

Die door koning Pâlaka van het veepark werd heengevoerd en gevangen gezet?

'Aryaka.

Dezelfde.

Cârudatta.

Daar 't Noodlot zelv' U hier voerde,
mijn oogen U bereiken deed,
Zoud' ik het leven zelfs laten,
maar niet U, die bescherming zoekt.

('Aryaka legt vreugde aan den dag.)

Cârudatta.

Vardhamânaka, neem hem de voetboei af.

Slaaf.

Zooals UEd. beveelt. *(Aldus doende.)* Edele, de boeien zijn afgenomen.

'Aryaka.

Maar hechtere mij aangedaan, die van de vriendschap!

Vidûshaka.

Ruil de voetboeien maar om: hij is er van bevrijd, wij zullen er in raken.†

Cârudatta.

Foei, dat zij verre!

'Aryaka.

Vriend Cârudatta, ik heb in vertrouwen† dezen wagen bestegen, dus moet ge mij vergeven.

Cârudatta.

Gij hebt mij vereerd door dat van zelf opgevat vertrouwen.

'Aryaka.

Indien ge mij verlof geeft, wensch ik te gaan.

Cârudatta.

Gij kunt gaan.

'A r y a k a.

Komaan, dan stap ik af.

C â r u d a t t a.

Vriend, gij moet niet afstappen. Daar de voetboei U pas is afgenomen, beweegt ge U nog moeilijk bij het gaan. In deze streek, waar men licht menschen ontmoet, wekt een wagen geen achterdocht. Dus moet gij met den wagen gaan.

'A r y a k a.

Gelijk gij gezegd hebt.

C â r u d a t t a.

Bereik in veiligheid uw bloedverwanten.

'A r y a k a.

Verwierf ik niet in U een bloedverwant?

C â r u d a t t a.

In uw gesprekken moet ge mij gedenken.

'A r y a k a.

Mij zelven eerder ik vergeten zal!

C â r u d a t t a.

U mogen op uw weg d'onsterf'lijken bewaren.

'A r y a k a.

Gij zijt het immers, die mij hebt bewaard.

C â r u d a t t a.

Door eigen lot zijt gij bewaard gebleven.

'A r y a k a.

En toch zijt gij er waarlijk d'oorzaak van!

C â r u d a t t a.

Daar Pâlaka alle krachten inspant, is er een talrijke wacht op de been; dus moet ge snel ontvluchten.

'A r y a k a.

Dan tot wederziens. *(Af.)*

C â r u d a t t a.

Daar ik den koning dus groot onrecht deed,
Is zelfs een oogwenk toeven niet geraan;
(Rondziende.) Maitreya, werp de boei in d'ouden put,
Want vorsten zien door der verspieders oog.

(Geeft te kennen, dat zijn linker oog trilt.) Vriend Maitreya, wij zijn verlangend naar den aanblik van Vasantasenâ. Zie!

Daar de geliefde ik heden
niet zag, trilt mij het linker oog;
Beangst door 't kwade voorteeken,
beeft van ontsteltenis mijn hart.

Kom dan, laat ons gaan. (*Gaat het tooneel rond.*) Hoe, daar nadert ons de onheil-spellende verschijning van een bedelmonnik. (*Weifelend.*) Laat hij langs dit pad komen, wij zullen langs dat pad gaan. (*Allen af.*)

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het zevende Bedrijf,
„Aryaka's
Ontvoering"
genaamd.

(*Dan komt de bedelmonnik* op met een vochtige pij in de hand.*)

B e d e l m o n n i k.

Onwetenden, verzamelt goede werken!
Bedwingt den eigen buik,
waakt immer bij den tromslag der bepeinzing,
De zinne-dieven, boos,
stelen de goede werken, lang-vergaard.

En ook: na door de onbestendigheid tot inzicht te zijn gekomen, ben ik slechts een woning van goede werken. †

Door wien het stammenvijftal is gedood,
de vrouw gedood is en het dorp behoed,
Gedood ook de Cândâla, krachteloos,
wis dompelt in den hemel zich die man.*
Geschoren 't hoofd, geschoren 't aangezicht,
en niet de geest! waarom geschoren dan?
Wien evenwel de geest geschoren is,
van hem is waarlijk recht geschoren 't hoofd.

Deze pij is in roode verf gedoopt; laat ik nu het park van des konings zwager binnengaan, ze in den lotusvijver uitspoelen en dan vlug, vlug wegloopen. (*Gaat het tooneel rond en doet aldus.*)

S t e m a c h t e r h e t t o o n e e l.

Blijf staan, ellendige bedelmonnik, blijf staan, blijf staan!

B e d e l m o n n i k (*omziende, bevreesd*).

O wee, o wee! Daar is des konings zwager Samsthânaka. Omdat door één bedelmonnik een misdrijf is begaan, jaagt hij iederen anderen bedelmonnik weg, waar hij hem ook ziet, na hem als een stier den neus te hebben doorboord. Waar zal ik, onbeschermde, dan bescherming zoeken? Maar kom, de Heer zelve, de Buddha is mijn bescherming.

K o n i n g s z w a g e r

(*opkomend met den hoveling, die een zwaard draagt*).

Blijf staan, ellendige bedelmonnik, blijf staan, blijf staan! Je hoofd zal ik verbrijzelen, als van een roode radijs te midden van een drinkgelag. (*Slaat hem.*)

H o v e l i n g.

Bastaard! Het past niet, een bedelmonnik te slaan, die uit afkeer van het leven het roode kleed draagt. Wat wilt ge dan met hem? UEd. houde in het oog, dat dit park gemakkelijk toeganklijk is.

Weldadig door de boomen van het woud,
die onbeschutten schutting zijn en vreugd,
Als 't hart van boosgezinden onbewaakt,
als nieuw bewind* genietbaar zonder strijd.

B e d e l m o n n i k.

Heil U, wees genadig, Dienstknecht*.

K o n i n g s z w a g e r.

Meester, zie eens aan, hij beschimpt mij.

H o v e l i n g.

Wat zegt hij?

K o n i n g s z w a g e r.

Hij noemt mij „dienstknecht". Ben ik dan een barbier?

H o v e l i n g.

Als Dienstknecht van den Buddha prijst hij U.

K o n i n g s z w a g e r.

Prijs mij, bedelmonnik, prijs mij!

B e d e l m o n n i k.

Gij zijt verkoren, gij zijt gerecht.

K o n i n g s z w a g e r.

Meester, hij noemt mij van koren en een gerecht†; ben ik dan een schotel, een schuur of een pottebakker?

H o v e l i n g.

Bastaard, hij prijst U immers met de woorden: „Gij zijt verkoren, gij zijt gerecht."

K o n i n g s z w a g e r.

Meester, en waarom is hij hier gekomen?

B e d e l m o n n i k.

Om mijn pij uit te spoelen.

K o n i n g s z w a g e r.

O ellendige bedelmonnik, door den gemaal mijner zuster is mij dit schoonste van alle parken, dit park Pushpakarandaka gegeven. Daar, waar de honden en jakhalzen drinken, en ik, de voortreflijke mensch, het mannetje, mij niet baad*, daar in den lotusvijver wilt gij uw als oude-erwtensoep† gevlekte, kwalijk-riekende pij uitspoelen! Daarvoor zal ik je één slag geven.

H o v e l i n g.

Bastaard, ik vermoed, dat deze nog niet lang als bedelmonnik moet zijn uitgetogen.

Koningszwager.

Hoe weet ge dat, Meester?

Hoveling.

Wat valt hier te weten? Zie!

Nog altijd is, hoewel het hoofdhaar hem ontbreekt,
zijn voorhoofdsvel witgetint;
Op zijn schouder ontstond, veroorzaakt door de pij,
geen eelt in zoo korten tijd;
Ook is 't aandoen van 't roode kleed nog niet gewend,
en vèr naar omlaag gezakt †
Blijft, daar 't goed zich verheft, de slip van het gewaad
niet over zijn schouder vast.

Bedelmonnik.

Dienstknecht, zoo is het; nog niet lang ben ik uitgetogen.

Koningszwager.

En waarom zijt ge niet dadelijk na uw geboorte uitgetogen? (*Slaat hem.*)

Bedelmonnik.

Eere den Buddha!

Hoveling.

Wat hebt ge er aan, dien ongelukkige te slaan? Laat hem los, laat hem loopen.

Koningszwager.

Nu, wacht dan, terwijl ik overleg.

Hoveling.

Met wien?

Koningszwager.

Met mijn eigen hart.

Hoveling.

Nu, hij is nog niet gegaan.

Koningszwager.

Zoontje mijn hart, heer zoontje †! moet deze bedelmonnik gaan of blijven? (*Bij zich zelf.*) Hij moet niet gaan, hij moet niet blijven. Meester, Meester, ik heb met mijn hart overlegd en mijn hart zegt...

Hoveling.

Wat zegt het?

Koningszwager.

Hij moet niet gaan, hij moet niet blijven, hij moet niet uitademen, hij moet niet inademen, hier op deze plaats moet hij dadelijk neervallen en sterven.

Bedelmonnik.

Eere den Buddha, ik zoek bescherming.

Hoveling.

Laat hij gaan.

Koningszwager.

Ja, op een voorwaarde.

H o v e l i n g.

Welke voorwaarde?

K o n i n g s z w a g e r.

Laat hij zóó het vuil wegwerpen, dat het water niet troebel wordt. Of neen, laat hij het water ophoopen en dan het vuil wegwerpen.

H o v e l i n g.

O die dwaasheid!

Overladen met vleesch-boomen,
wier kruin uit splinters steen bestaat,
Is deze wereld, — met dwazen,
van geest en handelwijs verkeerd.†

(*De bedelmonnik beschimpt hem door gebaren.*)

K o n i n g s z w a g e r.

Wat zegt hij?

H o v e l i n g.

Hij prijst U.

K o n i n g s z w a g e r.

Prijs mij, prijs mij en prijs mij andermaal!

(*De bedelmonnik, na aldus te hebben gedaan, af.*)

H o v e l i n g.

Bastaard, zie de pracht van het park!

Want deze boomen, die, met vrucht en bloem getooid,
Door onbeweeglijke lianen vast† omklemd,
Op last des konings door de wachters zijn behoed,
Als mannen bij hun vrouw, verzinken in genot.

K o n i n g s z w a g e r.

De Meester spreekt goed!

Met vele bloesems is de grond bespikkeld,
Door bloesemlast de boomen neergebogen,
Lianen groeten uit den top der boomen,
Als broodboomvruchten dartelen de apen.†

H o v e l i n g.

Bastaard, hier is een platte steen; zet U neder.

K o n i n g s z w a g e r.

Ik ben gezeten. (*Zet zich neder met den hoveling.*) Meester, nog steeds denk ik aan Vasantasenikâ; als het woord van een booswicht wijkt zij niet uit mijn hart.

H o v e l i n g (*bij zich zelf*).

Zoo denkt hij nog aan haar, hoewel hij afgewezen werd! En toch:

Versmaad door vrouwen, zal
van slechtaards nog de liefde wassen;
Maar van een edel man
zal zij verzwakken of niet meer bestaan.

Koningszwager.

Meester, het is al eenigen tijd geleden, dat ik tot mijn slaaf Sthâvaraka heb gezegd: „Kom met den wagen heel spoedig hier." Daar hij nog altijd niet komt, ben ik al lang hongerig en des middags kan men toch niet te voet gaan. Zie toch, zie!

De middagzon, een boozen aap gelijk, is nauwlijks aan te zien,
D'aarde verkwijnt†, als na den dood van 't zonen-honderdtal Gândhârî*.

Hoveling.

Zoo is het.

De runderkudde dommelt in de schaduw,
terwijl de beten gras haar mond ontvallen;
Van dorst gekweld, wordt door de woud-gazellen
het warme vocht der poelen opgedronken;
Door menschen, al te zeer de hitte duchtend,
wordt niet de weg, die stadwaarts voert, betreden;
Zoo heeft, om den verhitten grond t'ontwijken,
de wagen, denk ik, ergens halt gehouden.

Koningszwager.

Meester!

Op mijn hoofd, Meester, is een straal der zonne neergestreken†,
De vogels, lucht- en hemelgangers* rusten op de takken.
De mannen en de menschen en de lieden, warm-diep zuchtend,
In woningen en huizen zittende, de hitt' ontwijken.

Meester, nog altijd komt de slaaf niet. Maar kom, om mij den tijd te korten, zal ik wat zingen. (*Zingt.*) Meester, Meester, hebt ge gehoord, wat ik gezongen heb?

Hoveling.

Wat zal men zeggen! Ge zijt een Gandharva*.

Koningszwager.

Waarom zou ik geen Gandharva zijn?

De vlam van hingu*† en komijn en cyper,
Violenknoop, suiker, gedroogde gember,
Dit reukwerkmengsel is door mij gebezigd;
Hoe zoud' ik dan niet lief'lijk van geluid zijn?

Meester, Meester, ik zal nog eens even zingen. (*Doet aldus.*) Meester, Meester, hebt ge gehoord, wat ik gezongen heb?

Hoveling.

Wat zal men zeggen! Ge zijt een Gandharva.

Koningszwager.

Waarom ben ik geen Gandharva?

Van hingu heet†, bestrooid met peperpoeder,
Besprenkt met olie en gemengd met boter,

Zulk koekoeksvleesch is er door mij gegeten;
Hoe zoud' ik dan niet lief'lijk van geluid zijn?

Meester, nog altijd komt de slaaf niet.

Hoveling.

Wees goedsmoeds, hij zal zoo aanstonds komen. (*Dan komt, op den wagen gezeten, Vasantasenâ op en de slaaf.*)

Slaaf.

Ik ben toch bang, de zon staat al in het Zuiden; als de koningszwager Samsthânaka maar niet boos is. Dus zal ik snel rijden. Voort, stieren, voort!

Vasantasenâ.

O wee, o wee! Dat is niet de stem van Vardhamânaka. Wat is dat? De edele Cârudatta zal toch niet, om zijn span vermoeienis te besparen, een anderen man en een anderen wagen hebben gezonden. Mijn rechter oog trilt, mijn hart beeft, leegte is om mij heen, alles zie ik wankelen.

Koningszwager
(*het dreunen der wielen vernemend*).

Meester, Meester, de wagen is aangekomen.

Hoveling.

Hoe weet ge dat?

Koningszwager.

Ziet ge hem niet, Meester? Men kan hem zien knorren als een ouden ever.

Hoveling (*hem ziende*).

Goed gezien! hij is aangekomen.

Koningszwager.

Zoontje, Sthâvaraka, slaaf, zijt ge aangekomen?

Slaaf.

Zeker.

Koningszwager.

Is de wagen ook aangekomen?

Slaaf.

Zeker.

Koningszwager.

Zijn de stieren ook aangekomen?

Slaaf.

Zeker.

Koningszwager.

Zijt gij ook aangekomen?

Slaaf (*lachend*).

Heer, ook ik ben aangekomen.

Koningszwager.

Rijd dan naar binnen met den wagen.

S l a a f.

Langs welken weg?

K o n i n g s z w a g e r.

Over deze instorting van den muur.

S l a a f.

Heer, de stieren zullen omkomen en de wagen zal breken en ook ik, uw slaaf, zal omkomen.

K o n i n g s z w a g e r.

Nu, ik ben des konings zwager; zijn de stieren dood, dan zal ik andere koopen, is de wagen gebroken, dan zal ik mij een anderen laten maken, en zijt gij dood, dan zal een ander mijn voerman zijn.

S l a a f.

Ja, alles zal terecht komen, maar ik zal niet meer van mij zelf zijn.

K o n i n g s z w a g e r.

Komaan, laat alles te gronde gaan, rijd met den wagen over de instorting van den muur.

S l a a f.

Breek dan, wagen, met uw eigenaar, breek, breek! Wij moeten een anderen wagen hebben, dat ga ik mijn Heer melden. (*Binnenrijdend.*) Hoe, niet gebroken! — Heer, de wagen is er.

K o n i n g s z w a g e r.

De stieren niet gescheurd? De strengen niet dood? En ook gij niet dood?

S l a a f.

Neen, zeker niet.

K o n i n g s z w a g e r.

Meester, kom hier, laten we den wagen beschouwen. Meester, ook gij mijn leeraar, mijn voornaamste leeraar, wordt beschouwd met eerbied als een vertrouwde, als een meerdere; bestijg gij dan den wagen het eerst.

H o v e l i n g.

Zoo zij het. (*Bestijgt hem.*)

K o n i n g s z w a g e r.

Maar neen, wacht eens! Behoort de wagen aan uw vader, dat gij hem het eerst bestijgt. Ik, de eigenaar van den wagen, bestijg hem het eerst.

H o v e l i n g.

U zegt het zelf.

K o n i n g s z w a g e r.

Ook al spreek ik zoo, toch moest gij de beleefdheid hebben te zeggen: „Mijn Heer bestijge den wagen."

H o v e l i n g.

UEd. bestijge den wagen.

K o n i n g s z w a g e r.

Nu zal ik hem bestijgen. Zoontje, Sthâvaraka, slaaf, keer den wagen.

S l a a f (*keerend*).

Stijg op, groote Heer.

K o n i n g s z w a g e r

(*legt, wanneer hij den wagen heeft bestegen en bezien, schrik aan den dag, klimt haastig af en valt den hoveling om den hals*).

Meester, Meester, ge zijt verloren, ge zijt verloren! In den wagen huist een râkshasî* of een dief. Is het een râkshasî, dan worden wij beiden bestolen; is het een dief, dan worden wij beiden opgegeten.

H o v e l i n g.

Vrees niet, vrees niet! Hoe zou nu in een stierenwagen een râkshasa komen? Ik vrees, dat, daar uw oog door den gloed der middagzon is verblind, gij zoo zijt ontsteld bij het zien van de schaduw en het pantser van Sthâvaraka.

K o n i n g s z w a g e r.

Zoontje, Sthâvaraka, slaaf, leeft ge nog?

S l a a f.

Zeker.

K o n i n g s z w a g e r.

Meester, er huist een vrouw in den wagen; onderzoek hem dus.

H o v e l i n g.

Hoe, een vrouw!

Laat snel ons henenloopen met gebogen hoofd,
Als stieren, wien op weg regen in d'oogen slaat;
Want daar mij achting onder menschen dierbaar is,
Mijn oog den aanblik van een wèlgeboor'ne vreest.

V a s a n t a s e n â (*verbaasd, bij zich zelf*).

Hoe, die kwelling mijner oogen, de koningszwager! Dan ben ik in gevaar, ik ongelukkige. Nu is van mij, rampzalige, de komst hier vruchteloos geworden, gelijk een handvol zaad, gevallen op zilten grond. Wat zal ik nu doen?

K o n i n g s z w a g e r.

Wel, die oude ever is bang; hij onderzoekt den wagen niet. Meester, onderzoek den wagen.

H o v e l i n g.

Wat kwaad? Komaan dan!

K o n i n g s z w a g e r.

Hoe, de jakhalzen vliegen op, de kraaien loopen heen; laat ik dan, terwijl de Meester met oogen wordt gegeten en met tanden wordt gezien, de vlucht nemen.

H o v e l i n g

(*Vasantasenâ ziende, ontsteld, bij zich zelf*).

Hoe nu, de hinde komt† tot den tijger! Helaas!

Den zwaan, de herfstmaan gelijkend,
op 't eiland rustend in den stroom,
Heeft nu zijn wijfje verlaten,
en zich begeven tot den kraai.

(*Zacht tot Vasantasenâ.*) Vasantasenâ, dat is niet gepast, noch ook is dit voegzaam.

Eerst hem uit hoogmoed versmadend, —
om geld en door uw moeders wil,

Vasantasenâ.

Neen. (*Schudt het hoofd.*)

Hoveling.

Door uw natuur zonder fierheid,
eert gij† hem naar hetaerenaard.

Heb ik niet tot U gezegd:

„Bedien, mijn waarde, dan gelijklijk elk,
of hij U welgevallig zij of niet."*

Vasantasenâ.

Door een verwisseling der wagens ben ik hier gekomen; ik zoek bescherming.

Hoveling.

Vrees niet, vrees niet. Komaan, ik zal hem misleiden. (*Tot den koningszwager gaande.*) Bastaard, waarlijk, er huist een râkshasî in.

Koningszwager.

Meester, Meester, indien er een râkshasî in huist, hoe komt het dan, dat gij niet zijt bestolen, of zoo het een dief is, dat gij niet zijt opgegeten?

Hoveling.

Waartoe dat onderzocht? Maar waarom zouden we niet langs de reeks parken te voet naar de stad Ujjayinî terugkeeren?

Koningszwager.

En waartoe zou dat dienen?

Hoveling.

Zoo doende nemen wij beweging en wordt den stieren vermoeienis bespaard.

Koningszwager.

Zoo zij het. Sthâvaraka, slaaf, breng den wagen weg. Maar neen, wacht eens, wacht eens! Voor het oog van Goden en Brahmanen zal ik te voet gaan!† Neen, neen, ik ga met den wagen. Dan zullen ze, mij van verre ziende, zeggen: „Daar gaat des konings zwager, de groote Heer!"

Hoveling (*bij zich zelf*).

Bezwaarlijk is venijn tot artsenij te maken. Komaan dan! (*Luid.*) Bastaard, Vasantasenâ is hier gekomen, om U te ontmoeten.

Vasantasenâ.

Dat kwaad zij verre, dat kwaad zij verre!

Koningszwager (*verheugd*).

Meester, Meester, mij, den voortreffelijken mensch, den man, den Vâsudevaka*?

Hoveling.

Zeker.

Koningszwager.

Dan is een ongekend geluk mij ten deel gevallen; indertijd heb ik haar vertoornd, nu val ik haar te voet en vraag vergiffenis.

Hoveling.

Goed gesproken!

Koningszwager.

Zie, ik val haar te voet. (*Vasantasenâ naderend.*) Moedertje, zusje, hoor mijn bede!

Zie, 'k werp, wijdoogige, mij neder aan uwe voeten,
Hef U, tiennag'lige, mijn handen, o reingetande!
Voor alles, wat ik heb misdreven, door liefde lijdend,
Vraag ik vergiffenis, o schoone, ik, die uw slaaf ben.

Vasantasenâ.

Ga heen, onedel spreekt ge. (*Stoot hem met den voet.*)

Koningszwager (*toornig*).

Dit hoofd, dat moedertje en maatje kussen,
En voor de goden zelfs niet komt te buigen,
Is door de voetzool in het stof geworpen,
Als door een jakhals in het woud een doode.

Hé, Sthâvaraka, slaaf, hoe zijt ge aan haar gekomen?

Slaaf.

Heer, door dorpskarren was de hoofdstraat versperd; toen heb ik den wagen bij den tuin van den edelen Cârudatta gezet en ben afgeklommen, om een wiel om te draaien; intusschen is zij door een verwisseling der wagens hier ingestapt, vermoed ik.

Koningszwager.

Hoe, door een verwisseling der wagens is zij hier gekomen, niet om mij te ontmoeten! Klim dan af, klim af van mijn wagen. Gij bezoekt een armoedig veemheerszoontje en rijdt met mijn stieren! Klim dan af, klim af, slavinnendochter, klim af.

Vasantasenâ.

„Den edelen Cârudatta bezoekt gij", zegt hij. In waarheid, ik ben vereerd door dat woord. Laat nu komen, wat komen moet.

Koningszwager.

Met deze handen, met tien nagel-lotus-kringen,
Bereid, met honderd vleierijen U te treffen,
Sleur ik uw heerlijk lichaam uit mijn eigen wagen,
Bij 't hoofdhaar, evenals Jatâyu Vâlin's liefste.*

Hoveling.

Men mag niet grijpen bij 't hoofdhaar
zulke vrouwen, met deugd begaafd;
In 't boschj' ontsproten lianen
verdienen niet verlies van twijg.

Sta dan op†, ik zal haar doen uitstappen. Vasantasenâ, wil uitstappen.

(*Vasantasenâ stapt uit en blijft ter zijde staan.*)

Koningszwager (*bij zich zelf*).

Het vuur der gramschap, toen reeds ontstoken door de verachting van mijn woord, heeft zij nu door dien voetstoot doen opvlammen. Thans zal ik haar dooden. Komaan dan! (*Luid.*) Meester, Meester!

Begeert g'een mantel, die zoo breed van franje
Ter neder hangt, prijkend met honderd tressen,
En vleesch te eten, en U goed te voeden:
„Tsjoehoe, tsjoehoe, tsjoekkoe, tsjoehoe, tsjoehoe, tsjoe."*

Hoveling.

Wat dan?

Koningszwager.

Doe mij een genoegen.

Hoveling.

Goed, ik zal het doen, zoo het geen misdaad is.

Koningszwager.

Meester, Meester, er is zelfs geen reuk van een misdaad, ook is er geen râkshasî†.

Hoveling.

Wil het dan zeggen.

Koningszwager.

Dood Vasantasenikâ.

Hoveling (*de ooren dichtstoppend*).

Die jonge vrouw, en die een sieraad der stad mag heeten,
Hetaere, niet als een hetaere in min-gedraging,
Indien ik deze schuldelooze om 't leven brenge,
Wat boot geleidt mij naar den oever van 't volgend leven?

Koningszwager.

Ik zal U een boot geven. En bovendien, wanneer gij haar hier in dit verlaten park doodt, wie zal U zien?

Hoveling.

Mij zien de Goden van het woud, de tien Hemelstreken,
De Maan, en, vlammende van stralen, die Dagenmaker,
Beid' Recht en Wind en ook de Hemel, de ziel hierbinnen,
En d'Aarde, ooggetuig' van goede en booze daden.†

Koningszwager.

Bedek haar dan eerst met een slip van uw gewaad.

Hoveling.

Dwaas, een verworpeling zijt ge!

Koningszwager.

Die oude ever is bang voor onrecht. Kom, ik zal Sthâvaraka, den slaaf, overhalen. Zoontje, Sthâvaraka, slaaf, gouden armbanden zal ik je geven.

Slaaf.

En ik zal ze aandoen.

Koningszwager.

Een gouden zetel zal ik je laten maken.

Slaaf.

En ik zal er op gaan zitten.

Koningszwager.

Al wat van den maaltijd overschiet, zal ik je geven.

Slaaf.

En ik zal het opeten.

Koningszwager.

Tot hoofd van alle slaven zal ik je maken.

Slaaf.

Een Heer zal ik zijn.

Koningszwager.

Eerbiedig dan mijn woord.

Slaaf.

Heer, alles zal ik doen, zoo het geen misdaad is.

Koningszwager.

Er is zelfs geen reuk van een misdaad.

Slaaf.

Mijn Heer spreke.

Koningszwager.

Dood haar, Vasantasenikâ.

Slaaf.

Wees genadig, Heer! Door mij, onedele, is die edele door een verwisseling der wagens hierheen gevoerd.

Koningszwager.

Hoe, slaaf, ook over U heb ik geen macht!

Slaaf.

Mijn Heer heeft macht over mijn lichaam, niet over mijn doen en laten. Wees dan genadig, Heer; zie, ik ben bevreesd.

Koningszwager.

Ge zijt toch mijn slaaf; waarvoor zijt ge dan bevreesd?

S l a a f.

Heer, voor het volgend leven.

K o n i n g s z w a g e r.

Wat is dat volgend leven?

S l a a f.

Heer, de uitkomst van goede en slechte daden.

K o n i n g s z w a g e r.

Hoe is de uitkomst van goede daden?

S l a a f.

Zooals mijn Heer, met veel goud getooid.

K o n i n g s z w a g e r.

Hoe van slechte daden?

S l a a f.

Zooals ik, geboren om met het brood van anderen mij te voeden. Dus een misdaad zal ik niet bedrijven.

K o n i n g s z w a g e r.

Zoo, ge wilt haar niet dooden? (*Slaat hem duchtig.*)

S l a a f.

Sla mij, Heer, dood mij, Heer; een misdaad zal ik niet bedrijven.

Daar ik als slaaf geboren ben door schuld van 't Lot
En niet nog erger koopen wil, ik misdaad mijd.*

V a s a n t a s e n â.

Meester, ik zoek bescherming.

H o v e l i n g.

Bastaard! vergeef haar, vergeef haar. Mooi zoo, Sthâvaraka, mooi zoo!

Wenscht waarlijk deze, die vernederd van staat en arm is —
Een dienaar — loon in 't volgend leven en niet zijn meester!
Vanwaar dan komt het, dat dezulken niet gaan te gronde,
Die, wat onwaardig is, bevord'ren, het goede laten?

En ook:

Bedrieglijk* is en ongerecht het Noodlot,
daar slaafschap hem, U heerschappij ten deel viel,
Daar hij uw heerlijkheid niet mag genieten,
daar zijn bevel gij niet hebt op te volgen.

K o n i n g s z w a g e r (*bij zich zelf*).

De oude ever is bang voor onrecht, deze slavinnenzoon is bang voor het volgend leven. Maar ik, des konings zwager, waarvoor zou ik vreezen, ik de voortreflijke manmensch! (*Luid.*) Hé, slavinnenzoon, slaaf, ga en zonder je in het slaapvertrek af, om uit te rusten.

Slaaf.

Zooals mijn Heer beveelt. (*Vasantasenâ naderend.*) Jonkvrouw, zoo groot is mijn macht! (*Af.*)

Koningszwager (*zich aangordend*).

Wacht, Vasantasenikâ, ik zal je dooden.

Hoveling.

Ah, voor mijn oogen wil hij haar ombrengen! (*Grijpt hem bij de keel.*)

Koningszwager (*valt ter aarde*).

Meester, uw Heer wordt vermoord!† (*Stelt een flauwte voor; tot bezinning komend.*)

Hoe komt, dat hij, t'allen tijde
door mij met vleesch en vet gevoed,
Nu er iets valt te verrichten,
mij een vijand geworden is?

(*Denkt na.*) Komaan, ik heb een middel gevonden. De oude ever heeft haar een wenk met het hoofd gegeven. Dus zal ik hem wegzenden en dan Vasantasenâ dooden. Komaan dan! (*Luid.*) Meester, hoe zou ik, geboren uit een zoo groot geslacht, dat den omvang heeft van een schoteltje†, de misdaad bedrijven, waarvan ik tot U sprak? Zoo heb ik gesproken, om haar te doen bewilligen.

Hoveling.

Waartoe van afkomst gesproken? Hier komt het op karakter aan.
Doornige boomen gedijen op goeden akker des te meer.†

Koningszwager.

Meester, zij is beschaamd in uw bijzijn en is mij niet ter wille. Ga dan. De slaaf Sthâvara is, daar ik hem geslagen heb, als een ezel† op den loop gegaan. Kom dan met hem weer hier, Meester.

Hoveling (*bij zich zelf*).

Zou in ons bijzijn dan Vasantasenâ
uit fieren aard weig'ren den dwaas te minnen?
Dan wil ik eenzaamheid aan haar bereiden,
want liefde stelt in eenzaamheid betrouwen.

(*Luid.*) Zoo zij het, ik ga.

Vasantasenâ
(*hem bij de slip van zijn kleed grijpend*).

Ik zeg U toch, ik zoek bescherming.

Hoveling.

Vasantasenâ, vrees niet, vrees niet. Bastaard, Vasantasenâ is een pand, aan uwe handen toevertrouwd.

Koningszwager.

Zoo zal zij als een pand onder mijn handen blijven.†

Hoveling.

In waarheid?

Koningszwager.

In waarheid.

Hoveling (*een eind weegs gegaan zijnde*).

Maar neen, wanneer ik gegaan ben, zou de laaghartige haar kunnen dooden; dus zal ik mij verbergen en eens zien, wat zijn bedoeling is. (*Blijft ter zijde staan.*)

Koningszwager.

Kom, ik zal haar dooden. Maar neen, die listige Brahmaan, de oude ever, heeft zich mogelijk verborgen en zal als een jakhals gaan janken. Laat ik dan, om hem te misleiden, zóó doen. (*Plukt bloemen en tooit zich.*) Meisje, meisje, Vasantasenikâ, Vasantasenikâ, kom eens hier.

Hoveling.

Kijk, hij is verliefd geworden. Komaan, ik ben gerustgesteld, ik ga. (*Af.*)

Koningszwager.

Goud geef ik, vriend'lijk spreek ik,
met hoofd en tulband val ik voor U neder,
En toch, o reingetande,
wilt gij mij niet. Zijn dan van hout wij, mannen?

Vasantasenâ.

Wat valt hier te twijfelen! (*Met neergebogen gelaat, zegt zij de beide strofen: „Gij, bron van kwaad" enz.*)

Gij, bron van kwaad, verlaagd door schelmsche daden, †
Wat zoekt ge hier met geld mij te verlokken!
Den lotus, rein van lijf, van zeden zuiver,
Verlaten immers niet de honingdrinkers.

Met zorgzaamheid te dienen is de man
van ed'len stam en aard, al is hij arm;
Van veile vrouwen is toch 't ware schoon
een liefde, die bij waardigen verwijlt.

En bovendien. Daar ik een mango-boom heb bezocht, zal ik geen palâça-boom genegen zijn.

Koningszwager.

Slavinnendochter, den armoedigen Cârudattaka maakt ge tot een mango-boom, en mij noemt ge een palâça, niet eens een kimçuka*! Dus, terwijl ge mij beschimpt, denkt ge nog steeds aan hem, aan Cârudattaka!

Vasantasenâ.

Hoe zoud' ik niet aan hem denken, daar hij in mijn hart woont!

Koningszwager.

Als hij nog steeds in uw hart woont, zal ik hem en tevens U verworgen. Wacht dan, minnares van een armoedigen veemheer-man!

Vasantasenâ.

Zeg, zeg nog eens die lofwaardige woorden.

Koningszwager.

Laat nu de slavinnenzoon U beschermen, de armoedige Cârudattaka.

Vasantasenâ.

Hij zou mij beschermen, als hij mij zag.

Koningszwager.

Is hij dan Çakra, Vâlin's zoon Mahendra?
Of Kâlanemi Rambhâ's zoon, Subandhu?
Of koning Rudra, Drona's zoon Jatâyu?
Triçanku, Dhundhumâra of Cânakya?*†

Maar neen, zelfs dezen zullen U niet redden.

Zooals Sîtâ door Cânakya, stierf in den tijd der Bharata,
Zoo ook zal ik U verworgen, gelijk Jatâyu Draupadî.*

(Hij wil haar slaan.)

Vasantasenâ.

Ach, moeder, waar zijt gij? Ach, edele Cârudatta, vóór nog mijn hartewensch vervuld is, word ik hier omgebracht. Laat ik dan luid schreeuwen. Maar neen, zoo men zeide: „Vasantasenâ schreeuwt luid", dit ware immers schandelijk. Eere den edelen Cârudatta!

Koningszwager.

Nog steeds noemt de slavinnendochter den naam van dien booswicht. *(Haar bij den hals drukkend.)* Denk aan hem, slavinnendochter, denk aan hem!

Vasantasenâ.

Eere den edelen Cârudatta!

Koningszwager.

Sterf, slavinnendochter, sterf! *(Doet of hij haar, bij den hals drukkend, doet sterven; Vasantasenâ valt bewusteloos, roerloos.)*

Koningszwager *(verheugd)*.

Dit zondemandje, deze booze feeks,
die een verblijf was van losbandigheid,
Die, op dien gast verliefd, op liefde zich
vergasten kwam en kwam te rechter tijd —
Wat is het noodig, dat ik thans gewaag
van mijner armen eigen heldenmoed!
Reeds door mijn adem sterft zij, z'is goed-dood†
als Sîtâ in het Mahâbhârata.
Daar zij mij, haar begeerend, niet begeert,
is de hetaere door mijn toorn gedood.
In 't eenzaam park Pushpakarandaka
is zij zoo plots'ling met een strik verschrikt†.

Hij, die zijn broers bedroog, mijn vader is,
gelijk mijn moeder is die Draupadî,†
Daar hij niet heeft aanschouwd van zijnen zoon
zulk eenen vastberaden heldenmoed.

Kom, aanstonds zal de oude ever terugkeeren, daarom houd ik mij op een afstand. (*Doet aldus.*)

H o v e l i n g.

Ik heb den slaaf Sthâvaraka tevredengesteld. Laat ik dus naar den Bastaard uitzien. (*Gaat het tooneel rond en ziet hem.*) Wel zie, op den weg is hij op de knieën neergevallen. En in zijn val heeft hij de vrouw omgebracht. O booswicht, is dan die misdaad door U bedreven? En door uw val, slechtaard, zijn ook wij door het zien van vrouwenmoord maar al te zeer ten val gebracht. Een slecht voorteeken is dit. In waarheid, voor Vasantasenâ is mijn geest beducht. Mogen nochtans de Goden het ten goede keeren.† (*Tot den koningszwager gaande.*) Bastaard, zooals ge ziet, heb ik den slaaf Sthâvaraka tevredengesteld.

K o n i n g s z w a g e r.

Meester, wees welkom; zoontje Sthâvaraka, slaaf, wees ook gij welkom.

S l a a f.

Zoo zij het.

H o v e l i n g.

Breng mij mijn pand.

K o n i n g s z w a g e r.

Welk pand?

H o v e l i n g.

Vasantasenâ.

K o n i n g s z w a g e r.

Ze is gegaan.

H o v e l i n g.

Waarheen?

K o n i n g s z w a g e r.

U achterna, Meester.

H o v e l i n g (*wantrouwend*).

Zij is toch niet in deze richting gegaan?

K o n i n g s z w a g e r.

In welke richting zijt gij gegaan?

H o v e l i n g.

In oostelijke richting.

K o n i n g s z w a g e r.

En zij is gegaan in zuidelijke.

H o v e l i n g.

Ik in zuidelijke.

K o n i n g s z w a g e r.

En zij in noordelijke.

Hoveling.

Zeer verward spreekt ge, mijn gemoed komt niet tot helderheid, zeg dan de waarheid.

Koningszwager.

Ik zweer bij uw hoofd, Meester, met mijn eigen voeten, stel dan uw hart gerust, zij is gedood.

Hoveling (*ontsteld).*

Is zij in waarheid door U omgebracht?

Koningszwager.

Indien ge mijn woord niet gelooft, zie dan de eerste heldendaad van des konings zwager Samsthãnaka. (*Toont hem Vasantasenã.*)

Hoveling.

Ach, ik ongelukkige, ik ben verloren! *(Valt in onmacht.*)

Koningszwager.

Wel kijk, de Meester is voor goed tot rust gekomen.

Slaaf.

Kom tot bezinning, kom tot bezinning, Meester. Door mij, die haar onbedachtzaam hierheen voerde, is zij allereerst gedood.

Hoveling (*tot bezinning komend, droevig).*

De stroom met water „minlijkheid" is heengevloeid,
de Wellust naar haar vaderland gekeerd,
Ach, ach, gesierd kleinood, gij, lieflijk van gelaat,
uitblinkend door bekoorlijk minnespel,†
Ach, vloed van vriend'lijkheid met eilanden van lach,
ach, toeverlaat van lieden, mij gelijk,
Ach, ach, verloren gaat de markt van Manmatha*,
waar schoonheid lag als koopwaar opgehoopt.

(*Onder tranen.*) Helaas, helaas!

Wat dan toch kan het doel wezen,†
waarmee door U dit is gedaan?
Een booswicht heeft een schuld'looze,
de schutsgodin der stad, gedood!

(*Bij zich zelf.*) Ja, mogelijk zal die booswicht deze misdaad op mij schuiven. Komaan, ik ga vanhier. (*Gaat het tooneel rond. De koningszwager loopt op hem toe en houdt hem vast.*) Booswicht, raak mij niet aan. Genoeg van U; ik ga.

Koningszwager.

Wel, waar vlucht ge heen, gij die Vasantasenikã zelf hebt omgebracht en mij belastert! Nu ben ik, zulk een man, hulpeloos geraakt.

Hoveling.

Ge zijt een verworpeling.

Koningszwager.

Honderd zaken geef ik je, een goudstuk geef ik, een koperstuk geef ik, de kost geef ik je. Moge deze heldenmoed van Samsthânaka algemeen worden onder de menschen.

Hoveling.

Foei, die zij van U alleen.

Slaaf.

Dat kwaad zij verre! *(De koningszwager lacht.)*

Hoveling.

Er moge vijandschap bestaan: houd op met lachen!
Wee vriendschap, die vernedering bewerkt, onedel!
Mocht ik dan nimmermeer met U bijeenkomst hebben.
U, bandeloos† als een gebroken boog, verlaat ik.

Koningszwager.

Meester, wees genadig, wees genadig. Kom, laten we naar de stad gaan en spelen.

Hoveling.

Schoon niet gevallen, maar alleen wijl ik U diene,
Beschouwt men mij als een gevallene, onedel;
Hoe zoud' ik U nog volgen, nu g'een vrouw gedood hebt,
Bevreesd met halven blik U de stadsvrouwen aanzien!

(Droevig.) Vasantasenâ!

Dat gij, schoon', in 't volgend leven
niet wederom hetaere waart,
In een geslacht wierdt geboren,
vlek'loos, met eer en deugd gesierd.

Koningszwager.

Waar vlucht ge heen, nu ge in het oude park Pushpakarandaka, dat mij behoort, Vasantasenikâ hebt gedood? Kom, verantwoord U voor mijn zwager.
(Houdt hem vast.)

Hoveling.

Ah, wacht, schurk! *(Trekt het zwaard.)*

Koningszwager *(bevreesd wegloopend)*.

Wat, ge zijt bevreesd! nu, ga dan.

Hoveling.

Niet geraden is het te toeven. Waar de edele Çarvilaka, Candanaka en de anderen zijn, daar ga ik heen. *(Af.)*

Koningszwager.

Loop in uw verderf! Nu, Sthâvaraka, zoontje, hoe heb ik gedaan?

Slaaf.

Heer, een groote misdaad hebt ge gedaan.

Koningszwager.

Wel, slaaf, wat zegt ge? Heb ik een misdaad gedaan? Komaan dan! *(Verscheidene sieraden afdoende.)* Neem deze sieraden, die ik je intusschen geef; zoolang ik mij tooi, zijn ze van mij, anders van U.†

Slaaf.

Heer, U alleen staan ze goed, maar wat heb ik er aan!

Koningszwager.

Ga dan met deze stieren en wacht op den omgang† van den toren van mijn paleis, tot ik terugkom.

Slaaf.

Zooals mijn Heer beveelt. *(Af.)*

Koningszwager.

Voor eigen veiligheid is de Meester uit het gezicht verdwenen en den slaaf zal ik op den omgang van den toren van mijn paleis, met ketenen beladen, vastleggen. Zoo blijft het geheim bewaard. Dan ga ik, maar neen, ik wil zien, of zij dood is, of dat ik haar nog eens moet dooden. *(Haar beziende.)* Wel, ze is goed-dood. Kom, met dezen mantel bedek ik haar. Maar neen, hij is met mijn naam gemerkt; dus zou een of ander edel man hem herkennen. Kom, met dezen door den wervelwind verzamelden hoop dorre blaren bedek ik haar. *(Doet aldus en denkt na.)*. Komaan dan nu. Thans ga ik naar het gerecht en doe een aanklacht opschrijven: dat om haar geld Vasantasenâ door den veemheerszoon Cârudatta in mijn oude park Pushpakarandaka is gevoerd en omgebracht.

Nieuw bedrog ga ik volvoeren tot Cârudatta's ondergang,
Even verschrik'lijk als 't dooden van rund'ren* in een reine stad.

Kom, ik ga. *(Terwijl hij het tooneel wil verlaten, den bedelmonnik ziende, bevreesd.)* O wee, welken weg ik ook ga, steeds komt die verwenschte bedelmonnik daarlangs, met zijn in rood vocht gedoopte pij. Deze, dien ik mij tot vijand heb gemaakt, daar ik hem aan den neusriem voerde, zal mogelijk, wanneer hij mij ziet, aan het licht brengen, dat zij door mij is gedood; hoe kom ik dan vanhier? *(Rondziende.)* Kom, over dit half-ingestorte stuk van den muur zal ik heenklimmen.

Zoo snel ik vliegensvlug door 't luchtruim naar de Lankâ-stad,
Gelijk door aard' en hel Mahendra op Hanûmanspits.* *(Af.)*

Bedelmonnik
(opkomend, zonder het gordijn weg te schuiven).

Ik heb dit stuk pij uitgewasschen; zal ik ze nu aan een tak drogen? Dan zullen de apen ze weghalen. Of op den grond? Dan zal ze vuil worden door het stof. Waar zal ik ze dan uitspreiden, om ze te drogen? *(Rondziende.)* Wel, hier op dezen door den wervelwind verzamelden hoop dorre blaren zal ik ze uitspreiden. *(Doet aldus.)* Eere den Buddha! *(Zet zich neder.)* Kom, ik zal de woorden der Wet opzeggen. *(Herhaalt: „Door wien het stammenvijftal" enz.)* Maar neen, genoeg mij van dien hemel, zoolang ik die Dienst-

maagd van den Buddha geen vergelding doe, die mij om tien suvarna's van de spelers heeft losgekocht; sedert dat oogenblik beschouw ik mij zelf als door haar gekocht. (*Ziende.*) Wat zucht daar onder de blaren? Maar neen!

Door wind en zonnegloed verhit, door 't water van de pij bevocht,
Trillen, dunkt mij, die blaren, als vleugels met gespreide veer.†

(*Vasantasenâ, tot bewustzijn gekomen, vertoont haar hand.*) Wel zie, er komt een vrouwenhand te voorschijn, met schoone sieraden getooid. Hoe, een tweede hand! (*Ze nauwkeurig beschouwend.*) Ik meen die hand te herkennen. Maar wat bedenk ik mij! Waarlijk, het is dezelfde hand, door welke mij veiligheid is verleend. Kom, ik wil zien. (*Doet of hij haar onthult, ziet en herkent.*) Zij is het, de Dienstmaagd van den Buddha! (*Vasantasenâ verlangt te drinken.*) Hoe, zij vraagt water. En de vijver is verre. Wat zal ik nu doen? Wel, ik zal deze pij boven haar uitwringen. (*Doet aldus. Vasantasenâ, tot bewustzijn gekomen, richt zich op. De bedelmonnik waait haar met een slip van zijn kleed.*)

Vasantasenâ.

Edele, wie zijt gij?

Bedelmonnik.

Hoe, de Dienstmaagd van den Buddha herinnert zich mijner niet, dien zij voor tien suvarna's heeft losgekocht?

Vasantasenâ.

Ik herinner mij U, maar niet wat UEd. zegt; ik ware beter gestorven!

Bedelmonnik.

Dienstmaagd van den Buddha, wat is dat?

Vasantasenâ (*moedeloos*).

Wat past bij het wezen van den hetaeren-stand.

Bedelmonnik.

Sta op, sta op, Dienstmaagd van den Buddha. Houd U vast aan deze nabij den boom ontsproten liane. (*Buigt de liane neder; Vasantasenâ grijpt haar en staat op.*) In dit klooster woont mijne zuster in het geloof. Wanneer daar uw gemoed is verkwikt, zal de Dienstmaagd van den Buddha naar huis terugkeeren. Ga dan zachtjes, zachtjes, Dienstmaagd van den Buddha. (*Beiden gaan het tooneel rond; rondziende.*) Gaat op zij, Edelen, gaat op zij; dit is een jonge vrouw, dit is een bedelmonnik. Rein is dit mijn geloof. Die de hand bedwingt, den mond bedwingt, de zinnen bedwingt, dat is eerst een mensch; wat doet hem een koninklijk paleis; die het hiernamaals in de hand heeft, is onwankelbaar.†

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het achtste Bedrijf,
„Vasantasenâ's
Verworging"
genaamd.

(*Dan komt een gerechtsbode op.*)

Bode.

Mij is door de heeren van het gerecht gelast: „Komaan, bode, ga naar de rechtszaal en maak de zetels gereed." Laat ik dus de rechtszaal gaan gereedmaken. (*Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.*) Dit is de rechtszaal, laat ik dus binnengaan. (*Treedt binnen en plaatst de zetels, na ze te hebben afgewischt.*) Nu heb ik de rechtszaal schoongemaakt, ik heb de zetels klaargezet, laat ik dit dus weer aan de rechters melden. (*Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.*) Hoe, daar komt des konings zwager, die boosaardige man, juist hierheen; laat ik dan zóó gaan, dat ik zijn gezichtskring vermijd. (*Blijft ter zijde staan. Dan komt de koningszwager op, die een schitterend kleed draagt.*)

Koningszwager.

Toen ik in vloeistof, water, vocht gebaad had,
Zat ik in 't park, in 't bosch, in 't woud ter neder,
Met vrouwen, jonge dochteren en meisjes
Als een Gandharva, met versierde† leden.

Soms draag ik krullen, somtijds draag ik vlechten,
en somtijds draag ik schommelende lokken,
Soms draag ik 't haar los†, soms een hooge kuif ook,
wis'lend, afwis'lend ben ik, 's konings zwager!

En ook: Terwijl ik als een worm, die binnen in den knoop van een lotusstengel† is doorgedrongen, een leemte zocht, heb ik een groote leemte gevonden; dus op wien zal ik dit jammerlijk bedrijf doen vallen? (*Herinnert zich.*) Ah, ik herinner het mij, op den armen Cârudatta zal ik dat jammerlijk bedrijf doen vallen. En overigens, hij is immers arm, hem zal men tot alles in staat achten. Komaan, ik zal naar de rechtszaal gaan en eerst een aanklacht doen opschrijven, dat door Cârudattaka† Vasantasenikâ is verworgd en omgebracht. Laat ik dus naar de rechtszaal gaan. (*Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.*) Dit is de rechtszaal, hier ga ik binnen. (*Gaat binnen en ziet rond.*) Hoe, de zetels staan gereed, aanstonds komen de heeren van het gerecht; op dit plein, met dûrva-gras begroeid, zal ik mij een oogenblikje nederzetten en wachten. (*Zoo blijft hij.*)

Bode

(*langs de andere zijde het tooneel rondgaande en naar voren ziende*).

Daar komen de rechters aan. Laat ik dus naderen. (*Hij komt nader. Dan komt, door een gildemeester, een griffier en anderen omgeven, een rechter op.*)

Rechter.

Hoort eens, gildemeester en griffier!

Beiden.

UEd. bevele.

Rechter.

Hoe moeilijk is het voor rechters, een anders gedachte te vatten, daar men in rechtszaken zoo afhankelijk is van anderen.

Ter sprake brengt men een verborgen zaak,
die door het vonnis afgewezen werd,
Bekent niet eigen misdaan voor 't gerecht,
want zelf is men door hartstocht overmand;
In misdaan, door partij en weêrpartij
van meer belang nog, wordt de vorst gemoeid;
In 't kort: berisping is zeer licht te krijg,
de deugden van den rechter blijven ver.

En ook:

Hij haalt verstoord 't verborgen misdrijf aan,
die door het vonnis afgewezen werd,
Bekent niet eigen misdaan voor 't gerecht,
zij men ook zeker van zijn ondergang;
Met misdaad van partij of weêrpartij
verbondenen, zij voegen kwaad bij kwaad;
In 't kort: berisping is zeer licht te krijg,
de deugden van den rechter blijven ver.

Want een rechter moet immers

'tWetboek kennend, bekwaam in 't nagaan van bedrog,
welsprekend, niet toornig zijn,
Bij vriend, vreemd' en verwant gelijk zijn van gedrag,
na onderzoek uitspraak doen,
Arglistigen een schrik, der zwakken toeverlaat,
rechtvaardig, van hebzucht vrij,
Bij uitweg aan de hoogste waarheid† 't hart gehecht,
afwerend des konings toorn.

Gildemeester en Griffier.

„Ook een edele heeft gebreken" zegt men. Is dit zoo, dan kan men ook zeggen: „In het maanlicht zelfs is duisternis."

Rechter.

Waarde bode, ga ons voor naar de rechtszaal.

Bode.

Kom dan, heeren van het gerecht, kom. (*Gaat het tooneel rond.*) Dit is de rechtszaal, treedt dus binnen, heeren van het gerecht. (*Allen zetten zich neder.*†)

Rechter.

Waarde bode, ga naar buiten en verneem, wie een zaak heeft in te dienen.

Bode.

Zooals UEd. beveelt. (*Gaat naar buiten.*) Edelen, de rechters vragen: „Wie heeft hier een zaak in te dienen?"

Koningszwager (*verheugd*).

De rechter is gekomen! (*Met trots rondloopend.*) Ik, een uitstekend mensch, een man, een Vâsudeva, des konings zwager, des konings schoonbroeder heb een zaak in te dienen.

Bode (*ontsteld*).

O wee, het allereerst heeft des konings zwager een zaak in te dienen. Welnu, Edele, wacht een oogenblikje, intusschen zal ik het den rechters melden. (*Tot hen gaande.*) Edelen, daar is de zwager des konings bij de terechtzitting verschenen, om een zaak in te dienen.

Rechter.

Hoe, het allereerst heeft de zwager des konings een zaak in te dienen. Gelijk bij zonsopgang een verduistering voorspelt dat den val van een groot man. Bode, wij zullen heden zeer veel hebben af te handelen. Mijn waarde, ga naar buiten en zeg hem: „Ga, uw rechtszaak wordt heden niet onderzocht."

Bode.

Zooals UEd. beveelt. (*Gaat naar buiten en begeeft zich tot den koningszwager.*) Edele, de rechters zeggen: „Ga, uw rechtszaak wordt heden niet onderzocht."†

Koningszwager (*toornig*).

Wat, mijn rechtszaak wordt niet onderzocht! Als ze niet onderzocht wordt, dan zal ik het zeggen aan mijn zwager, koning Pâlaka, den gemaal van mijn zuster, en ik zal het zeggen aan mijn zuster en aan moedertje, ik zal dezen rechter wegjagen en een anderen rechter aanstellen. (*Wil gaan.*)

Bode.

Edele koningszwager, wacht een oogenblikje, intusschen zal ik het den rechters melden. (*Tot den rechter gaande.*) De koningszwager is toornig en zegt: (*Herhaalt wat door hem gezegd is.*)

Rechter.

Tot alles kan men den dwaas in staat achten. Wil hem dus zeggen: „Kom, uw rechtszaak wordt onderzocht."

Bode (*tot den koningszwager gaande*).

Edele, de rechters zeggen: „Kom, uw rechtszaak wordt onderzocht." UEd. trede dus binnen.

Koningszwager (*verheugd bij zich zelf*).

Kijk, eerst zegt hij: „Ze wordt niet onderzocht" en nu: „Ze wordt onderzocht". Dus zijn de rechters zeker wel heel bevreesd; alles, wat ik zal zeggen, zal ik hen doen gelooven. Komaan, ik treed binnen. (*Binnengaande en nadertredend.*) Wij zijn zeer welvarend, ook U kan ik welvaren wenschen of ook niet.

Rechter (*bij zich zelf*).

O, wat een stevige beschaafdheid van dien aanklager! (*Luid.*) Wil plaats nemen.

Koningszwager.

Wel, mij zelf behoort de grond toe; dus waar het mij behaagt, daar zal ik gaan zitten. (*Tot den gildemeester.*) Hier ga ik zitten. (*Tot den bode.*) Neen, hier ga ik zitten.† (*Zijn hand op het hoofd van den rechter leggend.*) Hier ga ik zitten. (*Zet zich op den grond neder.*)

Rechter.

U heeft een zaak in te dienen?

Koningszwager.

Zeker.

Rechter.

Draag dan de zaak voor.

Koningszwager.

Ik zal ze U aan het oor zeggen. Ik ben geboren in een zoo groot geslacht, dat den omvang heeft van een schoteltje.

's Konings schoonvader is mijn vader,
de koning is mijn vaders schoonzoon,
Ik ben de zwager van den koning,
de koning is mijn zusters man.

Rechter.

Dat alles is bekend.

Waartoe van afkomst gesproken? Hier komt het op karakter aan.
Doornige boomen gedijen op goeden akker des te meer.

Wil dus de zaak mededeelen.

Koningszwager.

Goed, ik zal spreken. Ook al had ik misdaan, hij zou toch niets tegen mij uitrichten. De gemaal dan van mijn zuster heeft mij als blijk zijner tevredenheid het schoonste van alle parken, het oude park Pushpakarandaka geschonken, om er te spelen en het te bewaken en ik ga er dagelijks heen, om toe te zien, om het te doen droog houden, te doen wieden, om het te doen verzorgen, om het te doen snoeien.† Door een schikking van 't Noodlot zie ik, of zie ik niet het lichaam van een vrouw liggen.

Rechter.

En is bekend, wie de vrouw was, die daar was omgekomen?

Koningszwager.

O heeren van het gerecht, hoe zou ik haar niet kennen, zulk een vrouw, het kleinood der stad, met sieraden voor honderd suvarna's? Door den een of anderen onmensch is Vasantasenâ ter wille van haar weinigje geld in het verlaten, oude park Pushpakarandaka gevoerd† en door des armstriks gewelddadigheid gedood. Niet door mij! (*Na half te hebben uitgesproken, legt hij zijn hand op den mond.*†)

Rechter.

Ach, die zorgeloosheid der stadswachters! Hoor, gildemeester en griffier, dat „Niet door mij!" moet als eerste punt van het rechtsgeding worden opgeteekend.

Griffier.

Zooals UEd. beveelt. (*Doet aldus.*) Edele, het is opgeteekend.

Koningszwager (*bij zich zelf*).

O wee, als een gulzige rijstebrijklontenetert heb ik mij zelf in 't verderf gestort. Komaan dan! (*Luid.*) Hoe nu, heeren van het gerecht, zeg ik niet, dat ik haar slechts heb gezien? Wat maakt ge dan zulk misbaar? (*Wischt met den voet het opgeteekende uit.*)

Rechter.

Hoe weet ge, dat zij om haar geld met den armstrik is omgebracht?

Koningszwager.

Wel, dat maak ik op uit de sterk gezwollen strepen aan haar hals en daaruit, dat de plaatsen, waar men sieraden draagt, zonder goud waren.

Gildemeester en Griffier.

Dat komt wel uit.

Koningszwager (*bij zich zelf*).

Goddank, ik ben herleefd!

Gildemeester en Griffier.

Wie is in dit geding betrokken?

Rechter.

De behandeling is hier tweeledig.

Gildemeester en Griffier.

Hoe zoo?

Rechter.

Door het nagaan der woorden en door het nagaan der feiten. De behandeling door het nagaan der woorden, die gaat uit van aanklagers en beklaagden. Die door het nagaan der feiten, moet door het inzicht van den rechter tot een einde worden gebracht.

Gildemeester en Griffier.

Dan is Vasantasenâ's moeder in de zaak betrokken.

Rechter.

Zoo is het. Waarde bode, roep de moeder van Vasantasenâ hier, zonder haar te doen ontstellen.

Bode.

Zoo zij het. (*Af; komt op met de moeder der hetaere.*) Volg mij, Edele.

Oude.

Mijn meisje is naar de woning van een vriend gegaan, om haar jeugd te genieten. En nu zegt deze goede man: „Kom mede, de rechter laat U roepen." Dus gevoel ik mij als door een flauwte vermeesterd, mijn hart beeft. Edele, ga mij voor naar de rechtszaal.

Bode.

Volg mij, Edele. (*Beiden gaan het tooneel rond.*) Dit is de rechtszaal. UEd. trede hier binnen. (*Beiden treden binnen.*)

O u d e (*naderend*).

Welvaren zij U, Edelachtbaren.

R e c h t e r.

Mijn waarde, welkom, zet U neder.

O u d e.

Zoo zij het. (*Zet zich neder.*)

K o n i n g s z w a g e r (*smalend*).

Zoo ben je daar, oude koppelaarster, ben je daar!

R e c h t e r.

Wel, gij zijt dus de moeder van Vasantasenâ?

O u d e.

Zeker.

R e c h t e r.

Waar is Vasantasenâ dan op dit oogenblik heengegaan?

O u d e.

Naar het huis van een vriend.

R e c h t e r.

Hoe heet haar vriend?

O u d e (*bij zich zelf*).

Dit is toch al te beschamend. (*Luid.*) Dat mag wel een man uit het volk vragen, maar niet een rechter.

R e c h t e r.

Laat uw schaamte varen; het geding vraagt het.

G i l d e m e e s t e r e n G r i f f i e r.

Het geding vraagt het, er steekt geen kwaad in; zeg het.

O u d e.

Hoe, het geding! Luistert dan, Edelachtbaren. Hij is de kleinzoon van den veemheer Vinayadatta, de zoon van Sâgaradatta, heilvol van benaming, de edele Cârudatta genaamd, en woont in de wijk der gildemeesters; daar geniet mijn meisje de vreugde van haar jeugd.

K o n i n g s z w a g e r.

Gij hoort het, Edelen! Laten die woorden worden opgeteekend; met Cârudatta is mijn rechtsstrijd.

G i l d e m e e s t e r e n G r i f f i e r.

Cârudatta haar vriend! Daar steekt geen kwaad in.

R e c h t e r.

Cârudatta is nu in het geding betrokken.

G i l d e m e e s t e r e n G r i f f i e r.

Dat is wel zoo.

Rechter.

Dhanadatta! „Vasantasenâ is naar het huis van den edelen Cârudatta gegaan", dat moet ge als eerste punt van het geding opteekenen. Hoe, zelfs de edele Cârudatta moet door ons worden ontboden! Maar neen, het rechtsgeding ontbiedt hem. Waarde bode, ga, ontbied den edelen Cârudatta, omzichtig, zonder hem te verschrikken of te doen ontstellen en met de noodige onderscheiding. Zeg hem: „Daar gij ter sprake zijt gebracht, wenscht de rechter U te zien."

Bode.

Zooals UEd. beveelt. (*Af; komt op met Cârudatta.*) Volg mij, Edele.

Cârudatta (*nadenkend*).

Daar mij de koning volkomen
door afkomst en geaardheid kent,
Toont waarlijk deze dagvaarding
wantrouwen in mijn levenslot.

(*Gissend, bij zich zelf.*)

Zou 't dan bekend zijn, dat die man, nu bevrijd van banden,
Zijns weegs gegaan, op eenen wagen door mij ontvoerd is?
Of heeft het, ziende door verspieders, de vorst vernomen,
Dat dus ik henenga, als war' ik een aangeklaagde!

Maar kom, wat baten deze overwegingen! Laat ik naar de rechtszaal gaan. Waarde bode, wijs mij den weg naar het gerecht.

Bode.

UEd. volge mij. (*Beiden gaan het tooneel rond.*)

Cârudatta (*bevreesd*).

Wat is dat daar!

Met rauw geluid hoor ik dien vogel krassen†,
's ministers dienaren mij plotsling roepen,
En 't linker oog voel ik geweldig trillen;
't zijn kwade teekenen, die mij beangsten.

Bode.

UEd. volge mij behoedzaam† zonder ontsteltenis.

Cârudatta

(*gaat het tooneel rond en ziet om zich heen*).

Op een verdorden boom zittend
en naar den Zonnegod gewend,
Vestigt op mij, ongetwijfeld,
een kraai haar gruwlijk linker oog.

(*Weer elders heenziende.*) O zie, die slang!

Op mij den blik gericht,
glanzend als bh*r*nga*-zwarte zalf,†
Met gifttand-viertal blank
en trillend-uitgestrekte tong,

Schiet toornig op mij toe,
met kronk'lend opgeblazen lijf,
Die bochtenganger-vorst,
die in mijn weg te slapen lag.
En nog dit:
Mijn voet glijdt uit en niet heel vochtig is de grond,
Ook trilt mijn oog en telkens beeft mijn linker arm,
En gindsche vogel krijscht terwijl herhaalde maal,
Spelt een zeer wreeden dood — hier baat geen overleg!
De Goden mogen het nochtans ten goede wenden.

Bode.

UEd. volge mij, dit is de rechtszaal, UEd. trede binnen.

Cârudatta

(*binnentredend en naar alle zijden rondziende*).

O, hoe vol luister is de rechtszaal! want hier
Met in gepeins verdiept-verzonken mantri's als met water,
met boden als met golf en schelpen overvol,
Met rondom staande spieders als dolfijn en krokodillen,
verblijf van olifant en paard * als wild gediert,
Met velerlei krijschende klagers als met vogels prijkend,†
als ware het door slangen, door griffiers bewoond,
Is het Paleis *, met oevers, vastgestampt uit levenswijsheid, †
door boosgezinden aan den Oceaan gelijk.
Het zij zoo! *(Binnentredend, geeft hij te kennen, dat hij het hoofd stoot; gissend.)*
Wel, wat is dat weer!
Ik voel het linker oog trillen,
de weg is door een slang versperd,
Bovendien krijscht er een vogel,
moog nochtans 't Noodlot gunstig zijn.
Laat ik binnentreden. *(Treedt binnen.)*

Rechter.

Dat is dus Cârudatta.
Met oogen, breed tot in de hoeken, van neus verheven,
Is dit gelaat geen vat van zonden, die reden missen. †
Bij koeien, olifanten, paarden en ook bij menschen
Verloochent 't uiterlijk den aard niet, daaraan gelijkend.

Cârudatta.

Den rechters heil! En gij, beambten, gaat het U wèl?

Rechter (*in verlegenheid*).

UEd. zij welkom. Waarde bode, breng ZEd. een zetel.

Bode *(een zetel brengend).*

Hier is een zetel, UEd. neme plaats. *(Cârudatta neemt plaats.)*

Koningszwager (*toornig*).

Ben je daar, vrouwenmoordenaar, ben je daar! Wat een behoorlijke rechtsspraak, wat een billijke rechtsspraak, dat aan een vrouwenmoordenaar een zetel wordt gegeven! (*Op hoogen toon.*) Het zij zoo, men geve hem een zetel!

Rechter.

Edele Cârudatta, bestaat tusschen U en de dochter van deze edele vrouw genegenheid of vriendschap? †

Cârudatta.

Van welke?

Rechter.

Van deze. (*Wijst op de moeder van Vasantasenâ.*)

Cârudatta (*opstaande*).

Edele, ik groet U.

Oude.

Zoon, ik wensch U lang leven. (*Bij zich zelf.*) Dat is dus Cârudatta; goed geborgen is dan de jeugd van mijn meisje.

Rechter.

Edele, de hetaere is uw vriendin? (*Cârudatta toont verlegenheid.*)

Koningszwager.

Laat uit verlegenheid of vrees
de valschaard zijn gedrag verhelen!
Nu zelf om geld hij heeft gedood,
verheelt hij 't, niet de groote heer. †

Gildemeester en Griffier.

Edele Cârudatta, spreek! Laat uw verlegenheid varen; dit is immers een rechtsgeding.

Cârudatta.

O rechters, hoe zou ik zoo iets kunnen zeggen: „De hetaere is mijn vriendin"? En toch, mijn jeugd misdoet hierin, niet mijn wandel.

Rechter.

Dit rechtsgeding is vol stoornis,
begeef de schaamte van uw hart;
't Komt slechts op moed aan; spreek waarheid!
misleiding wordt hier niet aanvaard.

Laat uw schaamte varen, het rechtsgeding vraagt het U.

Cârudatta.

Rechter, met wien heb ik een geding?

Koningszwager (*op hoogen toon*).

Met mij, met mij hebt ge een geding.

Cârudatta.

Een geding met U is voor mij zeer moeilijk te verdragen.

Koningszwager.

O vrouwenmoordenaar, gij hebt Vasantasenâ gedood, die met honderden juweelen was versierd, en thans verheelt gij het, daar gij een aartsbedrieger zijt.

Cârudatta.

Onzin spreekt ge.†

Rechter.

Edele Cârudatta, genoeg daarvan! Spreek waarheid; is de hetaere uw vriendin?

Cârudatta.

Ja, zoo is het.

Rechter.

Edele, waar is Vasantasenâ?

Cârudatta.

Naar huis gegaan.

Gildemeester en Griffier.

Hoe gegaan? wanneer gegaan? en door wien begeleid?

Cârudatta *(bij zich zelf)*.

Moet ik zeggen: „Zij is heimelijk gegaan"?

Gildemeester en Griffier.

Edele, spreek.

Cârudatta.

Zij is naar huis gegaan; wat zal ik meer zeggen?

Koningszwager.

In het oude park Pushpakarandaka, dat mij behoort, hebt gij haar gebracht, en om haar beetje geld met des armstriks gewelddadigheid gedood, en nu zegt ge: „Zij is naar huis gegaan."

Cârudatta.

Gij, met uw ongerijmde taal!

Gij zijt door 't water niet besprenkeld der regenwolken;
Nochtans des câsha's * vleugelpunten geheel gelijkend,
Komt dit uw aangezicht intusschen vergeefs, Geachte!
Gelijk een lotus in den winter, tot glanzeloosheid.†

Rechter *(zacht tot gildemeester en griffier)*.

Der bergen koning* opheffen,
't doorklieven van den Oceaan,
Ja, met de hand den wind grijpen,
is Cârudatta's lastering!

(Luid.) Het is immers de edele Cârudatta; hoe zou hij een misdaad bedrijven?

Met oogen, breed tot in de hoeken, van neus verheven,
Is dit gelaat geen vat van zonden, die reden missen.
Bij koeien, olifanten, paarden en ook bij menschen
Verloochent 't uiterlijk den aard niet, daaraan gelijkend.

Koningszwager.

Waarom wordt de rechtszaak zoo partijdig onderzocht?

Rechter.

Ga heen, dwaas!

Gij, lage man, spreekt van den zin der Veda's
en nog niet uitgevallen is uw tong!
Op 't midden van den dag ziet gij de zon aan
en niet terstond is uw gezicht verblind!
In vlammend vuur waagt gij de hand te steken
en zij verbrandt niet 't eigen oogenblik!
Van goeden naam berooft gij Cârudatta
en zie, d'aarde verslindt uw lichaam niet!

Hoe zou de edele Cârudatta een misdaad bedrijven?

Hij, die der zee slechts had gelaten der wat'ren rijzing,*
Zijn schatten, zonder ze te tellen, heeft weggeschonken,
Hoe zou die voorraadsschuur van deugden, die hooggezinde,
Om geld een euveldaad bedrijven, een vijand haatlijk!

Koningszwager.

Waarom wordt de rechtszaak zoo partijdig onderzocht?

Oude.

Nietswaardige, die man, die, daar een goudkistje, dat hem was toevertrouwd, des nachts door dieven was gestolen, daarvoor een paarlensnoer geeft, het puik der vier oceanen, die zou nu, ter wille van geld, dat misdrijf bedrijven! Ach zoon! Kom toch, mijn dochter! *(Zij weent.)*

Rechter.

Edele Cârudatta, is zij te voet gegaan of met een wagen?

Cârudatta.

Zij is immers niet in mijn bijzijn gegaan. Dus weet ik niet, of zij te voet gegaan is of met een wagen.

Vîraka (*opkomend, wrevelig*).

Nu 'k door des voetstoots hoon en smaad
een zware veet' had opgevat,
Is deze kommervolle nacht,
hoe ook, tot lichten dag gemaakt.

Laat ik mij naar de rechtszaal begeven. (*Met het gebaar van binnentreden.*) Geluk, Edelachtbaren.

Rechter.

Wel zie, de hoofdman der stadswacht Vîraka! Vîraka, wat is de reden van uw komst?

Vîraka.

Wel, toen ik in de verwarring bij zijn ontsnapping 'Aryaka achtervolg en daar er een gesloten wagen rijdt, overleg, hem achtervolg en zeg: „Wel, hij is door U gevisiteerd, hij moet ook door mij gevisiteerd worden", toen ben ik door Candana, den overste, met den voet gestooten. Nu gij dit gehoord hebt, staat aan U, Edelachtbaren, de beslissing.

Rechter.

Mijn waarde, weet ge, van wien die wagen was?

Vîraka.

Van dezen, den edelen Cârudatta. „Vasantasenâ bevindt zich er in en wordt naar het oude park Pushpakarandaka gevoerd om zich te vermeien", zoo is door den voerman gesproken.

Koningszwager.

Hebt gij 't wederom gehoord, Edelachtbaren?

Rechter.

Ach, verslonden wordt door Râhu*
die maan van vlekkeloozen schijn.
Door nederstorting des oevers
het klare water wordt bevuild.

Vîraka, later zullen wij hier uw zaak onderzoeken. Bestijg het paard, dat aan de deur van de rechtszaal staat, ga naar het oude park Pushpakarandaka en zie, of daar een omgekomen vrouw is of niet.

Vîraka.

Zooals UEd. beveelt *(Af; weder opkomend.)* Ik ben gegaan en heb er het lijk van een vrouw gezien, dat door de roofdieren verscheurd werd.

Gildemeester en Griffier.

Hoe weet ge, dat het 't lijk van een vrouw was?

Vîraka.

Dat heb ik gezien aan hetgeen over was van de haren, de armen, de handen en de voeten.

Rechter.

Ach, hoe lastig is in de wereld† de rechtsspraak!
Hoe meer, hoe meer dit nauwgezet wordt nagegaan,
hoe meer, hoe meer bezwaarlijk het bevonden wordt;
De rechtsgeleerdheid is volkomen uitgeput,
't verstand beklemd zit als een koe in een moeras.

Cârudatta *(bij zich zelf)*.

Als op een bloem zich, bij haar eerst ontluiken,
de bijenzwermen storten om te drinken,
Zoo bij een man ook in den tijd van onheil
vermeerd'ren met de leemten zich de rampen.†

Rechter.

Edele Cârudatta, gij moet waarheid spreken.

Cârudatta.

Wat een boosaardig man, afgunstig op anders deugden,
Door haat verblind en hier ten zeerste gezind tot moordlust,
Wat, door de schuld van zijn geboorte, hij valsch'lijk aanbrengt,
Moet dat dan aangenomen worden en niet betwijfeld?†

En ook:

Ik, die zelfs nimmer een liane, getooid met bloesem,
Tot mij zal trekken om de bloem en den bloesem plukken,
Hoe dan, 't als bijenvleug'len glanzend, heel-lange hoofdhaar
Aangrijpend, zoude ik een weenende vrouwe dooden?

Koningszwager.

Welnu, heeren van het gerecht, wat onderzoekt gij de zaak zoo partijdig, dat nog steeds die nietswaardige Cârudatta op een zetel mag blijven zitten?

Rechter.

Waarde bode, zoo moet ge doen. (*De bode doet aldus.*)

Cârudatta.

Bedenkt U wel, o rechters, bedenkt U wel. *(Verlaat den zetel en zet zich op den grond.)*

Koningszwager

(*bij zich zelf, van vreugde dansend*).

Kijk, zoo is het kwaad, door mij gedaan, op een anders hoofd neergekomen. Dus, waar Cârudattaka zit, daar ga ik nu zitten. (*Doet aldus.*) Cârudatta, zie mij aan, zie mij aan! Zeg dan toch: „Zij is door mij gedood."

Cârudatta.

O, rechters!

Wat een boosaardig man, afgunstig op anders deugden,
Door haat verblind en hier ten zeerste gezind tot moordlust,
Wat, door de schuld van zijn geboorte, hij valsch'lijk aanbrengt,
Moet dat dan aangenomen worden en niet betwijfeld?

(*Zuchtend, bij zich zelf.*)

Helaas, Maitreya, welk een slag heeft mij thans getroffen!
Ach gad' een vlekkeloos Brahmanengeslacht ontsproten!
Ach Rohasena, gij aanschouwt niet mijn wedervaren —
Vergeefs verlustigt g'U nog immer in 't grootste onheil.†

Maitreya is door mij tot Vasantasenâ gezonden, om bericht van haar in te winnen en haar de sieraden terug te geven, die zij hem had geschonken voor een wagentje. Waarom toeft hij dan?

(*Dan komt de Vidûshaka op met de sieraden.*)

Vidûshaka.

Ik ben door den edelen Cârudatta tot Vasantasenâ gezonden, daarheen de sieraden medenemend, met de woorden: „Edele Maitreya, door Vasantasenâ is de kleine Rohasena, met haar eigen sieraad versierd, tot zijn moeder gezonden; hij moet sieraden geven, maar niet aannemen†; overhandig ze haar dus." Laat ik dus tot Vasantasenâ gaan. (*Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen; in de ruimte.**) Hé, daar is Meester Rebhila. Wel, Meester Rebhila, hoe ziet ge zoo geheel ontsteld? *(Luistert.)* Wat zegt ge? „De edele Cârudatta is voor het gerecht geroepen!" Dan moet het wel een zaak gelden van niet gering belang. (*Denkt na.*) Ik zal dan later naar het huis van Vasantasenâ gaan. Laat ik nu

eens naar de rechtszaal gaan. *(Gaat het tooneel rond en ziet om zich heen.)* Dit is de rechtszaal, laat ik binnentreden. (*Treedt binnen.*) Geluk, heeren van het gerecht! Waar is mijn lieve vriend?

Rechter.

Wel, hier staat hij.

Vidûshaka.

Vriend, heil zij U.

Cârudatta.

Het moge zoo zijn.

Vidûshaka.

Zijt ge welvarend?

Cârudatta.

Ook dit moge zoo zijn.

Vidûshaka.

Maar vriend, hoe ziet ge zoo geheel ontsteld? en waarom zijt ge gedaagd?

Cârudatta.

Vriend!

Door mij is immers, boosaard'ge,
die van geen and're wereld weet,
Een vrouw of Rati*, om 't event —
de rest zal deze doen verstaan.

Vidûshaka.

Wat, wat?

Cârudatta (*aan zijn oor*).

Zoo is het.

Vidûshaka.

Wie zegt dat?

Cârudatta

(*wijst door een wenk den koningszwager aan*).

Niet deze ongelukkige, die het middel is, het Noodlot klaagt mij aan.

Vidûshaka.

Waarom zegt ge niet: „Zij is naar huis gegaan"?

Cârudatta.

Schoon het gezegd wordt, door de schuld van mijn levenslot wordt het niet aangenomen.

Vidûshaka.

Hoe nu, Edelen! Deze man, door wien Ujjayinî is versierd met kloosters, lusttuinen en godshuizen, die de stad bevesten,† met vijvers en putten, die zou ter wille van een beetje geld zulk een misdaad bedrijven! (*Toornig.*) Wel, wel, bastaard, koningszwager Samsthânaka, bandelooze, bron van beschuldigingen, met veel goud getooide aap! Zeg dan, zeg dan in mijn gezicht, hoe zou mijn lieve vriend, die niet eens een bloeiende mâdhavî-rank* nederbuigt, om de bloemen te plukken, want door het nederbuigen mocht soms een jonge twijg breken, hoe zou hij zulk een misdaad bedrijven, met beide werelden in strijd! Wacht,

koppelaarsterszoon, wacht, wacht! Ik zal met dezen stok, die even krom is als je hart, je hoofd in honderd stukken slaan.

Koningszwager (*toornig*).

Hoort toch, hoort toch, Edelachtbaren. Met Cârudattaka heb ik een rechtsstrijd of een geding; waarom wil jij dan, kraaienpootschedelkop! mijn hoofd in honderd stukken slaan? Neen, neen, slavinnenzoon, verwenschte Brahmanenjongen.

(*De Vidûshaka, zijn stok opheffend, herhaalt zijn vorig gezegde. De koningszwager, toornig opstaande, slaat hem. De Vidûshaka slaat weerom. Zij slaan elkander. Uit den gordel van den Vidûshaka vallen de sieraden.*)

Koningszwager

(*ze grijpend en beziende, verbaasd*).

Ziet toch, Edelen, dit zijn immers de sieraden der ongelukkige. (*Op Cârudatta wijzend.*) Om dit beetje geld is ze gedood en omgebracht.

(*De rechters blijven allen met het hoofd naar omlaag gewend.*)

Cârudatta (*zacht tot den Vidûshaka*).

Deze menigte sieraden,
op zoodanigen tijd gezien,
Door vijandschap van ons Noodlot
gevallen, brengen ons ten val.

Vidûshaka.

Maar waarom vertelt ge niet, hoe de zaak zich heeft toegedragen?

Cârudatta.

Vriend!

Zwak is het oog van den heerscher,
de werk'lijkheid aanschouwt het niet,
Wie slechts van armoe kan spreken,
hem wacht een schandelijke dood.†

Rechter.

Helaas, helaas!

Wijl, met Angâraka strijdend,
B*r*haspati is uitgeput,*
Is die planeet nog daarnevens
verrezen, een komeet gelijk.

Gildemeester en Griffier

(*tot de moeder van Vasantasenâ*).

UEd. bezie dit goudkistje eens opmerkzaam, of het hetzelfde is of niet.

Oude (*het beziende*).

Het is gelijkend, maar niet hetzelfde.

Koningszwager.

O oude koppelaarster, met de oogen hebt gij het gezegd en met de stem verzwegen.

Oude.

Nietswaardige, ga heen.

Gildemeester en Griffier.

Spreek niet lichtvaardig; is het hetzelfde of niet?

Oude.

Edele, door des kunstenaars bekwaamheid boeit het het oog, toch is het niet hetzelfde.

Rechter.

Mijn waarde, kent ge deze sieraden?

Oude.

Ik zeg het immers. Neen, neen, ik heb het niet herkend†, maar mogelijk is het door een kunstenaar nagemaakt.

Rechter.

Zie, gildemeester!

Wel komen immers overeen onderscheiden zaken
In vorm en kunstige gesteldheid, het sieraad eigen.
Want 't maaksel ziende, imiteert het het gild der kunst'naars
En ziet, door vaardigheid der handen, men overeenkomst.

Gildemeester en Griffier.

Zijn die sieraden van den edelen Cârudatta?

Cârudatta.

Neen, neen.

Gildemeester en Griffier.

Van wien dan?

Cârudatta.

Van de dochter dezer achtenswaardige.

Gildemeester en Griffier.

Hoe zijn ze van haar afgeraakt?

Cârudatta.

Zoo is het gebeurd, ja, dat is het.

Gildemeester en Griffier.

Edele Cârudatta, ge moet nu waarheid spreken. Zie, zie:

Door waarheid toch wordt heil verworven,
die waarheid spreekt, valt niet in zonde;
Waarheid — het zijn maar twee syllaben;
verheel niet waarheid door bedrog!

Cârudatta.

De sieraden als sieraden ken ik niet; maar wel weet ik, dat ze uit ons huis hier zijn gebracht.

Koningszwager.

Eerst hebt gij haar in het park gevoerd en gedood en thans verheelt gij het, daar gij een aartsbedrieger zijt.

Rechter.

Edele Cârudatta, gij moet de waarheid spreken.

Thans zullen harde zweepslagen
op dit uw lichaam, al te teer,
Vrijelijk vallen, zóó vallen
de wenschen tevens van ons hart.

Cârudatta.

In een geslacht van onschuld'gen
geboren, vindt m' in mij geen schuld;
Maar indien schuld ondersteld wordt,
wat baat, dat ik onschuldig ben?

(Bij zich zelf.) En het is mij niet te doen om het leven, nu ik van Vasantasenâ ben gescheiden. (*Luid.*) Welnu, waartoe vele woorden!

Door mij is immers, boosaard'ge,
die van geen wereld-tweetal weet,
Een vrouw of Rati, om 't even † —
de rest zal deze doen verstaan.

Koningszwager.

Omgebracht; komaan, zeg gij ook: „Omgebracht".

Cârudatta.

Door U is het gezegd.

Koningszwager.

Luistert, luistert, hooge heeren, door dezen is zij omgebracht. Moet nu niet, daar hierdoor alle twijfel is afgesneden, deze schamele Cârudatta aan den lijve worden gestraft?

Rechter.

Bode, het is, gelijk des konings zwager gezegd heeft. Hé, wachters, grijpt dien Cârudatta. *(De wachters grijpen hem.)*

Oude.

Weest genadig, weest genadig, Edelachtbaren! Die man, die daar een goudkistje enz. *(Herhaalt het vroeger gezegde.)* Al is dan mijn meisje omgebracht, toch wensch ik hem een lang leven. En nog dit: Het geding loopt tusschen klager en beklaagde. Ik ben de aanklaagster†, laat hem dus vrij.

Koningszwager.

Ga heen, slavinnendochter, ga heen; wat hebt ge met hem noodig?

Rechter.

Edele, gij moet gaan. Hé, wachters, voert haar naar buiten.

Oude.

Ach kind, ach zoontje! (*Weenende af.*)

Koningszwager (*bij zich zelf*).

Ik heb tegenover hem mijner waardig gehandeld, nu ga ik heen. *(Af.)*

R e c h t e r.

Edele Cârudatta, in de uitspraak hebben wij te beslissen, in het overige de koning. Toch moet ge, bode, koning Pâlaka doen weten:

Men mag, sprak Manu*, niet dooden
dezen misdadigen Brahmaan;
Maar, met behoud van vermogen,
is hij te bannen uit dit rijk.†

B o d e.

Zooals UEd. beveelt. (*Af; weder opkomend, onder tranen.*) Edelen, ik ben daarheen gegaan.† Koning Pâlaka zegt: „Hem, door wien om haar beetje geld Vasantasenâ is omgebracht, moet gij, diezelfde† sieraden aan den hals gebonden, onder trommelslag, naar de zuider-begraafplaats voeren en aan den paal breken.† Ieder ander, die zulk een misdaad bedrijft, zal met deze onteerende straf worden getuchtigd."

C â r u d a t t a.

Ach, zonder overleg handelt koning Pâlaka! En toch:

In zulk een vuur van rechtspleging
door hun raadslieden neergestort,
Komen immers met recht vorsten
in een beklagenswaarden staat.

En ook:

Door zulke buitengewone
schenders van 't koninklijk gebod
Worden en zijn reeds duizenden
onschuldigen ter dood gebracht.

Vriend Maitreya, ga, groet uit mijn naam moeder* voor het laatst. En bescherm mijn zoon Rohasena.

V i d û s h a k a.

Waarom den boom beschermen, als de wortel is afgehouwen!

C â r u d a t t a.

Spreek niet aldus.

Van hen, die dez' wereld verlieten,
is 't lijflijk evenbeeld de zoon.
Die liefde, die g' in mij steldet,
zij Rohasena toegewijd.

V i d û s h a k a.

Ik, die uw lieve vriend ben, zal het leven, dat door U is verlaten, voortzetten.

C â r u d a t t a.

Laat mij Rohasena nog eens zien.

V i d û s h a k a.

Dat is gepast.

R e c h t e r.

Waarde bode, ge moet dien Brahmanenjongen wegvoeren. (*De bode doet aldus.*)

Rechter.

Hé daar, hé, aan de Cândâla's* moet bevel worden gegeven. (*De wachters laten Cârudatta los en treden allen af.*)

Bode.

UEd. kome hierheen.

Cârudatta (*droevig*).

Helaas, Maitreya, welk een slag heeft mij thans getroffen!
Ach, gad' een vlekkeloos Brahmanengeslacht ontsproten!
Ach Rohasena, gij aanschouwt niet mijn wedervaren —
Vergeefs verlustigt g' U nog immer in 't grootste onheil.

(*In de ruimte.*)

Zoo door gif, water, weegschaal, vuur,
mijn onderzoek nog wordt geëischt,*
Mag op mijn lichaam dan de zaag
onachtzaam worden toegepast?†
En toch reeds op eens vijands woord
brengt ge mij, een Brahmaan, ter dood!
Gij valt in 't midden van de hel,
van kind en kindskind vergezeld.*

Ik kom al. (*Allen af.*)

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het negende Bedrijf,
„Het Geding"
genaamd.

(*Dan komt Cârudatta op, begeleid door een paar Cândâla's.*)

Beiden.†

Gaat op zij, Edelen, gaat op zij! Hier is de edele Cârudatta, die
Met karavîra-snoer* omhangen,
door ons, beulsknechten, aangegrepen,
Gelijk een lamp met weinig olie,
allengs, allengs zijn einde nadert.

Cârudatta (*verslagen*).

Mijn lichaam, met der oogen vocht begoten,
Door stof verdroogd, bekleed met grafsteebloemen,
Gezalfd met sandel †, meenen, walglijk krassend,
De raven als een offer te verslinden.

Cândâla's.

Gaat op zij, Edelen, gaat op zij!
Wat ziet ge naar den goeden man,
dien dragers van de bijl des Doods doen sterven,
Dien boom van edelaardigheid,
waarin als vogels brave lieden wonen?
Kom dan, Cârudatta, kom!

Cârudatta.

Onbegrijpelijk is toch de werking van der menschen lot, daar ik tot zulk een toestand ben geraakt!
Door handenvol † van rood sandel,
op alle leden uitgespreid,
En bestrooid met gestampt poeder
ben ik, mensch, offerdier gemaakt!

(*Voor zich uit ziende.*) Ach, welk een verschil onder de menschen!
Want wanneer dezen dit mijn lichaam aanzien,
„Wee 't sterf'lijke", zoo spreken zij bekommerd †
En daar zij niet vermogen, mij te redden,
zeggen de burgers: „Hij verwerv' den hemel."

Câṇḍâla's.

Gaat op zij, Edelen, gaat op zij! Wat kijkt ge?

Indra's banier, die wordt voorbijgedragen, *
't baren van koeien, samenkomst van sterren †
En d' ondergang van 't leven van een brave —
deze vier dingen moet men niet aanschouwen.

De ééne.

Wel 'Ahinta, zie toch, zie!

Daar hij, voortreflijkste der stad,
op last van 't Noodlot wordt gedood,
Is het nu, dat de hemel weent,
of valt er regen † zonder wolk?

De tweede.

Wel, Goha!

Het is niet, dat de hemel weent,
noch valt er regen zonder wolk:
Een wolk — het is der vrouwen schaar —
valt neer in stroomen oogenvocht.

En ook:

Daar over hem, die wordt ten doode heengevoerd, een ieder weent,
Verrijst, door oogenvocht besproeid, het stof niet van den wagenweg.

Cârudatta (*rondziende, droevig*).

Die vrouwen, die, zich in 't paleis bevindend,
door 't venster halverweg te voorschijn komen,
Zij roepen mij: „Ach, Cârudatta!" tegen,
tranen vergietend als door watergeulen.

Câṇḍâla's.

Kom dan, Cârudatta, kom! Dit is de plaats der afkondiging. Slaat de trommel, verkondigt de afkondiging.

Beiden.

Hoort, Edelen, hoort! Deze is de kleinzoon van den veemheer Vinayadatta, de zoon van Sâgaradatta, de edele Cârudatta genaamd. Door dezen nu, misdadig handelend, is de hetaere Vasantasenâ, ter wille van haar beetje geld, in het verlaten, oude park Pushpakarandaka gevoerd en door des armstriks gewelddadigheid gedood. Deze is in bezit van het gestolene gegrepen en heeft zelf bekend. Toen is door koning Pâlaka aan ons gelast, hem te doen sterven. Indien een ander zulk een misdrijf, strijdig met beide werelden, bedrijft, zal koning Pâlaka ook hem op gelijke wijze straffen.

Cârudatta (*moedeloos, bij zich zelf*).

Mijn naam, gelouterd door ontelbar' offers, eens uitblinkend
Door 't prev'len van gebeden in een reeks van tempels,
Wordt, nu ik in den staat des doods verkeer, door booze mannen,
Die des-onwaardig zijn, in dez' afkondiging verkondigd.

(*Opziende, de ooren dichtstoppend.*) Ach, Vasantasenâ!

Met tanden, blank als van de maan de zuiv're stralen,
Met lippen, die verrukkelijk koraal gelijken!
Nu ik van uw gelaat den nektar heb gedronken,
Hoe zal 'k onwillig het venijn der schande drinken!

Beiden.

Gaat op zij, Edelen, gaat op zij!

Dit schatvertrek van deugd-juweelen,
der braven reddingsbrug uit rampen,
Een kleinood, schoon geen goud bevattend,
wordt van de stad thans weggevoerd.

En verder:

Op aard' is immers iedereen
opmerkzaam voor wie in geluk verkeeren,
Voor menschen, die gevallen zijn,
is een, die vriendschap doet, niet licht te vinden.

Cârudatta (*overal heenziende*).

Daar ginds, met 't overkleed 't gelaat bedekkend,
Gaan immers verder van mij voort mijn vrienden:
Ook vreemd' is maagt van wie in voorspoed wijlen,
Maar geen de vriend van wie in nood verkeeren.

Cândâla's.

Er is ruimte gemaakt, de hoofdstraat is vrij. Voert hem dus heen, die met het teeken der terdoodveroordeelden is voorzien.

Cârudatta.

Helaas, Maitreya, welk een slag heeft mij thans getroffen!
Ach gad' een vlekkeloos Brahmanengeslacht ontsproten!
Ach Rohasena, gij aanschouwt niet mijn wedervaren —
Vergeefs verlustigt g'U nog immer in 't grootste onheil.

Stem achter het tooneel.

Ach vader! Ach lieve vriend!

Cârudatta (*luisterend, droevig*).

O hoofd uwer kaste, ik wensch van U een geschenk te ontvangen.

Cândâla's.

Uit onze hand neemt ge een geschenk aan?

Cârudatta.

Dat kwaad zij verre!* — Niet onbezonnen handelend, slecht van gedrag als Pâlaka is de Cândâla. Dus ter wille van het volgend leven vraag ik, het gelaat van mijn zoon te zien.

Cândâla's.

Aldus geschiede.

Achter het tooneel.

Ach vader, ach vadertje!

Cârudatta *(luisterend, droevig).*

O hoofd uwer kaste, enz. *(Herhaalt het vorige.)*

Cândâla.

Laat hij hier komen.

Tweede.

Laat hij hier komen.

Beiden.

Hé, burgers, maakt een oogenblik ruimte; laat de edele Cârudatta het gelaat van zijn zoon zien. *(Naar de kleedkamer gewend.)* Edele, hierheen, hierheen. Kom nader, kind, kom nader. (*Dan komt met het kind de Vidûshaka op.*)

Vidûshaka.

Haast U, haast U, lieve jongen; uw vader wordt heengevoerd om gedood te worden.

Jongen.

Ach vader, ach vadertje!

Vidûshaka.

Ach, lieve vriend, waar moet ik U zien!

Cârudatta (*zoon en vriend ziende*).

Ach zoon, ach vriend! (*Droevig.*) O helaas!

Langen tijd zal ik voorzeker
in d'and're wereld dorstig zijn;
Al te klein immers voor 't water,
dat ons geplengd zij, is dit vat.*†

Wat zal ik mijn zoon geven? *(Zich zelf beschouwend, het offerkoord* ziende.)* Ah, dit is ten minste van mij.

Schoon niet van goud, niet van paarlen,
is 't der Brahmanen lijfsieraad,
Waarmede aan Goden en Vad'ren
't verschuldigd deel wordt toegebracht.

(Geeft het offerkoord.)

Cândâla.

Kom dan, Cârudatta, kom!

De tweede.

Wel, gij spreekt den edelen Cârudatta toe met zijn naam zonder begeleidend woord! Zie:

Bij opgang en bij ondergang,†
en nacht en dag, met ongestoorden loop,
Gaat, als een band'loos merrieveulen,
naar haar believen de Noodwendigheid.

En nog dit:

Zijn zijn benamingen dan dor?
Moet men niet, nederbuigend, eer bewijzen?†
Is, ook wanneer haar Râhu* grijpt,
de Maan den menschen niet vereerenswaard?

Jongen.

Zeg eens, Cândâla's, waar voert gij vadertje heen?

Cârudatta.

Kind!
Wijl 'k om den hals den karavîra-krans draag,
't spit op den schouder, in het hart den kommer,
Ga 'k thans ter strafplaats heen, als naar de slachtbank
een bok, dien men bij 't offerfeest zal binden.

Cândâla.

Niet wij toch zijn Cândâla's,
schoon voormaals uit Cândâla-stam geboren,
Zij, die een ed'le krenken,
dat zijn de slechten, ja, dat zijn Cândâla's.

Jongen.

Maar waarom wilt ge vadertje dooden?

Cândâla.

Hieraan heeft des konings bevel schuld, niet wij.

Jongen.

Doodt mij, laat vadertje vrij.

Cândâla.

Leef mij lang, daar ge zóó spreekt.

Cârudatta
(onder tranen zijn zoon omhelzend).

Die liefde — z' is de bezitting
gelijkelijk van rijk en arm;
Zonder uçîra* of sandel,
is zij een balsem voor het hart.
Wijl 'k om den hals den karavîra-krans draag,
't spit op den schouder, in het hart den kommer,
Ga 'k thans ter strafplaats heen, als naar de slachtbank
een bok, dien men bij 't offerfeest zal binden.
(*Rondziende, bij zich zelf.*)
Daar ginds, met 't overkleed 't gelaat bedekkend,
Gaan immers verder van mij voort mijn vrienden:
Ook vreemd' is maag van wie in voorspoed wijlen,
Maar geen de vriend van wie in nood verkeeren.

Vidûshaka.

O goede menschen, laat mijn lieven vriend Carûdatta vrij, doodt mij.

Cârudatta.

Dat kwaad zij verre! (*Rondziende, bij zich zelf.*) Ik begrijp het.†

Ook vreemd' is maag van wie in voorspoed wijlen,
Maar geen de vriend van wie in nood verkeeren.†

(*Luid.*)

Die vrouwen, die, zich in 't paleis bevindend,
door 't venster halverweg te voorschijn komen,
Zij roepen mij: „Ach, Cârudatta!" tegen,
tranen vergietend als door watergeulen.

Cândâla.

Gaat op zij, Edelen, gaat op zij!

Wat ziet ge naar den goeden man,
die door de schande levens hoop verloor?
Hij is een gouden kruik gelijk,
in een put zinkend, met gebroken koord.

Cârudatta (*droevig*).

Met tanden, blank als van de maan de zuiv're stralen,
Met lippen, die verrukkelijk koraal gelijken!
Nu ik van uw gelaat den nektar heb gedronken,
Hoe zal 'k onwillig het venijn der schande drinken!

De andere.

Kom, maak weder het vonnis bekend. (*De Cândâla doet aldus.*)

Cârudatta.

Rampspoed mij bracht tot dez' oned'len toestand,
Waar winst zelfs heeten mag dit levenseinde,†
En dez' afkondiging mijn geest verbijstert,
Nu 'k hooren moet: „Zij is door U verslagen."

(*Dan verschijnt Sthâvaraka, geboeid, op het paleis.*)

Sthâvaraka

(*de bekendmaking vernemend, ontsteld*).

Hoe, onschuldig wordt Cârudatta ter dood gebracht! Ik ben door mijn meester met een keten geboeid. Komaan, ik zal schreeuwen. Hoort, Edelen, hoort!† Ik, booswicht, heb heden door een verwisseling der wagens Vasantasenâ naar het oude park Pushpakarandaka gevoerd. Toen is zij door mijn meester — „Gij bemint mij niet," zeide hij — met des armstriks geweIddadigheid gedood, maar niet door dezen edele. Hoe, door den afstand hoort niemand mij. Wat zal ik dan doen? Zal ik mij zelf laten vallen? (*Denkt na.*) Indien ik zoo doe, dan wordt de edele Cârudatta niet ter dood gebracht. Komaan, hier van den omgang van den paleistoren door dit oude venster zal ik mij nederwerpen. Beter, dat ik sterf, dan deze boom, waar als vogels welgeborenen een toevlucht vinden, de edele Cârudatta. Indien ik zóó omkom, is de andere wereld door mij verworven. (*Laat zich zelf vallen.*) Wel kijk, ik ben niet omgekomen, gebroken is mijn keten! Laat ik dan het geroep der Cândâla's volgen. (*Rondziende en toeloopend.*) Hé daar, Cândâla's, ruimte, ruimte!

Beide Cândâla's.

Hé, wie vraagt daar ruimte?

Slaaf.

Luistert. *(Herhaalt het vroeger gezegde.)*

Cârudatta.

Wel!

Wie is dat, die op zulk tijdstip,
nu 'k in den strik des Doods verwijl,
Gelijk, als droogte 't graan † teistert,
een regenwolk — verschenen is!

Nu, ge hebt het vernomen!

Niet bevreesd voor den dood ben ik,
maar zie, geschandvlekt is mijn naam!
Gezuiverd toch, is mij 't sterven
als de geboorte van een zoon.

En nog dit:

Hij, wien 'k geen vijandschap aandeed,
nietig, van al te klein verstand,
Heeft als een pijl, met gif besmeerd,
zelf een besmette, mij besmet.

Beide Cândâla's.

Sthâvaraka, spreekt ge waarheid?

Slaaf.

Ik spreek waarheid. Ook ben ik, opdat ik het niemand zou vertellen, met een keten geboeid en op den omgang van den paleistoren opgesloten.

Koningszwager
(opkomend, verheugd).

Met zuur en bitter vleesch gespijsd, met groente, soep en visch,
Genoot ik rijstebrij en rijst van rijst aan eigen disch.†

(Luisterend.) Van een gebarsten koperen klok is het geluid van de stem der Cândâla's en daar de luide klank van doodstrom en pauken wordt gehoord, maak ik daaruit op, dat de armoedige Cârudattaka naar de plaats der terechtstelling wordt gevoerd. Dat wil ik zien. De ondergang van een vijand is waarlijk een groote voldoening voor het hart. Ook heb ik gehoord, dat wie een vijand ziet ombrengen, in een volgende geboorte geen oogziekte zal hebben. Ik heb immers evenals een worm, die in den knoop van een lotusstengel† is doorgedrongen, een leemte zoekend, den ondergang van den armoedigen Cârudatta bewerkt. Thans wil ik op den omgang van den toren van mijn paleis klimmen, om mijn heldendaad te aanschouwen. *(Doet aldus en ziet rond.)* Wel, wel, wat een gedrang van menschen†, omdat die armoedige Cârudatta wordt ter dood gebracht; wanneer eens een voortreffelijk, uitstekend mensch, zooals wij, werd ter dood gebracht, hoe zou het dan wel zijn! (*Uitziende.*) Wel, daar

wordt hij, als een jonge stier opgetooid, in zuidelijke richting heengevoerd. Maar waarom is nabij den omgang van mijn paleistoren de bekendmaking verstomd† en opgehouden? (*Toeziende.*) Hoe, en de slaaf Sthâvaraka is niet hier! Als hij maar niet, vanhier weggeloopen, het geheim heeft verbroken. Laat ik hem zoeken. *(Hij daalt af en komt nader.)*

Slaaf *(hem ziende).*

Hooge heeren, daar is hij zelf!

Beide Cândâla's.

Gaat uit den weg, maakt ruimte,
sluit de poort, weest stil! Daar nadert
Een booze stier, gewapend
met der driestheid spitse hoornen.

Koningszwager.

Hé daar, ruimte, maakt ruimte! *(Nader gekomen.)* Zoontje, Sthâvaraka, slaaf, kom, laten we gaan.

Slaaf.

Wel, wel, onedele, na Vasantasenikâ te hebben gedood, zijt ge nog niet tevreden en nu zijt ge van zins, dien Wenschboom van wie hem lief zijn, den edelen Cârudatta te doen sterven.

Koningszwager.

Ik, die een pot met paarlen gelijk, dood immers geen vrouw!

Allen.

Ja, door U is zij gedood, niet door den edelen Cârudatta.

Koningszwager.

Wie zegt dat?

Allen *(op den slaaf wijzend).*

Wel, deze brave man.

Koningszwager (*ter zijde, bevreesd*).

O wee, o wee! ik heb den slaaf Sthâvaraka niet goed geboeid.† En hij was immers getuige van mijn misdaad. (*Denkt na.*) Laat ik zóó doen. (*Luid.*) Het is onwaar, hooge heeren. Wel, dezen slaaf heb ik bij het stelen van goud gevat, geslagen en gedood; is dan alles waar, wat hij zegt, dien ik mij dus tot vijand heb gemaakt? (*Hij reikt heimelijk den slaaf een armband toe; zacht*†.) Zoontje, Sthâvaraka, slaaf, neem dit en spreek anders.

Slaaf (*hem aannemend*).

Ziet, ziet, hooge heeren, met goud wil hij mij verlokken.

Koningszwager
(*hem den armband ontrukkend*).

Dit is het goud, waarom ik hem heb geboeid. (*Toornig.*) Zie, Cândâla's, omdat hij, in de schatkamer aangesteld, goud stal, heb ik hem gedood en geslagen. En wanneer ge het niet gelooft, ziet dan zijn rug maar eens.

C â n d â l a ' s (*ziende*).

Uitstekend spreekt hij. Wat bazelt niet een slaaf, die zijn meester niet meer genegen is?†

S l a a f.

Helaas, zóó is het slaafschap, dat voor de waarheid het bij niemand geloof kan vinden. (*Droevig.*) Edele Cârudatta, zoo groot is mijn macht! (*Valt hem te voet.*)

C â r u d a t t a.

Sta op, o gij, die U ontfermt eens gevallen braven,
Belangloos volgend een gedrag, den verwant betamend.†
Wel groote moeite ge gedaan hebt tot mijn bevrijding,
Maar 't Noodlot weigert — wat is meer nog van U te eischen?†

C â n d â l a ' s.

Heer, drijf dien slaaf met slagen vanhier.

K o n i n g s z w a g e r.

Ga heen dan. (*Drijft hem heen.*) Nu, Cândâla's, wat talmt ge, brengt dezen man ter dood.

C â n d â l a ' s.

Zoo ge haast maakt, breng hem dan zelf ter dood.

R o h a s e n a.

O Cândâla's, doodt mij, laat vadertje vrij.

K o n i n g s z w a g e r.

Doodt hem met zijn zoon.

C â r u d a t t a.

Van dien dwaas kan men alles verwachten. Ga dus, mijn zoon, tot uwe moeder.

R o h a s e n a.

Wat moet ik dan doen?

C â r u d a t t a.

Ga met uw moeder nog heden, kind, naar een kluizenaarsverblijf,
Dat niet door schuld van uw vader, mijn zoon, 't U evenzoo verga.

Vriend, ga dus met hem vanhier.

V i d û s h a k a.

Maar vriend, weet ge dan zoo zeker, dat ik zonder U het leven zal behouden?

C â r u d a t t a.

Vriend, zoolang uw bestaan onafhankelijk is, past het U niet, het leven te verlaten.

V i d û s h a k a (*bij zich zelf*).

Dat is niet gepast.† En toch, door mijn lieven vriend verlaten, kan ik niet blijven leven. Dus zal ik den jongen aan de Brahmaansche overgeven en door afstand van het leven mijn lieven vriend volgen. (*Luid.*) Nu, vriend, ik zal hem spoedig wegbrengen. (*Onder omhelzingen valt hij hem te voet; ook de jongen valt weenend ter aarde.*)

Koningszwager.

Komaan, zeg ik niet: „Breng Cârudattaka met zijn zoontje om"?

(Cârudatta toont schrik.)

Cândâla's.

De koning heeft ons immers niet bevolen: „Brengt hem met zijn zoontje om." Ga dus heen, jongen, ga heen. (*Zij doen hem heengaan.*)

Cândâla's.

Dit is de derde plaats der afkondiging; slaat de trommel. (*Verkondigen het vroeger gezegde.*)

Koningszwager (*bij zich zelf*).

Hoe, de burgers gelooven het niet! (*Luid.*) Hé daar, Cârudatta, Brahmanenjongen, dit burgervolk gelooft het niet. Zeg dus met uw eigen tong: „Door mij is Vasantasenâ omgebracht." (*Cârudatta bewaart het stilzwijgen.*) Hé, Cândâla's, de kerel spreekt niet, de Brahmanenjongen Cârudatta. Doet hem dus spreken, door hem met een snerpend stuk gespleten bamboes of met een ketting te ranselen.

Cândâla (*dreigend hem te slaan*).

Kom, edele Cârudatta, spreek!

Cârudatta (*droevig*).

Hoewel vervallen in dez' Oceaan van ramp,
Bevangt geen sid'ring, geen ontsteltenis mijn geest;
Alleen het vuur verteert mij van der menschen blaam,
Daar 'k zeggen moet: „Door mij is zij gedood."†

(*De koningszwager weder als te voren.*)

Cârudatta.

Hoort, burgers!

Door mij is immers, boosaard'ge,
die van geen and're wereld weet,
Een vrouw of Rati, om 't even —
de rest zal deze doen verstaan.

Koningszwager.

Omgebracht.

Cârudatta.

Het zij zoo.

Cândâla.

Komaan, het is thans uw beurt om ter dood te brengen.

De tweede.

Neen, de uwe.

De eerste.

Welnu, laten we een berekening maken. (*Zij maken herhaaldelijk een berekening.*) Nu, indien het mijn beurt is om ter dood te brengen, dan moet hij nog een oogenblikje wachten.

De tweede.

Waarom?

De eerste.

Wel, toen mijn vader ten hemel ging, heeft hij tot mij gezegd: „Mijn zoon, Vîraka, wanneer de beurt der terechtstelling aan U komt, moet gij den terdoodveroordeelde niet terstond om 't leven brengen."

De tweede.

En waarom?

De eerste.

Misschien zal een of ander braaf man geld geven en den veroordeelde vrij koopen. Misschien wordt den koning een zoon geboren, daardoor† worden alle veroordeelden in vrijheid gesteld. Misschien verbreekt een olifant zijn kluister, en wordt in die verwarring de veroordeelde bevrijd. Misschien heeft er een koningsverwisseling plaats, daardoor worden alle veroordeelden in vrijheid gesteld.

Koningszwager.

Wat, wat, er zou een koningsverwisseling plaats hebben!

Cândâla.

Kom, laten we een berekening maken, aan wien de beurt der terechtstelling is.

Koningszwager.

Komaan, brengt Cârudattaka spoedig ter dood. (*Na deze woorden blijft hij met den slaaf afgezonderd staan*).

Cândâla.

Edele Cârudatta, des konings bevel draagt schuld, niet wij, Cândâla's. Gedenk dan, wat te gedenken valt.

Cârudatta.

Indien mijn goede werken iets vermogen, nu 'k geschandvlekt ben
Door woorden van een booswicht†, door mijn ongelukkig lot, hoe ook,
Dan moge zij, die wijlt in Indra's huis, of waar z' ook toeft,
Die smet verdwijnen doen door haren aangeboren aard.

Welnu, waar moet ik thans heengaan?

Cândâla *(naar voren wijzend).*

Zie, daar vertoont zich de zuider-begraafplaats, bij het zien waarvan de terdoodveroordeelden spoedig het leven verliezen. Zie, zie:

Van een lijk sleuren, zich rekkend, jakhalzen d'ééne helft in 't rond,
D' and're helft, aan den paal hangend, vertoont een grijns† van schaterlach.

Cârudatta.

Ach, verloren ben ik, ongelukkige! (*Zet zich ontroerd neder.*)

Koningszwager.

Ik zal nog niet heengaan, ik wil eerst Cârudattaka zien ter dood brengen. (*Gaat het tooneel rond en ziet.*) Hoe, hij is neergezeten!

Cândâla.

Cârudatta, zijt ge bevreesd?

Cârudatta (*haastig opstaande*).

Dwaas!

Niet bevreesd voor den dood ben ik,
maar zie, geschandvlekt is mijn naam!
Gezuiverd toch, is mij 't sterven
als de geboorte van een zoon.

Cândâla.

Edele Cârudatta, ook Maan en Zon, die aan het hemelvlak verwijlen, vinden den ondergang, hoeveel te eer wezens, die den dood vreezen of menschen. Op aarde† is de één opgestaan, om te vallen, de ander gevallen om weder op te staan. Opstaande en vallend, heeft ieder weder wisseling van gewaad. Overleg deze dingen in uw hart en bemoedig U zelven.† (*Tot den Cândâla.*) Dit is de vierde plaats der afkondiging, laat ons dus het vonnis afkondigen. (*Zij kondigen weder op gelijke wijze het vonnis af.*)

Cârudatta.

Ach, geliefde Vasantasenâ!

Met tanden, blank als van de maan de zuiv're stralen,†
Met lippen, die verrukkelijk koraal gelijken!
Nu ik van uw gelaat den nektar heb gedronken,
Hoe zal 'k onwillig het venijn der schande drinken!

(*Dan komt, ontsteld, Vasantasenâ op met den bedelmonnik.*)

Bedelmonnik.

Wel menschen! terwijl ik Vasantasenikâ, die ten ontijde geheel was uitgeput, heb verkwikt en geleid, ben ik gesteund door mijn bedelmonnikschap. Dienstmaagd, waarheen zal ik U geleiden?

Vasantasenâ.

Naar het huis van den edelen Cârudatta. Verheug mij door zijn aanblik, gelijk den nachtlotus door den aanblik der maan.

Bedelmonnik (*bij zich zelf*).

Langs welken weg zal ik daar komen? (*Denkt na.*) Ik ga langs de hoofdstraat. Dienstmaagd, volg mij, dit is de hoofdstraat. (*Luisterend.*) Wat is dat voor een groot rumoer, dat op de hoofdstraat gehoord wordt?

Vasantasenâ (*voor zich uit ziende*).

Hoe, daar vóór staat een groote menigte volks. Edele, verneem eens, wat dat toch is. Als een ongelijk-geladen vrachtschip† helt Ujjayinî naar éene zijde over.

Cândâla.

Dit is de laatste plaats der afkondiging; slaat dus de trommel, verkondigt de afkondiging. (*Doet aldus.*) Nu, Cârudatta, wees voorbereid, vrees niet; snel wordt ge ter dood gebracht.

Cârudatta.

Verheven Godheden!

Bedelmonnik (*het hoorend, ontsteld*).

Dienstmaagd, omdat gij door Cârudatta zoudt gedood zijn, wordt Cârudatta heengevoerd om terechtgesteld te worden.

Vasantasenâ (*ontsteld*).

O wee, o wee! Hoe, om mij, ongelukkige, wordt de edele Cârudatta omgebracht. Kom, wijs mij snel, snel den weg.

Bedelmonnik.

Haast U, haast U, Dienstmaagd van den Buddha, om den edelen Cârudatta, nog levend, te vertroosten. Edelen, ruimte, maakt ruimte!

Vasantasenâ.

Ruimte, ruimte!

Cândâla.

Edele Cârudatta, des meesters bevel draagt schuld; gedenk dan, wat te gedenken valt.

Cârudatta.

Waartoe vele woorden!

Indien mijn goede werken iets vermogen, nu 'k geschandvlekt ben
Door woorden van een booswicht, door mijn ongelukkig lot, hoe ook,
Dan moge zij, die wijlt in Indra's huis of waar z' ook toeft,
Die smet verdwijnen doen door haren aangeboren aard.

Cândâla (*het zwaard trekkend*).

Edele Cârudatta, blijf met het gelaat omhoog, onbeweeglijk staan; U doodend met éénen slag, voeren wij U ten hemel. (*Cârudatta blijft aldus staan.*)

Cândâla

(*wil den slag toebrengen en doet, alsof hem het zwaard uit de hand valt*).

Hoe nu!

Het zwaard, getrokken in gramschap,
met de vuist bij de greep gevat,
Waarom is gevallen ter aarde
het wreede, bliksemende zwaard?

Daar dit is gebeurd, vermoed ik, dat Cârudatta heden niet zal sterven. Verhevene, die op den Sahya woont*, wees genadig, wees genadig! Voorwaar, mocht Cârudatta bevrijd worden, dan zoudt gij den stam der Cândâla's hebben gelukkig gemaakt.

De andere.

Doen wij, zooals ons bevolen is.

De eerste.

Het zij zoo, laten wij aldus doen. (*Beiden willen Cârudatta op den paal plaatsen.*)

Cârudatta.

Indien mijn goede werken iets vermogen, nu 'k geschandvlekt ben
Door woorden van een booswicht, door mijn ongelukkig lot, hoe ook,
Dan moge zij, die wijlt in Indra's huis of waar z' ook toeft,
Die smet verdwijnen doen door haren aangeboren aard.

De Bedelmonnik en Vasantasenâ (*het ziende*).

Edelen, houdt op, houdt op! Edelen, hier ben ik, ongelukkige, om wie deze wordt ter dood gebracht.

Cândâla (*haar ziende*).

Wie is toch deze, die met op den schouder vallenden lokkenlast
„Houdt op, houdt op!" roepend, met opgeheven hand hierhenen snelt!

Vasantasenâ.

Edele Cârudatta, wat is dit? (*Valt hem aan de borst.*)

Bedelmonnik.

Edele Cârudatta, wat is dit? (*Valt hem te voet.*)†

Cândâla

(*bevreesd nader komend*).

Hoe, Vasantasenâ! Hij is dus wel terecht† niet door ons omgebracht!

Bedelmonnik (*opstaande*).

Zie, de edele Cârudatta leeft.

Cândâla.

Hij leve honderd jaar!

Vasantasenâ (*verheugd*).

Ik ben herleefd.

Cândâla.

Laten wij het gebeurde aan den koning melden, die zich in den offertuin bevindt. (*Zij gaan heen.*)

Koningszwager

(*Vasantasenâ ziende, bevreesd*).

O wee, wie heeft die slavinnendochter doen herleven? Het is met mij gedaan. Komaan, ik ga op de vlucht. (*Hij gaat op de vlucht.*)

Cândâla.

Welnu, luidt niet des konings bevel aan ons: „Brengt hem ter dood, door wien deze hetaere is omgebracht"?† Laat ons dus den koningszwager zoeken. (*Af.*)

Cârudatta (*verbaasd*).

Wie is zij,

Die, terwijl 't zwaard was geheven,
'k mij in den muil des Doods bevond,
Gelijk, als droogte 't graan teistert,
een regenbui — verschenen is!

(*Haar aanziende.*)

Is dit een andere Vasantasenâ,
is zij het zelf, verschenen uit den hemel,
Of ziet mijn geest haar slechts in zijn verbijst'ring,
of is Vasantasenâ nog in leven?

En toch:

Is z'uit den hemel, mijn leven
willende redden, weergekeerd,
Of is 't, in vorm haar gelijkend,
een ander, die verschenen is?

Vasantasenâ

(*onder tranen opstaande en hem te voet vallend*).

Edéle Cârudatta, ik ben het zelf, de slechte, om wie gij in dezen onwaardigen toestand zijt geraakt.

Achter het tooneel.

O wonder, o wonder! Vasantasenâ leeft! (*Allen herhalen het.*)

Cârudatta

(*het hoorend, schielijk opstaande, het genot der aanraking te kennen gevend, met gesloten oogen*).

Geliefde, gij zijt Vasantasenâ!

Vasantasenâ.

Die ben ik, ongelukkige.

Cârudatta (*haar aanschouwend, verheugd*).

Hoe, Vasantasenâ zelve! (*Vol vreugde.*)

Vanwaar toch is zij, den boezem
badend in stroomen tranenvocht,
Gelijk de Wijsheid† verschenen
mij, in de macht des Doods geraakt!

Geliefde Vasantasenâ!

Om uwentwil ten doode prijsgegeven,
is dit mijn lichaam ook door U behouden;
O macht van der gelieven samenkomen!
een doode zelfs zoude voorwaar herleven.†

En ook, geliefde, zie!

Dit rood' een bruidegoms gewaad schijnt, en deze bloemkrans
Schijnt, door de komst van de geliefde, de krans eens bruigoms,†
En evenzoo zijn deze klanken der doodentrommel
Thans aan der bruiloftstrommel klanken gelijk geworden.

Vasantasenâ.

Wat heeft UEd. hier door al te groote edelmoedigheid bewerkt!

Cârudatta.

Geliefde! zeggende, dat gij door mij waart gedood,

Heeft mij een machtige vijand,
die reeds met mij in veete was,
Hij, die ter helle zal varen,
op weinig na ten val gebracht.

Vasantasenâ (*de ooren dichtstoppend*).

Dat kwaad zij verre! Door hem ben ik omgebracht, door den koningszwager.

Cârudatta (*den bedelmonnik ziende*).

En wie is deze?

Vasantasenâ.

Door dien onedele omgebracht, heeft deze edele mij doen herleven.

Cârudatta.

Wie zijt gij, zonder oorzaak een vriend?

Bedelmonnik.

UEd. herkent mij niet? Ik ben immers de wrijfmeester van UEd., bedreven in het wrijven der voeten; door spelers gegrepen, ben ik door deze Dienstmaagd, als UEd. toebehoorend, met een sieraad losgekocht. En door die vertwijfeling, waartoe het spel mij bracht, ben ik monnik van den Çâkya geworden. Deze edele, door een verwisseling der wagens in het oude park Pushpakarandaka gekomen, is door dien onedele — „Gij acht mij niet veel" zeide hij — door des armstriks gewelddadigheid gedood.†

Achter het tooneel (*rumoer*).

Hij overwint, Hij-met-den-stierenvaan, Stoorder van Daksha's offer;
Dan overwint de Splijter, Die-met-zes-gezichten, Kraunca's Vijand;
Dan overwint† geheel de wijde aarde, wier banier de blanke
Kailâsa is, 'Aryaka, die den sterken vijand nedervelde.*

(*Çarvilaka komt haastig op.*)

Çarvilaka.

Nu ik dien slechten koning Pâlaka verslagen
En tot zijn koningschap snel 'Aryaka gezalfd heb,
Zal ik, zijn laatst† bevel eerbiediglijk aanvaardend,
Thans Cârudatta, die in rampspoed is, bevrijden.
Toen hij dien schelm, van heir en vriend verlaten,
Geveld, de burgers zeer gerustgesteld had,
Heeft hij geheel 't bewind des lands verworven,
's Vijands bewind: 't bewind eens Godenhaters*.

(*Naar voren ziende.*) Komaan, hij moet zich daar bevinden, waar die verzameling van volk is. Moge toch dit begin van 'Aryaka's heerschappij vrucht dragen door het leven van Cârudatta. (*Haastiger nader komend.*) Gaat op zij, schelmen! (*Hem ziende, verheugd.*) Zie†, Cârudatta is nog in leven met Vasantasenâ; dan zijn de hartewenschen van onzen meester vervuld.

Goddank! aan eenen eindeloozen Oceaan van ramp
Ontkomen door de liefste, hooggezind, door deugd bewaard,†
Als door een schip, ten langen lest' ik hem aanschouw,
Als de maan rijk aan schijnsel, van verduistering bevrijd.

Maar ik, die een groote zonde bedreef, hoe zal ik hem wel naderen? Maar kom! Oprechtheid is altijd goed. (*Hem openlijk naderend met opgeheven handen.*) Edele Cârudatta!

Cârudatta.

Wie is toch deze achtenswaardige?

Çarvilaka.

Ik, die uw huis heb verbroken, 't U toevertrouwde pand ontroofd,
Ik, aan een hoofdzonde schuldig, ga U thans om bescherming aan.

Cârudatta.

Vriend, niet aldus! Gij hebt mij daardoor vertrouwen betoond. (*Omhelst hem.*)

Çarvilaka.

En nog dit:

'Aryaka, edel van wandel, behouder van zijn stam en eer,
Heeft, als een rund, bij het offer den boozen Pâlaka geveld.

Cârudatta.

Wat?

Çarvilaka.

Die op uw wagen geklommen, te voren uw bescherming zocht,
Als een rund, bij 't bereid' offer heeft hij thans Pâlaka geveld.

Cârudatta.

Çarvilaka, is dat die 'Aryaka, die door Pâlaka van het veepark heengevoerd, zonder reden in den toren werd opgesloten en door U bevrijd?

Çarvilaka.

Gelijk UEd. gezegd heeft.

Cârudatta.

Dat is ons lief, zeer lief.

Çarvilaka.

Nauwelijks te Ujjayinî in zijn heerschappij bevestigd, heeft uw vriend 'Aryaka U het koningschap verleend aan den oever der Venâ te Kuçâvatî. Aanvaard dan dit eerste blijk van genegenheid van uw vriend. (*Zich omwendend.*) Hé daar, brengt dien booswicht hier, den valschen koningszwager.

Achter het tooneel.

Zooals Çarvilaka beveelt!

Çarvilaka.

Edele, koning 'Aryaka doet U dit weten: „Ik heb door uwe deugden het koningschap verworven; dus moet gij het aannemen."

Cârudatta.

Door onze deugden het koningschap verworven!

Achter het tooneel.

Hé daar, koningszwagertje, kom hier, kom hier! Geniet de vrucht van uw schanddaden. (*Dan komt de koningszwager op, door stadswachters bewaakt, de armen op den rug gebonden.*)

Koningszwager.

O wee!

Ofschoon ver weggeloopen als een losgebroken ezel,
Ben 'k hier gebracht, gebonden als een lage en gemeene† hond.

(*Naar alle kanten ziende.*) Rondom is de koningszwager ingesloten! Bij wien zal ik, onbeschermde, nu bescherming zoeken? (*Denkt na.*) Komaan, ik zal tot hem om bescherming gaan, die de redding is van wie bescherming vragen. (*Hem naderend.*) Edele Cârudatta, red mij, red mij! (*Valt hem te voet.*)

Achter het tooneel.

Edele Cârudatta, laat hem, laat hem, dooden wij hem!

Koningszwager.

O beschermer van onbeschermden, red mij!

Cârudatta (*medelijdend*).

Ach, veiligheid, veiligheid hem, die bescherming zoekt.

Çarvilaka (*opgewonden*).

Ah! voert dien man weg van Cârudatta's zijde! (*Tot Cârudatta.*) Zeg toch, wat met dien booswicht moet worden uitgevoerd.

Moet men geboeid hem voortsleepen,
moet hij door honden zijn verteerd,
Of aan den strafpaal gestoken
of door de zaag vanééngescheurd?

Cârudatta.

Wat ik zeg, wordt dat gedaan?

Çarvilaka.

Zonder twijfel.

Koningszwager.

Groote Heer, Cârudatta, ik zoek bescherming. Red mij, red mij! Doe dat, wat uwer waardig is. Ik zal niet weer lasteren.

De burgers achter het tooneel.

Doodt hem, waarom laat men den zondaar in 't leven!

(*Vasantasenâ neemt den doodskrans van Cârudatta's hals en werpt hem den koningszwager om*).

Koningszwager.

Slavinnendochter, wees genadig, wees genadig! Ik zal niet weer moorden. Dus red mij.

Çarvilaka.

Komaan, voert hem weg. Edele Cârudatta, beveel; wat moet met dien booswicht worden uitgevoerd?

Cârudatta.

Wat ik zeg, wordt dat gedaan?

Çarvilaka.

Zonder twijfel.

Cârudatta.

In waarheid?

Çarvilaka.

In waarheid.

Cârudatta.

In dat geval moet men hem spoedig....

Çarvilaka.

Ter dood brengen?

Cârudatta.

Neen, neen, vrijlaten!

Çarvilaka.

Om welke reden?

Cârudatta.

Een vijand, die misdeed, die bescherming zoekt, die ons te voet is gevallen, mag niet met het zwaard worden verslagen.

Çarvilaka.

Laat hij dan door de honden worden opgegeten.

Cârudatta.

Neen, neen, door weldaden moet men hem verslaan.

Çarvilaka.

O wonder, wat zal ik doen? UEd. spreke.†

Cârudatta.

Dan moet men hem vrijlaten.

Koningszwager (*vrijgelaten*).

O hé, ik ben herleefd! (*Met de stadswachters af.*)†

Çarvilaka.

Edele Vasantasenâ, in zijn tevredenheid verblijdt de koning U met den naam van gemalin.

Vasantasenâ.

Edele, mijn wensch is vervuld.

Çarvilaka

(*na Vasantasenâ te hebben gesluierd*, tot Cârudatta*).

Edele, wat moet met dezen bedelmonnik worden gedaan?

Cârudatta.

Bedelmonnik, wat wordt door U op prijs gesteld?

Bedelmonnik.

Nu ik zulk een wisselvalligheid heb gezien, ben ik het monniksleven dubbel gaan op prijs stellen.

Cârudatta.

Vriend, zijn besluit staat vast. Dus worde hij tot hoofd gemaakt over alle kloosters des lands.

Çarvilaka.

Gelijk UEd. heeft gezegd.

Bedelmonnik.

Dat is ons lief, zeer lief.

Vasantasenâ.

Thans ben ik herleefd!

Çarvilaka.

Wat moet met Sthâvaraka worden gedaan?

Cârudatta.

De brave man worde uit de slavernij ontslagen. Laten de Cândâla's hoofden van alle Cândâla's worden. Candanaka verwerve het ambt van politiemeester des lands en van den koningszwager blijve de bezigheid, gelijk die vroeger was.

Çarvilaka.

Zoo zij het, gelijk UEd. gezegd heeft. Maar hem moet ge aan ons overlaten, dan breng ik hem ter dood.

Cârudatta.

Veiligheid hem, die bescherming zoekt. Een vijand, die misdeed, enz. *(Herhaalt hij.)*

Çarvilaka.

Zeg mij dan; waarmede kan ik U nog verblijden?

Cârudatta.

Van nu af aan is ons de hoogste blijdschap.

Want mijn naam is gezuiverd,
en, te voet mij gevallen,
deze vijand ontslagen;
Zijn benijders ontwort'lend,
beheerscht mijn geliefde vriend,
'Âryaka d' aard' als koning;
De geliefde herkreeg ik;
met mij, den geliefden vriend,
zijt, mijn vriend, gij vereenigd.
Wat is dan te verwerven,
wat nog ov'rig gebleven,
dat ik thans U zou vragen?†

't Lot maakt sommigen leeg en sommigen gevuld,
voert and'ren tot hoogheid weer;
Doet ook som'gen den weg ten ondergang betreen,
voert and'ren, die bijster zijn;
Wijl 't in 's werelds bestand een samenstel vertoont
van wat elkaar strijdig is,
Speelt 't Noodlot met den mensch, als hadde het te doen
met kruikjes aan 't waterrad.

Nochtans geschiede dit:

Mogen de koeien melkrijk,
de aard' alom bedekt zijn
met welig-groeiend koren;

Parjanya* tijdig reg'nen,
mogen er winden waaien,
die aller geest verblijden,
De scheps'len zich verheugen,
rechtvaardige Brahmanen
gestadiglijk geliefd zijn;
Hoeden, in praal regeerend,
hun vijanden verdelgend,
gerechte vorsten d'aarde!

(Allen af.)

Aldus in „Het leemen Wagentje"
het tiende Bedrijf,
„Het Besluit"
genaamd.

En hier
is geëindigd
„Het leemen Wagentje".

HEIL!

NOTEN.

Blz. 1. R. 17. Ieder Indisch tooneelstuk begint met een gebed, de nândî, waarin de zegen van één der goden over het gehoor wordt ingeroepen. In 't eerste deel der nândî wordt Çiva (hier Çambhu, d. i. de Heilvolle genoemd) voorgesteld in den toestand van een asceet, die, met gekruiste beenen nederzittend, door inhouding des adems en door de werking der organen te stuiten, alle bewustzijn van het stoffelijke verliest en zijn ziel aldus doet opgaan in het Brahman, d. i. de wereldziel. Het tweede deel der nândî noemt Çiva den Blauwhalzige op grond van het volgend verhaal uit de Indische mythologie: Toen goden en daemonen ter verkrijging van het amṛta (den nektar) den Oceaan karnden met den berg Mandara als karnstok en de slang Vâsuki als karntouw, ontstond door de wrijving van deze beide het vergif halâhala, dat de wereld dreigde te verteren, maar door Çiva verzwolgen werd, waardoor zijn hals zich donkerblauw kleurde.

Pârvatî (ook Durgâ of Gaurî genaamd) is Çiva's gemalin en wordt ook veelal afgebeeld met haar arm om Çiva's hals geslagen, gelijk hier is aangeduid.

Blz. 1. R. 21. Eigenlijk niet tooneelspel in het algemeen, maar een bepaalde soort: het prakarana, waarvan door Indische dramaturgen als voornaamste kenmerken wordt opgegeven: De inhoud is eigen vinding van den dichter; het stuk speelt in een achtenswaardige klasse der maatschappij, het geschiktste onderwerp is de liefde. De held kan zijn een minister, Brahmaan of aanzienlijk koopman; de heldin een meisje van goeden huize of een hetaere. In 't eerste geval heet het prakarana zuiver, in het laatste gemengd. De Indische dramaturgie onderscheidt in het tooneelspel tien soorten van hoogere en achttien van lagere orde. Het prakarana is de tweede in rang van de eerstgenoemden en volgt dus onmiddelijk op het nâtaka, dat de eerste plaats bekleedt (Wilson. H. Th.[3] XXVII vlg.).

Blz. 1. R. 25. De cakora is een patrijsachtige vogel, echter niet Perdix rufa, zooals gewoonlijk opgegeven wordt, daar deze alleen in zuidwestelijk Europa voorkomt, maar Caccabis chucar, die over geheel Zuid- en Midden-Azië is verbreid (Zie: Brehms Tierleben[3], V, p. 529—534). Misschien

bedoelt het epitheton cakora-netra (cakora-oogig) nog eerder een lofspraak op de scherpte dan op de schoonheid der oogen, daar toch, zooals Brehm mededeelt, juist scherpte van blik een eigenaardigheid van dezen vogel is. Volgens de Indiërs voedt de cakora zich uitsluitend met de stralen der maan.

Blz. 1. R. 27. Tweemaal-geboren (Skr. dvija) heeten zij, die deel uitmaken van de drie hoogste of Arische kasten, daar de bekleeding met het koord, dat het kenmerk is van hun stand, als een tweede geboorte wordt aangemerkt. Ook worden wel de Brahmanen in het byzonder de tweemaal-geborenen genoemd (Wilson. H. Th.[3] I, p. 163*).

Blz. 2. R. 2. De *R*g-veda en Sâma-veda d. w. z. de Verzen-veda en de Liederen-veda; de beide andere heeten de Yajur-veda en de Atharva-veda, d. w. z. die der offerspreuken en die der tooverspreuken. De *R*g-veda is de oudste der vier, de Sâma-veda is bijna geheel aan den *R*g-veda ontleend (Over de Vedische litteratuur zie men overigens: Von Schröder Indiens Lit. u. C. p. 19—179).

Blz. 2. R. 7. Çarva = Çiva (Zie over Çiva en zijn verschillende benamingen Von Schröder, p. 341—354).

Blz. 2. R. 10. Het paardenoffer (Skr. açva-medha) geldt als het hoogste en moeilijkste van alle offers. Het veertiende boek van het Mahâbhârata is bijna geheel aan de beschrijving van een dergelijk offer gewijd en draagt daarnaar zijn titel Açvamedhika-parvan (Zie Lefmann. Gesch. des alten Indiens, p. 337*).

Blz. 2. R. 16. Boete d. w. z. ascese (Skr. tapas), waardoor bovennatuurlijke macht wordt verkregen.

Blz. 2. R. 20. De hoofdstad der Avanti's is Ujjayinî, de stad, gelegen aan den Noord-rand van het Vindhya-gebergte, door de Grieken 'Οζήνη, tegenwoordig Ougein geheeten en bekend als zetel van koning Vikramâditya Harsha, aan wiens hof Kâlidâsa leefde (6de eeuw na Chr.).

Blz. 2. R. 23. Het origineel bevat een woordspeling, daar de naam Vasantasenâ letterlijk Lente-leger beteekent. Men zou die in de vertaling aldus kunnen weergeven:

Dien om zijn deugden een hetaere minde,
Vasanta's pracht gelijk, Vasantasenâ.

Blz. 2. R. 40. De tooneelleider (Skr. sûtra-dhâra, d. i. draad-houder), die tot nog toe Sansk*r*t sprak, gaat hier tot de volkstaal over, echter niet om zich aan zijne Prâk*r*t-sprekende vrouw verstaanbaar te maken, daar een dialoog tusschen Sansk*r*t- en Prâk*r*t-sprekenden zeer gewoon is. De reden van

die verandering is de volgende: Het doel van het voorspel is tweeledig, 1° de noodige mededeelingen aangaande het op te voeren stuk en den dichter te doen, 2° de toeschouwers geleidelijk in het stuk te verplaatsen. De tooneelleider treedt dus eerst als zoodanig op en bedient zich van het Sansk*r*t om het publiek aangaande de vertooning in te lichten, maar ongemerkt gaat hij over in een persoon, wel niet tot het stuk behoorend, maar toch tot personen van het stuk in betrekking staande: hij wordt een arme inwoner van Ujjayinî onder de regeering van koning Pâlaka, een vriend van Cûrnav*r*ddha, die in het eerste bedrijf ook de vriend van Cârudatta wordt genoemd en ten slotte spreekt hij den Vidûshaka als een bekende toe, diens optreden aankondigend, waarmede het eigenlijk stuk een aanvang neemt (Windisch, Gr. Einfl. p. 74. Kellner, Einl. Bem. p. 4—5).

Blz. 3. R. 4. Met schoonheidsteekenen (Skr. tilaka) zijn bedoeld de moesjes, met kleurstof op het gelaat als sieraad aangebracht.

Blz. 3. R. 12. De kleedkamer (Skr. nepathya) bevindt zich achter het tooneel, daarvan gescheiden door het zoogenaamde „Grieksche gordijn" (Skr. yavanikâ), dat den onveranderlijken achtergrond vormt. Van decoratief of verandering van tooneel is dus geen sprake. Hoogst waarschijnlijk was het tooneel niet door een gordijn aan de voorzijde voor de toeschouwers af te sluiten. De spelers komen en verdwijnen door het bovengenoemde gordijn.

Blz. 4. R. 39. Ujjayinî, zie Noot bij Blz. 2, R. 20.

Blz. 6. R. 25. De Vidûshaka (de bovengenoemde Maitreya) is de komische persoon van het stuk en een vaste figuur op het Indisch tooneel; hij is de vriend en metgezel van den held en behoort steeds tot de kaste der Brahmanen. (Ter verdere inlichting raadplege men de studie van Dr. Joh. Huizinga, de Vidûshaka in het Indisch Tooneel, Groningen 1897.)

Blz. 7. R. 25. De maan wordt beschouwd als een meer van am*r*ta (nektar), dat den goden tot voedsel dient.

Blz. 7. R. 31. In den paartijd vertoont zich aan de slapen van den olifant een vocht, waarop de bijen azen.

Blz. 8. R. 19. Met de Moeders kunnen de gepersonifiëerde krachten van verschillende goden, òf de acht vrouwelijke Manen bedoeld zijn.

Blz. 8. R. 28. Het leven van den Brahmaan is verdeeld in vier, van den Kshatriya in drie en van den Vaiçya in twee tijdperken (Skr. âçrama); het tweede is dat van g*r*hastha of huisvader, dat dus aan alle Ariërs gemeen is (Von Schröder, p. 201 vlg.).

Blz. 8. R. 41. Regnaud teekent hierbij aan, dat de Vidûshaka doelt op een

fabel uit het Pancatantra. Dit zou dan alleen kunnen zijn het verhaal van den kikkerkoning Gangadatta en den slangenvorst Priyadarçana, hoewel daar van een muis slechts ter loops gesproken wordt.

(Pancatantra, IV, kathâ 1; in de vertaling van H. G. van der Waals, Dl. III, blz. 10—16).

Blz. 9. R. 11. Vasantasenikâ is diminutief van Vasantasenâ.

Blz. 9. R. 27. Het realgar of rood arsenicum wordt, fijngestampt, als blanketsel gebruikt, vgl. Blz. 10, R. 30.

Blz. 9. R. 33. De koningszwager, zooals ook in 't vervolg zal blijken, houdt er van, zich met de groote helden van het epos te vergelijken, maar toont daarbij, byzonder slecht op de hoogte te zijn, daar hij voortdurend de personen der beide groote heldendichten, Mahâbhârata en Râmâyana, met elkander verwart.

Men herinnere zich, dat het Mahâbhârata in hoofdzaak den strijd behelst tusschen twee vorstengeslachten: de Kaurava's (afstammelingen van Kuru) en de Pândava's (zonen van Pându), waarvan de laatsten ten slotte na den achttiendaagschen slag in Kurukshetra de overwinning behalen. Kuntî nu is de moeder der oudste drie Pândava's: Yudhishthira, Arjuna en Bhîma (of Bhîmasena).

Het Râmâyana is het lied van Râma, vooral zijn strijd tegen Râvana, den vorst der râkshasa's (daemonen), die Sîtâ, Râma's gemalin, naar Lankâ (Ceylon) heeft ontvoerd.

(Lefmann geeft in zijn Gesch. des alten Indiens een zeer uitvoerige inhoudsopgave van het Mahâbhârata (p. 181—399); het Râmâyana behandelt hij p. 549—553. Zie verder over het epos: Von Schröder, Indiens Lit. u. C. p. 451—509).

Blz. 9. R. 37. Met den vorst der vogelen is Garuda bedoeld, de mythische vogel, dien Vishnu berijdt.

Blz. 10. R. 3. Kâma is de god der Liefde, ook genaamd Kâmadeva (Kâma-god), Ananga (de Lichaamlooze), Madana (de Bedwelmer) en Manmatha (de gemoedsberoerder); hij wordt voorgesteld als een knaap, gewapend met een boog van suikerriet en pijlen van bloemen, zijn gemalin is Rati (de Wellust), zijn rijdier de papegaai (Von Schröder, p. 376).

Blz. 10. R. 4. Het vangen zoowel als het eten van visch geldt bij de Indiërs als iets byzonder verachtelijks. Dat dus het beroep van visscher niet hoog stond aangeschreven, blijkt o. a. uit het voorspel van het zesde bedrijf der Çakuntalâ (In de vertaling van Dr. H. Kern p. 140—147).

Blz. 10. R. 9. Wel-geteld wordt Vasantasenâ door den koningszwager niet met tien, maar met elf epitheta ornantia vereerd, tenzij men „losbandige" als

adjectief wil opvatten en met het volgend substantief verbinden, wat echter geenszins noodzakelijk is, daar een dergelijke vergissing in den mond van Samsthânaka zeer goed kan voorkomen (Aldus Böhtlingk in zijn aanteekening bij S. 10, Z. 24).

Blz. 10. R. 20. Draupadî, de gemeenschappelijke echtgenoote der vijf Pândava's, heeft evenmin iets te maken met Râma, als Subhadrâ, de gemalin van Arjuna met den apenkoning Hanûman (of Hanuman), Râma's bondgenoot tegen Râvana.

Blz. 11. R. 18. Parabh*r*tikâ en Pallavaka beteekenen als appellativa koekoekswijfje en twijgje. Een soortgelijke woordspeling met den naam Parabh*r*tikâ vindt men in de Çakuntalâ (Kern, p. 148).

Bl. 11. R. 22. Ik vermoed, dat de koningszwager met „Bhîmasena Jamadagni's zone" één persoon bedoelt en dus weer een vergissing begaat. Jamadagni's zoon toch is niet de Pândava Bhîmasena maar Paraçurâma, die de Kshatriya's verdelgde, om den dood van zijn vader te wreken. Kuntî is, zooals we zagen, de moeder der drie oudste Pândava's en de vorst van Lankâ Râvana. Duhçasana kan de koningszwager zich inderdaad ten voorbeeld kiezen, daar deze, zooals in het tweede boek van het Mahâbharata (het Sabhâ-parvan of Hofboek) wordt verhaald, Draupadî, de gemalin der Pândava's bij de haren de mannenzaal binnensleept, wanneer Yudhishthira alles, ook zich zelf, zijn broeders en haar heeft verspeeld (Lefmann, p. 203).

Blz. 12. R. 2. Vâsudeva = Vishnu (Von Schröder, p. 327).

Blz. 12. R. 25. De Cândâla's vormen de laagste en meest verachte der mengkasten en zijn daarom belast met de terechtstelling der terdoodveroordeelden. Zij heeten ontstaan te zijn uit de verbintenis van Brahmaansche vrouwen met Çûdra's (Von Schröder, p. 423 vlg.).

Blz. 12. R. 28. Brahmanen, Kshatriya's en Vaiçya's zijn de drie hoogste, de Arische kasten (oorspronkelijk: de geestelijkheid, de adel en het volk). Met „de anderen" zijn bedoeld alle niet-Ariërs: Çûdra's, leden eener mengkaste en barbaren.

Blz. 12. R. 35. Kâma, zie Noot bij Blz. 10. R. 3.

Blz. 15. R. 25. Weer twee personen, die niets met elkander te maken hebben: Cânakya, de minister van koning Candragupta (Gr. Σανδρακόττος), die kort na den tijd van Alexander de Groote over Indië heerschte en Draupadî, gelijk wij zagen, de echtgenoote der vijf Pândava's (Over Candragupta zie: Von Schröder, p. 299 vlg.).

Blz. 15. R. 35. 'Içvara (de Heer), Çankara (de Weldadige) en Çambhu (de Heilvolle), zijn andere namen voor Çiva.

Blz. 18. R. 16. Çvetaketu (die een witte banier heeft) zou volgens een Indischen uitgever der M*r*cchakatikâ een bijnaam van Arjuna zijn (Calc. ed. 1891, p. 40, Noot), komt echter niet voor onder de bijnamen van Arjuna, die Adolf Holtzmann opgeeft (Arjuna, p. 69).

De zoon van Râdhâ is Karna, de koning der Anga's, een bondgenoot der Kaurava's. Indra is de god van den donder, Indra's zoon is Arjuna (volgens een latere voorstelling), evenals Yudhishthira de zoon zou zijn van Dharma, den god van het Recht.

Açvatthâman, de zoon van den Brahmaan Drona, strijdt aan de zijde der Kaurava's en doodt na hun ondergang de bondgenooten der Pândava's in den slaap, zooals verhaald wordt in het tiende boek van het Mahâbhârata het Sauptika-parvan of het Boek van den Overval in den slaap (Zie Lefmann p. 302—317).

Jatâyu is de gier, die, door Râma belast met de bewaking van Sîtâ, door Râvana wordt gedood.

Blz. 18. R. 19. De Wenschboom is de mythische boom, die alle wenschen vervult. Zoo kennen de Indiërs ook een Wenschkoe, die Vasishta en Viçvamitra elkaar betwisten.

Blz. 19. R. 13. Deze vreemdsoortige samenstelling berust waarschijnlijk op een verspreking van den koningszwager, daar hij kâkapakkhamaçtaçîçaka (d. w. z. iemand, die een hoofd heeft met lokken aan de slapen) bedoelt, in plaats daarvan zegt kâkapadamaçtaçîçaka (kraaienpootschedelkop).

Blz. 20. R. 5. Met heldenspel vertaal ik Skr. nâtaka, d. w. z. een tooneelspel van den hoogsten rang, waarvan als voornaamste kenmerken wordt opgegeven, dat het onderwerp moet ontleend zijn aan mythologie of geschiedenis en de held moet zijn een vorst, halfgod of god. Een nâtaka is b. v. de Çakuntalâ. (Vgl. Noot bij Blz. 1. R. 21.)

Blz. 20. R. 18. De kapittha of olifantsappel (Feronia elephantum) is een boom van middelbare grootte en stekeligen stam, die in Voor-Indië veel langs de wegen in de nabijheid van dorpen wordt gekweekt en ook op Java en in de Molukken voorkomt. De vrucht, die den omvang heeft van een grooten appel en voorzien is van een harde schil, is aangenaam van smaak (G. Watt, Dict. of the economic products of India, III p. 324; A. H. Bisschop Grevelink, Planten van Nederl. Indië enz. p. 480).

Blz. 22. R. 41. Het gezegde van Cârudatta heeft een tweeledige beteekenis, nl.: „Laten wij geen plichtplegingen maken" en: „Moge er een inniger betrekking tusschen ons ontstaan". In de vertaling waren deze beide bezwaarlijk in één uitdrukking samen te vatten.

Blz. 24. R. 15. Men ziet, dat het tooneel als een veel grooter ruimte wordt gedacht dan het in werkelijkheid bevat, daar Cârudatta op het tooneel zelf

Vasantasenâ naar haar huis begeleidt, ofschoon volgens de voorstelling, die het stuk geeft, hun beider huizen zich toch geenszins zoo dicht bij elkander bevinden.

Blz. 24. R. 21. Dat de Indische politie niet veel plichtplegingen maakt, blijkt o. a. uit een der zoogenaamde Vetâla-vertellingen, waarin verhaald wordt, hoe een minnaar, die zich 's nachts op straat vertoont, zonder vorm van proces door de stadswachters wordt opgehangen.

Blz. 26. R. 27. Kâmadeva = Kâma; zie Noot bij Bl. 10. R. 3.

Blz. 27. R. 16. Wilson teekent hierbij aan: „The original is a pun on the word madhukaras, honey-makers or beggars." Eerder geloof ik dat de tweede beteekenis van madhukarî (Fem!) is een vleister, een wufte, lichtzinnige of iets dergelijks.

Blz. 27. R. 30. Met „wrijfmeester" vertaal ik Skr. sambâhaka, d. w. z. de persoon, wiens ambt het is, na het bad de ledematen te wrijven, dus ongeveer het hedendaagsche „masseur". Het niet-wegschuiven van het gordijn (zie Noot bij Blz. 3. R. 12) duidt op een plotseling, overhaast optreden.

Blz. 27. R. 36. Ezelin en Speer zijn namen van ongelukkige worpen bij het dobbelspel.
Ghatotkaca, zoon van den Pândava Bhîma en de râkshasî (vrouwelijke daemon) Hidimbâ wordt door Karna, den koning der Anga's en bondgenoot der Kaurava's gedood met een hem door Indra geschonken speer, zooals beschreven is in het zevende boek van het Mahâbhârata, het Drona-parvan of Boek van Drona (Lefmann p. 234—247).

Blz. 28. R. 11. Indra, de god van den donder, die met zijn wapen, den vajra (evenals Thor met den mjǫlnir) de wolkendaemonen verplettert en den regen doet stroomen.

Blz. 28. R. 13. Rudra, in den Vedischen tijd de Stormgod, later vereenzelvigd met Çiva.

Blz. 28. R. 40. De berg Meru of Sumeru is de mythologische, gouden berg, die het middelpunt heet te vormen van Jambudvîpa (een der zeven wereld-eilanden, bij de Buddhisten Indië).

Blz. 28. R. 41. De kokila (Eudynamis nigra) is de Indische koekoek, die in de Indische poëzie een even groote plaats bekleedt als de nachtegaal in de Europeesche (Zie over dezen vogel Brehms Tierleben V, p. 102—106).

Blz. 30. R. 34. De tooneelaanwijzing „in de ruimte" (Skr. âkâçe) duidt op het

spreken tot een denkbeeldig persoon, die men zich misschien achter het gordijn of onder het publiek moest denken. De spreker laat dan zelf het antwoord volgen, dat hij schijnbaar op zijn vraag heeft ontvangen.

Blz. 31. R. 17. Tretâ, Pâvara, Nardita en Kata zijn benamingen van bepaalde worpen bij het dobbelspel.

Blz. 32. R. 15. Zie vorige Noot.

Blz. 33. R. 2. Zóó, d. w. z. evenals deze man, zonder te betalen.

Blz. 33. R. 18. In het koninklijk paleis werd recht gesproken, oorspronkelijk door den koning zelf, later door zijn vertegenwoordigers. Zie: Jolly, Recht und Sitte (in den Grundriss der Indo-Arischen Philologie und Altertumskunde), p. 132—135.

Blz. 33. R. 36. Men ziet, dat Vasantasenâ en Madanikâ gedurende de geheele voorafgaande spelersscène op het tooneel zijn gebleven en wel op dat gedeelte, dat het huis van Vasantasenâ moet voorstellen, hetgeen overigens hoogst waarschijnlijk door niets werd aangeduid.

Blz. 33. R. 40. Slavin, nl. Madanikâ.

Blz. 34. R. 40. Pâtaliputra, door de Grieken *Παλι(μ)βόθϱα* genoemd, tijdens Alexander de Groote en nog lang daarna de voornaamste stad van Indië, lag aan de Ganges, niet ver boven het tegenwoordige Patna en was de hoofdstad van het rijk der Magadha; de wrijfmeester spreekt dan ook het Mâgadhî-dialect.

Blz. 34. R. 41. Over g*r*hastha zie Noot bij Blz. 8. R. 28.

Blz. 36. R. 12. De vraag van Vasantasenâ heeft in het origineel een tweeledige beteekenis: „Vanwaar die schuldeischer?" en: „Waaraan is hij rijk?" De wrijfmeester beantwoordt haar in laatstgenoemden zin.

Blz. 37. R. 30. Buddha behoorde tot het adellijk geslacht der Çâkya's en wordt daarom de Çâkya genoemd, ook wel: Çâkya-muni (de Çâkya-wijze) of Çâkya-simha (de Çâkya-leeuw). Zijn eigenlijke naam was, zooals bekend is: Siddhârtha, terwijl Buddha „de ontwaakte, de verlichte" beteekent (Zie: Oldenberg. Buddha [2], p. 104; Von Schröder, p. 263).

Blz. 39. R. 5. Wat dit beteekent, is niet duidelijk. Wilson vertaalt het vrij willekeurig: „approaching him sidelong."

Blz. 42. R. 25. Candra is de Maan.

Blz. 43. R. 17. De dundubha is een niet-vergiftige slang of hagedis. De Vidûshaka wil zeggen, dat hij onder de Brahmanen een even geringe plaats inneemt als de dundubha onder de slangen.

Blz. 44. R. 13. Met den weg ten arbeid bedoelt Çarvilaka het gat, dat hij in de omheining van den tuin heeft gemaakt; immers zijn arbeid is de diefstal.

Blz. 44. R. 31. Over Drona's zoon Açvatthâman zie onder Noot bij Blz. 18. R. 16.

Blz. 45. R. 1. Skanda of Kârtikeya, de god van den oorlog en, zooals hier blijkt, ook van de dieven, is de zoon van Çiva en Pârvatî. Hij werd gezoogd door de Pleiaden (K*r*ttikâ's); vandaar zijn tweede benaming. Zijn rijdier is de pauw, de krijgshaftige vogel, die de slangen verdelgt.

Blz. 45. R. 20. Alle benamingen van Skanda; zie vorige Noot.

Blz. 45. R. 27. Het offerkoord, over den linkerschouder en onder den rechterarm gedragen, is het kenmerk van den Brahmaan. Bij het offer vervult het offerkoord belangrijke diensten; Çarvilaka maakt er echter een gansch ander gebruik van.

Blz. 45. R. 33. Tot het laatstgenoemde doeleinde gebruikt ook de Vidûshaka in het tooneelspel Mâlavikâ en Agnimitra zijn offerkoord, al is bij hem de slangenbeet ook slechts voorgewend (In de vertaling van Dr. J. van der Vliet, p. 89).

Blz. 46. R. 23. Het onderricht van den Indischen dansmeester strekte zich ook uit over mimiek, voordracht en zang; vandaar dat ook de handschriften door Çarvilaka als een criterium van dat beroep worden aangemerkt. Men vergelijke het tweede bedrijf van de Mâlavikâ en Agnimitra, waar Mâlavikâ voor koning Agnimitra een lied zingt, met toepasselijke gebaren vergezeld, om de bekwaamheid van haar onderwijzer, den balletmeester Ganadâsa, te bewijzen. (In de vertaling van Dr. J. van der Vliet, p. 46—57).

Blz. 48. R. 3. Zie Noot bij Blz. 9. R. 37.

Blz. 51. R. 19. Bij Ratnashashthi teekent Wilson aan: „A vow is probably implied: the occasion is not at present in the ritual: the term shashthi implies it was some observance held on the sixth day of the lunar fortnight."

Blz. 52. R. 34. Dit is de eerste godsdienstplicht, waarmede de Ariër steeds den dag begint.

Blz. 55. R. 17. Madana = Kâma; zie Noot bij Blz. 10. R. 3.

Blz. 62. R. 5. Çiva draagt de halve maan als sieraad op 't voorhoofd.

Blz. 62. R. 22. De sluier is het kenmerk der gehuwde vrouw. Vgl. Blz. 161 R. 28 en ook: Mâlavikâ en Agnimitra, p. 130.

Blz. 63. R. 14. Koning Udayana van Vatsa, gevangen genomen door Candasena, den vorst van Ujjayinî, werd bevrijd door zijn minister Yaugandharâyana. Udayana's lotgevallen worden verhaald in de Vâsavadattâ van Subandhu en in de novellen-verzameling Kathâsaritsâgara; ook is hij de held van het tooneelspel Ratnâvalî (Een inhoudsopgaaf hiervan bij Dr. J. Huizinga, de Vidûshaka in het Indisch Tooneel, blz. 10—11).

Blz. 63. R. 19. Râhu, een Asura (daemon), mengde zich bij de karning van den Oceaan (zie Noot bij Blz. 1. R. 17) onder de goden en dronk van het am*r*ta (nektar); door Zon en Maan verraden, werd hem door Vishnu het hoofd afgeslagen, dat, reeds onsterfelijk geworden, aan den hemel zwerft en Zon en Maan verslindt, die hem verraadden; dit ter verklaring van de verduistering dier beide hemellichamen.

Blz. 63. R. 39. Airâvana of Airâvata heet de olifant, dien Indra berijdt.

Blz. 64. R. 3. In den tijd van den *R*g-veda is „asura" het epitheton van den oppersten god Varuna, overeenkomend met Iraansch ahura in Ahurô Mazdâo (Ormuzd), den hoogsten god van den Zend-Avesta; maar reeds in den Yajur-veda zijn de Asura's de daemonen, die vijandig staan tegenover de Deva's (de goden) (Von Schröder, p. 23, 26 en 27).

Blz. 65. R. 13. Hingu = Asa foetida. De bloeiende stengels van deze plant worden als groente gegeten (Dymock. Pharmacographia indica, II, p. 141).

Blz. 65. R. 22. Gandharva's en Apsarasen zijn halfgoden en nymfen, die tot het gevolg van Indra behoorend, zijn hemelsch verblijf met muziek en dans vervroolijken (Von Schröder, p. 370—373).

Blz. 66. R. 22. Nandana (vreugde) of Nandana-vana (vreugde-woud) heet de lusthof in Indra's hemel.

Blz. 66. R. 35. De campaka-boom (Michelia Champaka) is een groote, altijdgroene boom, behoorende tot de Magnoliaceën, met gele, welriekende, tulpvormige bloemen, die zoowel in Engelsch- als Nederlandsch-Indië een geliefd sieraad zijn van den inlander (Watt. Dict. V, p. 241; Bisschop Grevelink, p. 277).

Blz. 67. R. 3. De Groote God (Mahâ-deva) is Çiva.

Blz. 67. R. 28. Kuvera of Kubera is de god van den rijkdom, die op den berg Kailâsa in den Himâlaya zetelt.

Blz. 67. R. 36. De genoemde planten zijn: Iasminum auriculatum, Vitex negundo,

Iasminum grandiflorum, Iasminum sambac, Iasminum arabicum, Barleria of Amaranthus, Gaertnera racemosa of Dalbergia ougeinensis.

Blz. 67. R. 37. Nandanavana; zie Noot bij Blz. 66. R. 22.

Blz. 67. R. 40. De açoka-boom (Saraca indica, Ionesia Asoka) onderscheidt zich door zijn overvloed van eerst oranje- later roodkleurige bloesems. Over de voorstelling, dat deze boom door aanraking van den voet eener schoone vrouw tot bloeien wordt gebracht, zie: Dr. J. van der Vliet in de Inleiding op zijn Mâlavikâ en Agnimitra, p. 16 vlg.

Blz. 69. R. 15. Een ontijdig onweer, d. w. z. een onweer buiten den regentijd.

Blz. 70. R. 9. De bh*r*nga is een soort zwarte bij.

Blz. 70. R. 11. Schelp, discus, knots en lotus zijn de attributen van Vishnu.

Blz. 70. R. 17. De Lang-gelokte (Skr. keçava) en de Discus-drager (Skr. cakradhara) zijn benamingen van Vishnu.

Blz. 70. R. 23. De cakravâka (Anas Casarca), een trekvogel, behoorende tot de soort der holenganzen, komt in Midden- en Zuid-Azië, Noord-Afrika en Zuid-Europa voor. Zie overigens: Brehms Tierleben [3] VI, p. 622—625, waar ook de Indische sage wordt vermeld, volgens welke de cakravâka ten gevolge van een vervloeking den nacht van zijn wijfje gescheiden moet doorbrengen.

Blz. 71. R. 4. Dh*r*tarâshtra is de vader der honderd Kaurava's; zijn heerschappij wordt verduisterd door den rampzaligen strijd tusschen zijn zonen en de zonen van Pându. Duryodhana, de oudste der Kaurava's, doet Yudhishthira, den oudste der Pândava's zijn rijk bij het dobbelspel verliezen. Tevens moet deze beloven, met zijn broeders twaalf jaren in ballingschap in het woud te leven en daarna nog één jaar in onbekendheid door te brengen. Het vierde boek van het Mahâbhârata, Vana-parvan of Woudboek genaamd, behelst het leven der Pându-zonen in de wildernis (Lefmann, p. 207—208), het vijfde boek, Virâta-parvan genaamd, hun onbekend verblijf aan het hof van koning Virâta (Lefmann, p. 208—212).

Blz. 73. R. 2. Nârada en Tumburu zijn Gandharva's; zie Noot bij Blz. 65. R. 22.

Blz. 73. R. 10. Over kapittha zie Noot bij Blz. 20. R. 18.

Blz. 76. R. 9. Abhisârikâ heet een vrouw, die zich naar een samenkomst met haar minnaar begeeft.

Blz. 76. R. 12. Lakshmî of Çrî is de godin van schoonheid en geluk, de gemalin van Vishnu; zij zetelt op een lotus.

Blz. 76. R. 12. Ananga = Kâma; zie Noot bij Blz. 10. R. 3.

Blz. 76. R. 15. Over Rati zie Noot bij Blz. 10. R. 3.

Blz. 76. R. 25. De nîpa is de Nauclea Cadamba of een soortgelijke boom; zie over den kadamba de Noot bij Blz. 80. R. 3. Waar Blz. 80. R. 3 beide namen naast elkander worden genoemd, moet met nîpa ongetwijfeld een andere boom zijn bedoeld.

Blz. 77. R. 15. Het Sanskrt-woord voor regentijd (prâvrsh) schijnt eenige overeenkomst te hebben met den kreet van den Indischen reiger. Zoo wordt Blz. 78. R. 7 van de pauwen gezegd, dat zij „ehi, ehi" (kom, kom) roepen.

Blz. 77. R. 25. Met tamâla kan òf Garcinia Xanthochymus (Xanthochymus pictorius) zijn bedoeld òf Cinnamomum Tamala (Laurus Cassia). Daar de laatste zich onderscheidt door een donker blad, zal hier eerder deze zijn gemeend.

Blz. 78. R. 13. Anjana is zwarte oogenzalf.

Blz. 78. R. 32. De Heer der dertig goden is Indra; zie Noot bij Blz. 28. R. 11.

Blz. 78. R. 44. Mahendra (Mahâ-indra) = de groote Indra; met 't wapen van Mahendra is de regenboog bedoeld.

Blz. 79. R. 10. Çakra = Indra.

Blz. 79. R. 16. Indra bedroog Ahalyâ, welke hij beminde, door de gestalte van haar echtgenoot Gautama aan te nemen.

Blz. 79. R. 31. Airâvata, zie Noot bij Blz. 63. R. 39.

Blz. 79. R. 33. De Verwoester = Indra.

Blz. 80. R. 3. De kadamba (Anthocephalus Cadamba, Nauclea Cadamba) is een groote, lommerrijke boom, die in het einde van het heete jaargetijde bloeit; zijn oranje-kleurige bloesems, met vèr-uitstekenden, witten stempel, verspreiden des nachts een sterken geur. De boom komt op Java alleen gekweekt voor (Dymock, Pharm. ind. II, 169; Bisschop Grevelink, p. 577).

Blz. 83. R. 35. Men herinnere zich, dat, toen Çarvilaka den Vidûshaka de sieraden ontstal, deze in een versleten badbroekje gewikkeld waren.

Blz. 84. R. 7. Parjanya is de Regengod (Von Schröder, p. 66—67).

Blz. 84. R. 16. Arjuna is de derde der Pându-zonen; zijn geducht wapen is de boog Gândhîva.

Blz. 84. R. 17. Baladeva of Balarâma is de oudste broeder van K*r*shna, den vorst der Yâdava's, den vriend en helper der Pândava's, die later beschouwd werd als incarnatie van Vishnu. In het epitheton nîlâmbara (met donkerblauw gewaad), dat door Indische lexicographen aan Balarâma wordt toegekend, moet waarschijnlijk de verklaring van de hier gebezigde vergelijking worden gezocht.

Blz. 84. R. 20. Tamâla, zie Noot bij Blz. 77. R. 25.

Blz. 84. R. 29. Kadamba, zie Noot bij Blz. 80. R. 3.

Blz. 85. R. 6. Indra's boog is de regenboog.

Blz. 86. R. 15. Pushpa-karandaka beteekent letterlijk Bloemen-mandje.

Blz. 87. R. 11. Met „mijn zuster, de edele vrouwe" bedoelt Vasantasenâ Cârudatta's vrouw.

Blz. 89. R. 36. Bij vrouwen voorspelt het trillen van het linker oog geluk, van het rechter oog ongeluk; bij mannen is dit òmgekeerd.

Blz. 91. R. 33. Çukra is de planeet Venus, Bhûmi's zoon of Rudhira is Mars, Jîva Jupiter en de zoon der Zon of Çani Saturnus. De bedoeling is: Wie is onder zoo ongunstig gesternte geboren, dat hij het waagt, terwijl ik, Candanaka, leef, den herdersjongen te doen ontsnappen.

Blz. 92. R. 29. Cârudatta wordt met de maan, Vasantasenâ met den maneschijn vergeleken; het geslacht dezer woorden is in 't Sansk*r*t juist omgekeerd als in 't Hollandsch.

Blz. 92. R. 35. Schoonheidsteeken; zie Noot bij Blz. 3. R. 4.

Blz. 93. R. 23. Bhîma is de tweede der Pându-zonen. Wanneer zij onbekend verwijlen aan het hof van koning Virâta en Draupadî, hun gemalin, door Kîcaka, des konings gunsteling, is beleedigd, doodt Bhîma dezen met zijn vuist (Lefmann, p. 209—210).

Blz. 95. R. 2. De Karnâten zijn een thans nog bestaande, niet-Arische volksstam in het Z.W. van Dekhan, van de rivier de K*r*shnâ tot kaap Comorin. In de 18e eeuw is vooral Karnatië het terrein van den strijd tusschen Engelschen en Franschen in Voor-Indië, daar Madras en Pondicherry beide in dat land zijn gelegen.

Voor de uitdrukking Karnâtentwist herinnert Fauche aan de Fransche spreekwijze: „Chercher une querelle d'Allemand."

Blz. 95. R. 19. Kapittha, zie Noot bij Blz. 20. R. 18.

Blz. 95. R. 33. Candra is de maan; ik behield het Indische woord ter wille van de woordspeling met den naam Candanaka.

Blz. 96. R. 30. Het trillen van den rechterarm is bij mannen een gelukkig, van den linkerarm een ongelukkig voorteeken; bij vrouwen is dit omgekeerd.

Blz. 97. R. 2. Ravi is de zon.

Blz. 97. R. 3. Met „de Godin" is Durgâ, Çiva's gemalin, bedoeld, die de Asura's (daemonen) Çumbha en Niçumbha versloeg.

Blz. 97. R. 10. Bij hem, d. w. z. bij 'Aryaka.

Blz. 103. R. 1. Het is de wrijfmeester uit het tweede bedrijf, die, zooals men zich zal herinneren, zijn voornemen te kennen heeft gegeven, monnik van den Çâkya te worden.

Blz. 103. R. 13. Met de vijf stammen zijn bedoeld de vijf zintuigen, met de vrouw de onwetendheid, met het dorp het lichaam en met den Cândâla het gevoel van individualiteit.

Blz. 104. R. 8. Als nieuw bewind, d. w. z. als het bewind, dat niet door oorlog, maar door erfopvolging verkregen is.

Blz. 104. R. 10. Naast de monniken en nonnen (bhikkhu, bhikkhunî), die de Buddhistische gemeente vormen, staan ook leekebroeders en -zusters (upâsaka, upâsikâ, eigenlijk: dienstknecht, dienstmaagd), die wel de leer van den Buddha belijden, maar niet, zooals eerstgenoemden, van al het wereldsche afstand doen. Als zoodanig prijst de bedelmonnik den koningszwager, die echter het woord upâsaka in de gewone beteekenis opvat (Zie over den upâsaka Oldenberg. Buddha [2], p. 173—176).

Blz. 104. R. 37. Blijkbaar verspreekt de koningszwager zich, daar hij de ontkenning in plaats van bij het eerste, bij het tweede deel van den bijzin voegt.

Blz. 107. R. 7. Gândhârî is de gemalin van Dhṛtarâshtra en moeder der honderd Kaurava's. De weeklachten van haar en de overige vrouwelijke betrekkingen der gevallen helden, behelst het Strî-parvan (d. i. Vrouwenboek) het 11de boek van het Mahâbhârata (Lefmann, p. 316—317).

Blz. 107. R. 21. Luchtganger en hemelganger zijn synoniemen van „vogel".

Blz. 107. R. 27. Gandharva; zie Noot bij Blz. 65. R. 22.

Blz. 107. R. 30. Hingu zie Noot bij Blz. 65. R. 13.

Blz. 110. R. 7. Een râkshasî (Mann. râkshasa) is een daemon, die menschen verslindt.

Blz. 111. R. 16. Zie Blz. 12. R. 21—22.

Blz. 112. R. 2. Vâsudevaka is diminutief van Vâsudeva; zie Noot bij Blz. 12. R. 2.

Blz. 112. R. 41. Jatâyu, zie Noot bij Blz. 18. R. 16; Vâlin, de zoon van Indra, is een apenvorst en bondgenoot van Râma tegen Râvana.

Blz. 113. R. 15. Volgens den Indischen commentator bootst de koningszwager het geluid van het kauwen na.

Blz. 115. R. 21. Dit en het voorafgaande doelt op de leer van het Karman (d. i. de Daad), volgens welke geluk en ongeluk een uitvloeisel zijn van goede en slechte daden in een vorig bestaan. Zoo zegt het Pancatantra (Van der Waals I, blz. 124):

Het lot der scheps'len ligt in 't eigene verleden,
De daad, die is volbracht, keert tot den dader weêr.
Het goed en kwaad, dat wij in vroeger leven deden,
Geschiedt ons zelven wis en neemt geen and'ren keer.

En ook (II, blz. 45):

Het kalfje zal zijn moeder vinden,
Ofschoon er duizend koeien staan;
Zoo achtervolgt een daad dengene,
Door wien zij eenmaal is gedaan!

De vroeg're daad der menschen legt zich
Met hen op ééne legersteê
En staan zij stil, dan staat zij zelve
En gaan zij heen, dan gaat zij meê!

Gelijk en licht en schaduw innig
Verbonden altijd samengaan,
Zoo hangen beiden, daad en dader
Elkander wederkeerig aan!

Blz. 115. R. 31. Bedrieglijk; eigenlijk staat er: „de zwakke plaatsen nagaande"; het is toch een gewone voorstelling bij de Indiërs, dat het Noodlot overal binnendringt, waar zich een gelegenheid voordoet, en dus met de zwakke plaatsen de rampen toenemen, of zooals het Pancatantra zegt (Van der Waals III, blz. 81):

Bij iedere opening vermeert de tegenspoed!

Blz. 117. R. 36. Palâça en kimçuka zijn twee namen voor de Butea frondosa. Deze boom van middelbare hoogte, behoorende tot de Papilionaceën,

onderscheidt zich door zijn groote, donkerroode bloemen. Dat hij, bij een schoon voorkomen, weinig schaduw en geen eetbare vrucht geeft, maakt de hier gebezigde vergelijking begrijpelijk. Op Java is de palâça bekend onder den naam „plosso" (Dymock I, p. 454, Watt I, p. 548, Bisschop Grevelink, p. 87).

Blz. 118. R. 11. Vâlin, zie Noot bij Blz. 112. R. 41.
Kâlanemi, een Asura, door K*r*shna verslagen.
Rambhâ, een Apsaras of hemelsche nymf.
Subandhu is een Wijze (*r*shi).
Rudra, zie Noot bij Blz. 28. R. 13.
Drona's zoon, zie Noot bij Blz. 18. R. 16.
Jatâyu, zie Noot bij Blz. 18. R. 16.
Triçanku, een koning van Ayodhyâ (zie Kern, Çakuntalâ, aant. 32).
Dhundhumâra, een zoon van den vorige.
Cânakya, zie Noot bij Blz. 15. R. 25.

Blz. 118. R. 14. De Bharata zijn een reeds in den *R*g-veda genoemde volksstam, waarnaar het Mahâ-bhârata (d. i. Groot Bharata-lied) genoemd is (Von Schröder, p. 35 en 166).
Jatâyu, zie Noot bij Blz. 18. R. 16. Draupadî, zie Noot bij Blz. 10. R. 20.

Blz. 120. R. 26. Manmatha = Kâma; zie Noot bij Blz. 10. R. 3.

Blz. 122. R. 25. Het dooden van runderen is een misdaad, die gewoonlijk met Brahmanenmoord op één lijn wordt gesteld. Over de vereering van het rund bij de Indiërs zie men: Von Schröder, p. 31.

Blz. 122. R. 34. De koningszwager bedoelt: Hanûman op Mahendra-spits, immers Hanûman, de apenvorst, Râma's bondgenoot, springt van den berg Mahendra naar Lankâ (Ceylon), om de door Râvana geschaakte Sîtâ op te sporen.

Blz. 130. R. 41. Bh*r*nga, zie Noot bij Blz. 70. R. 9.

Blz. 131. R. 19. Olifanten en paarden worden gebruikt, om terdoodveroordeelden te vertrappen en vaneen te scheuren.

Blz. 131. R. 22. Het paleis, zie Noot bij Blz. 33. R. 18.

Blz. 133. R. 29. De vleugelpunten van den câsha (Coracias orientalis) schijnen, zoo zij bevochtigd worden, van kleur te veranderen. Zie over dezen vogel, die in geheel Zuid-Azië en ook in Australië voorkomt: Brehms Tierleben [3] V, p. 255—257.

Blz. 133. R. 33. Met den koning der bergen is de Himâlaya bedoeld.

Blz. 134. R. 12. Hij, die der zee slechts had gelaten der wat'ren rijzing, d. w. z. hij, die alle paarlen, alle schatten der zee had verworven, zoodat deze slechts het rijzen harer wat'ren overhield.

Blz. 135. R. 10. Râhu, zie Noot bij Blz. 63. R. 19.

Blz. 136. R. 40. In de ruimte, zie Noot bij Blz. 30. R. 34.

Blz. 137. R. 20. Rati, zie Noot bij Blz. 10. R. 3.

Blz. 137. R. 42. De mâdhavî is een slingerplant (Gaertnera racemosa), ook atimukta genaamd.

Blz. 138. R. 31. Angâraka is de planeet Mars; Bṛhaspati de planeet Jupiter.

Blz. 141. R. 4. Manu, die in de Indische zondvloedsage dezelfde rol speelt, als Noach in de Israëlitische, is tevens de mythische auteur van het Mânava-dharma-çâstra (Manu's wetboek), waarin de hier bedoelde plaats luidt:

Een Brahmaan doode men nimmer, schoon hij in alle zonden staat,
Uit het rijk men hem verwijd're, met al zijn have, ongedeerd.

Het is een treffend voorbeeld van de ongehoorde bevoorrechting der Brahmanenkaste, als men in aanmerking neemt, dat voor een lid der lagere kasten door Manu reeds de doodstraf wordt geëischt bij een diefstal van tien maten koren en zelfs voor recidivist-zakkenrollers (Von Schröder, p. 416 vlg.).

Blz. 141. R. 26. Cârudatta's vrouw.

Blz. 142. R. 2. Over de Cândâla's zie men Noot bij Blz. 12. R. 25.

Blz. 142. R. 13. Gedoeld wordt op de godsoordeelen, die ook in Indië in zwang waren (Zie: Jolly. Recht und Sitte p. 144—147).

Blz. 142. R. 19. Brahmanenmoord gold bij de Indiërs als het zwaarste misdrijf. Wie een aanslag op het leven van een Brahmaan heeft gepleegd, zal reeds, volgens Manu, honderd of duizend jaar in de hel gefolterd worden; is er bloed gevloeid, even zooveel duizenden jaren als het bloed zandkorrels heeft bevochtigd. Daarna wordt hij als hond, ever, ezel, Cândâla enz. herboren (Von Schröder, p. 402).

Blz. 143. R. 4. Karavîra (Nerium odorum), de welriekende oleander, is een altijd groene heester met witte of roode bloemen, die in geheel Indië als sierplant wordt gekweekt; wortel, schors en bloem zijn in hooge mate

vergiftig. Dit verklaart het gebruik van karavîra-bloemen als krans voor den terdoodveroordeelde (Dymock II, p. 398, Watt V, p. 348, Bisschop Grevelink, p. 632).

Blz. 144. R. 3. Hoogst waarschijnlijk is de voorbijschietende bliksemstraal bedoeld.

Blz. 145. R. 37. Cârudatta, de Brahmaan, zou zich besmetten door iets uit de handen van een Cândâla aan te nemen (Von Schröder, p. 425).

Blz. 146. R. 25. Het is een der eerste plichten van den Ariër, de noodige offers te brengen aan de Manen zijner voorvaderen, daar bij verzuim hiervan de zielen der afgestorvenen ter helle varen. Daarom wordt door hem, die geen zoon bezit, een zoon geadopteerd of na zijn dood het leviraatshuwelijk toegepast. Zooals bekend is worden in het Mahâbhârata de Kuru-koningen Dhrtarâshtra en Pându uit een dergelijken echt geboren (Von Schröder, p. 427 vlg.).

Blz. 146. R. 26. Over het offerkoord zie Noot bij Blz. 45. R. 27.

Blz. 147. R. 3. Over Râhu zie Noot bij Blz. 63. R. 19.

Blz. 147. R. 30. Ucîra is de welriekende wortel van Andropogon muricatus, een plant, behoorende tot de Gramineeën, die ook op Java, in tuinen gekweekt, voorkomt. Deze wortel dient, fijn gewreven, als verkoelend middel, en wordt ook gebezigd tot het vlechten van matjes, waaiers en schermen, die, bevochtigd, een aangenamen geur en koelte teweegbrengen (Bisschop Grevelink, p. 818).

Blz. 155. R. 32. Bedoeld is Durgâ, Çiva's gemalin.

Blz. 158. R. 19. In den eersten regel is Çiva, in den tweeden Kârtikeya bedoeld. Daksha, de vader van Çiva's eerste gemalin Satî, verzuimde bij een plechtig offer Çiva te noodigen, waarop deze in toorn over die beleediging het offer verstoorde. Krauñca is een berg (volgens Wilson een daemon), dien Kârtikeya spleet. De Kailâsa is een top in den noordelijken Himâlaya, waarop Çiva en Kuvera zetelen.

Blz. 158. R. 29. Een Godenhater = een Asura; zie Noot bij Blz. 64. R. 3.

Blz. 161. R. 28. Vgl. Blz. 62. R. 22.

Blz. 163. R. 1. Parjanya, zie Noot bij Blz. 84. R. 7.

AANTEEKENINGEN.

N. B. Met St. wordt Stenzler's uitgave van de M*r*cchaka*t*ikâ aangeduid, met Calc. I de Calcutta-editie van 1829, met Calc. II die van 1876 en met Calc. III die van 1891.

W. is Wilson's vertaling van de M*r*cchaka*t*ikâ, R. die van Reignaud, A. die van Böhtlingk en Fr. die van Fritze.

P. W. is het Petersburgsch Woordenboek.

Blz. XI 4). H. H. Wilson. Select Specimens of the Theatre of the Hindus. Translated from the original Sanskrit. Calcutta 1827; 2d Ed. London 1834; 3d Ed. London 1871.

Theater der Hindus. Aus der Englischen Uebertragung des Sanskrit Originals von H. H. Wilson, metrisch übersetzt von O. L. B. Wolff. Weimar 1828—1831.

Chefs d'oeuvre du théatre indien traduit de l'original sanskrit en anglais par H. H. Wilson et de l'anglais en français par Langlois, accompagnés de notes et de l'échaircissement et suivis d'un table alphabétique. Paris 1828.

Mery et Gérard de Nerval. Le Chariot d'enfant, drame en vers, traduction du drame indien du roi Soudraka. Paris 1850.

Hippolyte Fauche. Une tétrade, ou drame, hymne, roman et poëme, traduits pour la première fois en français. Paris 1861 (I. La Mritchakatika, le petit Chariot d'argile, drame en dix actes).

Paul Regnaud. Le Chariot de Terre cuite (Mricchakatika) drame sanscrit attribué au roi Çûdraka, traduit et annoté des scolies inédites de Lallâ Dîkshita. 4 Tomes. Paris 1876—77.

Victor Barrucand. Le Chariot de Terre cuite d'après la M*r*cchaka*t*ikâ. Paris 1895.

Otto Böhtlingk. M*r*cchaka*t*ikâ d. i. Das irdene Wägelchen, ein dem König Çûdraka zugeschriebenes Schauspiel. St. Petersburg 1877.

Ludwig Fritze. Mricchakatika oder das irdene Wägelchen. Ein indisches Schauspiel. Metrisch übersetzt. Chemnitz 1879.

Emil Pohl. Vasantasenâ, Bühnenbearbeitung in 5 Akten. Stuttgart 1892.

Michael Haberlandt. Vasantasenâ oder das irdene Wägelchen. Ein alt-

indisches, dem König Çûdraka zugeschriebenes Schauspiel. Frei wiedergegeben. Leipzig 1893.

Hermann Camillo Kellner. Vasantasenâ oder das irdene Wägelchen (M*r*icchaka*t*ikâ). Ein indisches Schauspiel in zehn Aufzügen, von König Çûdraka. Leipzig. Verlag von Philipp Reclam Jun.

C. Kossowitsch' Russische vertaling verscheen in den „Moskwitjanin", September 1849 (Buitenl. Letterk.).

E. Brandes. Lervognen, et Indisk Skuespil. Kjöbenhavn 1870.

Michele Kerbaker. Il Carruccio di Creta, waarvan, naar de vertaler mij meldt, slechts vijf bedrijven zijn verschenen, het eerste met inleiding in de Revista Europea di Firenze, 1872, de overige vier in het Giornale Napoletano, 1878—79.

Blz. XII 1). Bij het navolgen der Indische metra in Hollandsche verzen kan het kwantiteitsverschil niet anders dan door verschil in klemtoon worden weergegeven; echter is het niet wel doenlijk en m. i. ook onnoodig, steeds iedere lange lettergreep door een beklemtoonde, iedere korte door een onbeklemtoonde te vervangen, waarbij men bovendien in aanmerking neme, dat een dergelijk kenmerkend onderscheid, als bestaat tusschen lange en korte lettergrepen in het Indisch, bij beklemtoonde en niet-beklemtoonde ontbreekt.

In het algemeen heb ik er naar gestreefd, met behoud van het aantal lettergrepen van den versregel, een vorm te kiezen, die op het gehoor zooveel mogelijk denzelfden indruk maakt als de Indische versmaat. Op deze wijze behield ik çloka, vasantatilaka, trish*t*ubh (upajâti, upendravajrâ) en va*m*çasthavila.

Het çârdûlavikrî*d*ita-metrum heb ik soms in den oorspronkelijken vorm, soms in jamben- (of dactylen-) maat weergegeven.

Bij metra, die een opeenvolging van verscheidene korte of lange lettergrepen bevatten, bepaalde ik mij er toe, syllaben-aantal en caesuur-indeeling te behouden (sragdharâ) of koos een geheel afwijkenden vorm (mâlinî, pushpitâgrâ, çikhari*n*î). In 't laatste geval nam ik een enkele maal een ander Indisch metrum.

De ârya-strofe scheen mij in een Nederlandsch vers zelfs niet bij benadering weer te geven; doorgaans bezigde ik bij het vertalen daarvan den jambus, een enkele maal den trochaeus. Bij de groote moeilijkheid, die het metrisch vertalen oplevert, zullen mij, hoop ik, vergrijpen tegen het geslacht der substantiva (der dans, der lust) niet te zwaar worden aangerekend.

Blz. 1. R. 28. Hoewel het Indisch metrum behoudend, noopte mij de omschrijving der samenstellingen een tweeregelig couplet door een drieregelig weer te geven.

Blz. 2. R. 6. *Vyapagatatimire cakshushî copalabhya* (St. 1 : 16) door B. vert.: „hatte er sein getrübtes Augenlicht wieder erlangt", heb ik in overdrachte-

lijken zin opgevat, evenals W.: „he enjoyed eyes uninvaded by darkness", en R.: „ses yeux virent disparaître l'obscurité (de l'ignorance)."

Blz. 2. R. 18. *Paravâra*n*abâhuyuddha-* (St. 2 : 1) door vorige vertalers als tatpurusha-, door mij als dvandva-samenstelling opgevat. „Ein Faustkampf m i t eines Gegners Elefanten" (B.) schijnt mij in verband met het overige omtrent koning Çûdraka meegedeelde wel wat al te overdreven.

Blz. 2. R. 34. Deze ârya-strofe (St. 2 : 9—11) in ongeveer dezelfde bewoordingen, maar in çloka-vorm komt voor Hit. I, 120 (ed. Schl.-L. p. 30, 12—14), volgens W. ook in het Pañc., waar ik ze echter niet vond, en volgens R. ook in Câ*n*akya en in de Vikramorvaçî (Indische Sprüche, Spr. 151 en 249).

Blz. 3, R. 1. *Hîmâ*n*ahe* (St. 2 : 19) weergeg. door Skr. *âçcarya*m is toch eigenlijk wel niets anders dan Skr. *hî mâ*n*avâ*h (Vgl. St. 79 : 8). Als Prâk*r*t-vorm van *âçcarya*m komt St. 172 : 6 *accaria*m voor.

Blz. 3. R. 6. *Puvvavi*dh*atta*m n*ihâ*n*a*m (St. 2 : 23) vert. B, „ein ehemals vergrabener Schatz." Ik betwijfel, of deze beteekenis aan *vidadhâti* mag worden toegekend en kies liever de gewone beteekenis: „vormen, tot stand brengen," enz. (P. W. i. v.).

Blz. 3. R. 35. *Vara*n*dalambuo* (St. 3 : 17) door W. met „a ball on a turret top, door B. met „eine Fahne," door Fr. met „ein Brunnenschwengel" weergegeven. Bij de volkomen onzekerheid omtrent de ware beteekenis van dit woord, scheen het mij het veiligst, (tenzij men het met R. onvertaald wil laten) mij aan den Comm. te houden en wel aan den door Stenzler aangehaalden (die bij R. levert geen verstaanbaren zin op), hoewel de bedoeling van *m*r*ttikâsthû*n*a*h niet duidelijk is (voor *dvaram* leze men *dûram*). In elk geval zou het woord iets aanduiden, dat aan het einde van den pompzwengel (*vara*n*da*) is bevestigd (niet de pompzwengel zelf, zooals Fr. meent), terwijl aan het andere uiteinde de emmer hangt, zoodat inderdaad bij het water-putten de *vara*n*da-lambuo* eerst hoog wordt opgeheven en dan weer nedervalt.

Blz. 7. R. 12. Letterlijk: Vastgehouden door het lichaam, leeft hij dood [zijnde] (St. 7 : 13).

Blz. 7. R. 35. Deze plaats (St. 8 : 2—5) vert. B.: „Diese Söhne von Sklavinnen mit ihrem Bischen Gelde machen es ja wie die vor Wespen sich fürchtenden Hirtenknaben im Walde: sie gehen immer nur dahin, wo sie nicht ausgesogen werden." Dezelfde opvatting heeft Fr.; ook R. en W. beschouwen *dâsîeuttâ,* als slaande op de zelfzuchtige vrienden, waarvan Câr. heeft gesproken.

Het is echter duidelijk, dat de vergelijking met de herdersjongens, die bang zijn door wespen te worden „gegeten", deze opvatting niet toelaat.

Ook is *atthakallavattâ* hier ongetwijfeld hetzelfde als 8 : 15 en dus niet als bahuvrîhi op te vatten (vgl. ook *itthîkallavatta* 60 : 19). Ten slotte wijs ik nog op Pañc. I, 278, waar gezegd wordt: *kṛpanânusâri ca dhanam*.

Zooals men ziet, heb ik *khajjanti* eenigszins vrij vertaald.

Blz. 8. R. 9. Dit vers (St. 8 : 11—15) in eenigszins gewijzigden vorm ook Hit. I, 128 (ed. Schl.-L. p. 31, 11—15).

Blz. 8. R. 39. Met „hoveling" vertaal ik, evenals Fr., Skr. *vita*, hoewel deze vertaling ongetwijfeld niet geheel juist is. Zij scheen mij echter te verkiezen boven de vertaling van B. „Schmarotzer", daar toch, zooals W. terecht opmerkt de *vita* „evinces something of the character of the Parasite in the Greek comedy, but that he is never rendered contemptible." (H. Th. XLVII). W. en R. behouden het Skr.-woord.

Blz. 9. R. 17. *Ajjuâ*, (St. 10 : 2) door B. vertaald met „Hetäre" (ook in het P. W.) houd ik voor een vereerenden titel (Prâkṛt-diminutief van *âryâ*) Fr. vert. een enkele maal „Hetäre" (p. 20), gewoonlijk „Herrin, Gebieterin"; ook deze vertaling scheen mij minder juist, daar niet alleen Vasantasenâ's onderhoorigen haar zoo betitelen, maar ook de çakâra (13 : 8); diens slaaf (10 : 2), de sambâhaka (37 : 3, 6, 9, 19), die haar ook *ajje* noemt (36 : 2,8), Radanikâ (94 : 20) en Candanaka (102 : 22). Beter is „lady" bij W. en „madame" bij R.

Blz. 9. R. 30. *Mama maanam anañgam bammaham* (St. 10 : 13) vert. B. „Meine Liebe, den körperlosen Liebesgott". Eerder geloof ik met het oog op des çakâra's voorliefde voor synoniemen (vgl. 10: 25; 116: 16, 17; 136: 11, 12, 13), dat wij hier met drie substantieven te doen hebben.

Blz. 10. R. 5. *niçâçâ* (St. 10 : 24) kan bezwaarlijk aan Skr. *nirnâsa* beantwoorden, dat eerder *ninnâça* of *nînâça* zou hebben opgeleverd; is misschien *niçîçâ* te lezen?

Blz. 10. R. 8. *Veçavahû çuveçanilaâ veçañganâ veçiâ* (St. 10: 25) bij B.: „eine Hurenmutter, eine Zierpuppe, eine Metze, und eine Hure", blijkbaar vier samenstellingen met *veça* van gelijke beteekenis: *veçavahû* en *veçañganâ* = bordeelvrouw; *veçiâ* lett. bordeelsche; *çuveçanilaâ* = een, die in een goed bordeel woont.

Blz. 12. R. 7. Om de woordspeling *santam-çante* (St. 13: 7) weer te geven heb ik „ge gaat te verre" ingevoegd; ook de uitleg, die dan door den *vita* wordt gegeven, ondergaat hierdoor eenige wijziging.

Blz. 12. R. 16. Letterlijk: Door jonge lieden begeleid moet het verblijf in een bordeel worden gedacht (St. 13 : 13).

Blz. 12, R. 41. *Gacchatu* (St. 14 : 5) wordt door B. op den çakâra toegepast: „ich lasse i h n laufen."

Blz. 13, R. 17. Op dit vers (St. 14 : 16—18) berust bijna geheel Pischel's betoog ten gunste van Da*nd*in's auteurschap der M*r*cch; het komt nl. ook voor Kâvyâdarça 2,226, een rhetorisch werk, waarin Da*nd*in steeds verzen van eigen maaksel als voorbeeld bezigt. Dus is, meent Pischel, ook dit vers en bij gevolg de geheele M*r*cch. het werk van Da*nd*in. Zie: Rudra*t*a's Ç*r*ngâratilaka enz. (p. 16 vlg.). De mogelijkheid van interpolatie wordt door Pischel niet aangeroerd.

Blz. 16. R. 16. Letterlijk: dat door de armoede van den edelen Cârudatta vreemde lieden zijn huis worden binnengevoerd (St. 17 : 18—19).

Blz. 17. R. 2. Tot herstel van het metrum leze men: n*a duggado tti* (St. 18 : 12).

Blz. 17, R. 4. Bij B.: „Auch der Reiche wird arm, wenn ihm guter Wandel abgeht (St. 18 : 13).

Blz. 18. R. 16. *Indautte* (St. 19 : 19) door B. in aansluiting aan de Skr.-vertaling bij St. met *indradatta* weergeg., kan toch wel niets anders zijn dan Skr. *indraputra* (zoo ook in Calc. II en III). *Indautte* en *dhammaputte* worden door B. gescheiden van *lâvane* en *jadâû*. Verbindt men echter deze namen met de genoemde patronymica, dan zegt de çakâra weer een paar domheden, zooals telkens, waar hij van zijn bekendheid met het epos wil doen blijken.

Na *açcatthâme* is *vâ* in te voegen tot herstel van het metrum.

Blz. 18. R. 24. *Çîlavelâsamudra*h (St. 19 : 24) bij B.: ein hochgehendes Meer von edler Gemüthsart." Zoo geeft ook het P. W. voor *velâsamudra* „ein hochgehendes Meer zur Zeit der Fluth."

Blz. 19. R. 12. Om de woordspeling *bhâve abhâva*m (St. 20 : 16) weer te geven, heb ik eenigszins vrij vertaald.

Blz. 20. R. 5. N*avanâdaadam*ç*an*utth*idâ çuttadhâlî* (St. 21 : 9) door B. vert.: „eine beim Anblick eines neuen Schauspiels hoch aufspringende Vorsteherin einer Schauspielertruppe". Daar de *sûtradhârî* niet tot de toeschouwers, maar tot de vertooners behoort, meen ik *da*mç*ana* hier niet als „het zien" maar als „het laten zien, het vertoonen" te moeten vertalen (vgl. *danta-darçana*). Dit is ook de opvatting van W., R. en Fr. Zij brengen echter evenals B. n*ava* bij *nâdaa*, terwijl ik geloof, dat het in samenstelling met een part. praet. pass. eerder als „zoo pas, zoo juist" is te vertalen (Vgl. n*avabandha*n*amukkâe* St. 29 : 19; *navotthita*m St. 108 : 7).

Blz. 21. R. 10. *Samâghrâya* (St. 22 : 21) vert. B.: „riecht an ihm."

Blz. 21. R. 12. *Prâvrnoti* (St. 22 : 23) vert. B.: „hüllt den Rohasena ein.” Uit *-avasaktena* (St. 23 : 9) en vooral uit de daarop volgende vergelijking (St. 23 : 12) blijkt, dat Vasantasenâ zich zelf den mantel omhangt. Ook 42 : 5 wordt *prâvrnoti* reflexief gebruikt.

Blz. 21. R. 16. *Mandabhâinî khu aham tuha abbhantarassa* (St. 22 : 25) bij B.: „Für dein Inneres bin ich gewiss eine arme Seele.” Ik meen, dat met het oog op den genitief, die volgt, *mandabhâinî* (Skr. *mandabhâginî*) niet in beteekenis is gelijk te stellen met *mandabhâgyâ; bhâgin* bet. immers: „aandeel hebbend,” en ook „wien een aandeel toekomt” met het „waaraan” in den gen. of in samenstelling voorafgaande (zie P. W. s. v. *bhâgin*) *mandabhâgin* dus: „wien weinig aandeel toekomt aan, die weinig recht heeft op (gen.)”.

Blz. 22. R. 25. *Devatopasthânayogyâ* (St. 24 : 5—6) „eine Gottheit, die angebetet zu werden verdient” (B.). Mijn vertaling komt overeen met die van R. en Fr.

Blz. 22. R. 29. Mijne vertaling van dit couplet (St. 24 : 7—11) stemt in hoofdzaak overeen met die van B., met dit onderscheid echter dat B. *bhâgyakrtâm daçâm* opvat als doelende op den lotstoestand van Vasantasenâ. Ik geloof eerder dat Cârudatta zijn eigen armoede op het oog heeft, die hij als de reden beschouwt, waarom Vasantasenâ geen gevolg geeft aan zijn uitnoodiging om binnen te treden. Dat inderdaad het *praviça grhamiti pratodyamânâ* slaat op een verzoek van Cârudatta en niet van den çakâra zooals W., R. en Fr. meenen, blijkt m. i. voldoende uit 22 : 24.

Blz. 23. R. 36. *Ubahâro* (St. 25 : 15) „Opferthier” (B.). Ik geloof eerder, dat de *bali* bedoeld is; deze wordt immers juist op den viersprong aan de *mâtaras* aangeboden (8 : 12—13).

Blz. 24. R. 7. De woordspeling die *nissinehâo* (St. 25 : 21) bevat, dat „zonder olie” en „zonder liefde” beteekent, heb ik bij eenigszins vrije vertaling in het woord „ontvlammen” gelegd.

Blz. 25. R. 11. Met B. lees ik *mantemi* voor *mantesi* (St. 27 : 7).

Blz. 26. R. 8. B. leest voor *anavagahido* (St. 28 : 1) *anavagâhido* (Skr. *anavagâhitah*) en vert.: „dieser unergründliche, hehre Gott.” Ik behoud liever de lezing van St.; *anavagahido* (Skr. *anavagrhîta*) van *avagrhnâti* in de bet.: „hemmen, zurückhalten” (P. W.) schijnt mij juist voor Kâma een byzonder geschikt epitheton; vgl. nog *avagraha* „Hemmniss, Hinderniss.” Onjuist dunkt mij Windisch' opvatting, die het met *mahûsavo* verbindt (Gr. Einfl. p. 91—92).

Blz. 27. R. 22. *Paccuaâradubbaladâe* (St. 29 : 10) door B. gevoegd bij *ahisârianto*: „um ihm einen schwachen Gegendienst zu erweisen.”

Blz. 27. R. 28. *Bhattâ* (St. 29 : 15) schijnt door B. ten onrechte te worden opgevat als beantwoordend aan Skr. *bhadra* („Hé, mein Bester"). Volgens den Comm. bij R. zouden deze woorden van Mâthura tot den speler gericht zijn; daar echter Mâthura met den speler den sambâhaka achtervolgt, geloof ik eerder dat Mâthura zich wendt tot de omstanders en dus *bhattâ* als pluralis is op te vatten. Het woord *bhatta* (Skr. *bhartar*) beteekent „heer".

Blz. 27. R. 30. *Apatîkshepena* (St. 29 : 17) vertaal ik met B. (ook P. W.) „zonder het gordijn weg te schuiven". Vgl. echter Windisch, Gr. Einfl. p. 24—25, die een subst. *apati* wil aannemen en in *kshepa* het buitengewone van de aangeduide wijze van optreden zoekt.

Blz. 29. R. 21. *Çilu padadi* (St. 31 : 10) vert. Fr.: „Mir schwindelt der Kopf."; met het oog op 78 : 10 schijnt mij toch B.'s opvatting waarschijnlijker.

Blz. 29. R. 28. *Ganthu* (St. 31 : 16, 20; 32 : 5; 39, 16), weergeg. met Skr. *ganda*, beantw. aan Skr. *grantha* (= brief, schuldbrief).

Blz. 30. R. 8. In navolging van B. lees ik voor *daçasuvannam* (St. 32 : 3) *pañcasuvannam;* immers Mâthura heeft den sambâhaka de helft zijner schuld kwijtgescholden.

Blz. 30. R. 12. De conclusie van den sambâhaka (St. 32 : 4—7) is niet volkomen duidelijk; de bedoeling zal toch wel deze zijn: De één heeft mij de helft kwijtgescholden, de ander heeft mij de helft kwijtgescholden. Twee helften is één geheel; dus is mij alles kwijtgescholden. — Vooral de genitivi *ekkâha* en *abalâha* zijn bevreemdend.

Blz. 30. R. 14. *Na aham dhuttijjâmi* (St. 32 : 7—8) bij B.: „auf diese Gaunerstreiche verstehe ich mich nicht." *Dhuttijjâmi* is echter passief (Skr. *dhûrtye);* dus zal aan **dhûrtayati* de bet. „bedriegen" moeten worden toegekend.

Blz. 31. R. 12. Dit vers (St. 33 : 6—8), door B. opgevat als slaande op „men" in 't algemeen, meen ik met het oog op het volgende wel op Darduraka te mogen toepassen.

Blz. 31. R. 25. *Kimayam tapasvî karishyati* (St. 33 : 18) luidt bij B.: „Was kann mir der erbärmliche Schwächling anhaben." Ik betwijfel of *tapasvî* aldus mag vertaald worden; het P. W. geeft: „der Leiden zu tragen hat, geplagt, vom Schicksal heimgesucht, arm"; het woord wordt dus ter uitdrukking van medelijden, niet van verachting gebezigd (vgl. St. 9 : 25; 34 : 1; 52 : 6; 114 : 11; 152 : 6).

Bovendien duidt het volgende *yo 'ham* er op, dat Darduraka met *tapasvî* niemand anders dan zich zelf bedoelt.

Blz. 32. R. 35. *Aham pi nâma mâthuru dhuttu jûam micchâ âdamsaâmi* (St. 34 : 25) is niet recht duidelijk. B. vert.: „Auch ich heisze ja der Schelm Mâthura und lehre falsch spielen."

Blz. 33. R. 2. *Gosâviâputta* (St. 35 : 5), weergeg. met Skr. *veçyâputra*, is niet anders dan Skr. *goçâvikâputra*, dus: „zoon van het vrouwelijk jong eener koe."
Overigens volg ik hier de lezing van Calc. II en III: n*am evvam jjeva jûdam tue sevidam; evvam jjeva* wil dan zeggen: zooals deze man, zonder te betalen. B. vertaalt deze plaats: „Du Bastard! Wenn ich spiele, verpflichte ich mich zu Nichts. Dard: Ich aber thue es, wenn ich spiele."

Blz. 33. R. 35. Voor *apalâvuda-* (St. 35 : 25) te lezen: *apâvuda-* (Skr. *apâvrta*); Calc. II heeft: *anapâvuda-;* dat deze lezing verkeerd is, blijkt uit St. 36 : 3.

Blz. 34. R. 12. *Kadham dhanikâdo tulidam çe bhaakâlanam* (St. 36 : 10) geeft moeilijkheid. B. vermoedt: *abhaakalanam* en vertaalt: „Wie! Einem Gläubiger gegenüber vermag sie eine angemessene Sicherheit zu gewähren." Ik geloof eerder, dat voor *dhanikâdo dhanâdo* is te lezen, dat licht tot *dhanikâdo* kan zijn geworden door invloed van hetzelfde woord in R. 8. De zin zou dan zijn: Hoe, de oorzaak van mijn vrees wordt door haar afgewogen naar haar rijkdom, d. w. z. zij, die rijk is, behoeft niet bevreesd te zijn voor een schuldeischer. Bij deze opvatting zijn *tulidam* in R. 10 en *tulidam* in R. 12, in dezelfde beteekenis genomen, en bevat het vers een verklaring van het voorafgaande.

Blz. 36. R. 31. *Iti nishkrântâ* (St. 38 : 25), door B. vertaald: „Tritt ab", moet betrekking hebben op het gaan uit Vasantasenâ's huis, niet op het verlaten van het tooneel.

Blz. 37. R. 8. *Jai îdisâim* n*a mantesi tâ* n*a hosi jûdiaro* (St. 39 : 11) luidt bij B.: „Wenn du nicht solche Dinge redetest, wärest du kein Spieler." (evenzoo R. en Fr.). Ik volg de lezing van Calc. I en III: n*am* in plaats van n*a* en stel mij de zaak voor als volgt: Madanikâ ziet twee menschen, die zij vermoedt dat de *sabhika* en de *dyûtakara* zijn, waarvan de sambâhaka heeft gesproken. Zij wendt zich tot hen met de vraag: „Wie van U beiden is de *sabhika?*" waarop deze, meenende, dat zij met andere bedoelingen tot hem komt, zegt: »Ga heen, ik heb geen geld." Hierop nu zegt Mad.: „Uit uw gezegde merk ik, dat ge de speler niet zijt, want een speler zegt nooit, dat hij geen geld heeft." (Comm. bij Calc. III: *dyûtakarah âtmanah nirdhanatvam kadâcidapi na prakâçayatîti bhâvah*). Aldus ook W.'s vertaling.

Blz. 39. R. 10. *Sarosam* (St. 41 : 16), dat door B. bij *hatthim* wordt getrokken (diesem wüthenden Elephanten), heb ik als adverbium opgevat, daar het, vóór de caesuur vallend, mij toescheen, eerder bij *âhaniûna* te behooren (zoo ook R.).

Blz. 42. R. 4. *Samam* (St. 44 : 8), door B. als adjectief opgevat („gleichmässig").

Blz. 42. R. 27. Letterlijk: Gelijk de overgebleven slagtandspits van den in het water gedompelden woudolifant (St. 44 : 13).

Blz. 42. R. 34. *Ettha vitthinne âçane* (St. 45 : 3) vert. B.: „Da habe ich zwei Lager ausgebreitet"; *vitthinne âçane* kan echter m. i. niet anders dan als sing. zijn op te vatten (hetzij nom. of loc.), de dualis toch is in 't Prâkṛt verloren gegaan (Zie: Lassen, Inst. Pracr. p. 298 § 92, 1). De Skr.-vertaling: *vistîrne âsane* is dus als loc. sing. op te vatten.

Blz. 43. R. 2. *Eso dânim dâsîe utto bhavia* (St. 45 : 8) vert. B.: „dieser da erniedrigt sich jetzt zu dem Sohne einer Sklavin." Vardhamânaka is echter inderdaad een *dâsîeutto* en als zoodanig stelt de Vidûshaka hem tegenover zich zelf, den Brahmaan.

Blz. 43. R. 25. In plaats van *dasîeutto* (St. 45 : 24) lees ik *dâsîeuttam* (Calc. III heeft *dasîe putta*, waar vermoedelijk het teeken van den anusvâra is weggevallen). Immers het scheldwoord past op het goudkistje, dat de Vidûshaka verfoeit, niet op den dief, dien hij juist te hulp roept, om hem van het kistje te verlossen. Hiervoor spreekt ook de plaatsing tusschen *edam* en *niddâcoram*. Dat het scheldwoord „slavinnenzoon" niet enkel voor personen wordt gebruikt, blijkt St. 79 : 24; 91 : 18 en ook 8 : 2, indien althans mijn opvatting van die plaats de juiste is. Het ongewone echter van een dergelijk gebruik kan aanleiding zijn geworden, dat *dâsîeuttam* in *dâsîeutto* werd veranderd.

Blz. 43. R. 31. B. vert.: Du darfst ihn nicht in 's Innere des Hauses bringen, da ein öffentliches Mädchen ihn getragen hat (St. 46 : 2). Ik geloof niet, dat *tasmât* van *yasmât* te scheiden is; ook komt het mij zeer onwaarschijnlijk voor, dat Cârudatta er bezwaar tegen zou hebben de sieraden in zijn huis te bewaren, omdat zij van een *prakâçanârî* afkomstig zijn, terwijl hij later niet het minste bezwaar heeft, haar zelf in zijn huis (zie St. 92 : 11; 93 : 16—20) toe te laten. Daarom heb ik *alam* van het volgende gescheiden.

Blz. 44. R. 7. Met Calc. III na *jareva* (St. 46 : 8) *yâ* in te voegen.

Blz. 44. R. 19. Letterlijk: Wiens optreden bevreesd is voor des vorsten mannen (St. 46 : 17). B. heeft: „dessen Erscheinen die Diener des Königs vermuthen." Ik geloof niet, dat *çankita* hier iets anders dan „bevreesd" kan beteekenen; mocht het in passievenzin worden opgevat, dan zoude ik het liever met „gevreesd" vertalen, wat inderdaad in den toon van Çarvilaka byzonder goed zou passen. Het vers zou dan luiden:

Den held, van zins, een anders huis te schaden
wiens nadering des konings mannen duchten.

Blz. 44. R. 26. Met B. lees ik voor *vardhate* (St. 46 : 21) *vartate.*

Blz. 45. R. 1. *Mûshikotkara* (St. 47 : 6), ook door B. in zijn vertaling weergeg. door „Mauseloch," in het P. W. echter door „Maulwurfshaufen." Inderdaad schijnt het tweede deel der samenstelling (bij *utkirati* = opwerpen) eerder voor de laatste beteekenis te pleiten, vooral daar ook *âkhûtkara* in die bet. voorkomt. Op grond, dat *âkhu* zoowel voor „mol" als „muis" wordt gebezigd, zou men dan hetzelfde van *mûshika* moeten aannemen. Daar dit laatste mij echter bedenkelijk schijnt (het P. W. geeft voor *mûshika* alleen Ratte, Maus) en *utkirati* ook in de bet.: „ausgraben, aushöhlen" voorkomt, verkoos ik in dezen de eerstgenoemde vertaling, daarbij in aanmerking nemende, dat juist een muizengat voor een dief als een gelukkig voorteeken mag gelden, omdat 1°. daaruit blijkt, dat de muur niet zeer stevig is, 2°. de muis, als de dief onder de dieren (men denke aan het ww. *mushnâti*) hem sympathiek is.

Blz. 45. R. 7. De woorden „welken vorm zal ik kiezen" heb ik tot goed begrip van het volgende vers ingevoegd.

Blz. 46. R. 8. B. vat *bhûmau patac* (St. 48 : 18) op als slaande op de deur; *kapâta* is echter gewoonlijk masc.; ook spreekt Çarv. zijn vrees uit, terwijl hij bezig is, het water uit te gieten en ten slotte is het toch niet denkbaar, dat de deur wordt geopend, door haar op den grond te laten vallen.

Blz. 46. R. 9. *Prshthena pratîkshya kapâtam udghâtya* (St. 48 : 19) vert. B. „mit dem Rücken die Thür ganz allmählich öffnend." De beteekenis „ganz allmählich," die B. aan *pratîkshya* toekent, steunt echter alleen op deze plaats (zie P. W. i. v.); bovendien is een deur met den rug openen wel eenigszins zonderling, ook al wil men met B. aannemen, dat de deur op den grond wordt neergelaten. Daarentegen is door *prshthena pratîkshya* eenvoudig te vertalen met „achter zich ziende" de plaats volkomen duidelijk; immers vóór hij de deur opent ziet Çarvilaka om naar de beide slapenden, om, wanneer zij teekenen van ontwaken geven, oogenblikkelijk de vlucht te nemen.

Blz. 46. R. 24. *Bhavanapratyayât* (St. 49 : 3) vert. B.: „in der Gewissheit, dass es das rechte sei."

Blz. 47. R. 3. Voor *bhadrapîthena* (St. 49 : 20), dat door Calc. II en III wordt verklaard als de naam van een insect, als zoodanig ook in het P. W. wordt opgegeven, maar in die bet. elders niet voorkomt, lees ik *bhadrakîtena* (zoo ook Huizinga, blz. 28 : „De goede vlieg heeft duisternis gebracht").

Blz. 47. R. 8. *Pranayam* (St. 49 : 23) vert. B. „Vertrauen" (evenzoo 50 : 3); het woord kan echter zoowel „genegenheid" (vertrouwen, vertrouwelijkheid) als „geneigdheid" (verlangen, begeerte) beteekenen en is hier m. i. in de laatste bet. op te vatten (zie P. W. i. v.).

Blz. 47. R. 26. *Athavâ âtmâ pâtita*h (St. 50 : 7—8) vert. B.: „Doch nein, mich selbst habe ich hineingestürzt.” Dat *pâtita*h niet met *mayâ*, maar met *dâridryena* moet worden aangevuld, blijkt, dunkt mij, uit het onmiddelijk volgende vers, dat een verklaring bevat van het voorafgaande (*khalu!*). Çarvilaka is onder zijn diefstal bezig, zich afwisselend te beschuldigen en te verontschuldigen; eerst zegt hij: „Ik heb mijn geslacht ten val gebracht” en dan „maar neen, ik ben zelf ten val gebracht door de Armoede, die een geheimzinnige kracht over mij bezit (B. vert.: *anirveditapaurusham:* „die keinen Mannesmuth verräth.”).

Blz. 47. R. 36. *Grahâluñcane* vert. B.: „wenn es eine Beute zu rupfen gilt.” Daar het P. W. voor *graha* niet de bet. „Beute”, maar wel „das Ergreifen, Packen” geeft, heb ik gemeend, de samenstelling als dvandva te moeten opvatten.

Blz. 48. R. 19. Ter wille van het komisch effekt veroorloofde ik mij een kleine wijziging; letterlijk zegt Radanikâ: „Een dief, in ons huis een opening gebroken hebbend, is weggeloopen”, waarop de Vidûshaka: „O slavinnendochter, wat zegt ge, een dief is gebroken, de opening weggeloopen?”

Blz. 48. R. 23. *Dudia*m *pi duâraa*m *ugghâ*d*ida*m (St. 51 : 10) vert. B.: „Auch die zweite Thür sei geöffnet worden?” maar wat is met „die zweite Thür“ bedoeld? Een betere lezing geven Calc. I en III, nl. *via* voor *pi*, welke door mij is gevolgd (ook door R. en Fr.).

Blz. 48. R. 36. De beteekenis van *uparitalanipâtitesh*t*ako* (St. 51 : 18) is niet duidelijk; het P. W. geeft voor *uparitala* „superficies” met verwijzing naar deze plaats; de hier bedoelde superficies kan dan wel niet anders dan het aardoppervlak zijn; B. heeft echter in zijn vertaling: „Die Ziegel sind herausgezogen und auf einander gelegt worden” op grond van den Comm. bij Calc. II.

Blz. 49. R. 5. Bij B. luiden deze twee regels (St. 52 : 2—4): „Wenn es ein Fremdling war, der mit Anwendung von vieler Mühe diese Oeffnung in mein Haus schlug, dann wusste er nicht, dass hier ein armer Mann im Gefühl der Sicherheit ruhig schläft.” Mijn vertaling komt in hoofdzaak overeen met W. en wat het laatste gedeelte betreft ook met R. en Fr.

Blz. 52. R. 23. *Parivâdavahaladoshân* (St. 55 : 23) bij B.: „da ihr grösster Fehler der ist, dass sie Andern Böses nachsagen.”
Voor *vahala* moet in elk geval *bahula* worden gelezen.

Blz. 54. R. 35. Met B. lees ik: *tvaritagati*m (St. 58 : 22) als tegenstelling tot *sthita*m in den volgenden regel. Reeds W.'s vertaling berust op deze lezing: „him, who appears to track my rapid steps.”

Blz. 56. R. 32. Deze plaats (St. 60 : 24—25) vert. B.: „Çarvilaka! Dein Wandel

ist unbefleckt. Mithin kannst du nicht im vollkommenen Widerspruch damit meinetwegen eine unbesonnene That verübt haben"; waarbij echter *karentena* onvertaald blijft (vgl. St. 61 : 24); bovendien wordt niet door Mad. betwijfeld, dat Çarv. een *sâhasa* heeft bedreven, maar zij vermoedt, dat, daar Çarv. *akhandidacâritto* is, hij niet iets volkomen ongeoorloofds zal hebben verricht. Alleen bij deze opvatting is het antwoord van Çarv. begrijpelijk. Ook Fritze vertaalt in denzelfden zin.

Blz. 57. R. 7. Letterlijk: Een sieraad, dat niet mag vertoond worden en menschen, zooals wij, die twee passen niet (St. 61 : 9—10).

Blz. 57. R. 26. Met B. *nîyamânâbhujishyâtvam* (St. 61 : 22) te lezen.

Blz. 58. R. 11. Dit vers (St. 62 : 13—15) volgens R. ook Dampatîç. 45.

Blz. 58. R. 15. Dit vers (St. 62 : 15—17) volgens R. te vergelijken met Bhart*r*hari I, 90.

Blz. 58. R. 22. Dit vers (St. 62 : 19—21) volgens R. ook Dampatîç. 45.

Blz. 58. R. 30. Dit vers (St. 62 : 24—63 : 3) met geringe wijziging ook Pañc. I, 192 (ed. Kielhorn[5] I, p. 34), in de vertaling van H. G. van der Waals, I, blz. 54. *Çmaçânasumanâ iva* (St. 63 : 2) vert. B.: „wie den Jasmin, der auf einer Leichenstätte wächst"; *sumanâ* zal echter om 't meervoud *veçyâh* wel als plur. van *sumanâ* en niet als sing. van *sumanas* zijn op te vatten. Daar *sumanâ* volgens de Lexicografen Iasminum grandiflorum, Rosa glandulifera of Chrysanthemum indicum kan aanduiden, vond ik het veiligst, het woord met „bloem" te vertalen.

Blz. 58. R. 35. Dit vers (St. 63 : 4—6) met geringe wijziging ook Pañc. I, 194 (ed. Kielhorn[5] I, p. 34), bij Van der Waals I, blz. 54; volgens R. ook te vergelijken met Bhart*r*hari Ç*r*ngâra passim.

Blz. 58. R. 40. Dit vers (St. 63 : 7—9) volgens R. te vergelijken met Bhart*r*hari I, 81. 't Laatste deel is door mij vrij vertaald.

Blz. 59. R. 9. *Asambhâvanîyam*, eigenlijk: wat niet te veronderstellen is (*sambhâvayati* voraussetzen, Jmd. Etwas zutrauen; zoo o.a. St. 15 : 15) B. vert.: „reine Phantasiegebilde."

Blz. 62. R. 26: *Siddhâdeçapratyayaparitrastena râjñâ pâlakena* (St. 66 : 24—25) vert. B.: „Im festen Glauben an die Richtigkeit der Aussage eines Wahrsagers, dass u. s. w. hat König Pâlaka in seiner Angst u. s. w." Dat echter koning Pâlaka zijn maatregelen tegen de troonsverheffing van 'Aryaka neemt, bewijst, dunkt mij, dat hij niet aan de juistheid der voorspelling gelooft, dat hij niet met 'Aryaka zegt: „*daivî ca siddhirapi langhayitum na çakyâ* (St. 98 : 13); hieruit blijkt juist Pâlaka's goddeloosheid. Wel kan hij bevreesd zijn, dat men geloof zal slaan aan de voorspelling, wat aanleiding zou kunnen geven tot een opstand, dien hij door gevangenneming

van 'Aryaka wil voorkomen. Evenzoo is de opvatting van R.: „Le roi Pâlaka, ému de la foi qu'on accorde à une prophétie etc."

Blz. 62. R. 39. *Guruanânam* (St. 67 : 8), door B. vertaald „Eltern", heeft hier blijkens het onmiddelijk volgende een ruimere beteekenis.

Blz. 64. R. 12. *Pâsâdabantîo* (St. 69 : 1) kan bezwaarlijk met W, en de Duitsche vertalers als „een rij paleizen" worden opgevat. Wat *pâsâda* hier wel is, is moeilijk uit te maken („ein erhöhter Platz zum Sitzen oder Zuschauen." P. W.). R. heeft „serie de bâtiments."

Ook de beteekenis van *vinihidacunnamutthipandurâo* (St. 68 : 25) is niet helder; volgens W. en R. zou met *cunna* „pleisterkalk" bedoeld zijn; volgens Fr.: „Pulver, das man verstreute Wohlgeruch zu schaffen", ook B. heeft: „Handvoll wohlriechenden Pulvers."

Blz. 64. R. 22. *Pajjantobanîdajavasabusakavalasuputthâ* (St. 69 : 7) „die ihnen hingeworfenen Bissen Javasa-Spreu haben sie hübsch fett gemacht" (B.).

Blz. 64. R. 23. *Annadaro* (St. 69 : 8) wijst er m. i. op, dat met *seriho* één van de twee te voren genoemde *pavahanabaillâ* wordt bedoeld. B. vert.: „Dort seufzt ein Büffel."

Blz. 64. R. 35. In *sâhînamanimaasâriâsahido* (St. 69 : 17) zal *sâriâ* wel „speelfiguur" beteekenen, gelijk de opvatting is van W. en B. (Het P. W. geeft s. v. *çâri* „ein beim Würfelspiel gebrauchter Stein, — Figur" en voor *çârikâ* „Würfelspiel mit Steinen"). Of Dr. Huizinga het met „schaakstukken" mag vertalen, zou ik betwijfelen (Vidûshaka, blz. 137). R. en Fr. zien er „dobbelsteenen" in.

Blz. 65. R. 16. *Uâsâbedi* (St. 70 : 9) wordt door B. vert.: „erregt meinen Appetit." Ik heb gemeend, het als causatief te moeten beschouwen van Skr. *upâste* in de bet. „ehrend nahen."

Calc. II en III hebben *ususâbedi* (Skr. *utsukâyate*).

Blz. 65. R. 18. *Vajjhanti* (St. 70 : 11) weergeg. door Skr. *vadhyante* (B. heeft: „Confect wird in Formen gebracht", leest dus blijkbaar *badhyante*) is door mij opgevat als beantwoordend aan Skr. *vardhyante*.

Blz. 65. R. 20. *Vaddhiam* (St. 70 : 12) door R. met „des mets", door B. met „Schüssel", door Fr. met „Napf" vertaald, heb ik gemeend, in verband te moeten brengen met het voorafgaande *vajjhanti* (zie mijn vorige Aant.) en dus eenvoudig als part. praet. pass. van *vardhate* opgevat; de bet. „Schüssel", die ook het P. W. geeft, vindt alleen steun in Kullûka's Comm. bij Manu 3, 224.

Blz. 65. R. 22. Terecht lezen alle vertalers voor *gandhavvasuraganehim* (St. 70 : 13) *gandhavvassaraganehim*.

Blz. 65. R. 28. Ik volg hier B.'s conjectuur, die voor *guneshvavâcyâ* (St. 70 : 19) *rneshvavâcyâ* leest.

Blz. 66. R. 3. Mijn vertaling van deze plaats (St. 71 : 8—10) komt overeen met die, welke B. onder „Anmerkungen" geeft, waarbij *te* als acc. = *tân* (sc. *karakân*) moet worden opgevat. Zoo vertalen ook W., R. en Fr.

Blz. 66. R. 12. *Maanasâriâ* (St. 71 : 16) is niet met B. en het P. W. als Predigerkrähe te vertalen (zie: Bühler, Zschr. Dschen Morgenl. Ges. XXXXVI, p. 69). Dat *çârikâ* en niet *sârikâ* de juiste schrijfwijze is, werd op grond van Slavische verwanten, door Dr. C. C. Uhlenbeck aangetoond (Archiv. f. Slavische Philologie XVII, p. 629).

Blz. 66. R. 22. Van *pasâranaam kidam ganiâe nânâpakkhisamûhehim* (St. 71: 23—24) geeft B. een tweede vertaling onder „Anmerkungen", luidende: „Eine Hetäre hat Vögel aller Art zu Schau aufgestellt"; zoo vertaalt ook Fr. (met dit verschil, dat volgens hem met *ganiâe* Vasantasenâ is bedoeld); echter zou bij deze opvatting *nânâpakkhisamûhânam* te verwachten zijn. Hetzelfde geldt van R.'s vertaling: „La courtisane [qui habite ici] a rassemblé des oiseaux de toute espèce."

De eerste vertaling, die B. geeft, schijnt mij daarom verkieslijk, alhoewel dan aan *prasârana* een ongewone beteekenis moet worden toegekend, die zich echter uit *prasârayati* als caus. v. *prasarati* zeer goed laat afleiden. Of is misschien *pasâdanaam* te lezen?

Blz. 66. R. 29. *Angabhangehim parikkhalanto ido tado paribbhamadi* (St. 72: 3—4) bij B.: „reckt und streckt die Glieder und schreitet taumelnd einher."

Blz. 66. R. 37. *Phulla* (St. 72 : 9) door B. vert. met „bauschig", door mij, in aansluiting aan den Comm. bij R. met „gebloemd" (evenzoo Fr.).

Blz. 67. R. 15. Ter wille van het rijm eenigszins vrij vertaald.

Blz. 67. R. 24. W., Fr. en Kellner laten deze passage (St. 72 : 23—73 : 2) onvertaald. Het al te realistische *tthananiambajahanâ* heb ik eenigszins gewijzigd weergegeven.

Voor *macchâharanâ* lees ik met B.: *manaharanâ* (de lezing van HS. B. en D. en van Calc. I en III).

Blz. 67. R. 33. B. leest hier met Calc. II voor: *accharîakusumapatthârârobidâneapâdabâ* (St. 73 : 8) *accharîakusumâ jattha robidâ aneapâdabâ*, en vertaalt: „in dem eine ganze Menge von Bäumen mit den wunderbarsten Blüthen gepflanzt ist!"

Blz. 67. R. 35. *Nirantarapâdabatalanimmidâ juadijanajahanapamânâ pattadolâ* (St. 73 : 8—9) zijn door mij tot één samenstelling verbonden als bepaling van *rukkhavâdiâe sassirîadâ*. Hierdoor wordt het mogelijk St. 73 : 7—12 als één zin op te vatten, gelijk ik in mijn vertaling gedaan heb.

Blz. 67. R. 39. *Samjhâadi* (St. 73:13), door alle vertalers beschouwd als denominatief van *samdhyâ* („scheint gleichsam die Morgenröthe vorzustellen", bij B.), is door mij als samenstelling van Skr. *dyâyati* (= nadenken) opgevat met het oog op het elders voorkomende *nijjhâadi* (St. 59 : 24; 69 : 2; 89 : 4) in dezelfde beteekenis. Misschien is het wel als een woordspeling op te vatten, die beide beteekenissen vereenigt.

Blz. 69. R. 11. *Imâdo ganiâpasangâdo* (St. 74 : 25) vert. B.: „von dieser Neigung zu Vasantasenâ." Ik geloof, dat het juist in het karakter van den Vidûshaka ligt, Cârudatta's liefde als niet meer dan „een neiging tot hetaeren" te beschouwen (evenzoo St. 77 : 15).

Blz. 70. R. 5. Deze versregel (St. 76 : 4) luidt bij B.: „(man sehe nur) wie die zum Wegzuge bereiten Flamingos eine Unruhe verrathen und schliesslich von ihrem Vorhaben abstehen." Ik heb gemeend, het geheele couplet met het voorafgaande *yadetat* als één zin te moeten beschouwen, waarbij dus *apâkrtam*, evenals het voorafgaande *âlokitam*, ter bepaling dient van *âkâlikam durdinam*. De beteekenis, door mij op deze plaats van *apâkaroti* toegekend, is zeer nauw verwant aan die, welke het P. W. geeft: „von sich abwerfen, — stossen — weisen enz." Ook is de versregel, aldus vertaald, overeenkomstig met de werkelijkheid, daar, gelijk reeds Wilson in een Noot mededeelt, de zwanen (of ganzen) bij het begin van den regentijd naar het meer Mânasa trekken. Men vergelijke nog St. 77 : 4 en 84 : 23.

Blz. 70. R. 11. *Kutilabalâkâvaliracitaçankhah* (St. 76 : 12.) letterlijk: met een schelp, gevormd door de gebogen kraanvogelrijen.

Blz. 70. R. 25. *Patracchedyam* (St. 76 : 21) vert. W.: „a picture"; evenzoo R.: „un tableau varié", in aansluiting aan den Comm. van Lallâ Dîkshita. B. vertaalt: *patracchedyamiveha bhâti gaganam*: „es hat den Anschein, als ob ihm (dem Himmel) gleichsam die Federn ausgerupft würden," en geeft ook in het P.W. s.v. *pattracchedya*: „dem die Federn ausgerupft sind." Fr. eindelijk heeft: „als wär' er ein Gesicht das manchen Moschusstreifen trägt zur Zier."

Boven deze zoo uiteenloopende opvattingen schijnt mij de volgende verkieselijk: *pattra* op te vatten als „lemmer" (P.W. i.v. *pattra*: „Blatt, so v.a. ein schmaler dünner Streifen von Metall") en *chedya* als gerundivum van *chinadmi* in de gewone beteekenis: „snijden"; dus *pattracchedya* „met een lemmer te snijden, dicht van duisternis" (vgl. ook de uitdrukking: *tamasi sûcîbhedye*, voorkomende Hit. ed. Schlegel-Lassen 98 : 22). Ik gaf het in mijn vertaling weer door „duister".

Blz. 71. R. 8. Evenals B. lees ik met Calc. II (en III) *adakkhinadâ* (St. 77 : 8) in één woord.

Blz. 71. R. 11. B. volgt hier de lezing: *na tâe aham bhanido;* ik behield die die van St. (77 : 10).

Blz. 71. R. 14. *Akandasamutthidâ* (St. 77 : 13) vert. B.: „die nicht aus einer Wurzel hervorgeschossen wäre". Het P.W. geeft echter juister s.v. *kanda:* „Wurzelknolle, Zwiebel." R. vert. dan ook terecht: „un lotus qui ne sorte pas d'une bulbe."

Blz. 71. R. 36. Ik verkies hier (St. 78 : 2.) met B. de v.l.: *kadham na vinattham* (zoo ook Calc. III).

Blz. 74. R. 2. *Indamahakâmuko* (St. 80 : 15) vert. B.: „wie ein auf das Indrafest versessener", hetgeen zou doen vermoeden, dat een persoon bedoeld is; volgens W., R. en Fr. zou het woord den hond aanduiden. Waarschijnlijker is mij de Comm. bij Calc. III, die het verklaart als = *kâka* (men denke aan de uitdrukkingen *balibhuj*, *balibhojana*, *balipushta*, *kâkakrt* en het woord *kâka* zelf, dat toch wel niet anders dan als onomatop. zal zijn op te vatten). Ook Dr. Huizinga vertaalt het aldus op blz. 113 zijner dissertatie. Niet onwaarschijnlijk komt het mij voor, dat vóór *kâkâaçi* het woord *kâko* is weggevallen.

Blz. 75. R. 6. In den tekst staat: *padâim palivattâbehi* (St. 81 : 17) d. w. z. keer de voeten (of: de leden der samenstelling) om.

Blz. 76. R. 15. *Varavrksha* (St. 82 : 21) is door mij opgevat als synoniem van *kalpavrksha;* B. vert.: „die Blüthe des besten der Bäume, des Kâma". Verder verbindt B. *ratisamayalajjâ pranayinî* tot één woord en vert.: „(sie) sehnt sich nach dem Gefühl der Scham in der Minnestunde." Ik behield hier de lezing van St.

Blz. 76. R. 18. R. teekent hierbij (St. 83 : 1.) aan: „La ressemblance porte sur la fumée, entourant le coeur, consumé par le chagrin de la séparation, de l'amante éloignée de celui qu'elle chérit", welke verklaring mij niet zeer aannemelijk voorkomt. Eerder geloof ik, dat het punt van overeenkomst moet gezocht worden in het ww. *garjati*, dat ongeveer de verschillende beteekenissen van Hd. „grollen" in zich vereenigt (der Donner grollt, ein grollendes Herz; ook wordt „grollen" evenals *garjati* voor het geluid van sommige vogels gebruikt).

Blz. 76. R. 39. *Strîsvabhâvadurvidagdhayâ* (St. 83 : 15) vert. B.: „da sie in Folge ihrer Weibernatur gar einfältig ist"; evenzoo Fr. R. heeft: „Elle est femme et par conséquent obstinée." Met het oog op het volgende vers, meen ik dat het eerste lid der samenstelling *strîsvabhâva* eerder in locatief- dan in instrumentaal-verhouding tot het tweede lid *durvidagdhayâ* is op te vatten. Immers daar de Nacht den aard der vrouwen niet kent, tracht zij Vasantasenâ terug te houden; kende zij dien, dan zou zij weten, dat „vrouwen zich niet laten terughouden" enz.

Blz. 77. R. 5. Letterlijk vertaald, luidt deze versregel (St. 83 : 22): „De wolk ontrooft een menigte stralen (of: schatting) in de lucht aan de maan."

Blz. 77. R. 12. B. volgt hier (St. 84 : 1) de v.l. *sataditbalâka-* en vert.: „von Blitzen und Kranichen bunt schimmernden (Wolken)."

Blz. 77. R. 26. *Apîta-* (St. 84 : 8) is door B. en Fr. opgevat als adj. (gelblich). Een beteren zin geeft het m. i. het te beschouwen als part. praet. pass. van *âpibati* (= hineintrinken, einschlürfen, absorbiren, verschwinden machen). Dit doen ook W. en R.

Blz. 77. R. 38. B. leest voor *vidyudguna-* (St. 84 : 13) *vidyudgana-*, terwijl ik St.'s lezing behield (vgl. St. 76 : 13). Voor *sarâgâ* (St. 84 : 14) verkies ik met B. de v. l. *sadhârâ*.

Blz. 78. R. 24. *Pracchâditâçâmukham* (St. 85 : 2) vert. B.: „ihr Horizont ist verhüllt"; *payodhârâgrhântargatam* (St. 85 : 3): „Sie hat sich in ihr Badegemach begeben."

Blz. 78. R. 30. *Na râjanti kakubhah* (St. 85 : 7) vert. B.: „Die Weltgegenden sind alles Schmuckes ledig." W. vert. *kakubhah*: „the heavens", R. „les régions du ciel", Fr. „die Himmelsgegenden."

Blz. 79. R. 44. Tot herstel van het metrum leze men voor *ca kântam* (St. 86 : 16) *kântam ca*.

Blz. 80. R. 28. Ik verkies hier (St. 87 : 11) met B. de lezing van Calc. II (en III): *sukkharukkha-* (Skr. *çushkavrksha-*), daar anders de vraag van Vasantasenâ onbegrijpelijk is.

Blz. 82. R. 16. *Vicârayati* (St. 89 : 3) vert. B.: „Maitreya zögert es entgegen zu nehmen", Fr.: „Maitreya prüft es", R.: „Maitreya réfléchit".

Blz. 82. R. 31. Deze plaats (St. 89 : 11) luidt bij B.: „Es ist ja die Rede von der List, die wir ersannen, um das uns anvertraute Gut wiederzuerstatten. Im Uebrigen hält man uns fürwahr zum Narren." Evenzoo is de opvatting van R. en Fr. Het volgende *saccam* van den Vidûshaka kan echter m. i. niet anders zijn dan een bevestiging van het *satyam* van Cârudatta. Zoo zou bij B.'s opvatting de Vidûshaka laten volgen: „Waarlijk (men houdt ons voor den mal) dat zweer ik" enz. en juist het tegengestelde wil hij betuigen. Daarom is *vidambanâ* in bet. a) P. W. „das Nachmachen, Nachahmen" te nemen en tweeledig op te vatten, nl. als toepasselijk op het bedrog en toepasselijk op het goudkistje, m. a. w. Cârudatta zegt: „Ons bedrog wordt hier nagevolgd; maar kan navolging werkelijkheid zijn?" en tevens: „kan een namaak (waarvoor hij het getoonde kistje houdt) echt zijn?" Zeer helder is de plaats zeker niet.

Blz. 83. R. 38. Deze plaats (St. 90 : 15—16) vert. B.: „Es ziemt sich nicht, mich und diese Perlenschnur mit gleichem Maasse zu messen.” Wat de zin van deze woorden zou moeten zijn, is mij niet recht duidelijk; *tulayati* moet hier m. i. worden genomen in dezelfde bet. als twee regels verder, nl. in die van „wantrouwen” (zoo ook St. 58 : 24). Dan wordt ook het antwoord van Cârudatta begrijpelijk. Vasantasenâ zegt: „Ge hebt door het zenden van dat paarlensnoer getoond, mij te wantrouwen, dat hadt ge niet moeten doen”, waarop Cârudatta antwoordt: „Ik had wel reden tot vrees: daar ik arm ben, sta ik aan verdenking bloot en hecht men geen geloof aan mijn woorden”. Deze opvatting staat dicht bij die van Fr., behalve dat hij *tulaidu*m blijkbaar als caus. beschouwt; zijn vertaling der plaats luidt:

„Es war nicht recht, mir Argwohn zuzutraun
Und deshalb, ehrenwerther Tscharudatta,
Mir diese Perlenschnur zu schikken.”

Blz. 84. R. 11. *Pañkântarâ*n*îva mr*n*âlasûcya*h (St. 91 : 2) bij B.: „wie die Nadeln der Lotuswurzel die Lotusblüthe(?)” *pañkântarâ*n*i* kan toch wel niets anders zijn dan „'t binnenste van het slijk”, gelijk ook W., R. en Fr. het opvatten.

Blz. 86. R. 12. Ik lees voor *tumhâ*n*a*m (St. 93 : 8) *amhâ*n*a*m.

Blz. 87. R. 2. Ik geloof, dat *pariano* (St. 93 : 20) hier in ruimeren zin is op te vatten dan als „Dienerschaft”, zooals B. en Fr. doen, n.l. in dien van „gezamenlijke huisgenooten, familia” (het P. W. geeft ook: „Umgebung”) en vooral aan Cârudatta's vrouw moet gedacht worden, voor wie Vasantasenâ's bezoek in de eerste plaats verondersteld mocht worden, onaangenaam te zijn. W. vertaalt dan ook: „I fear me his family are vexed.” Zoo volgt ook Vasantasenâ's vraag zeer logisch op de opmerking der ce*t*î, dat haar Meesteres „*savvaja*n*assa hiae*” is.

Blz. 88. R. 24. *Muddhe*n*a muhe*n*a adikaru*n*a*m *mantesi* (St. 95 : 19) vert. B.: „Dein einfältiger Mund spricht gar kläglich.” Ik heb *adikaru*n*a*m als object van *mantesi* opgevat; zoo doet ook Fr., die het vertaalt: „ein hartes Wort des Vorwurfs.” Of aan *karu*n*a* deze bet. mag worden toegekend, zou ik echter betwijfelen (cf. P. W. i. v.).

Blz. 89. R. 21. *Çûle* (St. 97 : 3), bij St. weergegeven door Skr. *sûta*h, in Calc. II en III door Skr. *sûra*h, kan alleen aan 't laatste woord beantwoorden, dat hier geen zin oplevert, of aan Skr. *sûryâ*h (vgl. St. 116 : 7), waarvan hetzelfde geldt, of aan Skr. *çûra*h (aldus de Comm. bij R., vgl. ook St. 12 : 5). Het is dus òf met „held” te vertalen, òf, wat mij verkieselijk schijnt, te emendeeren tot *çûde* (of *çûe*).

Blz. 90. R. 15. Deze beide regels (St. 98 : 4—5) luiden bij B.: „Nachdem ich

ein ganzes Meer von Widerwärtigkeiten und Ungemach für uns Menschen, das man mit dem Namen eines königlichen Gefängnisses belegt, hinter mir habe."

Blz. 90. R. 21. Voor *açrûni vimrjya* (St. 98 : 10) leest B. met Calc. II (en III): *açrûni visrjya* („Thränen vergiessend"); ik behield de lezing van St.

Blz. 90. R. 25. Dezen versregel (St. 98 : 14) vert. B.: „Einem Könige kann man wohl beikommen, wie mag man aber an einen Kampf mit einem Stärkeren denken?" Ik vermoed, dat uit de *â* van het voorafgaande *çakyâ* *a* met *gamyo* te verbinden is.

Blz. 91. R. 3. *Svairam* (St. 99 : 6) vert. B.: „ohne Weiteres"; de beteekenis b) van het P. W. „langsam, leise, vorsichtig, behutsam" scheen mij hier verkieselijk; evenzoo St. 107 : 16 en 165: 3.

Blz. 91. R. 15. In de ârya-strofe (St. 99 : 16—18) is het metrum in de war. Voor het tweede *ca, câbi* te lezen, zooals St. onder corrigenda (p. 331) geeft, brengt hierin geen verbetering. Door voor *acchadha, gacchadha* en voor *bandhanam ca, bandham ca* te lezen, wordt het metrum hersteld. Voor *vaccai* (St. 99 : 17, ook: 100 : 19; 101 : 7; 105 : 4 en 9) zal wel *vajjai* (zie: St. 100 : 15) te lezen zijn. 't Eerste toch beantwoordt aan Skr. *vartate*, niet aan Skr. *vrajati*.

Blz. 91. R 35. Voor *bhada* (St. 100 : 10) lees ik *bhadda* (Skr. *bhadra*).

Blz. 93. R. 4. *Pûrvavairî* en *pûrvabandhuh* (St. 101 : 18) vert. B.: „ärgster Feind" en „bester Freund." Fr. heeft: „Der eine ist seit langer Zeit mein Feind, Der andre ist mein alter guter Freund." (Zoo ook W. en R.). Dat echter Vîraka en Candanaka oude bekenden van 'Aryaka zouden zijn, blijkt uit niets. Bestond er tusschen de beide laatsten een vriendschapsbetrekking, dan zou Candanaka dit toch zeker vermelden onder de redenen, die hem nopen, 'Aryaka bij te staan (St. 102 : 16—18). Trouwens, dat Vîraka wel, Candanaka niet den wagen wil visiteeren, heeft niets te maken met hun gevoelens tegenover 'Aryaka, van wien zij niet weten, dat hij zich in den wagen bevindt. Ik geloof, dat *pûrva* hier (evenals St. 2 : 23; 85 : 22) ziet op een vroegere existentie.

Blz. 93. R. 19. Voor *onâmehi dhuram* (St. 102 : 2) verkiest B. de lezing: *unnâmehi dhuram* („Hebe das Joch in die Höhe!").

Blz. 93. R. 21. Ik lees met B. *ayi* voor *api* (St. 102 : 4).

Blz. 94. R. 12. *Taha bi a loe guno jjevva* (St. 102 : 21) vert. B.: „In der Welt gilt so Etwas dennoch für eine Tugend."

Blz. 94. R. 14. Misschien is hier, zooals B. opmerkt, voor *ajjuâ* (St. 102 : 22) *ajjaâ* te lezen, wat in Calc. II (en III) de gewone vorm is.

Blz. 94. R. 31. *Ditto dittâ vâ* (St. 103 : 8) liet ik om begrijpelijke redenen onvertaald. *Çabda* (St. 103 : 9) neemt B. in de gewone beteekenis „woord"; hier scheen mij echter de beteekenis „uitgang" (bet. 6) P. W.) byzonder geëigend.

Blz. 94. R. 41. Voor *ajjagobâladârao* (St. 103 : 14) lees ik: *ajjao gobâladârao*; dit is immers de vaste formule, waar van 'Aryaka sprake is.

Blz. 95. R. 35. *Bhanau* (St. 104 : 12) bij B.: „Wer möchte das sagen?" volgens de lezing *ko bhanau*.

Blz. 96. R. 6. Evenals B. lees ik voor *dummuhakarada-* (St. 104 : 18) *dummuha karada*.

Blz. 96. R. 8. *Cammârao* (St. 104 : 19) heeft blijkens hetgeen onmiddelijk voorafgaat hier een ruimere bet. dan die van „schoenmaker" (aldus het P. W., de Duitsche vertalers en R.). W. zegt dan ook terecht: „a Chamâr or worker in leather."

Blz. 96. R. 20. *Sunahasarisena* (St. 105 : 4) eigenlijk: „met een hond overeenkomende". B. vert.: „Hundeseele"; evenzoo Fr.

Blz. 96. R. 26. *Ahinnânam* (St. 105 : 9): Geleitschein (B.), Pasz (Fr.), sauf-conduit (R.).

Blz. 98. R. 9. Deze versregel (St. 107 : 6) luidt bij B.: „Die Bienen schwärmen da umher wie Leute, die den Zoll bezahlen". Fr. daarentegen: „Und als Beambte, die den Zoll erheben Bewegen sich die Bienen hin und her." (Zoo ook W. en R.). Ongetwijfeld verdient de laatste opvatting de voorkeur; het P. W. toch geeft voor *sâdhayâmi*: 6) Geld, eine Schuld eintreiben. Ook is zoo alleen de vergelijking begrijpelijk.

Blz. 99. R. 32. Als mannelijken vorm van Vasantasenâ koos ik, om het geslacht beter te doen uitkomen, den Prâkrt-nominatief op *o*. Kellner heeft: „Zum Geier! Das ist keine Vasantasene, das ist 'n Vasantasenrich (!)

Blz. 99. R. 38. *Na kevalam çrutiramanîyo drshtiramanîyo 'pi* (St. 108 : 25) vert. B.: „Er entzückt nicht nur das Ohr, sondern auch das Auge." *Çrutiramanîyo* moet, dunkt mij, zijn verklaring vinden in St. 108 : 5.
Misschien is dit ook B's bedoeling, beter komt het bij Fr. uit, die vertaalt: „Nicht nur von ihm zu hören, ist erfreulich, Das Auge freut sich auch, ihn anzuzehn."

Blz. 100. R. 3. Ik heb gemeend voor *prthutarasama-* (St. 109 : 4) *prthutarusamate* moeten lezen, omdat 1°. het mij onwaarschijnlijk voorkomt, dat *sama* hier als op zich zelf staand adj. zou zijn op te vatten, dus anders dan het *sama* in den vorigen regel; 2°. de comparatief-vorm *prthutara* hier bevreemdend is te noemen; 3°. de beteekenis van *sama* als adjectief bij *vakshas* niet recht duidelijk is („bien proportionnée" bij R., „wohlgebaut" bij Fr. wijken toch tamelijk van de eigenlijke beteekenis af; B. heeft: „ebenmässig").

Blz. 100. R. 29. Ik lees met B. voor *eso bi mukko* (St. 109 : 19) *eso vimukko*. De vertaling van deze plaats luidt bij B.: „Jetzt, da er befreit ist, kannst du in die Ketten fahren. Ich mache mich aus dem Staube." Ik heb *samgacchehi* (bij St. weergeg. door Skr. *samgaccha)* opgevat als caus., waarvoor het P. W. onder [4]) geeft: „übergehen lassen auf (Loc.), übergeben"; dus bedoelt de Vidûshaka: „Doe de voetboeien overgaan van hem op ons" bij *vajjissamo* moet dan *nialâim* worden aangevuld.

Blz. 100. R. 33. *Pranayena* (St. 109 : 22) vert. B.: „so ohne alle Umstände", Fr. heeft: „ganz ohne weit'res", R. „familièrement." Ongetwijfeld is dit de beteekenis, die 'Aryaka bedoelt, echter vat Cârudatta het woord blijkbaar op in de meer oorspronkelijke beteekenis: „uit genegenheid, in vertrouwen"; dezelfde woordspeling vinden we ook St. 24 : 18.

Blz. 103. R. 9. B. leest *pekkhiâ* (Skr. *prekshitâ)* en vat *çalanamhi* met den Comm. bij R. als loc. op: „Wer die Vergänglichkeit der Dinge vor Augen hat steht zunächst nur unter dem Schutze der guten Werke." Wanneer echter *çarana* hier wordt opgevat in de bet. „Wohnung" (zie P. W.) kan de lezing van St. (112 : 5) zonder bezwaar worden gehandhaafd.

Blz. 104. R. 24. Ik heb de woordspeling vrij weergegeven. De tekst heeft *dhanna*, dat zoowel aan Skr. *dhanya* (= rijk) als aan Skr. *dhânya* (= koren) beantwoordt en *punna*, dat zoowel aan Skr. *punya* als aan Skr. *pûrna* beantwoordt.

Blz. 104. R. 37. *Pulânakulutthajûçaçavalâim* (St. 113 : 22) vert. B.: „die an Scheckigkeit alten Bohnen und Erbsen gleichen."

Blz. 105. R. 10. *Dûram nigûdhântaram* (St. 114 : 5) bij B: „da das Mittelstück desselben ganz versteckt ist."

Blz. 105. R. 30. Ik lees voor *bhaçtake puttake* (St. 114 : 16) *bhaçtakâ, puttakâ*, daar het onwaarschijnlijk is, dat deze woorden bij *çamanake* zouden behooren; onmogelijk is het echter geenszins, daar toch de çakâra aan het woord is, van wien terecht gezegd wordt: „*sarvam asya mûrkhasya sambhâvyate.*" In Calc. II en III worden *bhaçtake* en *puttake* in de Sanskrtvertaling door vocativi weergegeven.

Blz. 106. R. 11. Deze çloka (St. 115 : 4—6) vert. B.: „Unsere Erde ist schwer beladen mit Thoren, die verkehrt denken und handeln; ihre Leiber (Knochen) sind die Felsstücke, ihr Fleisch die Bäume." Het laatste gedeelte van deze vertaling is mij volkomen onbegrijpelijk; een beteren zin verkrijgt men door *mâmsavrkshaîh* niet als bahuvrîhi, maar als tatpurusha op te vatten en *varshman* te nemen in de bet. „Scheitel" (zie P. W.).

Blz. 106. R. 23. B. vert. *kathora* (St. 115 : 13) met „üppig"; ook in het P. W. geeft hij die bet. met verwijzing naar deze plaats. De bet. „üppig" laat zich echter bezwaarlijk uit de oorspr. bet. „hart, steif, fest" verklaren en is niet van elders „belegt"; waarom is *kathora* hier niet in de gewone bet. op te vatten?

Blz. 106. R. 31. B. vert. dezen versregel (St. 115 : 20): „Affen tändeln mit Brodfrüchten". Daar echter de maat eischt, dat de 6de syllabe van den 4den versregel kort zij, moet wel met Calc. III *panaçaphalâ iva* worden gelezen.

Blz. 107. R. 7. De tekst heeft: *bhûmî dadhaçantattâ* (St. 116 : 8) de aarde is heftig verhit (of: heftig gekweld).

Blz. 107. R. 20. Deze versregel luidt bij B.: „Ein Sonnenstrahl ist, kluger Herr, in meinen Kopf geschlüpft".

Blz. 107. R. 30. *Hiñgujjalâ* (St. 116 : 24) vert. B. hier en evenzoo St. 117 : 7 „vor Allem aber aus (mit) Teufelsdreck."

Blz. 108. R. 40. Zie vorige Aanteekening.

Blz. 110. R. 39. *Anusarati* (St. 120 : 14) bij B.: „verfolgt."

Blz. 111. R. 13. Ik vermoed, dat voor *manyate* (St. 120 : 21) *manyase* moet gelezen worden, tenzij *manyate*, als pass. opgevat, op den çakâra mag worden toegepast.

Blz. 111. R. 34. B. vert. hier (St. 121 : 10): „Ich gehe nur vor Göttern und Brahmanen zu Fusse". Men lette op het volgend *nahi nahi* enz.

Blz. 113. R. 6. *Tishtatu* (St. 122 : 25) wordt door B. op Vasantasenâ toegepast „So mag sie sich denn erheben"; dat dit onjuist is, blijkt uit den toestand zelve: Vasantasenâ bevindt zich in den wagen, de çakâra daarentegen is op den grond gevallen.

Blz. 113. R. 24. Ik volg met B. de lezing *lakkhaçîkâbi* in plaats van *lakhaliâ bi* (St. 123 : 12). Immers wat *lakhaliâ* (bij St. weergegeven door Skr. *rasa!*)

zou moeten beteekenen, is volkomen onzeker; *lakkhaçî* geeft wel geen geheel bevredigenden, maar toch met het oog op hetgeen voorafgaat een mogelijken zin.

Blz. 113. R. 41. Bij dit vers (St. 123 : 23—124 : 2) vergelijke men Pañc. I, 182 en 405 (ed. Kielhorn [5] I, p. 33 en 87) bij Van der Waals I, blz. 51 en 136 en ook Hit. II, 108 (ed. Schl.-L. p. 65).

Blz. 116. R. 9. B. volgt hier (St. 126 : 3.) de lezing van Calc. II (en III): *bhâve bhattakam mâledi* en vert.: „Der kluge Herr mordet den hohen Herrn".

Blz. 116. R. 18. Wat met *gallakka* (Skr. *galvarka*) bedoeld wordt, is niet recht duidelijk; B. vert. het „Krystallnäpfchen." Het woord komt behalve op deze plaats (St. 126 : 9) nog voor: St. 6 : 6; 77 : 11 en in hetzelfde verband als hier St. 139 : 23.

Blz. 116. R. 23. Deze versregel (St. 126 : 13) luidt bij B.: „Auf einem guten Felde findet man recht üppige Bäume mit Dornen" (Evenzoo St. 140 : 3—5).

Blz. 116. R. 26. Met B. lees ik voor *gade bi eçe* (St. 126 : 15) *gaddabe via çe.*

Blz. 116. R. 41. De dubbelzinnigheid, die in het woord *nâçe* (St. 126 : 24) ligt opgesloten, dat tegelijk aan Skr. *nyâsa* (= pand) en aan Skr. *nâça* (= ondergang) beantwoordt, heb ik gelegd in de uitdrukking „onder iemands handen blijven".

Blz. 117. R. 24. B. scheidt: *khala caritanikrshta jâtadoshah* (St. 127 : 15) en vert.: „Du Bösewicht, du niederträchtiger Mensch! Wie wagst du es, da doch dein Vergehen offen zu Tage liegt" etc. Ik behield St.'s lezing en heb het woord opgevat als een dvandvische samenstelling, waarvan het eerste lid *khalacaritanikrshta* „door schelmengedrag verlaagd" en het tweede *jâtadoshah* „bij wien kwaad is ontstaan, bron van kwaad" zal beteekenen.

Blz. 118. R. 11. B. neemt hier (St. 128 : 8—12), evenals in vorige soortgelijke verzen (St. 12 : 12—16; 19 : 18—22) van den çakâra, alle eigennamen afzonderlijk, terwijl ik de patronymica met de daarop volgende namen verbonden heb. Dat dit werkelijk de bedoeling is, wordt vooral waarschijnlijk gemaakt door den eersten versregel, waar hij volgens mijn opvatting van Vâlins zoon Mahendra in plaats van Mahendra's zoon Vâlin spreekt, wat juist een vergissing is voor den çakâra. B. voegt verder *iââ* bij 't volgende *donaputte* „oder der fürstliche Sohn des Drona", terwijl ik het met *ludde* verbond.

Blz. 118. R. 36. Met B. volg ik de lezing, die door den Comm. bij Calc. II

wordt aangegeven: in plaats van *malei ambaçumalâ* (St. 129 : 3) *male iam ca çumalâ* (Skr. *mriyate iyam ca sumrtâ*).

Blz. 118. R. 41. B. leest voor *uttâçidâ* (St. 129 : 5) *uttâmidâ* (Skr. *uttâmitâ*). Ik houd het er voor, dat wij hier weer met een verspreking van den çakâra te doen hebben, dat hij *uttâmidâ* bedoelt, maar *uttâçidâ* zegt, wat ik in mijn vertaling heb weergegeven door „verschrikt" in plaats van „verstrikt".

Blz. 119. R. 2. Deze versregel (St. 129 : 6) is volkomen onbegrijpelijk. B. teekent er bij aan: „Ich weiss mit dem Bruder Nichts anzufangen und vermuthe, dass in *bhâduka* das Wort *bhadra* steckt. Ferner fasse ich *mâdeva* als *mâteva*." B.'s vertaling luidt: „Mein Vater ist wie die Mutter Draupadî um sein Glück betrogen worden".

Fr. meent, dat met *vañcidabhâduke* Yudhish*th*ira is bedoeld en vertaalt: „Unglücklich ist, wie einst Judhischthira, Mein Vater, und wie Draupadî die Mutter". Ik vertaalde letterlijk naar St.; dat aldus geen verstaanbare zin wordt verkregen, is, daar de çakâra aan het woord is, nog geen bewijs van corruptie.

Blz. 119. R. 14. Deze laatste zes regels (St. 129 : 12—16) worden m. i. terecht door Fr. onvertaald gelaten en zijn als geïnterpoleerd te beschouwen, daar toch de vi*t*a eerst Blz. 120. R. 13 (St. 130 : 15) tot de ontdekking komt, dat Vasantasenâ is omgebracht; ook is het onwaarschijnlijk, dat de çakâra zijn zegezang (St. 128 : 25—129 : 8) „op de knieën liggend" zou voordragen.

Blz. 120. R. 23. *Krîdârasodbhâsini* (St. 130 : 21) vert. B.: „du Förderin aller Lust zum Spiel".

Blz. 120. R. 29. B. leest voor *nu* (St. 130 : 25) *na*, en vert.: „Was könntest du nicht noch Alles vollbringen, du, durch den dieses vollbracht ist". Mij schijnt een tekstverandering hier noch noodig, noch wenschelijk, daar toch St.'s lezing een goeden zin oplevert, daarentegen bij de wijziging, door B. voorgesteld, de bet., door hem aan de woorden gehecht, ternauwernood daaruit is af te leiden.

Blz. 121. R. 13. *Nirguna* (St. 131 : 17) bet. zoowel „zonder deugd" als, op den boog toegepast „zonder pees".

Blz. 122. R. 4. *Jettike vele alañkalemi tettike mama annam tava* (St. 132 : 13—14) vert. B.: „So oft ich mich schmücke, sollst du von mir einen andern haben".

Blz. 122. R. 8. *Pâçâdabâlaggapadolikâe* (St. 132 : 16—17, ook 132 : 19—20; 162 : 23; 164 : 3 en 164 : 8) vert. B.: „im Taubenhäuschen auf der Zinne meines Palastes". B. beschouwt het dus blijkbaar als synoniem van *pâçâdabâlaggakabodabâliâe* (St. 21 : 21). Nu geeft het P. W. voor Skr.

pratolî: „breiter Weg, Hauptstrasze"; St. 99 : 18 wordt gesproken van een *padolîduâraa*, waarmede, naar ik vermoed, „de poort, waardoor de hoofdstraat voert, de hoofdpoort" is bedoeld. Hoe echter uit de bet. „weg", die van „duiventil" kan worden afgeleid, is mij niet duidelijk; ik vermoed, dat het „omgang, gaanderij" of iets dergelijks beteekent.

Blz. 123. R. 5. Deze strofe (St. 133 : 23—25) luidt bij B.: „Die durch Wind und Sonnenhitze erwärmten Blätter sind durch das Wasser des Gewandes feucht geworden. Diese ausgebreiteten Blätter regen sich, so meine ich, wie Federn hin und her." Ik heb het driemaal voorkomende *patte* (Skr. *pattra*) telkens in een andere bet. opgevat, n.l. als „blad", als „vleugel" en als „veer"; *vithi*nn*apattâ* beschouwde ik als bahuvrîhi-samenstelling.

Blz. 123. R. 37. *palaloahatthe niçcale* (St. 135 : 2) vert. B.: „der hält die jenseitige Welt fest in seiner Hand" (evenzoo Fr.).

Blz. 124. R. 16. *Çuhidehi*m (St. 136 : 14), bij St. en Calc. III weergeg. met Skr. *suhitai*h, door B. met Skr. *sukhitai*h, „und (ich) habe Wohlbehagen empfunden an meinen Gliedern", is door mij opgevat als beantwoordend aan Skr. *çubhitai*h of *çobhitai*h (aldus Calc. II).

Blz. 124. R. 19. *Mukke* (St. 136 : 16), door B. vert. met „Perlen", zal toch wel evenals *ga*nth*î*, *jûlake* enz. doelen op een bepaalde haardracht en is m. i. gelijk te stellen met Skr. *mukta*h (niet: *muktâ*h), waarbij *keçe* verzwegen is. Dit is ook de opvatting van Fr.: „Bald aufgelöst und bald ein Scheitelbüschel."

Blz. 124. R. 22. Evenals B. heb ik *viça-* (St. 136 : 17) beschouwd als beantwoord aan Skr. *bisa-*, niet *visha*, zooals de Skr.-vertalingen bij St. en in Calc. II en III geven: hetzelfde geldt van St. 164 : 1.

Blz. 124. R. 27. Ik volg met B. de lezing van Calc. II, waar *ajja-* vóór *câludattâke*na (St. 137 : 1) is weggelaten; de çakâra toch spreekt nergens van *ajjacâludatte*. 't Zou ook mogelijk zijn, *ajja* van *câludattâke*na te scheiden en als beantwoordend aan Skr. *adya* op te vatten.

Blz. 125. R. 32. *Paratattva-* (St. 138 : 1) vert. B.: „die gute Sache des Andern."

Blz. 125. R. 41. B. verkiest de lezing *praviçanti* voor *upaviçanti* (St. 138 : 8).

Blz. 126. R. 20. Ik heb *ajja gaccha* (St. 138 : 23) omgezet in overeenstemming met het onmiddelijk voorafgaande *gacchâdya*.

Blz. 127. R. 4. Met Calc. III lees ik n*am ettha ubaviçâmi* (St. 139 : 17); ook de Skr.-vertaling bij St. heeft *nanu*.

Blz. 127. R. 30. *Çoçâbedum çodhâbedum poçtâbedum lunâbedum* (St. 140 : 9), bij B. „zu trocknen, zu reinigen, zu pflegen, zu beschneiden", zijn causatieven; de Skr.-vertaling geeft dan ook: *çushkam*—, *pushtam*—. *lûnam kârayitum* (minder juist *çodhayitum*).

Blz. 127. R. 38. Met B. lees ik voor *paviçia* (St. 140 : 14) *paveçia* (vgl. St. 133 : 2; 153 : 21; 158 : 12).

Blz. 127. R. 40. *Ityardhokte mukhamâvrnoti* (St. 140 : 15) vert. B.: „hällt inne und verhüllt sein Gesicht".

Blz. 128. R. 4. *Uttalâantena via pâaçapindalakena* (St. 140 : 20) heeft tot merkwaardig verschillende vertalingen aanleiding gegeven; zoo heeft W.: „like a man crossing a narrow bridge precipitately, who tumbles into the stream"; R. daarentegen: „comme Pâyasapindaraka courant et volant à toute vitesse", terwijl B. het vertaalt: „wie ein allzugieriger Reisesser" (zoo ook ongeveer Fr.). De laatste vertaling is ongetwijfeld de juiste; slechts zal *uttalâantena* niet aan Skr. *uttaratâ*, maar aan **uttarayatâ* beantwoorden, dat als denominatief van *uttara* is op te vatten dus „zich te buiten gaande", terwijl ik voor *pâaçapindalakena pâaçapindâçakena* zou willen lezen.

Blz. 130. R. 27. *Vâsati* (St. 143 : 13); lees *vâçati*.

Blz. 130. R. 32. B. vert. *svairam* (St. 143 : 15) hier, evenals St. 99 : 6 „ohne Weiteres".

Blz. 130. R. 41. In *bhinnanîlâñjanâbhah* (St. 143 : 20) is de bet. van *bhinna* niet duidelijk; B. en Fr. vertalen het „zerrieben". Moet wellicht *bhrnga-* gelezen worden? (Vgl. St. 76 : 7.)

Blz. 131. R. 20. B.'s opvatting van *nânâvâçakakankapakshiruciram* (St. 144 : 11), „mannigfache krächzende Reiher schmücken in", waarbij *pakshi* onvertaald blijft, schijnt mij onaannemelijk; want wat doen reigers in de rechtszaal? Ook bevat het compositum ongetwijfeld een vergelijking, evenals de andere, waarmede het op één lijn staat. R. in aansluiting aan den Comm. van Lallâ Dîkshita, die *vâçaka* gelijk stelt met *karnejaya, piçuna*, vert.: „les cris des plaideurs rappellent ceux des hérons." Ook bij deze opvatting echter is *pakshi* vrijwel overbodig; bovendien kunnen reigers bezwaarlijk met den oceaan in verband gebracht worden. Fr.'s vertaling stemt overeen met die van R. De vertaling van W. luidt: „and vile informers, like the hovering curlew, Hang fluttering o'er, then pounce upon their prey." Blijkens een Noot vat hij *nânâvâçaka* op als „disguised emisseries or informers." De eenige oplossing schijnt mij, aan *kanka* hier een andere dan de gewone beteekenis toe te kennen, waardoor het op één lijn te stellen is met *mantri, dûta, câra* en *kâyastha* en wel ongeveer die beteekenis, welke door Lallâ Dîkshita aan *vâçaka*, door W. aan

nânâvâçaka wordt toegeschreven. Hierbij denke men aan de bet. van Skr. *baka:* „eine Reiherart" èn „Heuchler, Betrüger".

Blz. 131. R. 22. *Nîtikshunnatatam* (St. 144 : 22) vert. B.: „und die Staatsklugheit bildet das unterwühlte Ufer"; *kshodati* bet. echter in de eerste plaats „vaststampen", dan „door stampen doen schudden" en ook „stukstampen"; wat echter niet hetzelfde is als „unterwühlen".

Blz. 131. R. 34. Terecht leest B. met Calc. II (en III) voor *naitadvibhâjanam* (St. 144 : 19) *naitaddhi bhâjanam.*

Blz. 132. R. 7. B. leest voor *prasaktah* (St. 145 : 7) *prasaktih;* ik behield de lezing van St.

Blz. 132. R. 23. Met B. volg ik hier de lezing van Calc. II (en III): *enni gûhadi na tam hi bhattake* (vgl. St. 145 : 17).

Blz. 133. R. 5. Voor *asambaddhah khalvasi* (St. 146 : 7) leze men *asambaddham jalpasi.*

Blz. 133. R. 31. Mijn vertaling van dit vers (St. 146 : 20—24) stemt in hoofdzaak met die van B. overeen; alleen vat deze den derden versregel als een afzonderlijken zin op („Das ist nicht dein wirkliches Gesicht, Geehrter!"), wat met de adverbiale beteekenis van *mithyâ* niet wel is overeen te brengen; *mithyâ* moet hier „zonder reden, zoo maar" of iets dergelijks beteekenen. Voor *antarâ te* lees ik met Calc. I, II en III *antarâle,* zonder daarbij echter den Comm. = *gagane* aan te nemen.

Blz. 135. R. 26. B. leest wel terecht voor *loka-* (St. 149 : 1) *loke.*

Blz. 135. R. 35. B. vat *chidreshvanarthâ bahulîbhavanti* (St. 149 : 6) als afzonderlijken zin op: „wo einmal ein Riss ist, da mehren sich die Uebel."
Dezelfde woorden vindt men ook Pañc. V, k. 5 (ed. Kielhorn V, p. 49) bij Van der Waals III, blz. 81.

Blz. 135. R. 42. De vertaling van dit vers (St. 149 : 9—13) luidt bij B.: „Nur ein Bösewicht, der Andere um ihre Vorzüge beneidet und von Leidenschaft geblendet ist, ist im Leben mordlustig. Darf man das, was ein Mann in Folge seiner niedrigen Geburt fälschlicher Weise vorbringt, für gültig halten. Nein das darf gar nicht in Betracht gezogen werden".

Blz. 136. R. 29. Den laatsten versregel (St. 150 : 7) vert. B. op grond van den Comm. bij Calc. II (*vyasanena bâlyasulabhakrîdayâ*): „Mit Unrecht, ach, erfreust du dich stets an Spielereien". Ik betwijfel, of aan *paravyasana* deze bet. mag worden toegekend en verkies voor *para* de bet. „hoogste"

14

(zooals ook de Comm. doet), voor *vyasana* de gewone bet. „ramp", terwijl met die hoogste ramp niets anders bedoeld kan zijn dan de terechtstelling van Rohasena's vader.

't Eenige, wat vreemd blijft, is de instr., waar men eerder een loc. zou verwachten.

Blz. 136. R. 38. B. merkt terecht op, dat *imassa* (St. 150 : 13) niet met Calc. II door Skr. *asyâs* mag worden weergegeven en verkiest derhalven de lezing *idam se;* mij schijnt het beter *imassa* te behouden, dat dan alleen op Rohasena kan slaan; immers dit levert een zeer goeden zin, terwijl bij B's opvatting *tâ samappehi* volkomen overbodig is.

Blz. 137. R. 20. Met B. verkies ik hier (St. 151 : 6) de lezing van Calc. II (en III) *strî ratirvâviçeshena;* immers het *ca* bij St. is volstrekt onbegrijpelijk. Ook eischt *aviçeshena,* dat er verschillende dingen genoemd worden, niet alleen „de Rati der vrouwen", zooals St. heeft.

Blz. 137. R. 38. *puratthâbanavihârârâmadeulehim* (St. 151 : 14—15) luidt bij B.: „durch Errichtung von Burgen, mit Klöstern, Hainen, Tempeln"; ik vatte *puratthâbana-* op als bepaling der drie volgende substantiva met bet. „de stad bevestigend".

Blz. 138. R. 27. B. vert. dit vers (St. 152 : 14—16): „Das schwache Auge des Königs wird es nicht für Wahrheit halten, und wenn ich nur klägliche Worte vorbrächte, würde der Tod nicht rühmlich sein". Alle vertalingen zijn hier min of meer verschillend; mijn opvatting staat het dichtst bij die van W., ofschoon deze de plaats, zooals gewoonlijk, zeer vrij weergeeft.

Blz. 139. R. 11. B. leest met Calc. I voor *anabhijânido* (St. 153 : 2) *anado* (l. *annado*); ik behield de lezing van St., die m. i. een zeer goeden zin oplevert, wanneer na *na hu na hu* een komma wordt gedacht.

Blz. 140. R. 16. Ook hier (St. 154 : 6) volg ik met B. de in de Aant. bij Blz. 35. R. 22 vermelde lezing; *viçeshena* is hier volkomen onbegrijpelijk.

Blz. 140. R. 33. B. verkiest hier (St. 154 : 15) de lezing van Calc. I *na a aham atthinî;* echter schijnt mij St.'s lezing logischer, immers uit het feit, dat Vasantasenâ's moeder niet de aanklaagster is, behoeft niet de vrijlating van Cârudatta te volgen en bovendien is dan het voorafgaande *atthippaccatthinam vavahâro* in tegenspraak met de conclusie. Daarentegen bij St.: „Het proces is de zaak van aanklager en beklaagde; ik als moeder der vermoorde ben de aanklaagster; daar ik echter de veroordeeling van den beklaagde niet wensch, moet hij worden vrijgelaten.

Blz. 141. R. 7. De hier (St. 154 : 24) bedoelde plaats (Manu 8,380) luidt: *„na jâtu brâhmanam hanyât, sarvapâpeshvapi sthitam; râshtrâd enam bahih kuryât samagradhanam akshatam".*

Blz. 141. R. 10. Met B. heb ik *tahi*m (St. 155 : 2) bij het voorafgaande *ajjâ gada mhi* gevoegd (aldus Calc. III).

Blz. 141. R. 11. Terecht leest B. met Calc. II (en III) voor *tahi*m *jjeva* (St. 155 : 3) *tâi*m *jjevva*.

Blz. 141. R. 12. *tti* (St. 155 : 4) behoort, zooals B opmerkt, niet op *bhajjedha*, maar op *sâsîadi* te volgen.

Blz. 142. R. 15. Deze beide versregels (St. 156 : 3—5) zijn niet volkomen duidelijk, tenzij *krakaca* gelijk gesteld mag worden met *çûla* (vgl. echter St. 176 : 2, waar zij als verschillende strafwerktuigen worden genoemd). Ik heb met B. den zin als vraag opgevat, maar vermoed, dat vóór *vikshya* een avagraha is weggevallen. Over de godsoordeelen met vuur en water handelt Manu 8, 114 vlg.

Blz. 143. R. 2. Daar het vers, waarmede het 10de Bedrijf aanvangt (St. 157 : 2—4) gedeeltelijk volkomen duister is, laat ik het liever geheel weg dan een vertaling te geven, die toch onzeker is. Zoo de Skr.-vertaling bij St. juist is, staat er dit: „Waarom dan maakt gijlieden aanleiding? In een menigte van nieuwe terechtstelling en gevangenneming ervaren, zijn wij bedreven in hoofd-afhouwen en op-den-paal-steken in korten tijd." B. heeft: „Warum unterweist ihr uns nicht in eurer Kunst, die ihr euch auf eine Menge neuer Todesarten und Fesselungen versteht? Bald wären wir im Köpfen und Pfählen geschickt"; maar merkt hierbij op: „Die Commentare schweigen, und auch ich hätte diese Zeile lieber nicht übersetzt, da ich auf blosses Rathen angewiesen bin."

Blz. 143. R. 11. *Raktagandhânuliptam* (St. 157 : 10) voegt B. bij *bali*m en vert. het: „mit einem Bischen Blut beschmiert". Nu wordt weliswaar voor *gandha* de bet. „eine Spur von, ein Wenig" opgegeven, waarin het o.a. ook in de M*r*cch. voorkomt (St. 123 : 12; 124 : 15); echter komt het mij hoogst onwaarschijnlijk voor, dat *gandha* hier in die bet. zou zijn op te vatten (besmeerd met een reuk van bloed!). Beter schijnt mij Fr.'s vert.: „[der] eingerieben ward mit rothem Sandel." R. geeft ook deze vertaling in een Noot. *Rakta-gandha* bet. letterlijk rood reukwerk (vgl. St. 157 : 18).

Blz. 143. R. 23. B. vert. *hastaka* (St. 157 : 18) met „Handspur" in overeenstemming met den Comm. bij R.: *hastâ*h *iva hastakâ*h *hastacihnâni*.

Blz. 143. R. 29. B. leest met Calc. I (en III) voor *upajâtakhedâ*h (St. 157 : 21) *upajâtabâshpâ*h „ihre Augen füllen sich mit Thränen"; ik volgde de lezing van St.

Blz. 144. R. 4. B. vert. *çankamam* *tâlânam* (St. 158 : 3) op grond van den Comm. bij Calc. II met „wenn Sterne herabfallen".

Blz. 144. R. 12. Ik houd het er voor, dat voor *vajje* (St. 158 : 7 en 9) *vaççe* moet gelezen worden; het is toch ondenkbaar, dat de nedervallende tranen der vrouwen door den Cândâla voor een bliksemstraal worden aangezien. Dat Skr. *varshah* in de taal der Cândâla's, die het meest overeenkomt met het Mâgadhî, *vaççe* zou luiden, meen ik op grond van *vaççadi* (St. 79 : 9) te mogen aannemen.

Blz. 145. R. 20. *Bandhu* (St. 159 : 20) bij B.: „Freund".

Blz. 146. R. 25. B. leest wel terecht voor *-bhojanam* (St. 160 : 20) *-bhâjanam*.

Blz. 146. R. 38. *Abbhudae avaçâne* (St. 161 : 4) vert. B.: „Auf der Höhe des Glücks und in der Todesstunde".

Blz. 147. R. 2. Met B. volg ik hier (St. 161 : 7) de lezing van Calc. II (en III) *panamia matthae na kâavvam* (B. leest *kâavve*).

Blz. 148. R. 2. B. volgt de lezing *adyâvagacchâmi* (vgl. St. 162 : 2).

Blz. 148. R. 4. Wat met *samasthita ityâdi pathati* (St. 162 : 2—3) wordt bedoeld, is niet duidelijk; immers een aldus aanvangend vers komt niet voor. Wel vindt men *samasamsthitasya* (St. 159 : 20), maar het is bevreemdend dat Câr. juist deze regels zou herhalen, waar Maitreya hem zoo groot blijk van vriendschap geeft.

Blz. 148. R. 25. *Yatredam phalamapi jîvitâvasânam* (St. 162 : 12) vert. B.: „deren reife Frucht des Lebens Ende ist", waarbij echter *api* niet tot zijn recht komt. Mijn vertaling komt overeen met die van Fr.

Blz. 148. R. 32. B. leest voor *ettha* (St. 162 : 18) *atthi*: „Die Sache verhält sich folgendermaassen".

Blz. 149. R. 9. *Çasye* (St. 163 : 8, ook 171 : 22) te lezen *sasye*.

Blz. 149. R. 29. Ik vermoed dat *çâliççakûlena* (St. 163 : 20) in twee woorden moet gelezen worden; en er dus letterlijk staat: „met rijst van rijst"; met *kûla* (Skr. *kûra*) wordt speciaal de gekookte rijst bedoeld. Dat *çâliçça* niet aan Skr. *sâdrçya* (bij St.) beantwoordt, spreekt van zelf. B. vert. dit en het volgend *gulodanena*: „rothen Reis und Reis mit Butter" (Skr-*guda?*)

Blz. 149. R. 36. *Viçaganthigabbhapaviçtena* (St. 164 : 1) zie Aant. bij Blz. 124: R. 22.

Blz. 149. R. 40. B. schijnt *evaddhe janaçamadde* (St. 164 : 5) als loc. op te vatten; ik heb het met de Skr.-vertaling als nom. beschouwd.

Blz. 150. R. 3. *Nibadidâ* (St. 164 : 9) vert. B. „erschallen"; ik geloof eerder, dat het als synoniem van *nivâlidâ* is te beschouwen, gelijk ook R. doet („cessé-interrompu").

Blz. 150. R. 29. Door B. als vraag opgevat: „Wie in aller Welt! Habe ich nicht den Diener Sth. in aller Ordnung gebunden?" (St. 164 : 24—25).

Blz. 150. R. 33. *Svairakam* (St. 165 : 3) vert. B. hier „unbefangen" (vgl. Aant. bij Blz. 91. R. 3).

Blz. 151. R. 3. *Vidatte cede kim na ppadabedi* (St. 165 : 11—12) bij W.: „a scorched slave will set anything on fire"; bij R.: „quand on corrige un esclave, on allume en lui le feu de la colère"; bij B.: „Warum sollte ein gebrannter Diener nicht Gluth ausströmen?" (evenzoo ongeveer Fr.) De opvatting van W., B. en Fr. schijnt mij hierom bedenkelijk, daar de çakâra den slaaf niet heeft gebrandmerkt, maar alleen geslagen, wat toch bezwaarlijk door *vitaptah* kan worden uitgedrukt (het „corrige" van R. is geheel willekeurig); ook schijnt mij de woordspeling, die in het gezegde zou liggen, wat al te gezocht. Ik geloof, dat wij hier moeten afwijken van de Sanskrt-vertaling en *vidatte* als = Skr. *viraktah*, *ppadabadi* als = Skr. *pralapati* opvatten. Of bij deze opvatting *vidatte* en *ppadabadi* mogen behouden blijven of wel *vilatte*, *ppalabadi* moet gelezen worden, durf ik niet beslissen (Calc. III heeft: *vitatte cede kim na ppalabadi*).

Blz. 151. R. 10. B. splitst *nishkâranopagata bândhava dharmaçîla* (St. 165 : 18) en vert.: „du bist ein Freund, der in uneigennütziger Weise Andern beispringt und ein ehrenwerther Mann". De lezing van St. schijnt mij verre te verkiezen en geeft immers een uitstekenden zin; bij R.: „[tu] qui remplis à mon égard les devoirs d'un parent, sans que j'ai rien fait pour le mériter".

Blz. 151. R. 12. Letterlijk: „Het Noodlot stemt niet toe; wat is nu niet gedaan door U?" (St. 165 : 20). Het laatste gedeelte van dit couplet herinnert aan het bekende *yatne krte yadi na sidhyati ko 'tra doshah* (Pañc II, 130).

Blz. 151. R. 38. Voor *juttam nnedam* (St. 166 : 13) lees ik met Calc. II en III *juttam nedam* (Skr. *yuktam nedam)*; volgens deze lezing vert. ook B.

Blz. 152. R. 23. B. voegt *mayâ* bij *hatâ priyeti* (St. 167 : 12) en vert.: „dass man hier sagen wird, ich hätte die Geliebte umgebracht". Maar wanneer Câr. de woorden van het publiek aanhaalde, zou in plaats van *mayâ*, *anena* moeten staan; en bovendien Câr. moet immers zeggen: *mae vaçantaçenâ vâbâdidâ* (St. 167 : 3).

Blz. 153. R. 11. B. leest met Calc. I (en III) na *tena* (St. 168 : 3) *baddhâvena* of *vattâbena* (Skr. *vardhâpanena*) en vert.: „bei dessen Geburtstagsfeier alle zum Tode Verurtheilten begnadigdt werden".

Blz. 153. R. 28. B. leest met Calc. II (en III) voor *prakhala-* (St. 168 : 14) *prabala-* „durch die Reden mächtiger Männer."

Blz. 153. R. 36. Wil men *veçam* (Skr. 168 : 21) gelijk stellen met Skr. *veshah*, dan dient wel *veçe* te worden gelezen.

Blz. 154. R. 12. Evenals B. heb ik met Calc. II (en III) *loe* (St. 169 : 4) gevoegd bij den volgenden zin.

Blz. 154. R. 14. *Utthantapadantâha* enz. tot *cândâlam prati* (St. 169 : 5—7) wordt door Calc. III als vers gedrukt. Wat met *vaçanapâliâ* bedoeld wordt, is niet zeer duidelijk; B. vert.: „Wenn aber Jemand zuerst sich erhebt und dann fällt, so ist es als wenn sein Gewand abfiele" en merkt hierbij onder „Anmerkungen" op: „Der Sinn ist wohl: Wer zuerst hoch steigt und dann fällt, befindet sich in der Lage eines plötzlich nackt dastehenden Mannes". Ik vermoed, dat met *utthedi* en *padadi* „geboren worden" en „sterven" wordt bedoeld en *vaçanapâliâ* ziet op de reïncarnatie.
Immers ook elders wordt de wisseling van lichaam met de wisseling van kleederen vergeleken, zoo Bhag. II, 22, waar gezegd wordt: *vâsâmsi jîrnâni yathâ vihâya navâni grhnâti naro 'parâni, tathâ çarîrâni vihâya jîrnânj anyâni samyâti navâni dehî.* Het feit, dat de dood niets anders is dan de geboorte tot een nieuw leven, schijnt mij een gepaster troost voor een terdoodveroordeelde dan te wijzen op de wisselvalligheid van het geluk der menschen.

Blz. 154. R. 37. B. merkt op: *vasundharâ* (St. 169 : 20) kann nicht richtig sein, man erwartet Schiff, wie S. 41, Z. 20." Het komt mij voor, dat juist op grond van die analoge plaats aan *vasundharâ* (sc. *naus*) hier de bet. „schip" mag worden toegekend.

Blz. 156. R. 10. Waarschijnlijk berust het ontbreken van dezen regel (St. 171 : 5) in B.'s vertaling op een vergissing; immers onder „Anmerkungen" wordt van een opzettelijke weglating geen melding gemaakt.

Blz. 156. R. 13. *Câhû* (St. 171 : 7) is door mij adverbiaal opgevat (de Skr.-vert. bij St. heeft *sâdhur)*; om deze opvatting mogelijk te maken, moet wel *câhu* (*sâhu* bij Calc. I) gelezen worden. B. heeft: „Gut dass wir den Ehrenmann nicht hingerichtet haben", waarbij *câhû* adverbiaal èn substantivisch vertaald schijnt.

Blz. 156. R. 29. Na *maledha* (St. 171 : 18) is *tthi* in te voegen, zooals B. terecht opmerkt.

Blz. 157. R. 22. *Vidyeva* (St. 172 : 13) door B. vert.: „wie ein Zauberspruch"; ik geloof eerder, dat Vasantasenâ met de Kennis, de Wijsheid wordt vergeleken en wel omdat zij door haar verschijning de ware toedracht der zaak aan het licht brengt. W. vert. het: „like the wondrous power That brings back life to its deserted source", R.: „comme un merveilleux elixir".

Blz. 157. R. 28. *Mṛto pi ko nâma punar dhriyeta* (St. 172 : 16) vert. B: „Wer würde sonst noch leben, wenn er gestorben wäre?“ en Fr.: Wer wäre sonst im Leben noch, Nachdem er schon gestorben war!“ De zin van deze woorden is mij niet helder; ook is *dhriyate* niet „leven“ maar „in het leven blijven“ en waar blijft *api?* Wanneer men den zin niet als vraag en *ko* als pron. indefin. opvat, is de bet. volkomen duidelijk. Reeds W. vert.: „Such is the force of love omnipotent Who calls the very dead to life again“ en nog juister bij R.: „Ah! puissance de l'union des amants! Elle rendrait un mort à la vie.“

Blz. 157. R. 31. Deze beide versregels (St. 172 : 18—20) luiden bij B.: „wie dieses selbe schöne rothe Gewand und diese Kranz durch die Ankunft der Geliebten den Bräutigam kleidet.” Ik geloof niet, dat *vara* in den eersten versregel anders is op te vatten dan in den tweeden (nl. als „bruidegom“); Câr. zal toch wel niet het kleed, waarin hij ter dood gebracht zou worden een uitstekend gewaad noemen. Ik geloof, dat men na *raktam, vastram* verzwegen moet denken, gelijk reeds W. deed: „This crimson vesture be the bridegroom's garb“.

Blz. 158. R. 14. B. volgt hier (St. 173 : 12) de lezing: *mâlidâ mae dịtthâ.*

Blz. 158. R. 18. Waarom B. (en ook Fr.) *jayati* (St. 173 : 14, 15, 16) met „es lebe“ vertaalt, is mij niet duidelijk. Ik geloof, dat *jayati* niets anders is dan „hij overwint“, zooals ook blijkt uit het object *kṛtsnâm gâm.* Dat de overwinning op Pâlaka in de eerste plaats het werk der goden is, spreekt immers van zelf.

Blz. 158. R. 24. *Çeshabhûtâm* (St. 173 : 21) vert. B.: „als heiligen Kranz.“ Ook geeft het P. W. voor *çeshâ* Pl. „von einer heiligen Handlung übrig gebliebene, Segen bringende Blumen“; Sg. „ein solcher Kranz,“ waarbij het „*çeshabhûtam* metrisch für *çeshâbhûtam*” dan op deze plaats zou moeten worden toegepast.

Blz. 158. R. 33. B. leest wel terecht *ayi* voor *api* (St. 174 : 3).

Blz. 158. R. 36. Volgens B. zouden *gunadhṛtayâ* en *suçîlavatyâ* (St. 174 : 7) zoowel op *nâvâ* als op *priyatamayâ* moeten worden toegepast. Hij vert. dienovereenkomstig: „Seine von Tugenden getragene, höchst edle Geliebte war sein durch Seile getragenes, wohl ausgerüstetes Schiff“. Of *sucîlavatî* ook op het schip mag worden toegepast, is echter twijfelachtig (zie: Anmerkungen, p. 213).

Blz. 159. R. 41. Met B. lees ik voor *dukkale* (St. 175 : 15) *dukkule* (Skr. *dushkula*h).

Blz. 161. R. 17. Met B. volg ik de lezing *vadatvârya*h voor *vadatyârya*h (St. 176 : 25).

Blz. 161. R. 21. Hier begint de interpolatie van Nîlaka*ntha*, die ik onvertaald liet. W. en R. namen ze in hun vertaling op, Fr. geeft ze vertaald als bijlage.

Blz. 162. R. 29. Deze laatste versregel (St. 178 : 3) luidt bij B.: „Wenn ich auszer diesem noch etwas Anderes erlangen soll, so bitte ich dich jetzt um Folgendes“. Het onjuiste dezer vertaling blijkt reeds hieruit, dat er een beschouwing over de wisselvalligheid van der menschen lot op volgt en niet een of ander verzoek aan Çarvilaka. Bovendien is het duidelijk, dat Cârudatta in de voorafgaande drie versregels te kennen geeft, dat hij alles heeft en dus niets meer voor hem te wenschen overblijft, zoodat de vierde regel niet anders dan als vraag is op te vatten. Men vergelijke ook het slot van Bha*n*a's Pârvatîpari*n*ayanâ*t*aka, dat juist dezelfde wending bevat. Daar vraagt Çiva aan Himavat: *kimata*h *para*m *te priyamasti*, waarop deze antwoordt: *samadhigatasakalamanorathânâ*m *kimata*h *para*m *prârthanîyam. tathâpîdamastu bharatavâkyam;* hierop volgt dan de zegenspreuk, die het stuk besluit.